

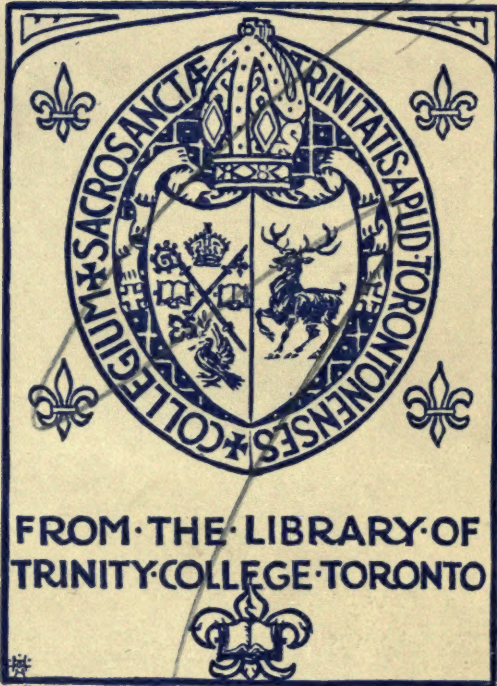
UNIVERSITY OF TORONTO DUPL

3 1761 00379997 0

Vol 17

TRINITY UNIVERSITY

LIBRARY

N. *Q* S.H. 16 No. 29

พระ

Tripitaka
C Tripitaka

สุตตันตปิฎก

ลัษยัตตนิคาย

Samyutta-
nikaya - 3

ขันธวารวรรค

Khandavagga

พระอภัยมณีที่พระเมธาธรรมมรส วัดพิชัยญาติการาม

ชำระแล้ว

พิมพ์เป็นส่วนพระราชกุศล

ในมงคลสมัยแห่งสิริราชสมบัติได้ ๒๕ ปี บริบูรณ์

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

จิร รัชเช ปติฎฐิต.

BL
1411

T8

1893

V. 17

อาร์มภักดา.

ศกัมมัตตพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๘-๓๑ พรรษา
บัดนี้บัดกาล มลิกสังวัจฉรมาชมาศ กาฬปักษ์ปาฏิบทโสรวาร
บริเวทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ
บุรุษยรัตน์ราชวรวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชติยวาทินโรดม จาตุรันต
บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระพุทธศาสนาโนวาททั้งปวงซึ่งกุลบุตรได้ศึกษา
แลปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ ย่อมเนื่องอยู่ในพระปริยัติไตรปิฎกทั้งสิ้น แต่
กาลก่อนมา พระเจ้าแผ่นดินที่นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมทรงพระราช
ศรัทธาเป็นลลิตบุปถัมภก ให้กัลลังแก่พระสงฆ์พุทธสาวกให้ทำสังคีตชำระ

อารัมภกถา.

พระไตรปิฎกปริยัติธรรม หลายครั้งหลายคราว เป็นราชประเพณีสืบมา
แลจารึกเป็นอักษรลงในใบลานเป็นฉบับคัดลอกต่อกันไป จึงเป็นฉบับ
แพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งปวง แต่ก่อนมาประเทศ
ที่นับถือพระพุทธศาสนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังตัว
พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการศาสนา
อยู่หลายประเทศด้วยกัน คือ กรุงสยาม เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว
เมืองเขมร เมื่อเกิดวิบัติอันตราย พระไตรปิฎกขาดสูญบกพร่องไปในเมือง
ใดก็ได้เอาใคร่หยิบยืมกันมาลอกคัดคงฉบับบริบูรณ์ ถ่ายกันไปถ่ายกันมาได้
แต่ในกาลทุกวันนี้ ประเทศลังกาแลพม่า ตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ
ผู้ปกครองรักษากันเมือง ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็ทำนุบำรุง
แต่อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมือง หาได้อุดหนุนการพระพุทธ
ศาสนา เหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาแต่ก่อน ไม่
พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน
คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เป็นธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอน
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิปริตผิดเพี้ยนไปตามอัธยาไครย ส่วนเมือง
เขมรนั้นเล่า ก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุน
พระพุทธศาสนาให้เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวที่อยู่ในพระ
ราชอาณาเขต สยาม เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมืองก็นับถือพระพุทธ
ศาสนาวิปริตแปรปรวนไปด้วยเจือปนผีลางเทวดา จะเอาเป็นหลักฐาน
มั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาดไปในเวลานี้ จะหา
ที่ลอบลวงลอกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธศาสนา

ฮาร์มันด์ดา.

ยี่สิบเจ็ดร้อยมันคนถาวร อยู่แต่ในประเทศสยามมีประเทศเดียว   ซึ่งเป็น
เวลาสมควรที่จะสอบสมณะพระไตรปิฎก   ให้ถูกต้องบริบูรณ์แล้วสร้างพิมพ์ไว้
ให้มากกว่าฉบับแพร่หลาย   จะได้เป็นหลักฐานเชื่อถือของศาสนธรรม
คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า   ก็ธรรมอันใดที่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสสั่งสอน   ย่อมเป็นธรรมอันวิเศษอุดมยิ่ง   ซึ่งจะ
นำไปให้สัตว์หันจากทุกข์ภัย ได้ โดยจริงเป็นธรรมวิเศษยิ่งแท้   ย่อมจะ
เป็นที่ปราถนาของผู้ซึ่งมีปัญญา   ได้เล่าเรียนตริตองแล้วปฏิบัติตาม
ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์   ก็ภะระยัมมีผู้ซึ่งระยอกเรียนผู้ถือ
ปฏิบัติตามสืบไปภายหน้าเป็นแท้   จึงเป็นธรรมที่ควรจะสรรวมไว้ให้เป็น
ประโยชน์แก่ชนภายหน้า   ก็การสร้างพระไตรปิฎกในประเทศสยาม ที่ขึ้นมา
แต่โบราณนั้น   จารึกเป็นอักษรขอมลงในใบลานเพื่อเป็นของถาวรไม่คง
แต่กาลที่ทำเป็นการลำบาก   กว่าจะสำเร็จแต่ละคัมภีร์ก็เป็นการเหน็ดขำมาก
ยากที่จะให้ฉบับพระปริยัติธรรมแพร่หลายไปได้   อนึ่งในสยามรัฐเวลานี้
แต่เดิมได้เคยใช้อักษรขอมเป็นแบบฉบับมา   จึงทำให้ชนเป็นอันมาก
เข้าใจเสียว่าอักษรขอมเป็นของรองรับเนื้อความในพระพุทฺธศาสนา   เมื่อ
จะกล่าวโดยที่จริงแท้แล้ว   ตัวอักษรไม่เป็นประมาณ   อักษรใดใดก็ควรใช้ได้
ทั้งสิ้น   ประเทศอื่นที่นับถือพระพุทฺธศาสนา   คือ ลังกา ทมิฬ ฮาว เขมร
เป็นต้น   ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศของตน ๆ ทุกประเทศ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห์เพนการเช่นกล่าวมา
แล้วข้างต้นนี้   จึงมีพระราชประสงค์ที่จะให้   ได้ตรวจสอบพระไตรปิฎกให้ถูก
ถ้วนแล้วแลดีพิมพ์ด้วยอักษรสยาม   เป็นคัมภีร์ให้ละเดิมหนังสือเหล่านั้นบ้าง

อาร์มิกดา.

เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า จะเป็นประโยชน์ดีกว่าจารึกลงในใบลาน
เรียงพิมพ์ครั้งหนึ่งก็ได้หลายร้อยฉบับ จะหยิบยกไปมาก็ไม่เป็นการลำบาก
ท่านผู้ที่จะดูสอบสวนก็ง่าย เพราะหนังสือคัมภีร์หนึ่งก็รวบรวมอยู่ในเล่ม
เดียวกันไม่กระจัดกระจายขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ว่ากระดาษจะไม่เป็นของ
มันคงถาวรเสมอด้วยใบลานก็จริงอยู่ แต่ตีพิมพ์ครั้งหนึ่งมากกว่าจารึกใน
ใบลานหลายสิบเท่า แต่ถ้าเก็บรักษาไว้ดีๆ แล้ว ก็อยู่ทนนานได้นับด้วยร้อยปี
เมื่อฉบับใดเป็นประโยชน์ที่ต้องการมาก ก็ตีพิมพ์เพิ่มขึ้นได้อีกมากกว่า
แต่เร็วกว่าที่จะจารลงในใบลาน พระคัมภีร์พระปริยัติธรรมก็จะแพร่หลายสม
บูรณ์ในสยามรัฐมณฑลสืบไปภายหน้า ทรงพระราชดำริเห็นเป็นประโยชน์
ดังนี้ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมขึ้นให้แพร่หลาย เป็น
การเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอนแห่งพระลัทธิมัทธนะเจ้าสืบไปภายหน้า
อีกประการหนึ่ง การซึ่งมีพระราชประสงค์จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมครั้งนี้
ได้มีพระราชหฤทัยมุ่งหมายจะใคร่ให้ได้สำเร็จจง ทันทกำหนดซึ่งทรงตั้ง
พระราชหฤทัยไว้ว่า ถ้าเสด็จดำรงอยู่ในศิริราชสมบัติได้ถึง ๒๕ ปี
จะโปรดให้มีการมหรหรรรมฉลองพระไตรปิฎกนี้ ให้เป็นการพระราชกุศลใน
มงคลสมัย ก็การซึ่งจะเสด็จดำรงอยู่ได้หรือมิได้ จนถึงกำหนดที่วันนั้น
ก็เอาเป็นประมาณแน่ไม่ได้ โดยธรรมดา แต่ทรงพระราชดำริเห็นว่า การซึ่งทรง
พระปรารภตรวจสอบพระไตรปิฎกแลสร้างขึ้นให้แพร่หลายนี้ จะเป็นการมี
คุณแก่ชนทั้งปวงทั่วไป นับว่าเป็นการพระราชกุศลอันใหญ่ เป็นไปในทาง
ที่ชอบธรรม คงจะเป็นเครื่องอุปลัมภให้ ได้สำเร็จจัดพระบรมราชประสงค์
ซึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่ง สมเด็จพระเจ้าที่นั่งงาเธอ

อภินิหาร.

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช เป็นแม่ของ
จัดการที่ระตีพิมพ์พระไตรปิฎก แลไปรอนเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานอาราธนา
พระบรมราชานุเคราะห์ซึ่งทรงผนวช แลพระราชคณะถนอมพระปริยัติ
พระปริยัติธรรม มาประชุมทั้งพระราชดำริที่พระราชประสงค์แล้ว ได้
แปลบันทึกนิตยสารตราแก่ใจอันฉบับสิ่งพิมพ์ แล้วดำริรับวิบุรณตาม
พระบรมราชประสงค์

ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลในการซึ่งได้ทรงสำเร็จพระปริยัติธรรม
ครั้งนี้ แก่ภวชนิกนิกทั่วไป ขอให้พระปริยัติธรรมอันดีมีแก่ชนไว้
ดำรงอยู่สืบไปสืบกาลนานเทอญ

ระ

Transliteration of the Siamesese alphabet and signs as used in the Pali text of this book.

Vowels.

Initial.   อ or อี   อา   อิ   อี   อุ   อู   เอ   โอ.

                  a   á   í   í   u   ú   o   o.

Medial & final.   ั   ำ   ิ   ี   ,   ,   เ   ไ

Place.   over after over under   before   consonants.

Consonants.

ก	ข	ค	ฆ	ง	จ	ฉ	ช	ฉ	ญ		
k	kh	g	gh	ñ	c	ch	j	jh	ñ		
ฏ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ด	ถ	ด	ธ	น		
t	th	d	dh	n	t	th	d	dh	n		
ป	ฝ	พ	ภ	ม	ย	ร	ล	ว	ศ	ห	ฬ
p	ph	b	bh	m	y	r	l	v	s	h	ḷ

Example.

อาถ   อัธธา   อาธา   อิดฺธิ   อีธา   อุชฺช   อูชฺช   เอเก   โอโฆ.

atha   attá   ása   iddhi   ídhi   uju   úrú   eke   ogho.

Reading stanzas.

พุทธโธ   สุตฺตโธ   กรุณามหฺนฺณโว,
Buddho   susuddho   karuṇāmahannavo,

โยจฺจันตฺตฺถกัฏฺฐพัทฺทวณณโลจโน,

Yoccantasuddhabbarāṇānalocono,

โลกัสส   ปาปฺปุกิเลสฆาตโก;

Lokassa   pāpūpakilesaghāṭako;

วันฺทาไม   พุทฺธิ   อหมาถเรณ   ตํ.

Vandāmi   Buddhāṃ   ahamādareṇa   taṃ.

ธัมโม   ปถิปโป   วิยา   ตัสส   สัตฺถุน,

Dhammo   paṭippo   viya   tassa   satthuno,

โย   มัคคปากามตเภทภินฺนโก,

yo   maggapākāmatābhedaḥhinnako,

โลกุตฺตโร   โย   จ   ตตฺถตฺถิปโป

Lokuttaro   yo   ca   tadatthadippo;

วันฺทาไม   ธัมมิ   อหมาถเรณ   ตํ.

Vandāmi   Dhammāṃ   ahamādareṇa   taṃ.

สังโฆ   สุขเขตฺตํภยติเขตฺตัสสํวิโต,

Saṅgho   sukhettaḥhayaṭṭhikhettaṣṣaṇṇito,

โย   ทิฏฺฐจฺจันตฺโต   สุกตานุโพธโก,

Yo   ditṭhasanto   sugatānubodhako,

โลตฺปปีโหน อริโย สุมะโส;

Lolappahíno ariyo sumedhaso;

วันทาโม สังฆิ อหมาดาเรนา ค.

Vandámi Saugham ahamádarena tam.

อิจฺเจวเมกนฺตภิปุชเนยฺยัก,

Icevamekantabhipújaneyyakam,

วัตถุตฺตยํ วันทยตาภิสันฺกขตา,

Vatthuttayam vandayatabhisankhatam.

ปุนฺณํ มยา ยํ, มม สัพฺพูปัทธา,

Puññam mayá yam, mama sabbupaddavá,

มา โหนตุ เว ตัสส ปภาวสิดฺดิยา.

Má hontu ve tassa pabhávasiddhiyá.

กิตติบัญัตต์.

ชั้นธลัญจัต	-----		
มุลบัญณาสก	-----		
นกุลปิตวัคค		น้ำ	๑
อนิจจวัคค		,,	๒๐
ภาววัคค		,,	๒๓
นตุมหากวัคค		,,	๓๐
อิตตทปวัคค		,,	๓๘
มัชฌิมบัญณาสก	-----		
อุบายวัคค		,,	๔๘
อรหันตวัคค		,,	๖๖
ชัชชนิยวัคค		,,	๗๓
เถรววัคค		,,	๘๓
ปุပ္พวัคค		,,	๑๒๓
จุลลบัญณาสก	-----		
อันทวัคค		,,	๑๔๑
รัมมกถิกวัคค		,,	๑๔๕
ถวิชชาวัคค		,,	๑๕๒
กุกกพิวัคค		,,	๑๕๘
ทิฏฐิจวัคค		,,	๑๖๑

กิตติคุณบัตร.

วาทสยุดต์————

ปจมวักค	หน้า	๑๖๘
ทุตยวักค	„	๑๗๓
ชยายจนวนักค	„	๑๗๖
อุนนิสินนักค	„	๑๗๗

ทัญจิสยุดต์————

โสดาปัตตวิวัคค	„	๑๘๐
ทุตยเปยฺยาล	„	๑๘๓
ตตยเปยฺยาล	„	๑๘๖
จตุตถเปยฺยาล	„	๑๘๘
โฆกกันตสยุดต์	„	๒๐๑
อุนีปาทสยุดต์	„	๒๐๕
กิลลสยุดต์	„	๒๐๘
ถาวรีปัตตสยุดต์	„	๒๑๒
นาคสยุดต์	„	๒๑๗
สุมันณสยุดต์	„	๒๒๒
คินธิัพพทาสยุดต์	„	๒๒๕
วลาหกสยุดต์	„	๒๒๘
วัจจโคตตสยุดต์	„	๒๓๓
ธมาธิสยุดต์	„	๒๓๘

ลุ่มต้นตบิฏเก ลุ่มคตนิกาโย.

๓.—ชั้นชวาวัดโค.

นโม คัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส.

๑.—ชั้นธลยัตติ.

มูถบณณาสเก นกุลบัตวักโค ปจโม.

เอวมเม สุต. เอก สมย ภควา ภักเคสุ วิหติ สัสมารคิเร
เสสกพาวเน มิคทาเย. ๑เป๑ อจไซ นกุลบตา คหปติ เชน ภควา
เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทวา ภควันต อภวาเทตวา เอกมันต นิสสิท.
เอกมันต นิสสินโน โข นกุลบตา คหปติ ภควันต เอตทโวจ “อหมสม
ภันเต ชินโน วุฑฒโฆ มหัลลโก อัทธคโต วโยนุบัตโต อตฺตกาโย
อภิกขณาทังโก, อนิจจทัตสวา โข ปนาห ภันเต ภควโต มโนภาวนียานัจ
ภิกขุณ, โอรทตุ ม ภันเต ภควา อนุสาสตุ ม ภันเต ภควา, ย ม
อัสส ที่มวตัตติ ทิตาย สขายาติ. เอเวเมต คหปติ เอเวเมต คหปติ, อตฺตโร
ทาย คหปติ กาโย อตฺตภโต ปรีโยนัทโฆ, โย ทิ คหปติ อิมิ กาย
ปรีหรนโต มุทคตบ อาโรคย ปฏิจาเนยย: กิมณตฺร พาลยา? ตสฺมา
ติท เต คหปติ เอเว สิกขิตพพ “อตฺตกาเยสส เม สโต จิตฺติ สนาตุ

ภวัสสตติ: เอวํ หิ เต คหปติ ลิกขิตัพพันติ.

อนฺโฆ นกุลบตา คหปติ ภควโต ภาสิตํ อภินนทิตวา อนฺโมทิตวา
 อฏฺฐจายาสมา ภควันตํ อภิวาเทตวา ปทกฺกชณฺณํ กตฺวา เยนายัสมา สารีปุตฺโต
 เตนุปสังกมิ; อุปสังกมิตฺวา อายัสมนตํ สารีปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ
 นิสฺสํ. เอกมณฺตํ นิสฺสนํ โข นกุลบตรํ คหปตํ อายัสมา สารีปุตฺโต
 เอตทโวจ “วิปฺลันฺหนานิ โข เต คหปติ อินทฺรยานิ, ปริสฺสุทฺโธ มุจฺฉวณฺโณ
 ปริโยทาโต, อลตฺถกํ โน อชฺชํ ภควโต สัมมุขํ รัมมํ กถํ สวณฺยาตติ.
 “กถํหิ โน ลีลา ภันเต, อิทานนํ ภันเต ภควตา รัมมิกา กถาย
 อมเตน อภิสิตฺโตติ. ยถากถํ ปน ตวํ คหปติ ภควตา รัมมิกา
 กถาย อมเตน อภิสิตฺโตติ. อิทนํ ภันเต เยน ภควา เตนุปสังกมิ;
 อุปสังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสํ. เอกมณฺตํ นิสฺสนํ โข
 ภันเต ภควันตํ เอตทโวจ “อหฺมสมิ ภันเต ชินฺโณ วุชฺโฒ มหาลลโก
 อทฺธโรโต วโยอนุปฺปัตโต อตฺตกาโย อภิกฺขมาตฺตงฺโก, อนิจฺจทสฺสวํ
 โข ปนํ ภันเต ภควโต มโนภาวนียานนฺจํ ภิกฺขุณฺ, โอวทตฺตํ มํ ภันเต
 ภควา อนฺสาสฺตํ มํ ภันเต ภควา, ยํ มม อสฺสํ ทิฆรตฺตํ หิตาย
 สฺขยาตติ. เอวํ วุตฺเต มํ ภันเต ภควา เอตทโวจ “เอวเมตํ คหปติ เอวเมตํ
 คหปติ, อตฺตโร หายํ คหปติ กาโย อณฺฑกฺโขโต ปริโยนทฺโธ, โย หิ
 คหปติ อิมํ กายํ ปริหรณฺโต มุหตฺตบฺ อโรคฺยํ ปฏิชานเยย: กิมนฺตฺตโร
 พาลยา? ตสฺมา ทิห เต คหปติ เอวํ ลิกขิตัพพันติ “อตฺตกาเยสฺส เม
 สโต จิตฺตํ อนาตฺรํ ภวัสสตติ: เอวํ หิ เต คหปติ ลิกขิตัพพันติ.
 เอวํ ชวาหํ ภันเต ภควา รัมมิกา กถาย อมเตน อภิสิตฺโตติ.

น หิ ปน ตวํ คหปติ ปฏิภาสิ ภควันตํ อุตฺตรํ ปฏิปฺจณฺติ “กิตฺตาวตา
 นุ โข ภันเต อตฺตกาโย เจว โหติ อตฺตจิจฺโต จ ? กิตฺตาวตา จ
 ปน อตฺตกาโย โข โหติ โน จ อตฺตจิจฺโตติ. ทูโรตบิ โข มยํ ภันเต

ชาติเจียม ยายสมโต สารีปุตตัสสันตเก เขตตัส ภาสิตตัส
 อคตมณณาคู, สาธุ วทายสมนต เขว สารีปุตต ปฏิกากุ เขตตัส ภาสิตตัส
 อตโตติ. เตนท คหปติ สุนาติ สาธุก มนสิกวโร, ภาสิตตัสมาติ. "เอว
 ภาตติ โข นกุลบถา คหปติ อายสมโต สารีปุตตัส ปัจจสโสสิ.
 อายสมา สารีปุตโต เขตทวโร "กถณจ คหปติ ภาตุวากโย เจว โทติ
 ชาติจจิตโต จ ? อธิ คหปติ อัสสุทวา ปุกุชชโน อธิยานิ อทิสสาว
 อธิยณมมสส อโกวิทอ อธิยณมม อวินโต สัมปฐิสาน อทิสสาว
 สัมปฐิสอนมมสส อโกวิทอ สัมปฐิสรมเม อวินโต รูป อตโตโต สมนุปลัสติ,
 รูปันติ วา อตตาน, อตคินิ วา รูป, รูปสม วา อตตาน; "อหิ รูป
 มม รูปันติ ปริยญจัญจาโย โทติ. ตัสส "อหิ รูป มม รูปันติ ปริยญจัญจาโย
 ต รูป วิปริณมตี อณณตา โทติ, ตัสส รูปวิปริณามณณตภาวา
 อပ္ปชชันติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายสา. เวทน อตโตโต สมนุปลัสติ,
 เวทนามันติ วา อตตาน, อตคินิ วา เวทน, เวทนาย วา อตตาน; "อหิ
 เวทนา มม เวทนาติ ปริยญจัญจาโย โทติ. ตัสส "อหิ เวทนา มม
 เวทนาติ ปริยญจัญจาโย สา เวทนา วิปริณมตี อณณตา โทติ, ตัสส
 เวทनावิปริณามณณตภาวา อပ္ปชชันติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายสา.
 สันณ อตโตโต สมนุปลัสติ, สันณามันติ วา อตตาน, อตคินิ วา สันณ,
 สันณาย วา อตตาน; "อหิ สันณา มม สันณาติ ปริยญจัญจาโย โทติ.
 ตัสส "อหิ สันณา มม สันณาติ ปริยญจัญจาโย สา สันณา วิปริณมตี
 อณณตา โทติ, ตัสส สันณಾವิปริณามณณตภาวา อပ္ปชชันติ โสภ-
 ปริเทวทุกขโทมนัสสุปายสา. สขารอ อตโตโต สมนุปลัสติ, สขารามันติ วา
 อตตาน, อตคินิ วา สขาร, สขารส วา อตตาน; "อหิ สขาร มม

* "ตัสส รูปัสส วิปริณามณณตภาวาติ ปาเงิน ภวัตัพพ; จตุลูป
 เวทนาทิสฺส เอเสว ปาโจ.

สังฆาติ ปริยญฺจัญฺจาเย โหติ. ตัสส “อหิ สังฆา มม สังฆาติ
 ปริยญฺจัญฺจาโย เต สังฆา วิปริณมณฺติ อฉณฺดา โหติ, ตัสส สังฆานํ
 วิปริณามฉณฺดาภาวา นุบฺบชฺชณฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสา. วิณฺณณํ
 อตฺตโต สมนุบฺบสฺสติ, วิณฺณณวณฺตํ वा อตฺตทานํ, อตฺตนิ वा วิณฺณณํ,
 วิณฺณณสฺมํ वा อตฺตทานํ; “อหิ วิณฺณณํ มม วิณฺณณณฺติ ปริยญฺจัญฺจาเย
 โหติ. ตัสส “อหิ วิณฺณณํ มม วิณฺณณณฺติ ปริยญฺจัญฺจาโย เต
 วิณฺณณํ วิปริณมติ อฉณฺดา โหติ, ตัสส วิณฺณณวิปริณามฉณฺดาภาวา
 นุบฺบชฺชณฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสา. เหว โช คหปติ อชฺฐรกาโย
 เจว โหติ อชฺฐรจิตฺโต จ.

กถํจ คหปติ อชฺฐรกาโยมี โช โหติ โน จ อชฺฐรจิตฺโต ? อริ
 คหปติ สุตฺวา อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสสํวํ อริยธมฺมสฺส โกวิทฺโธ อริยธมฺ
 สฺวินฺโต สัมปฺริสฺสานํ ทสฺสสํวํ สัมปฺริสฺสรธมฺมสฺส โกวิทฺโธ สัมปฺริสฺสรธมฺ
 สฺวินฺโต น รูปํ อตฺตโต สมนุบฺบสฺสติ, น รูปวณฺตํ वा อตฺตทานํ, น
 อตฺตนิ वा รูปํ, น รูปสฺมํ वा อตฺตทานํ; “อหิ รูปํ มม รูปณฺติ น
 ปริยญฺจัญฺจาเย โหติ. ตัสส “อหิ รูปํ มม รูปณฺติ ปริยญฺจัญฺจาโย
 เต รูปํ วิปริณมติ อฉณฺดา โหติ, ตัสส รูปวิปริณามฉณฺดาภาวา
 นุบฺบชฺชณฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสา. น เวทนํ อตฺตโต สมนุบฺบสฺสติ
 น เวทณวณฺตํ वा อตฺตทานํ, น อตฺตนิ वा เวทนํ, น เวทนาย वा
 อตฺตทานํ; “อหิ เวทนา มม เวทนาติ น ปริยญฺจัญฺจาเย โหติ. ตัสส
 “อหิ เวทนา มม เวทนาติ ปริยญฺจัญฺจาโย เต สํ เวทนา วิปริณมติ
 อฉณฺดา โหติ, ตัสส เวทनावิปริณามฉณฺดาภาวา นุบฺบชฺชณฺติ โสภปริเทว-
 ทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสา. น สฉณฺณํ อตฺตโต สมนุบฺบสฺสติ, น สฉณฺณวณฺตํ
 वा อตฺตทานํ, น อตฺตนิ वा สฉณฺณํ, น สฉณฺณาย वा อตฺตทานํ; “อหิ

• “ยถาวุตฺเตน เวทิตัพพํ; จตุสฺสํ เวทนาทิสฺสุ ตถา.

สัณณะ มม สัณณะติ น ปริยญฺจัญฺจายี โหติ. ตัสส “อหิ สัณณะ
 มม สัณณะติ อปริยญฺจัญฺจายโน สห สัณณะ วิปริณมติ อังณตา โหติ,
 ตัสส สัณณะวิปริณนามังณตภาวา นุบฺบชฺชันติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสา.
 น สํขารे อตฺตโต สมนุบฺบัสสติ, น สํขารวันตี वा อตฺตานํ, น อตฺตนิ
 वा สํขारे, น สํขारेสุ वा อตฺตานํ; “อหิ สํขารา มม สํขาราติ น
 ปริยญฺจัญฺจายี โหติ. ตัสส “อหิ สํขารา มม สํขาราติ อปริยญฺจัญฺจายโน
 เต สํขารา วิปริณมนตี อังณตา โหณตี, ตัสส สํขารานํ วิปริณนามังณตภาวา
 นุบฺบชฺชันติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสา. น วิณฺณานํ อตฺตโต
 สมนุบฺบัสสติ, น วิณฺณานวันตี वा อตฺตานํ, น อตฺตนิ वा วิณฺณานํ, น
 วิณฺณานสมํ वा อตฺตานํ; “อหิ วิณฺณานํ มม วิณฺณานนฺติ น ปริยญฺจัญฺจายี
 โหติ. ตัสส “อหิ วิณฺณานํ มม วิณฺณานนฺติ อปริยญฺจัญฺจายโน ตํ
 วิณฺณานํ วิปริณมติ อังณตา โหติ, ตัสส วิณฺณานวิปริณนามังณตภาวา,
 นุบฺบชฺชันติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสา. เหวํ โข คหปติ ชาตุรกาโยป
 โข โหติ โน จ ชาตุรจิตโตติ.

อิทมโวจ อายัสฺมา สาริปุตฺโต อตฺตมโน นกุลบัตฺตา คหปติ อายัสฺมโต
 สาริปุตฺตัสส ภาสิตํ อภินนํทิตี.

เอวมิเม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา สักเกสฺสุ วิหริติ เทวทหํ นาม
 สักยานํ นิคโม.

อตุโข สัมพทฺลา บัจฉาภุมคามิกา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปลังกมฺสฺ;
 อูปลังกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺสฺ. เอกมฺนตํ นิสินฺนา
 โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เขตทโวจ; “อิจฺฉาม มยํ ภันเต บัจฉาภุม
 ชนปทํ คันตํ บัจฉาภุเม ชนปเท นิวาสํ กัมเปตฺตุนฺติ. อปโลกิโต ปน
 โว ภิกฺขเว สาริปุตฺโตติ. น โข โน ภันเต อปโลกิโต อายัสฺมา

• “ส. พ. ตัสส สํขารวิปริณนามังณตภาวา.

สาริปุตโตติ “อปโลเกถ ภิกขเว สาริปุตฺตํ. สาริปุตฺโต ภิกขเว ปณฺชิตโต
ภิกขุโน อุนคคาทโก สพฺพทมจารินนํติ. “เอวํ ภันเตติ โช เต ภิกขุ
ภควโต บังจัสสโสสุ.

เตน โช ปน สมฺเขน ขายัสมา สาริปุตฺโต ภควโต อวิทุเร
อณฺณตรัสมิ เอลคคาคุมฺเพ นิสฺสินโน ทิทธิ. อถโช เต ภิกขุ ภควโต
ภาสิตํ อภินนทิตฺวา อุนโมทิตฺวา อฏฺฐจาياسนา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา
ปทกฺขณํ กิตฺวา เขนายนัสมา สาริปุตฺโต เตนุปลังกมฺสุ, อุปปลังกมิตฺวา
อายัสมาตํ สาริปุตฺเตน สัตฺถํ สัมโมทสุ, สัมโมทนฺนํ กถํ สภาวณฺณํ
วิตฺสาเรตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสทฺสุ. เอกมณฺตํ นิสฺสินฺนา โช เต ภิกขุ อายัสมณฺตํ
สาริปุตฺตํ เอตทโวจํ “อิจฺฉาม มยํ อวฺสุโส สาริปุตฺตํ บังจามฺมํ ชนปทํ
คินฺตํ บังจามฺมํ ชนปเท นิवासํ กัปปเตนฺตํ. อปฺปโลกิตโต โน สัตฺถกฺกิตฺติ.
“สันตํ ทาวฺโส นานาเวรชชคตํ ภิกขุ ปณฺทํ ปุจฺฉิตาโร ชตฺตยปณฺชิตาป
พฺราหฺมณปณฺชิตาป คหปติปณฺชิตาป สมนปณฺชิตาป, ปณฺชิตา ทาวฺโส
มนุสฺสา วมฺสกา “กฺวาทายสมฺนทานํ สัตฺถา กิมกขายติ. กัจจ โว
อายสมฺนทานํ ธีมมา สุตฺตสฺส สุตฺตคหิตา สุมฺนลิกิตา สุปฺปาริตา สุปฺปวิวิทฺธา
ปณฺณาย ? ยถา พยากรมานา อายสมฺนโต วุตฺตวาทโน เจว ภควโต
อัสสถ, น จ ภควนฺตํ อฏฺฐเตน อพฺภาจิกฺเขยฺยถ, ธีมมสฺส จานุรณฺม
พฺยากรเขยฺยถ, น จ โภจํ สหธีมมโก วาทนุปาโต คารยทํ จานํ
อากัจฺเจยฺยติ. ทูโรโตปํ โช มยํ อวฺสุโส อากัจฺเจยฺยาม อายสมฺโต
สาริปุตฺตสฺส สันตเก เอตฺตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถมณฺณาตํ; สาธุ วตฺทายสมฺนตํ
เยว สาริปุตฺตํ ปฏฺฐิภากุ เอตฺตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถโกติ.

เตนทาวฺโส สุนฺณาถ สาธุกํ มนฺสิกโรถ, ภาสิตสฺสํตี. “เอวมทาวฺโสติ
โช เต ภิกขุ อายสมฺโต สาริปุตฺตสฺส บังจัสสโสสุ. อายัสมา สาริปุตฺโต
เอตทโวจํ “สันตํ ทาวฺโส นานาเวรชชคตํ ภิกขุ ปณฺทํ ปุจฺฉิตาโร

ชิตตยบณชตาบ พราหมณบณชตาบ คหปติบณชตาบ สมณบณชตาบ.
 บณชตา ทาวุโส มนุสสา วมัสกา "กัวยสมนตานิ สัตถา กัมภชยต.
 เอว ปุฏฐา ตุมเห อวุโส เอว พยากเรยฆต "ฉนทราควินยักชย โช
 โน อวุโส สัตถาติ. เอว พยากเตบ โช อวุโส อัสสิ เหว อุตตริ
 บณท ปุณิตาโร ชิตตยบณชตาบ พราหมณบณชตาบ คหปติบณชตาบ
 สมณบณชตาบ. บณชตา ทาวุโส มนุสสา วมัสกา "กัสม ปนายสมนตานิ
 ฉนทราควินยักชย สัตถาติ. เอว ปุฏฐา ตุมเห อวุโส เอว พยากเรยฆต
 "รูเป โช อวุโส ฉนทราควินยักชย สัตถา. เวทนาย. สันณาย. สัจจาเรสุ.
 วิณณาณ ฉนทราควินยักชย สัตถาติ. เอว พยากเตบ โช อวุโส
 อัสสิ เหว อุตตริ บณท ปุณิตาโร ชิตตยบณชตาบ พราหมณบณชตาบ คหปติ-
 บณชตาบ สมณบณชตาบ. บณชตา ทาวุโส มนุสสา วมัสกา "กั ปนา-
 ยสมนตานิ อากนวิ ทิสวา รูเป ฉนทราควินยักชย สัตถา ? เวทนาย.
 สันณาย. สัจจาเรสุ. วิณณาณ ฉนทราควินยักชย สัตถาติ. "เอว ปุฏฐา ตุมเห
 อวุโส เอว พยากเรยฆต "รูเป โช อวุโส อวิตราคัสสิ อวิตฉนทสสิ
 อวิตเปมัสสิ อวิตบปัสสิ อวิตปริพาหสสิ อวิตตณหสสิ ทัสสิ รูปัสสิ
 วิปริณามณณถาภาวา อุมบชชนติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา. เวทนาย.
 สันณาย. สัจจาเรสุ อวิตราคัสสิ ๆเป ๆ อวิตตณหสสิ เตสิ สัจจาวานิ
 วิปริณามณณถาภาวา อุมบชชนติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา. วิณณาณ
 อวิตราคัสสิ อวิตฉนทสสิ อวิตเปมัสสิ อวิตบปัสสิ อวิตปริพาหสสิ
 อวิตตณหสสิ ทัสสิ วิณณาณสสิ วิปริณามณณถาภาวา อุมบชชนติ
 โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา. อิทิ โช โน อวุโส อากนวิ ทิสวา
 รูเป ฉนทราควินยักชย สัตถา, เวทนาย. สันณาย. สัจจาเรสุ. วิณณาณ
 ฉนทราควินยักชย สัตถาติ. เอว พยากเตบ โช อวุโส อัสสิ เหว

• อวิตตราคัสสิสาคยาทิ : วา ปาโจ.

อุตฺตร ปณฺท ปุณฺดาโร ชตฺตยบณฺชตาบ พราหมณบณฺชตาบ คหปตฺตบณฺชตาบ
 สมณบณฺชตาบ. ปณฺชตา ทาวุโส มนุสฺสา วีมัสกา "กั ปนายสมันตานิ
 อานิสฺสํ ทิสฺวา รูปे ฉนฺทราควินยักขาเย สัตฺตา ? เวทนาย. สันณาย.
 สฺชาเรสุ. วิณฺณาเณ ฉนฺทราควินยักขาเย สัตฺตาทิ. เอวํ ปุฏฺฐา ตเมท
 ทาวุโส เอวํ พยากเรยฺยาถ "รูปे โช ทาวุโส วัตฺตาคัสส วัตฺตฉนฺทสฺส
 วัตฺตเปมัสส วัตฺตปาสัสส วัตฺตปริพาหสฺส วัตฺตตณฺทสฺส ตสฺส รูปัสส
 วิปริณามฉณฺดาภาวา นุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสุปายาสา. เวทนาย.
 สันณาย. สฺชาเรสุ วัตฺตาคัสส วัตฺตฉนฺทสฺส วัตฺตเปมัสส วัตฺตปาสัสส
 วัตฺตปริพาหสฺส วัตฺตตณฺทสฺส เตสฺ สฺชารานํ วิปริณามฉณฺดาภาวา นุปฺปชฺชนฺติ
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสุปายาสา. วิณฺณาเณ วัตฺตาคัสส วัตฺตฉนฺทสฺส
 วัตฺตเปมัสส วัตฺตปาสัสส วัตฺตปริพาหสฺส วัตฺตตณฺทสฺส ตสฺส วิณฺณาณสฺส
 วิปริณามฉณฺดาภาวา นุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสุปายาสา. อิทํ
 โช โน ทาวุโส อานิสฺสํ ทิสฺวา รูปे ฉนฺทราควินยักขาเย สัตฺตา, เวทนาย.
 สันณาย. สฺชาเรสุ. วิณฺณาเณ ฉนฺทราควินยักขาเย สัตฺตาทิ.

อกุสฺเส ทาวุโส รัมฺเม อุปฺปมฺบชฺช วิหโรโต ทิฏฺฐเเจ เจว รัมฺเม สุโข
 วิหาโร อภวิสฺส อวิฆาโต อนุปายาโส สปริพาโห, กายัสส จ เกทา
 ปรี มรณา สุกฺติ ปาฏิกงฺขา; น ยิทํ ภควา อกุสฺลานํ รัมฺมานํ ปทานํ
 วัฒนฺเณยฺย. ยัสฺมา จ โช ทาวุโส อกุสฺเล รัมฺเม อุปฺปมฺบชฺช วิหโรโต
 ทิฏฺฐเเจ เจว รัมฺเม ทุกฺโข วิหาโร สวิฆาโต สอฺปายาโส สปริพาโห, กายัสส
 จ เกทา ปรี มรณา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา; ตัสฺมา ภควา อกุสฺลานํ
 รัมฺมานํ ปทานํ วัฒนฺเต.

กุสฺเล ทาวุโส รัมฺเม อุปฺปมฺบชฺช วิหโรโต ทิฏฺฐเเจ เจว รัมฺเม ทุกฺโข
 วิหาโร อภวิสฺส สวิฆาโต สอฺปายาโส สปริพาโห, กายัสส จ เกทา
 ปรี มรณา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา; น ยิทํ ภควา กุสฺลานํ รัมฺมานํ

มูลขณณาสก นกอบคัตถ์โค ปังโม.

อุปสัมปทัง วัดถณชัย. ติตมา จ โส อวุต กุศล รัมม อุปสัมปทัง
วิทรโต ทิฏฐัง เว รัมม สุโข วิหาระ อวิชาโค อุนายาโต
อบริพาโท, กายัสส จ เกทา ปัง มรณา สุขติ ปังวิถังชา; ติตมา
ภควา กุศลานัง รัมมานัง อุปสัมปทัง วัดถณคัตถ์.

อิทมโฆว อายัสสมา สารีปุตโต. อตตมณา เท ภิกขุ อายัสมโต
สารีปุตตัสส ภาสิกัง อวินันทุนันตี.

เอวมัม สุตัง. เอกัง สมณัง อายัสมา มหาทังงานัง อวินันตัสสุ วิทรทิก
กัรรฆเว ปังพาเต ปังพพเท. เอกโฆ ทฬิททิกกานินิ คหปะติ เยนอายัสสมา
มหาทังงานัง เทนุปลังเกมิ; อุปปลังเกมิทวา อายัสสมันตัง มหาทังงานัง อวิชาเททวา
เอวมันตัง นิสสิทัง. เอวมันตัง นิสสินโฆ โส ทฬิททิกกานินิ คหปะติ อายัสสมันตัง
มหาทังงานัง เอวมโฆว "วุตถัมมิกัง อวินันเต ภควตา อัญจกวัคคิเย
มหาทังงานัง."

“โอโก ปทาเย อนิเกตสวริ
คาเม อกุปพิ มุนิ สันถวานิ,
กานเท วิตโต อปุงกัฆวานโ
กถัง น วิคคัยทัง ชเนน กัยิปาทิ.

อิมัสส นุ โฆ อวินันเต ภควตา สัจจิตเตน ภาสิตัสส กถัง วิตถากาเรน
อตโต ทิฏฐังพโพทัง.

รูปธากุ โฆ คหปะติ วิณณานัสส โอโก, รูปธาทุรควินิพนันธัง ปัน
วิณณานัง "โอโกสวริทัง วุจันตี. เวทนธาทุ โฆ คหปะติ วิณณานัสส
โอโก, เวทนธาทุรควินิพนันธัง ปัน วิณณานัง "โอโกสวริทัง วุจันตี.
ธัมมธาทุ โฆ คหปะติ วิณณานัสส โอโก, ธัมมธาทุรควินิพนันธัง

• ตี. พะ ทฬิททิกกานินิ.

ปน วิณณานิ “โอทสาร์ตี วุจฺจติ. สขารธาตุ โช คหปติ วิณณานัสส
 โอโก, สขารธาตุภาควินิพนฺธัง ปน วิณณานิ “โอทสาร์ตี วุจฺจติ. เอว
 โช คหปติ โอทสาร์ตี โหติ. กถังจ คหปติ อนอกสาร์ตี โหติ ?
 รูปธาตุยา โช คหปติ โย ฉินฺโท โย วาโค ยา นันฺทึ ยา ตันหา
 เย อุปายูปาทานา เจตโส อริฏฺฐจฺานาภินิเวसानุสฺสา, เต ตถาคตัสส ปหฺนํ
 อุกฺคินฺนํมุลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวักตา อายตฺติ อนุปปาทธมฺมา; ตสฺมา
 ตถาคโต “อนอกสาร์ตี วุจฺจติ. เวทนาธาตุยา โช คหปติ. สัมมณธาตุยา
 โช คหปติ. สขารธาตุยา โช คหปติ. วิณณานธาตุยา โช คหปติ
 โย ฉินฺโท โย วาโค ยา นันฺทึ ยา ตันหา เย อุปายูปาทานา เจตโส
 อริฏฺฐจฺานาภินิเวसानุสฺสา, เต ตถาคตัสส ปหฺนํ อุกฺคินฺนํมุลา ตาลาวตฺถุกฺตา
 อนภาวักตา อายตฺติ อนุปปาทธมฺมา; ตสฺมา ตถาคโต “อนอกสาร์ตี วุจฺจติ.
 เอว โช คหปติ อนอกสาร์ตี โหติ.

กถังจ คหปติ นิเกตสาร์ตี โหติ ? รูปนิमितฺตนิเกตวิสาวิณิพนฺธา
 โช คหปติ “นิเกตสาร์ตี วุจฺจติ. สทฺทหนิมิตฺต ๗เปว คินฺธนิमितฺต...
 รสนิมิตฺต... โผฏฺฐจฺัพพนิมิตฺต... ธมฺมนิมิตฺตนิเกตวิสาวิณิพนฺธา โช คหปติ
 “นิเกตสาร์ตี วุจฺจติ. เอว โช คหปติ นิเกตสาร์ตี โหติ. กถังจ คหปติ
 อนิเกตสาร์ตี โหติ ? รูปนิमितฺตนิเกตวิสาวิณิพนฺธา โช คหปติ ตถาคตัสส
 ปหฺนํ อุกฺคินฺนํมุลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวักตา อายตฺติ อนุปปาทธมฺมา;
 ตสฺมา ตถาคโต “อนิเกตสาร์ตี วุจฺจติ. สทฺทหนิมิตฺต ๗เปว คินฺธนิमितฺต...
 รสนิมิตฺต... โผฏฺฐจฺัพพนิมิตฺต... ธมฺมนิมิตฺตนิเกตวิสาวิณิพนฺธา โช คหปติ
 ตถาคตัสส ปหฺนํ อุกฺคินฺนํมุลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวักตา อายตฺติ
 อนุปปาทธมฺมา; ตสฺมา ตถาคโต “อนิเกตสาร์ตี วุจฺจติ. เอว โช คหปติ
 อนิเกตสาร์ตี โหติ.

กถังจ คหปติ คาเม สันถวสาโต โหติ ? อธิ คหปติ เอกจฺังโจ

คิหิ สัสสฺวโจ วิหริติ, สหนันทิ สหโสเก สฺวเจสฺส สฺวโต ทุกฺขเจสฺส
ทุกฺขโต อุมฺบันเนสฺส กิจฺจกรณฺเณสฺส อตฺตนา เคสฺส โยคิ อามฺบชฺชติ. เหว
โฆ คหปติ คามे สันถวชาโต โหติ. กถํยจฺ คหปติ คามे น สันถวชาโต
โหติ ? อธิ คหปติ กิถฺชฺช คิหิ สัสสฺวโจ วิหริติ, น สหนันทิ น
สหโสเก น สฺวเจสฺส สฺวโต น ทุกฺขเจสฺส ทุกฺขโต อุมฺบันเนสฺส
กิจฺจกรณฺเณสฺส น อตฺตนา เคสฺส โยคิ อามฺบชฺชติ. เหว โฆ คหปติ
คามे น สันถวชาโต โหติ.

กถํยจฺ คหปติ กามเท น วิตโต โหติ. ? อธิ คหปติ เอกัจโจ
กามสฺส อวิตฺตราโค โหติ อวิตฺถนฺโต อวิตฺเพโม อวิตฺบปาโส อวิตฺปริ-
พพาโห อวิตฺตโนเท. เหว โฆ คหปติ กามเท น วิตโต โหติ. กถํยจฺ
คหปติ กามเท วิตโต โหติ ? อธิ คหปติ เอกัจโจ กามสฺส วิตฺตราโค
โหติ วิตฺถนฺโต วิตฺเพโม วิตฺบปาโส วิตฺปริพพาโห วิตฺตโนเท. เหว โฆ
คหปติ กามเท วิตโต โหติ.

กถํยจฺ คหปติ ปุริกฺขราโน โหติ ? อธิ คหปติ เอกัจจัสส เหว
โหติ “เอวรฺอุปฺ สยิ อนาคตมัทธานิ, เหวเวทโน สยิ อนาคตมัทธานิ,
เอวสัณฺโณ สยิ อนาคตมัทธานิ, เหวสัชาโร สยิ อนาคตมัทธานิ,
เอววิณฺณานอ สยิ อนาคตมัทธานนฺติ. เหว โฆ คหปติ ปุริกฺขราโน
โหติ. กถํยจฺ คหปติ อปุริกฺขราโน โหติ ? อธิ คหปติ เอกัจจัสส
น เหว โหติ “เอวรฺอุปฺ สยิ อนาคตมัทธานิ, เหวเวทโน สยิ อนาคตมัทธานิ,
เอวสัณฺโณ สยิ อนาคตมัทธานิ, เหวสัชาโร สยิ อนาคตมัทธานิ,
เอววิณฺณานอ สยิ อนาคตมัทธานนฺติ. เหว โฆ คหปติ อปุริกฺขราโน โหติ.

กถํยจฺ คหปติ กถ วิตฺตคฺยทฺ ชเนน กตฺตา โหติ ? อธิ คหปติ
เอกัจโจ เหวรฺูปฺ กถ กตฺตา โหติ “น ทฺว อิมิ รัมมวินยิ อาชานาสิ,

• กถํยจฺ “อวิตฺตราโคตฺยาทปิ ปาโจ ทิสฺสตี.

สุตตันตปิฎก สยัตตนิคาโย.

๑. อหิ อิมิ รัมมวินยิ อาชานามิ; กิ ตวิ อิมิ รัมมวินยิ อาชานิสฺสสฺส;
 มิจฺฉาปฏิบັນโน ตวมสฺสิ, อหम्मสฺมิ สัมมาปฏิบັນโน; ปุเร วจนียิ บัจฉา
 อวฺจ, บัจฉา วจนียิ ปุเร อวฺจ; สหิตตัมเม อสฺสทิตฺตเต, อริจฺจนนเต
 วิปราวตฺตติ; อาโรบิตเต เต วาโท จร วาทบปโมกฺกชาย, นิคฺคหิตฺตสฺสิ, นัพเพเรหิ
 วา สเจ ปโหสฺสตี. เอวํ โข คหปติ กถํ วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา
 โหติ. กถํจ คหปติ กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ? อธิ
 คหปติ ภิกฺขุ น เอรุบบิ กถํ กตฺตา โหติ "น ตวิ อิมิ รัมมวินยิ
 อาชานาสฺสิ, อหิ อิมิ รัมมวินยิ อาชานามิ; กิ ตวิ อิมิ รัมมวินยิ อาชานิสฺสสฺส;
 มิจฺฉาปฏิบັນโน ตวมสฺสิ, อหम्मสฺมิ สัมมาปฏิบັນโน; ปุเร วจนียิ บัจฉา
 อวฺจ, บัจฉา วจนียิ ปุเร อวฺจ; สหิตตัมเม อสฺสทิตฺตเต, อริจฺจนนเต
 วิปราวตฺตติ; อาโรบิตเต เต วาโท จร วาทบปโมกฺกชาย, นิคฺคหิตฺตสฺสิ
 นัพเพเรหิ วา สเจ ปโหสฺสตี. เอวํ โข คหปติ กถํ น วิคฺคยฺห
 ชเนน กตฺตา โหติ.

อิติ โข คหปติ ยันตํ วุตฺตํ ภควตา อัญฺจิวคฺคิเย มาคณฺฑชยปฺเนห
 โอกํ ปหาย อนิเกตสวริ
 คาเม อุกพพํ มุนิ สันถวานิ,
 กามเหติ วิตฺโต อปรักขวาโน
 กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ.

อิมิสฺส โข คหปติ ภควตา สขิตเตน ภาสิคฺคิสฺส เอวํ วิตถาเรน
 อุตฺโต ทฏฺฐัพโพติ.

เอมเม สุต. เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน อวณฺตสฺสุ วิหริติ
 กุรวมเว ปปาเต ปัพเพเต. อถ โข หลิทธิกานิ คหปติ เยนายสฺมา,
 มหากจฺจาโน เตนุปลงฺกมิ; อูปลงฺกมิตวา อายสมนตํ มหากจฺจานิ อวิวาเทตวา

นัพเพเรหิตฺติ วา ปาโร.

เอกมนต์ นิสก. เอกมนต์ นิสนโน โข หลัททิกานิ คหปติ อายสมนต
มหากัจจانی เอกทโวจ "วุตตมิกิ ภันเต ภควตา สักกขณเฑ "เอ เต
สมณพราหมณา ตณหาสชชวุมตลา, เท อัจจนคณิฏจา อัจจนคโยคกเขมิโน
อัจจนคพพรหมจารีโน อัจจนคปริโยธานา เสฏฐา เทวมนุสสานันติ. อิมัสส
นุ โข ภันเต ภควตา สच्चิตตน ภาสสิสส กถา วิตถาเรน อุตโต ทุฏฐัพโพติ.

รูปธาคยา โข คหปติ โย ฉันโท โย ภาโค ยา นันทิ ยา
ตณหา เย อูปายูปาหนา เภทโส อริฏฐาณานิเวसानุสยา, เตส ขยา
วิธกา นิโรธา จาภา ปฏินิสสัคคา จิตติ สุมุตตคณิทิ วุจจติ. เวทนาธาคยา
โข คหปติ วเปา สันธารคยา โข คหปติ. สธารคยา โข คหปติ.
วิธณานธาคยา โข คหปติ โย ฉันโท โย ภาโค ยา นันทิ ยา ตณหา
เย อูปายูปาหนา เภทโส อริฏฐาณานิเวसानุสยา, เตส ขยา วิธกา
นิโรธา จาภา ปฏินิสสัคคา จิตติ สุมุตตคณิทิ วุจจติ. อิติ โข คหปติ
ยันติ วุคคิ ภควตา สักกขณเฑ "เอ เต สมณพราหมณา ตณหาสชชวุมตลา,
เท อัจจนคณิฏจา อัจจนคโยคกเขมิโน อัจจนคพพรหมจารีโน อัจจนคปริโยธานา
เสฏฐา เทวมนุสสานันติ. อิมัสส โข คหปติ ภควตา สच्चิตตน ภาสสิสส
เอวิ วิตถาเรน อุตโต ทุฏฐัพโพติ.

เอวัมเห สัก. แถ สหะ ภควา สจจตถิย วิหริตี เซตวน, อนุตตบณตทกสส
ธาราน. สัตถ โข ภควา อิกขุ ยามันเทสิ "อิกขโวติ. "ถพพคคิ เท อิกขุ
ภควโต ปัจจัสสโสตี. ภควา เอกทโวจ "สมาริ อิกขว ภาวถ. สมหาคโต
อิกขว อิกขุ ยถากุคิ ปชานนทิ. กิณจ ยถากุคิ ปชานนทิ. ภูบัสส
สมุทขณจ อตถกคณณจ, เวทนาย สมุทขณจ อตถกคณณจ, สันธนาย
สมุทขณจ อตถกคณณจ, สธารานิ สมุทขณจ อตถกคณณจ, วิธณานสส
สมุทขณจ อตถกคณณจ.

โค จ อิกขว ภูบัสส สมุทโย, โท เวทนาย สมุทโย, โท

สัตถาย สมุทโย, โภ สขาราน สมุทโย, โภ วิณณานัสส
 สมุทโย ? อธิ ภิกขเว อภินันท์ติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติวฺจติ. กิจจ
 อภินันท์ติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติวฺจติ ? ฐปฺ อภินันท์ติ อภิวทติ
 อชฺโฌสาย ติวฺจติ; ตัสส ฐปฺ อภินันท์โต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติวฺจโต
 อูปฺบชฺชติ นันฺทิ, ยา ฐเป นันฺทิ ตทฺปาทาน, ตัสสฺปาทานบฺบัจจา ภโว,
 ภวบฺบัจจา ซาติ, ซาติบฺบัจจา ซรามรณโสกปวิเทวทุกฺขโทมนัสสฺสาเยสา
 สัมภวณฺติ. เอเวตัสส เภวลัสส ทุกฺขกฺขนรฺสส สมุทโย โหติ. เวทน
 อภินันท์ติ ะเปะ สัตถอ อภินันท์ติ ะเปะ สขารอ อภินันท์ติ ะเปะ
 วิณณาน อภินันท์ติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติวฺจติ; ตัสส วิณณาน
 อภินันท์โต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติวฺจโต อูปฺบชฺชติ นันฺทิ, ยา
 วิณณาณ นันฺทิ ตทฺปาทาน, ตัสสฺปาทานบฺบัจจา ภโว, ภวบฺบัจจา ซาติ,
 ะเปะ เอเวตัสส เภวลัสส ทุกฺขกฺขนรฺสส สมุทโย โหติ. อยฺ ภิกขเว
 ฐปฺสส สมุทโย, อยฺ เวทนาย สมุทโย, อยฺ สัตถาย สมุทโย, อยฺ
 สขาราน สมุทโย, อยฺ วิณณานัสส สมุทโย.

โภ จ ภิกขเว ฐปฺสส อตฺถกโม, โภ เวทนาย. โภ สัตถาย.
 โภ สขาราน. โภ วิณณานัสส อตฺถกโม ? อธิ ภิกขเว นภินันท์ติ
 นภิวทติ นชฺโฌสาย ติวฺจติ. กิจจ นภินันท์ติ นภิวทติ นชฺโฌสาย
 ติวฺจติ ? ฐปฺ นภินันท์ติ นภิวทติ นชฺโฌสาย ติวฺจติ; ตัสส ฐปฺ
 อนภินันท์โต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติวฺจโต ยา ฐเป นันฺทิ สา นิรุชฺฌติ;
 ตัสส นันฺทินโรธา อฺปาทานนิโรธา, อฺปาทานนิโรธา ภวนิโรธา, ะเปะ
 เอเวตัสส เภวลัสส ทุกฺขกฺขนรฺสส นิโรธา โหติ. เวทน นภินันท์ติ
 นภิวทติ นชฺโฌสาย ติวฺจติ; ตัสส เวทน อนภินันท์โต อนภิวทโต
 อนชฺโฌสาย ติวฺจโต ยา เวทนาย นันฺทิ สา นิรุชฺฌติ; ตัสส นันฺทินโรธา
 อฺปาทานนิโรธา, อฺปาทานนิโรธา ภวนิโรธา, ภวนิโรธา ซาตินิโรธา, ะเปะ

เอเวเมตัสส เภาลัสส ทุกชกขนรัสส นิโรโร โหติ. สันณํ นานันนทติ
 ๑เปา สขาร นานันนทติ นานิวทติ นาสโณสาย ตัญจติ, ตัสส สขาร
 อนนินนทโต อนนิวทโต อนนโณสาย ตัญจโต ยา สขารสุ นันทิ สร
 นิรุชฌติ, ตัสส นันทินโรธา อุปาทานนิโรโร, อุปาทานนิโรธา ภาวนิโรโร,
 ๑เปา เอเวเมตัสส เภาลัสส ทุกชกขนรัสส นิโรโร โหติ. วิณณานํ
 นานันนทติ นานิวทติ นาสโณสาย ตัญจติ, ตัสส วิณณานํ อนนินนทโต
 อนนิวทโต อนนโณสาย ตัญจโต ยา วิณณานํ นันทิ สร นิรุชฌติ,
 ตัสส นันทินโรธา อุปาทานนิโรโร, ๑เปา เอเวเมตัสส เภาลัสส ทุกชกขนรัสส
 นิโรโร โหติ. อมํ ภิกขเว ฐบัสส อตถังคโม, อมํ เวทนาย อตถังคโม,
 อมํ สันณาย อตถังคโม, อมํ สขารานํ อตถังคโม, อมํ วิณณานัสส อตถังคโมติ.

สวตถึ. ตัตถ ไซ ๑เปา ปฏิสลฺลาเน ภิกขเว โยคมาบัสซต.
 ปฏิสลฺลโน ภิกขเว ภิกขุ ธมฺมาภูตํ ปชานาติ. กิณฺจ ธมฺมาภูตํ ปชานาติ ?
 ฐบัสส สมุทฺถยณฺจ อตถังคมณฺจ, เวทนาย สมุทฺถยณฺจ อตถังคมณฺจ, สันณาย
 สมุทฺถยณฺจ อตถังคมณฺจ, สขารานํ สมุทฺถยณฺจ อตถังคมณฺจ, วิณณานัสส
 สมุทฺถยณฺจ อตถังคมณฺจ. (เยถา ปจฺมสฺสเท วิตถาโร, ตถา วิตถารคทฺพิ).

สวตถึ. ตัตถ ไซ ๑เปา อุปาทานปริตัสสนณฺจ โว ภิกขเว เทสิสสามิ
 อนุปาทานอปริตัสสนณฺจ, ทํ สุณานถ สारุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสสามิติ.
 "เอวํ ภาเนเตติ ไซ เต ภิกขุ ภาควโต ปังจัสโสสุ. ภาควา เอกทโวจ
 "กถณฺจ ภิกขเว อุปาทานปริตัสสนา โหติ ? อธิ ภิกขเว อัสสุทวา ปุตฺตชฺชโน
 อริยานํ อทสฺสาวํ อริยธम्मัสส อโภาโว อริยธมฺเม อวินโต สบฺบปฺริสถาน
 อทสฺสาวํ สบฺบปฺริสรธम्मัสส อโภาโว สบฺบปฺริสรธมฺเม อวินโต ฐบํ อตฺตโต
 สมฺนุบฺบัสสติ, ฐบวันตํ วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา ฐบํ, ฐบํสมํ วา อตฺตทานํ;
 ตัสส ทํ ฐบํ วิปริณมตติ อณฺณตา โหติ, ตัสส ฐบวิปริณามณฺณณณ
 ฐบวิปริณามานปฺริวตฺตวิณณานํ โหติ, ตัสส ฐบวิปริณามานปฺริวตฺตวิณ

ปริตฺตัสสนารมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจันตฺติ, เจตโส ปริยาทานา
 อุตฺตคาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ อเปกฺขวา จ, อุปาทาย จ ปริตฺตัสสติ.
 เวทณํ อตฺตโต สมนุปฺปัสสติ, เวทनावันตํ वा อตฺตทานํ, อตฺตนิ वा เวทณํ,
 เวทนาย वा อตฺตทานํ; ตัสสฺสา เวทนา วิปริณมตี อณฺณตา โหติ, ตัสส
 เวทनावิปริณามณฺณตารวา เวทनावิปริณามานุปริวัตฺตวิณฺณานํ โหติ, ตัสส
 เวทनावิปริณามานุปริวัตฺตติชา ปริตฺตัสสนารมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย
 ติญฺจันตฺติ, เจตโส ปริยาทานา อุตฺตคาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ อเปกฺขวา
 จ, อุปาทาย จ ปริตฺตัสสติ. สณฺณํ อตฺตโต สมนุปฺปัสสติ, ๗เปว สฺชาเร
 อตฺตโต สมนุปฺปัสสติ, สฺชารวันตํ वा อตฺตทานํ, อตฺตนิ वा สฺชาเร, สฺชาเรสุ
 वा อตฺตทานํ; ตัสสฺส เต สฺชาวา วิปริณมन्ตี อณฺณตา โหตี, ตัสส
 สฺชาวานํ วิปริณามณฺณตารวา สฺชาวาวิปริณามานุปริวัตฺตวิณฺณานํ โหติ, ตัสส
 สฺชาวาวิปริณามานุปริวัตฺตติชา ปริตฺตัสสนารมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย
 ติญฺจันตฺติ, เจตโส ปริยาทานา อุตฺตคาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ อเปกฺขวา
 จ, อุปาทาย จ ปริตฺตัสสติ. วิณฺณานํ อตฺตโต สมนุปฺปัสสติ, วิณฺณานวันตํ वा
 อตฺตทานํ, อตฺตนิ वा วิณฺณานํ, วิณฺณานสมฺม वा อตฺตทานํ; ตัสสฺส ต
 วิณฺณานํ วิปริณมตี อณฺณตา โหตี, ตัสสฺส วิณฺณานวิปริณามณฺณตารวา
 วิณฺณานวิปริณามานุปริวัตฺตวิณฺณานํ โหติ, ตัสสฺส วิณฺณานวิปริณามานุปริวัตฺตติชา
 ปริตฺตัสสนารมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจันตฺติ, เจตโส ปริยาทานา
 อุตฺตคาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ อเปกฺขวา จ, อุปาทาย จ ปริตฺตัสสติ.
 เอวํ โช ภิกฺขเว อุปาทานปริตฺตัสสนา โหตี.

กถณฺจ ภิกฺขเว อนุปาทานปริตฺตัสสนา โหตี ? อธิ ภิกฺขเว สุตวา
 อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสวํ อริยธมฺมสฺส โภวิตฺวา อริยธมฺเม สฺวีนฺโต
 สยฺมปริสฺสานํ ทสฺสวํ สยฺมปริสฺสธมฺมสฺส โภวิตฺวา สยฺมปริสฺสธมฺเม สฺวีนฺโต
 น ภูมํ อตฺตโต สมนุปฺปัสสติ, น ภูวันตํ वा อตฺตทานํ, น อตฺตนิ वा ภูมํ,

น รูปสัม ภา อัตตานิ; ตัสส ตํ รูปํ วิปริณมตี อัญญา โหติ,
 ตัสส รูปวิปริณามัญญาภาวา น รูปวิปริณามานुปริวัตติวิณยานํ โหติ,
 ตัสส น รูปวิปริณามานुปริวัตติชา ปริตัสสนารัมมสัมมุปาหา จิตตํ
 ปริยาทาย ติฏฺฐันตี, เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น
 วิมาตวา น อเปกฺขวา, อนุปาทาย จ น ปริตัสสตี. น เวทณํ
 อตฺตโต สมนุสฺสตี, น เวทณานันตี ภา อัตตานิ, น อตฺตนิ ภา เวทณํ,
 น เวทนาย ภา อัตตานิ; ตัสส สภา เวทนา วิปริณมตี อัญญา โหติ,
 ตัสส เวทनावิปริณามัญญาภาวา น เวทनावิปริณามานุปริวัตติวิณยานํ โหติ,
 ตัสส น เวทनावิปริณามานุปริวัตติชา ปริตัสสนารัมมสัมมุปาหา จิตตํ
 ปริยาทาย ติฏฺฐันตี, เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น
 วิมาตวา น อเปกฺขวา, อนุปาทาย จ น ปริตัสสตี. น สัมณํ ภาเป
 น สํชาเว อตฺตโต สมนุสฺสตี, น สํชาวณันตี ภา อัตตานิ, น อตฺตนิ
 ภา สํชาเว, น สํชาเวสุ ภา อัตตานิ; ตัสส เต สํชาวา วิปริณมตี
 อัญญา โหติ, ตัสส สํชาววิปริณามัญญาภาวา น สํชาววิปริณามานุปริวัตติ-
 วิณยานํ โหติ, ตัสส น สํชาววิปริณามานุปริวัตติชา ปริตัสสนารัมมสัมมุปาหา
 จิตตํ ปริยาทาย ติฏฺฐันตี, เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา
 โหติ น วิมาตวา น อเปกฺขวา, อนุปาทาย จ น ปริตัสสตี. น วิณยานํ
 อตฺตโต สมนุสฺสตี, น วิณยานอนันตี ภา อัตตานิ, น อตฺตนิ ภา
 วิณยานํ, น วิณยานอนันตี ภา อัตตานิ; ตัสส ตํ วิณยานํ วิปริณมตี
 อัญญา โหติ, ตัสส วิณยานวิปริณามัญญาภาวา น วิณยานวิปริ-
 ณามานุปริวัตติวิณยานํ โหติ, ตัสส น วิณยานวิปริณามานุปริวัตติชา
 ปริตัสสนารัมมสัมมุปาหา จิตตํ ปริยาทาย ติฏฺฐันตี, เจตโส อปริยาทานา
 น เจว อุตฺตาสวา โหติ น วิมาตวา น อเปกฺขวา, อนุปาทาย จ น

ปริตัสสตี. เอว โข ภิกขเว อุนาทานปริตัสสนา โทตีติ.

สาวตถึย. ตตฺร โข ๆเปฯ อุนาทานปริตัสสนัจจ โว ภิกขเว เทสิสสามิ อุนาทานปริตัสสนัจจ, ตํ สุนาถ ๆเปฯ กถัจจ ภิกขเว อุนาทานปริตัสสนา โทตี ? อธิ ภิกขเว อัสสุทวา ปุกุชฺชโน ฐึเป “เอตํ มม เอโสทมฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ สมนุบฺบัสสตี; ตัสส ตํ ฐึเป วิปริณมติ อณฺณกา โทตี, ตัสส ฐึเปวิปริณามณฺณกาภาว อุมฺบชฺชชฺชตี โสกปริเทวทุกฺข- โทมนัสฺสุปายาสา; เวทนี “เอตํ มม ๆเปฯ สณฺณิ “เอตํ มม ๆเปฯ สฺชาเว “เอตํ มม ๆเปฯ วิณฺณณิ “เอตํ มม เอโสทมฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ สมนุบฺบัสสตี; ตัสส ตํ วิณฺณณิ วิปริณมติ อณฺณกา โทตี, ตัสส วิณฺณณิวิปริณามณฺณกาภาว อุมฺบชฺชชฺชตี โสกปริเทวทุกฺข- โทมนัสฺสุปายาสา. เอว โข ภิกขเว อุนาทานปริตัสสนา โทตี.

กถัจจ ภิกขเว อุนาทานปริตัสสนา โทตี ? อธิ ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก ฐึเป “เนตํ มม เนโสทมฺสมิ น เมโส อตฺตาทิ สมนุบฺบัสสตี; ตัสส ตํ ฐึเป วิปริณมติ อณฺณกา โทตี, ตัสส ฐึเปวิปริณามณฺณกาภาว อุมฺบชฺชชฺชตี โสกปริเทวทุกฺข- โทมนัสฺสุปายาสา; เวทนี “เนตํ มม. สณฺณิ “เนตํ มม. สฺชาเว “เนตํ มม. วิณฺณณิ “เนตํ มม เนโสทมฺสมิ น เมโส อตฺตาทิ สมนุบฺบัสสตี; ตัสส ตํ วิณฺณณิ วิปริณมติ อณฺณกา โทตี, ตัสส วิณฺณณิวิปริณามณฺณกาภาว อุมฺบชฺชชฺชตี โสกปริเทวทุกฺข- โทมนัสฺสุปายาสา. เอว โข ภิกขเว อุนาทานปริตัสสนา โทตีติ.

สาวตถึย. ตตฺร โข ๆเปฯ ฐึเป ภิกขเว อนิจฺจา อตีตานาคตา, โโก ปน วาโท บั้จฺฐึบฺบิณฺนัสส. เอว บัสส ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก อตฺตตฺสมิ ฐึเปสมิ อนเปกฺโข โทตี, อนาคตา ฐึเป นาภินนฺทตี, บั้จฺฐึบฺบิณฺนัสส ฐึเปสสิ นีฬพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺฐึบฺบิโน โทตี. เวทนา อนิจฺจา ๆเปฯ สณฺณิ อนิจฺจา ๆเปฯ สฺชาวา อนิจฺจา อตีตานาคตา, โโก ปน

วาโท บัจฺจุมฺบันฺนํ. เอวํ บัสนฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตเตสุ
สังฆาเรสุ อนเปกฺโข โทติ, อนาคเต สังฆาเร นากินฺนํทติ, บัจฺจุมฺบันฺนํ
สังฆารํ นีพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏฺฐันโน โทติ. วิณฺณณํ อนิจฺจํ
อตฺตนาคตํ, โก ปน วาโท บัจฺจุมฺบันฺนํ. เอวํ บัสนฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา
อริยสวโก อตฺตตฺสํ วิณฺณณตฺสํ อนเปกฺโข โทติ, อนาคตํ วิณฺณณํ
นากินฺนํทติ, บัจฺจุมฺบันฺนํ วิณฺณณตฺสํ นีพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย
ปฏฺฐันโน โทติ.

สวตฺถณิ. ทฺตฺว โข ะเปวํ รุเป ภิกฺขเว ทุกฺขํ อตฺตนาคตํ, โก
ปน วาโท บัจฺจุมฺบันฺนํ. เอวํ บัสนฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตตฺสํ
รุเปตฺสํ อนเปกฺโข โทติ, อนาคตํ รุเป นากินฺนํทติ, บัจฺจุมฺบันฺนํ รุเปตฺสํ
นีพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏฺฐันโน โทติ. เวทนา ทุกฺขา. สันณํ
ทุกฺขา. สังฆา ทุกฺขา. วิณฺณณํ ทุกฺขํ อตฺตนาคตํ, โก ปน วาโท
บัจฺจุมฺบันฺนํ. เอวํ บัสนฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตตฺสํ วิณฺณณตฺสํ
อนเปกฺโข โทติ, อนาคตํ วิณฺณณํ นากินฺนํทติ, บัจฺจุมฺบันฺนํ วิณฺณณตฺสํ
นีพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏฺฐันโน โทติ.

สวตฺถณิ. ทฺตฺว โข ะเปวํ รุเป ภิกฺขเว อนตฺตา อตฺตนาคตํ,
โก ปน วาโท บัจฺจุมฺบันฺนํ. เอวํ บัสนฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก
อตฺตตฺสํ รุเปตฺสํ อนเปกฺโข โทติ, อนาคตํ รุเป นากินฺนํทติ, บัจฺจุมฺบันฺนํ
รุเปตฺสํ นีพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏฺฐันโน โทติ. เวทนา อนตฺตา.
สันณํ อนตฺตา. สังฆา อนตฺตา. วิณฺณณํ อนตฺตา อตฺตนาคตํ, โก
ปน วาโท บัจฺจุมฺบันฺนํ. เอวํ บัสนฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก
อตฺตตฺสํ วิณฺณณตฺสํ อนเปกฺโข โทติ, อนาคตํ วิณฺณณํ นากินฺนํทติ,
บัจฺจุมฺบันฺนํ วิณฺณณตฺสํ นีพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏฺฐันโน โทติ.

สุตตันตปิฎก สยุตตนิคาโย.
คัสสปุทาน์

“นกุลมตา เทวททา เทวบี หลัททิกานิ จ,
สมาริ ปฏิสัสลลานิ อุปาทานปริตัสสนา ทเว,
อิตตานาคตบัจจบบันนา วัคโค เตน ปวุจจติ.

มูลบณณาลเก อนิจวัคโค ทติโย.

เอวัมเม สุต. สวตถึย. ตตฺร โข. รุปี ภิกขเว อนิจจ, เวทนา อนิจจา,
สัณเณ อนิจจา, สัขารา อนิจจา, วิณณานิ อนิจจ. เอว ปัสสิ ภิกขเว
สุตฺวา อริยสาวโก รูปสมม นัพพนทต, เวทนายม นัพพนทต, สัณเณยม
นัพพนทต, สัขารสุม นัพพนทต, วิณณาสุม นัพพนทต, นัพพนท
วิรัชชต, วิราคา วิมัจจติ. วิมุตตสม “วิมุตตมิติ” ฉาน โทติ. “ชัณ

ชาติ, วุสิต พรหมจริย, กต กวณเณ, นาปริ อิตถตตยาติ ปชานาตีติ.

สวตถึย. ตตฺร โข. รุปี ภิกขเว ทุกข, เวทนา ทุกขา, สัณเณ
ทุกขา, สัขารา ทุกขา, วิณณานิ ทุกข. เอว ปัสสิ ๆเปว นาปริ
อิตถตตยาติ ปชานาตีติ.

สวตถึย. ตตฺร โข. รุปี ภิกขเว อนัตตา, เวทนา อนัตตา,
สัณเณ อนัตตา, สัขารา อนัตตา, วิณณานิ อนัตตา. เอว ปัสสิ
ภิกขเว สุตฺวา อริยสาวโก รูปสมม นัพพนทต, เวทนายม นัพพนทต,
สัณเณยม นัพพนทต, สัขารสุม นัพพนทต, วิณณาสุม นัพพนทต,
นัพพนท วิรัชชต, วิราคา วิมัจจติ. วิมุตตสม “วิมุตตมิติ” ฉาน โทติ.

“ชัณ ชาติ, วุสิต พรหมจริย, กต กวณเณ, นาปริ อิตถตตยาติ
ปชานาตีติ.

สวตถึย. ตตฺร โข. รุปี ภิกขเว อนิจจ, ยถนิจจ ตี ทุกข, ย
ทุกข ตถนัตตา, ยถนัตตา ตี “เนติ มม เนสิหมสมิ น เมสิ

• วิมุตตมิตติ วา ปาโจ.

อิตฺตาคิ เอเวเมตํ ยถาภูตํ สัมมบับณาย ทฎฺฐิพฺพ. เวทนา อนิจฺจา,
 ยถนิจฺจํ ตํ ทุคฺชํ, ยํ ทุคฺชํ ตทหนตฺตา, ยถนตฺตา ตํ “เนตํ มม
 เนโสทมสฺสํ น เมโส อิตฺตาคิ เอเวเมตํ ยถาภูตํ สัมมบับณาย
 ทฎฺฐิพฺพ. สลฺลณา อนิจฺจา, ๑เป๑ สํขารา อนิจฺจา, ๑เป๑ วิณฺณณํ
 อนิจฺจํ, ยถนิจฺจํ ตํ ทุคฺชํ, ยํ ทุคฺชํ ตทหนตฺตา, ยถนตฺตา ตํ “เนตํ
 มม เนโสทมสฺสํ น เมโส อิตฺตาคิ เอเวเมตํ ยถาภูตํ สัมมบับณาย
 ทฎฺฐิพฺพ. เอวํ บัสนฺติ ๑เป๑ นามํ อิตฺตคฺคชาชาติ ปชานาตฺติ.

สํวตฺถย. ตฺตฺร โข. ภูมํ ภิกฺขเว ทุคฺชํ, ยํ ทุคฺชํ ตทหนตฺตา,
 ยถนตฺตา ตํ “เนตํ มม เนโสทมสฺสํ น เมโส อิตฺตาคิ เอเวเมตํ
 ยถาภูตํ สัมมบับณาย ทฎฺฐิพฺพ. เวทนา ทุคฺชา. สลฺลณา ทุคฺชา.
 สํขารา ทุคฺชา. วิณฺณณํ ทุคฺชํ, ยํ ทุคฺชํ ตทหนตฺตา, ยถนตฺตา ตํ
 “เนตํ มม เนโสทมสฺสํ น เมโส อิตฺตาคิ เอเวเมตํ ยถาภูตํ สัมมบับณาย
 ทฎฺฐิพฺพ. เอวํ บัสนฺติ ๑เป๑ นามํ อิตฺตคฺคชาชาติ ปชานาตฺติ.

สํวตฺถย. ตฺตฺร โข. ภูมํ ภิกฺขเว อนตฺตา, ตํ “เนตํ มม เนโสทมสฺสํ
 น เมโส อิตฺตาคิ เอเวเมตํ ยถาภูตํ สัมมบับณาย ทฎฺฐิพฺพ. ๑เป๑
 เอวํ บัสนฺติ ภิกฺขเว ๑เป๑ นามํ อิตฺตคฺคชาชาติ ปชานาตฺติ.

สํวตฺถย. ตฺตฺร โข. ภูมํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, โยมิ เหตุ โยมิ บัจฺจโย
 ภูมํ บัสนฺติ อุมํ ปาทาย, โสมิ อนิจฺโจ. อนิจฺจสํนิกฺกํ ภิกฺขเว ภูมํ กุโต นิจฺจํ
 ภวิสฺสตี. เวทนา อนิจฺจา, โยมิ เหตุ โยมิ บัจฺจโย เวทนา อุมํ ปาทาย,
 โสมิ อนิจฺโจ. อนิจฺจสํนิกฺกา ภิกฺขเว เวทนา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตี.
 สลฺลณา อนิจฺจา. สํขารา อนิจฺจา, โยมิ เหตุ โยมิ บัจฺจโย สํขารานํ
 อุมํ ปาทาย, โสมิ อนิจฺโจ. อนิจฺจสํนิกฺกา ภิกฺขเว สํขารา กุโต นิจฺจา
 ภวิสฺสตี. วิณฺณณํ อนิจฺจํ, โยมิ เหตุ โยมิ บัจฺจโย วิณฺณณสฺส
 อุมํ ปาทาย, โสมิ อนิจฺโจ. อนิจฺจสํนิกฺกํ ภิกฺขเว วิณฺณณํ กุโต นิจฺจํ

ภวิสัสสี. เอว^๑ บัสน^๒ ๑เปว^๓ นาปร^๔ อิตถัตถายาติ ปชานาตตี.

สาวัตถิย. ตัต^๑โร โช. รุ^๒ม^๓ ภิกขเว ทุกข^๔, โย^๕ม^๖ เหตุ โย^๗ม^๘ บัจจ^๙โย
รุ^{๑๐}ม^{๑๑}ส^{๑๒} อุม^{๑๓}ปา^{๑๔}ทาย, โส^{๑๕}ม^{๑๖} ทุก^{๑๗}โข. ทุก^{๑๘}ข^{๑๙}ส^{๒๐}ม^{๒๑}ภู^{๒๒}ต^{๒๓} ภิก^{๒๔}ข^{๒๕}เว รุ^{๒๖}ม^{๒๗} กุ^{๒๘}โต ส^{๒๙}ข^{๓๐}
ภวิสัสสี. เว^{๓๑}ทนา ทุก^{๓๒}ขา. ส^{๓๓}ณ^{๓๔}ณ^{๓๕}า ทุก^{๓๖}ขา. ส^{๓๗}ข^{๓๘}าว^{๓๙}า ทุก^{๔๐}ขา. วิ^{๔๑}ณ^{๔๒}ณ^{๔๓}ณ^{๔๔}
ทุก^{๔๕}ข^{๔๖}, โย^{๔๗}ม^{๔๘} เหตุ โย^{๔๙}ม^{๕๐} บัจจ^{๕๑}โย วิ^{๕๒}ณ^{๕๓}ณ^{๕๔}ณ^{๕๕}ส^{๕๖} อุม^{๕๗}ปา^{๕๘}ทาย, โส^{๕๙}ม^{๖๐} ทุก^{๖๑}โข.
ทุก^{๖๒}ข^{๖๓}ส^{๖๔}ม^{๖๕}ภู^{๖๖}ต^{๖๗} ภิก^{๖๘}ข^{๖๙}เว วิ^{๗๐}ณ^{๗๑}ณ^{๗๒}ณ^{๗๓} กุ^{๗๔}โต ส^{๗๕}ข^{๗๖} ภวิสัสสี. เอว^{๗๗} บัสน^{๗๘} ๑เปว^{๗๙}
นาปร^{๘๐} อิตถัตถายาติ ปชานาตตี.

สาวัตถิย. ตัต^๑โร โช. รุ^๒ม^๓ ภิก^๔ข^๕เว อน^๖ต^๗ตา, โย^๘ม^๙ เหตุ โย^{๑๐}ม^{๑๑} บัจจ^{๑๒}โย
รุ^{๑๓}ม^{๑๔}ส^{๑๕} อุม^{๑๖}ปา^{๑๗}ทาย, โส^{๑๘}ม^{๑๙} อน^{๒๐}ต^{๒๑}ตา. อน^{๒๒}ต^{๒๓}ต^{๒๔}ส^{๒๕}ม^{๒๖}ภู^{๒๗}ต^{๒๘} ภิก^{๒๙}ข^{๓๐}เว รุ^{๓๑}ม^{๓๒} กุ^{๓๓}โต อ^{๓๔}ต^{๓๕}ตา
ภวิสัสสี. เว^{๓๖}ทนา อน^{๓๗}ต^{๓๘}ตา. ส^{๓๙}ณ^{๔๐}ณ^{๔๑}า อน^{๔๒}ต^{๔๓}ตา. ส^{๔๔}ข^{๔๕}าว^{๔๖}า อน^{๔๗}ต^{๔๘}ตา. วิ^{๔๙}ณ^{๕๐}ณ^{๕๑}ณ^{๕๒}
อน^{๕๓}ต^{๕๔}ตา, โย^{๕๕}ม^{๕๖} เหตุ โย^{๕๗}ม^{๕๘} บัจจ^{๕๙}โย วิ^{๖๐}ณ^{๖๑}ณ^{๖๒}ณ^{๖๓}ส^{๖๔} อุม^{๖๕}ปา^{๖๖}ทาย, โส^{๖๗}ม^{๖๘} อน^{๖๙}ต^{๗๐}ตา
อน^{๗๑}ต^{๗๒}ต^{๗๓}ส^{๗๔}ม^{๗๕}ภู^{๗๖}ต^{๗๗} ภิก^{๗๘}ข^{๗๙}เว วิ^{๘๐}ณ^{๘๑}ณ^{๘๒}ณ^{๘๓} กุ^{๘๔}โต อ^{๘๕}ต^{๘๖}ตา ภวิสัสสี. เอว^{๘๗} บัสน^{๘๘} ๑เปว^{๘๙}
นาปร^{๙๐} อิตถัตถายาติ ปชานาตตี.

สาวัตถิย. อ^๑ว^๒า^๓เม. อ^๔ธ^๕โ^๖ช^๗ อ^๘าย^๙ส^{๑๐}มา อ^{๑๑}าน^{๑๒}น^{๑๓}โ^{๑๔}ท^{๑๕} เ^{๑๖}น^{๑๗} ภ^{๑๘}คว^{๑๙}า
เต^{๒๐}น^{๒๑}ป^{๒๒}ส^{๒๓}ก^{๒๔}ม^{๒๕}, อ^{๒๖}ป^{๒๗}ส^{๒๘}ก^{๒๙}ม^{๓๐}ิต^{๓๑}ว^{๓๒}า ภ^{๓๓}คว^{๓๔}น^{๓๕}ต^{๓๖} อ^{๓๗}ภ^{๓๘}ิ^{๓๙}ว^{๔๐}า^{๔๑}เท^{๔๒}ต^{๔๓}ว^{๔๔}า เ^{๔๕}ก^{๔๖}ม^{๔๗}น^{๔๘}ต^{๔๙} น^{๕๐}ิส^{๕๑}สี^{๕๒}. เ^{๕๓}ก^{๕๔}ม^{๕๕}น^{๕๖}ต^{๕๗}
น^{๕๘}ิส^{๕๙}น^{๖๐} โ^{๖๑}ช^{๖๒} อ^{๖๓}าย^{๖๔}ส^{๖๕}มา อ^{๖๖}าน^{๖๗}น^{๖๘}โ^{๖๙}ท^{๗๐} ภ^{๗๑}คว^{๗๒}น^{๗๓}ต^{๗๔} เ^{๗๕}ต^{๗๖}ท^{๗๗}ว^{๗๘}อ^{๗๙} “น^{๘๐}ิ^{๘๑}ร^{๘๒}อ^{๘๓} น^{๘๔}ิ^{๘๕}ร^{๘๖}อ^{๘๗}โร^{๘๘}ติ
ภ^{๘๙}ัน^{๙๐}เต ว^{๙๑}ุ^{๙๒}จ^{๙๓}ติ, ก^{๙๔}ต^{๙๕}เม^{๙๖}ส^{๙๗}าน^{๙๘} โ^{๙๙}ช^{๑๐๐} ภ^{๑๐๑}ัน^{๑๐๒}เต ร^{๑๐๓}ัม^{๑๐๔}ม^{๑๐๕}าน^{๑๐๖} น^{๑๐๗}ิ^{๑๐๘}ร^{๑๐๙}อ^{๑๑๐} น^{๑๑๑}ิ^{๑๑๒}ร^{๑๑๓}อ^{๑๑๔}โร^{๑๑๕}ติ
ว^{๑๑๖}ุ^{๑๑๗}จ^{๑๑๘}ติ. รุ^{๑๑๙}ม^{๑๒๐} โ^{๑๒๑}ช^{๑๒๒} อ^{๑๒๓}าน^{๑๒๔}น^{๑๒๕}ท^{๑๒๖} อ^{๑๒๗}น^{๑๒๘}ิ^{๑๒๙}จ^{๑๓๐} ส^{๑๓๑}ข^{๑๓๒}ต^{๑๓๓} ป^{๑๓๔}ร^{๑๓๕}ุ^{๑๓๖}จ^{๑๓๗}ส^{๑๓๘}ม^{๑๓๙}บ^{๑๔๐}น^{๑๔๑}น^{๑๔๒} ช^{๑๔๓}ย^{๑๔๔}ร^{๑๔๕}ัม^{๑๔๖}ม^{๑๔๗}
ว^{๑๔๘}ย^{๑๔๙}ร^{๑๕๐}ัม^{๑๕๑}ม^{๑๕๒} วิ^{๑๕๓}ว^{๑๕๔}า^{๑๕๕}ค^{๑๕๖}ร^{๑๕๗}ัม^{๑๕๘}ม^{๑๕๙}, ต^{๑๖๐}ส^{๑๖๑}ส^{๑๖๒} น^{๑๖๓}ิ^{๑๖๔}ร^{๑๖๕}อ^{๑๖๖} น^{๑๖๗}ิ^{๑๖๘}ร^{๑๖๙}อ^{๑๗๐}โร^{๑๗๑}ติ ว^{๑๗๒}ุ^{๑๗๓}จ^{๑๗๔}ติ. เว^{๑๗๕}ทนา
อ^{๑๗๖}น^{๑๗๗}ิ^{๑๗๘}จ^{๑๗๙}า ส^{๑๘๐}ข^{๑๘๑}ตา ป^{๑๘๒}ร^{๑๘๓}ุ^{๑๘๔}จ^{๑๘๕}ส^{๑๘๖}ม^{๑๘๗}บ^{๑๘๘}น^{๑๘๙}น^{๑๙๐}า ช^{๑๙๑}ย^{๑๙๒}ร^{๑๙๓}ัม^{๑๙๔}มา ว^{๑๙๕}ย^{๑๙๖}ร^{๑๙๗}ัม^{๑๙๘}มา วิ^{๑๙๙}ว^{๒๐๐}า^{๒๐๑}ค^{๒๐๒}ร^{๒๐๓}ัม^{๒๐๔}มา น^{๒๐๕}ิ^{๒๐๖}ร^{๒๐๗}อ^{๒๐๘}ร^{๒๐๙}ัม^{๒๑๐}มา,
ต^{๒๑๑}ส^{๒๑๒}ส^{๒๑๓}า น^{๒๑๔}ิ^{๒๑๕}ร^{๒๑๖}อ^{๒๑๗} น^{๒๑๘}ิ^{๒๑๙}ร^{๒๒๐}อ^{๒๒๑}โร^{๒๒๒}ติ ว^{๒๒๓}ุ^{๒๒๔}จ^{๒๒๕}ติ. ส^{๒๒๖}ณ^{๒๒๗}ณ^{๒๒๘}า อ^{๒๒๙}น^{๒๓๐}ิ^{๒๓๑}จ^{๒๓๒}า. ส^{๒๓๓}ข^{๒๓๔}าว^{๒๓๕}า อ^{๒๓๖}น^{๒๓๗}ิ^{๒๓๘}จ^{๒๓๙}า
ส^{๒๔๐}ข^{๒๔๑}ตา ป^{๒๔๒}ร^{๒๔๓}ุ^{๒๔๔}จ^{๒๔๕}ส^{๒๔๖}ม^{๒๔๗}บ^{๒๔๘}น^{๒๔๙}น^{๒๕๐}า ช^{๒๕๑}ย^{๒๕๒}ร^{๒๕๓}ัม^{๒๕๔}มา ว^{๒๕๕}ย^{๒๕๖}ร^{๒๕๗}ัม^{๒๕๘}มา วิ^{๒๕๙}ว^{๒๖๐}า^{๒๖๑}ค^{๒๖๒}ร^{๒๖๓}ัม^{๒๖๔}มา น^{๒๖๕}ิ^{๒๖๖}ร^{๒๖๗}อ^{๒๖๘}ร^{๒๖๙}ัม^{๒๗๐}มา,
เต^{๒๗๑}ส^{๒๗๒} น^{๒๗๓}ิ^{๒๗๔}ร^{๒๗๕}อ^{๒๗๖} น^{๒๗๗}ิ^{๒๗๘}ร^{๒๗๙}อ^{๒๘๐}โร^{๒๘๑}ติ ว^{๒๘๒}ุ^{๒๘๓}จ^{๒๘๔}ติ. วิ^{๒๘๖}ณ^{๒๘๗}ณ^{๒๘๘}ณ^{๒๘๙} อ^{๒๙๐}น^{๒๙๑}ิ^{๒๙๒}จ^{๒๙๓} ส^{๒๙๔}ข^{๒๙๕}ต^{๒๙๖} ป^{๒๙๗}ร^{๒๙๘}ุ^{๒๙๙}จ^{๓๐๐}ส^{๓๐๑}ม^{๓๐๒}บ^{๓๐๓}น^{๓๐๔}น^{๓๐๕}
ช^{๓๐๖}ย^{๓๐๗}ร^{๓๐๘}ัม^{๓๐๙}ม^{๓๑๐} ว^{๓๑๑}ย^{๓๑๒}ร^{๓๑๓}ัม^{๓๑๔}ม^{๓๑๕} วิ^{๓๑๖}ว^{๓๑๗}า^{๓๑๘}ค^{๓๑๙}ร^{๓๒๐}ัม^{๓๒๑}ม^{๓๒๒}, ต^{๓๒๓}ส^{๓๒๔} น^{๓๒๕}ิ^{๓๒๖}ร^{๓๒๗}อ^{๓๒๘} น^{๓๒๙}ิ^{๓๓๐}ร^{๓๓๑}อ^{๓๓๒}โร^{๓๓๓}ติ ว^{๓๓๔}ุ^{๓๓๕}จ^{๓๓๖}ติ.

อิมส์ โข อานันท์ รัมมานัน นิโรโร นิโรโรติ วุจจติติ.

อนิจจวักโค ทุกโย.

ตัตถุททานัน

“อนิจจํ ทุกซ์ อนัตตา ยทนิจจาปเว ตโย,
เหตุนาบี ตโย วุคตา อานันเทเน จ เต ทสาติ.

มูลบ่อน้ำเสก ภาววักโค ตติโย.

สาวตถย. ตัตถ โข. ภาววัก โว ภิกขเว เทสิสสามิ ภาวหารณัง
ภาวนิกเชปนันณัง, ตํ สุนาถ วาเปว เขตทโวจ “กตโม
จ ภิกขเว ภาวโร ? “บ่อน้ำพาทานกชนราตีสส วณนี. ภาวทานันณัง
อัย กตเม บ่อน้ำ ? รูปพาทานกชนโร เวทพาทานกชนโร
สณณพาทานกชนโร สขารพาทานกชนโร วิณณณพาทานกชนโร.
อัยวุจจติ ภิกขเว ภาวโร.

กตโม จ ภิกขเว ภาวหาโร ? “ปุกคโลตีสส วณนี.
สวาย อายัสมา เอวันาโม เอวโคตโต. อัย วุจจติ
ภิกขเว ภาวหาโร.

กตมณัง ภิกขเว ภาวทานัน ? ยาย ตันหา โปนโพภิกวา นันทิ-
ราคสทคตา ตัตถตตรภานันทน: เสยยถ ? กามตันทา ภวตันทา
วิภวตันทา. อิท วุจจติ ภิกขเว ภาวทานัน.

กตมณัง ภิกขเว ภาวนิกเชปน ? โย ตัสสา เขว ตันทาย อเสสสิวาคินโรโร
จาโค ปฏินิสสัคโค มุตติ อนาลโย. อิท วุจจติ ภิกขเว ภาวนิกเชปนันติ.
อัทมโวจ ภควา; อิท วิตวาน สุกโต, อถาปรี เขตทโวจ สัตถา

“ภาวา ทเว บ่อน้ำกชนธา ภาวหาโร จ ปุกคโล,
ภาวทานัน ทุกซ์ โลเก ภาวนิกเชปน สุก,

นิกขบตวา คุรุ ภาริ อังณิ ภาริ อนาทิย,
สมุลลิตฺตณฺหิ อพฺพยท นิจฺฉาโต ปรีนิพฺพุโตติ.

สาวตถึยฺ. ตตฺร โช. ปรีณฺเณยเย จ ภิกฺขเว ธีมฺเม เทเสสฺสํ
ปรีณฺณจฺ, ตํ สฺสนาถ. กตฺเม จ ภิกฺขเว ปรีณฺเณยยา ธีมฺมา ? รูปี
ภิกฺขเว ปรีณฺเณยโย ธีมฺโม, เวทนา ปรีณฺเณยโย ธีมฺโม, สัณฺณา
ปรีณฺเณยโย ธีมฺโม, สัชฺชารว ปรีณฺเณยโย ธีมฺโม, วิณฺณานํ ปรีณฺเณยโย
ธีมฺโม. อีเม วุจฺจันติ ภิกฺขเว ปรีณฺเณยยา ธีมฺมา.

กตมา จ ภิกฺขเว ปรีณฺณา ? โย ภิกฺขเว ภาคฺคฺชโย โทสฺกฺชโย
โมหฺกฺชโย; อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปรีณฺณาติ.

สาวตถึยฺ. ตตฺร โช. รูปี ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ
อับบชทํ ภาพฺโพ ทฺกฺชกฺชยาย, เวทนี อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ
อับบชทํ ภาพฺโพ ทฺกฺชกฺชยาย, สัณฺณํ อนภิชานํ. ๗เป๗ สัชฺชารเว อนภิชานํ
อปริชานํ อวิราชยํ อับบชทํ ภาพฺโพ ทฺกฺชกฺชยาย, วิณฺณานํ อนภิชานํ
อปริชานํ อวิราชยํ อับบชทํ ภาพฺโพ ทฺกฺชกฺชยาย.

รูปีจฺ โช ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชทํ ภาพฺโพ
ทฺกฺชกฺชยาย, เวทนี อภิชานํ. สัณฺณํ. สัชฺชารเว. วิณฺณานํ อภิชานํ ปริชานํ
วิราชยํ ปชทํ ภาพฺโพ ทฺกฺชกฺชยายาติ.

สาวตถึยฺ. ตตฺร โช. โย ภิกฺขเว รูปีสฺมึ ฉินฺทราโค ตํ ปชทถ,
เอวํ ตํ รูปี ปทีนํ ภวิสฺสติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํกตํ อายตฺติ
อนุบฺปาทธีมฺมํ. โย เวทนาย ฉินฺทราโค ตํ ปชทถ, เอวํ สํ เวทนา
ปทีนา ภวิสฺสติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถุกถา อนภาวํกตา อายตฺติ อนุบฺปาทธีมฺมา.
โย สัณฺณาย ฉินฺทราโค ตํ ปชทถ, เอวํ สํ สัณฺณา ปทีนา ภวิสฺสติ
อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตฺติ อนุบฺปาทธีมฺมา. โย สัชฺชารเว
ฉินฺทราโค ตํ ปชทถ, เอวํ เต สัชฺชารว ปทีนา ภวิสฺสติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ

ตลาวัตถุกตา อนภาวักภา อายคิ อญฺชปาหรมณฺหิ โย วิณณานสฺส มฺหรรภาโค
คํ ปชทว, เหวํ คํ วิณณานํ ปทํ นิสฺสรณํ อญฺฉินฺนํหฺมํ ตลาวัตถุกตํ
อนภาวักภา อายคิ อญฺชปาหรมณฺหิ.

สวตฺตย. คตฺร โข. ปุเทเพว เม ภิกขเว สัมโพธา อนภิสฺนพฺพรสฺส
โพธิสฺสคตฺสเสว สโต เอกทโทสิ "โก นุ โข ภูบสฺส อัสสาโท, โโก
อาทั้นโว, กิ นิสฺสรณํ ? โโก เวทนาย อัสสาโท, โโก อาทั้นโว, กิ
นิสฺสรณํ ? โโก สันณาย อัสสาโท, โโก อาทั้นโว, กิ นิสฺสรณํ ?
โก สํชารานํ อัสสาโท, โโก อาทั้นโว, กิ นิสฺสรณํ ? โโก วิณณานสฺส
อัสสาโท, โโก อาทั้นโว, กิ นิสฺสรณนฺติ. สส นยฺหิ ภิกขเว เอกทโทสิ
"ยํ โข ภูบํ ปฏิจฺจ อุมฺบขฺชติ สขํ โสมนสฺส, ยํ ภูบสฺส อัสสาโท;
ยํ ภูบํ อนิจฺจํ ทุกขํ วิปริณามธมฺมํ, ยํ ภูบสฺส อาทั้นโว, โย ภูบสฺส
มฺหรรภาควินโย มฺหรรภคัมปทานํ, อิทํ ภูบสฺส นิสฺสรณํ. ยํ เวทนํ
ปฏิจฺจ อุมฺบขฺชติ สขํ โสมนสฺส, ยํ เวทนาย อัสสาโท; ยํ เวทนา
อนิจฺจา ทุกขา วิปริณามธมฺมา, ยํ เวทนาย อาทั้นโว; โย เวทนาย
มฺหรรภาควินโย มฺหรรภคัมปทานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ. ยํ สันณํ
ปฏิจฺจ อุมฺบขฺชติ. ยํ สํชาเว ปฏิจฺจ อุมฺบขฺชติ สขํ โสมนสฺส, ยํ
สํชารานํ อัสสาโท; ยํ สํชาวา อนิจฺจา ทุกขา วิปริณามธมฺมา, ยํ
สํชารานํ อาทั้นโว; โย สํชาเวสุ มฺหรรภาควินโย มฺหรรภคัมปทานํ, อิทํ
สํชารานํ นิสฺสรณํ. ยํ วิณณานํ ปฏิจฺจ อุมฺบขฺชติ สขํ โสมนสฺส,
ยํ วิณณานสฺส อัสสาโท; ยํ วิณณานํ อนิจฺจํ ทุกขํ วิปริณามธมฺมํ,
ยํ วิณณานสฺส อาทั้นโว; โย วิณณานสฺส มฺหรรภาควินโย มฺหรรภคัมปทานํ,
อิทํ วิณณานสฺส นิสฺสรณํ.

ยวากวณฺจาหิ ภิกขเว อิมสฺส ปณฺจณนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ เหวํ อัสสาทวคฺ

อัสสาทโต อาทนีวณฺจ อาทนีวโต นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต ยถากถํ น
 อหฺภณณาสฺ; เณว ตวาทํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพรหมเก
 สัสสมณพราหมณยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตวํ สัมมาสัมโพธิ
 อภิสัมพุทฺโธ บัจฺจนณาสฺ. ยโต จ โสทํ ภิกฺขเว อิมสฺ ปรึจฺจันนํ
 อุปาทานกฺขนฺธานํ เอว อัสสาทณฺจ อัสสาทโต อาทนีวณฺจ อาทนีวโต
 นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต ยถากถํ อหฺภณณาสฺ; อถาทํ ภิกฺขเว สเทวเก
 โลเก สมารเก สพรหมเก สัสสมณพราหมณยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
 อนุตฺตวํ สัมมาสัมโพธิ อภิสัมพุทฺโธ บัจฺจนณาสฺ. ฉานณฺจ ปน เม
 ทสฺสนํ อูปาทิ “อภุปฺปา เม วิมุตฺติ, อยมันตฺมา ชาติ, นตฺถิทานิ
 ปนฺทโกวติ.

สํวตฺถิ. ตตร โช. ฐบฺบัสสาทํ ภิกฺขเว อัสสาทปริเยสนํ อจฺริ; โย
 ฐบฺบัสส อัสสาทโต ตทชฺฉณคฺมํ, ยาวตา ฐบฺบัสส อัสสาทโต ปรึจฺจนาย เม
 โส สุกฺกิโจ. ฐบฺบัสสาทํ ภิกฺขเว อาทนีวปริเยสนํ อจฺริ; โย ฐบฺบัสส
 อาทนีว ตทชฺฉณคฺมํ, ยาวตา ฐบฺบัสส อาทนีว ปรึจฺจนาย เม โส สุกฺกิโจ.
 ฐบฺบัสสาทํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจฺริ; ยํ ฐบฺบัสส นิสฺสรณ ตทชฺฉณคฺมํ,
 ยาวตา ฐบฺบัสส นิสฺสรณ ปรึจฺจนาย เม ตํ สุกฺกิจํ. เวทนายาทํ ภิกฺขเว.
 สันณายาทํ ภิกฺขเว. สัฆารานาทํ ภิกฺขเว. วิณณณณสฺสาทํ ภิกฺขเว
 อัสสาทปริเยสนํ อจฺริ; โย วิณณณณสฺส อัสสาทโต ตทชฺฉณคฺมํ, ยาวตา
 วิณณณณสฺส อัสสาทโต ปรึจฺจนาย เม โส สุกฺกิโจ. วิณณณณสฺสาทํ
 ภิกฺขเว อาทนีวปริเยสนํ อจฺริ; โย วิณณณณสฺส อาทนีว ตทชฺฉณคฺมํ,
 ยาวตา วิณณณณสฺส อาทนีว ปรึจฺจนาย เม โส สุกฺกิโจ. วิณณณณสฺสาทํ
 ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจฺริ; ยํ วิณณณณสฺส นิสฺสรณ ตทชฺฉณคฺมํ,
 ยาวตา วิณณณณสฺส นิสฺสรณ ปรึจฺจนาย เม ตํ สุกฺกิจํ.

ยวากวณฺจาทํ ภิกฺขเว อิมสฺ ปรึจฺจันนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อัสสาทณฺจ

อัสสาโท อาทันโวจ อาทันโวโต นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต ญาณกตํ พ
อภินวณาสํ; ๑เป๑ บัจจณวณาสํ. ฌานญจ ปน เม ทสฺสสินํ อุกุบ๑ติ
“อุกุบ๑มา เม วิมตฺติ, ออมนตมา ชคติ, นตฺติทานิ ปุณฺพโกวิทิ.

สาวตฺติย. ตตฺร โข. โน เจทํ ภิกฺขเว ฐุบฺบสฺส อัสสาโท อภวิสฺส,
น ยิทํ สตฺตคา ฐุบฺบสฺม สारชเชยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ฐุบฺบสฺส
อัสสาโท, ตสฺมา สตฺตคา ฐุบฺบสฺม สारชชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว
ฐุบฺบสฺส อาทันโว อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตคา ฐุบฺบสฺม นพฺพนเทยฺย. ยสฺมา
จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ฐุบฺบสฺส อาทันโว, ตสฺมา สตฺตคา ฐุบฺบสฺม นพฺพนทฺนติ.
โน เจทํ ภิกฺขเว ฐุบฺบสฺส นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตคา ฐุบฺบสฺมา
นิสฺสรณเยยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ฐุบฺบสฺส นิสฺสรณํ, ตสฺมา
สตฺตคา ฐุบฺบสฺมา นิสฺสรณนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว เวทนาย อัสสาโท
อภวิสฺส, ๑เป๑ โน เจทํ ภิกฺขเว สันณาย. โน เจทํ ภิกฺขเว สัจจารณํ
อัสสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตคา สัจจเวสุ สारชเชยฺย. ยสฺมา จ โข
ภิกฺขเว อตฺถิ สัจจารณํ อัสสาโท, ตสฺมา สตฺตคา สัจจเวสุ สारชชนฺติ. โน เจทํ
ภิกฺขเว สัจจารณํ อาทันโว อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตคา สัจจเวสุ นพฺพนเทยฺย.
ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ สัจจารณํ อาทันโว, ตสฺมา สตฺตคา สัจจเวสุ
นพฺพนทฺนติ. โน เจทํ ภิกฺขเว สัจจารณํ นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ
สตฺตคา สัจจเวหิ นิสฺสรณเยยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ สัจจารณํ
นิสฺสรณํ, ตสฺมา สตฺตคา สัจจเวหิ นิสฺสรณนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว วิณณานสฺส
อัสสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตคา วิณณานสฺม สारชเชยฺย. ยสฺมา จ
โข ภิกฺขเว อตฺถิ วิณณานสฺส อัสสาโท, ตสฺมา สตฺตคา วิณณานสฺม
सारชชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว วิณณานสฺส อาทันโว อภวิสฺส, น ยิทํ
สตฺตคา วิณณานสฺม นพฺพนเทยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ
วิณณานสฺส อาทันโว, ตสฺมา สตฺตคา วิณณานสฺม นพฺพนทฺนติ. โน

เจท์ ภิกขเว วิณณานัสส นิสฺสวณฺ อภวิสฺส, น ยิทฺ สัตฺตา วิณณานสฺมา
นิสฺสเรยฺย. ยัสฺมา จ โช ภิกขเว อตฺถิ วิณณานัสส นิสฺสวณฺ, ตัสฺมา
สัตฺตา วิณณานสฺมา นิสฺสวณฺติ.

ยวากัณฺณจ ภิกขเว สัตฺตา อิเมสฺสิ บัณฺจณฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ
อัสสาทกัณฺจ อัสสาทโต อาทนัณฺวณฺจ อาทนัณฺวโต นิสฺสวณฺณจ
นิสฺสวณฺโต ยถากูตํ น อปฺภินฺณสฺสุ; เหนว ตาว ภิกขเว
สัตฺตา สเทเวเก โลเก สมารเก สพรหมเก สัสฺสัณฺณพราทมนฺนิยา
ปชาย สเทวมนุสฺสสาช นิสฺสัฏฺฐา วิสฺสัณฺณตฺตา วิปฺมุตฺตา วิมฺริยา-
ทิกเตน เจตสา วิหฺรึสฺสุ ยโต จ โช ภิกขเว สัตฺตา อิเมสฺสิ
บัณฺจณฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อัสสาทกัณฺจ อัสสาทโต อาทนัณฺวณฺจ อาทนัณฺวโต
นิสฺสวณฺณจ นิสฺสวณฺโต ยถากูตํ อปฺภินฺณสฺสุ; อถ ภิกขเว สัตฺตา สเทเวเก
โลเก สมารเก สพรหมเก สัสฺสัณฺณพราทมนฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสสาช
นิสฺสัฏฺฐา วิสฺสัณฺณตฺตา วิปฺมุตฺตา วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรณฺตีติ.

สวาทถึยฺ. ตตฺร โช. โย ภิกขเว ฐึปฺ อภินันฺทติ, ทุกฺขั โส
อภินันฺทติ; โย ทุกฺขั อภินันฺทติ, อปริมุตฺโต โส ทุกฺขัสฺมาติ วทามิ.
โย เวทนํ อภินันฺทติ. โย สัณฺณํ อภินันฺทติ. โย สัชาเร อภินันฺทติ.
โย วิณณานํ อภินันฺทติ, ทุกฺขั โส อภินันฺทติ; โย ทุกฺขั อภินันฺทติ,
อปริมุตฺโต โส ทุกฺขัสฺมาติ วทามิ.

โย จ โช ภิกขเว ฐึปฺ นภินันฺทติ, ทุกฺขั โส นภินันฺทติ;
โย ทุกฺขั นภินันฺทติ, ปริมุตฺโต โส ทุกฺขัสฺมาติ วทามิ. โย เวทนํ
นภินันฺทติ. โย สัณฺณํ นภินันฺทติ. โย สัชาเร นภินันฺทติ. โย
วิณณานํ นภินันฺทติ, ทุกฺขั โส นภินันฺทติ; โย ทุกฺขั นภินันฺทติ,
ปริมุตฺโต โส ทุกฺขัสฺมาติ วทามิ.

สวาทถึยฺ. ตตฺร โช. โย ภิกขเว ฐึปฺสสฺ อุมฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ

ปาตุภาโว, ทุกฺขัสเสโส อุมฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณัสส ปาตุภาโว. โย เวทนาย.
โย สลฺลณาย. โย สํชารานํ. โย วิณฺณณาสส อุมฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
ปาตุภาโว, ทุกฺขัสเสโส อุมฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณัสส ปาตุภาโว.

โย จ ภิกฺขเว ฐปฺปัสส นีโรโร ฐปฺสโม อตฺถังคโม, ทุกฺขัสเสโส
นีโรโร โรคานํ ฐปฺสโม ชรามรณัสส อตฺถังคโม. โย เวทนาย. โย
สลฺลณาย. โย สํชารานํ. โย วิณฺณณาสส นีโรโร ฐปฺสโม อตฺถังคโม,
ทุกฺขัสเสโส นีโรโร โรคานํ ฐปฺสโม ชรามรณัสส อตฺถังคโมติ.

สวตฺถึณฺ. ตํทว โข. อมฺมณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อมฺมุลฺลณฺจ, ตํ
สุณฺนถ. กตมฺมณฺจ ภิกฺขเว อมฺ ? ฐปฺ ภิกฺขเว อมฺ, เวทนา อมฺ,
สลฺลณา อมฺ, สํชารา อมฺ, วิณฺณณานํ อมฺ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อมฺ.

กตมฺมณฺจ ภิกฺขเว อมฺมุลฺ ? ฌายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิวาคสฺสทคฺคา
ตตฺตรตตฺตรภินนฺทนฺ : เสยฺยถ ? ฌามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว อมฺมุลฺนํติ.

สวตฺถึณฺ. ตํทว โข. ปภังคฺคณฺจ ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อัมปภังคฺคณฺจ,
ตํ สุณฺนถ. กิณฺจ ภิกฺขเว ปภังคฺ, กิ อัมปภังคฺ ? ฐปฺ ภิกฺขเว ปภังคฺ,
โย ตัสส นีโรโร ฐปฺสโม อตฺถังคโม, อิทํ อัมปภังคฺ. เวทนา ปภังคฺ, โย
ตัสสา นีโรโร ฐปฺสโม อตฺถังคโม, อิทํ อัมปภังคฺ. สลฺลณา ปภังคฺ.
สํชารา ปภังคฺ, โย เตสํ นีโรโร ฐปฺสโม อตฺถังคโม, อิทํ อัมปภังคฺ.
วิณฺณณานํ ปภังคฺ, โย ตัสส นีโรโร ฐปฺสโม อตฺถังคโม, อิทํ อัมปภังคฺติ.

ภววักโค คติโย.

ตตฺตรทฺถานํ

“ภาวํ ปริณฺณํ ปริชานํ นนฺทิวาคํ จตฺตํกํ,
อัสสาทา จ ตโย วุตฺตา อภินนฺทนํมฺภูจิมํ,
อุมฺปาทํ อมฺมุลฺ จ เอกาทสโม ปภังคฺติ.

นตมฺหากวักโค จตฺต โถ.

สาวตฺถิยํ. ตตฺร โช. ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; ตํ
 โว ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. ภิกฺขเว ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ? รูปี
 ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; ตํ โว ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี.
 เวทนา น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; สภา โว ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี.
 สันณํ น ตุมฺหากํ. สขารํ น ตุมฺหากํ เต ปชฺหต; เต โว ปทฺธิํ
 หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. วิณฺณํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; ตํ โว
 ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยํ อิมํ สํ เชตวเน ตินกฺกัฏฺฐสาขาลาสฺส, ตํ
 ชโน หเรยฺย วา ทฺทหเรยฺย วา ยถาปัจฺจยํ วา กเรยฺย; อปิ น ตุมฺหากํ เอมํ สํ
 “อเมท ชโน หรตี วา ทฺทตี วา ยถาปัจฺจยํ วา กโรตฺตี. โน เหนตํ
 ภาณเต. ตํ กิสฺส เหนตํ ? น ทิ โน เหนตํ ภาณเต อตฺตํ วา อตฺตนิย
 วาติ. เอวเมว โช ภิกฺขเว รูปี น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต, ตํ โว ปทฺธิํ
 หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี; เวทนา น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต, สภา โว
 ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี; สันณํ น ตุมฺหากํ. สขารํ น ตุมฺหากํ.
 วิณฺณํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต, ตํ โว ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี.

สาวตฺถิยํ. ตตฺร โช. ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; ตํ โว
 ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. ภิกฺขเว ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ? รูปี ภิกฺขเว
 น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; ตํ โว ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. เวทนา
 น ตุมฺหากํ. สันณํ น ตุมฺหากํ. สขารํ น ตุมฺหากํ. วิณฺณํ น
 ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; ตํ โว ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. ยํ ภิกฺขเว
 น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหต; ตํ โว ปทฺธิํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี.

สาวตฺถิยํ. อถ โช อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปัสสํ กมิ;

อุปลังกมิตวา ภควันตํ อภิวาเทตวา เอกมณตํ นิสฺสํ. เอกมณตํ นิสฺสํ โน
 โช โส ภิกฺขุ ภควันตํ เอตทโวจ "สาธุ เม ภันเต ภควา สฺชิตฺเตน
 รมฺมํ เทเสตุ, ยมทํ ภควโต รมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺวโจ อับบมัตโต
 อาตาบิ ปหิตฺตโต วิหเรยฺยนฺติ. ยํ โช ภิกฺขุ ออนุเสติ เตน สฺชํ
 คัจฉตฺติ; ยํ นานุเสติ น เตน สฺชํ คัจฉตฺติ. อัจฉนฺตํ ภควา อัจฉนฺตํ
 สุกคตฺติ. ยถากถํ ปน ทวํ ภิกฺขุ มया สฺชิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส วิตฺถาเรน
 อตฺถํ อาชานาสฺสํ. ฐบฺบญฺเจ ภันเต ออนุเสติ เตน สฺชํ คัจฉตฺติ. เวทณฺณญฺเจ
 ออนุเสติ. สลฺลณฺณญฺเจ ออนุเสติ. สฺชาเร เจ ออนุเสติ. วิฉณฺณณฺณญฺเจ ออนุเสติ
 เตน สฺชํ คัจฉตฺติ. ฐบฺบญฺเจ ภันเต นานุเสติ น เตน สฺชํ คัจฉตฺติ.
 เวทณฺณญฺเจ นานุเสติ น เตน สฺชํ คัจฉตฺติ. สลฺลณฺณญฺเจ. สฺชาเร เจ.
 วิฉณฺณณฺณญฺเจ นานุเสติ น เตน สฺชํ คัจฉตฺติ. อิมสฺสํ ขวาหํ ภันเต
 ภควตา สฺชิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส เอว วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามฺสํ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุโช ทวํ ภิกฺขุ มया สฺชิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส
 วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานาสฺสํ. ฐบฺบญฺเจ ภิกฺขุ ออนุเสติ เตน สฺชํ คัจฉตฺติ.
 เวทณฺณญฺเจ. สลฺลณฺณญฺเจ. สฺชาเร เจ. วิฉณฺณณฺณญฺเจ ออนุเสติ เตน สฺชํ
 คัจฉตฺติ. ฐบฺบญฺเจ ภิกฺขุ นานุเสติ น เตน สฺชํ คัจฉตฺติ. เวทณฺณญฺเจ.
 สลฺลณฺณญฺเจ. สฺชาเร เจ. วิฉณฺณณฺณญฺเจ นานุเสติ น เตน สฺชํ คัจฉตฺติ.
 อิมสฺสํ โช ภิกฺขุ มया สฺชิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส เอว วิตฺถาเรน อตฺถํ
 ทฎฺฐัพโพติ.

อดโช โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตวา ออนุเมทิตวา
 อฏฺฐจายาสนา ภควันตํ อภิวาเทตวา ปทกฺขณํ กตฺวา ปฏกามิ. อดโช
 โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฺกฺวโจ อับบมัตโต อาตาบิ ปหิตฺตโต วิหฺรณฺโต
 นจฺริสฺสเสว ยสฺสสฺสตาเย กลปฺปตฺตา สมฺมํ เทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปัพพชฺชนฺติ,
 ตทนฺตฺตํ พวทฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว รมฺเม สยํ อภินฺวา สจฺฉิกิตฺวา

สุตตันตปิฎก สยัตตนิคาโย.

อุปัชฌาย์ วิหาริ, ชินา ชาติ, วุสิต พรหมจริย, กต กวณย, นาปรี
อิตถิตตยาติ อพภังณาสิ. อังคตโร ๑ ปน โส ภิกขุ อรหต อโหสิติ.

สาวัตถิย. อคโข อังคตโร ภิกขุ เยน ภควา ๗เปฯ เอกมัตถิ
นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันติ เอตทโวจ "สาธุ เม ภันเต ภควา
สังฆิตเตน รัมม เทเสตุ, ยมท ภควโต รัมม สุตวา เอโก วูปักกัโจ
อปัมัตโต อาตาป ปหิตัตโต วิหเรยันติ. ย โข ภิกขุ อนุเสติ ต
อนุมิยยติ, ย อนุมิยยติ เตน สังข คัจฉติ, ย นานุเสติ น ต
อนุมิยยติ, ย นานุมิยยติ น เตน สังข คัจฉตติ. อังคต ภควา
อังคต สุตตาติ. ยถากถ ปน ทว ภิกขุ มया สังฆิตเตน ภาสิตัสส
วิตถาเวเน อตถ อาชานาสีติ. ฐบณเจ ภันเต อนุเสติ ต อนุมิยยติ,
ย อนุมิยยติ เตน สังข คัจฉติ. เวทณเจ อนุเสติ. สันณเจ อนุเสติ.
สังขเว เจ อนุเสติ. วิณณณเจ อนุเสติ ต อนุมิยยติ, ย อนุมิยยติ
เตน สังข คัจฉติ. ฐบณเจ ภันเต นานุเสติ น ต อนุมิยยติ, ย
นानุมิยยติ น เตน สังข คัจฉติ. เวทณเจ นานุเสติ. สันณเจ
นानุเสติ. สังขเว เจ นานุเสติ. วิณณณเจ นานุเสติ น ต อนุมิยยติ,
ย นานุมิยยติ น เตน สังข คัจฉติ. อิมัสส ขวาท ภันเต ภควตา
สังฆิตเตน ภาสิตัสส เอว วิตถาเวเน อตถ อาชานามิติ.

สาธุ สาธุ ภิกขุ, สาธุ โข ทว ภิกขุ มया สังฆิตเตน ภาสิตัสส
วิตถาเวเน อตถ อาชานาสี. ฐบณเจ ภิกขุ อนุเสติ ต อนุมิยยติ, ย
อนุมิยยติ เตน สังข คัจฉติ. เวทณเจ. สันณเจ. สังขเว
เจ. วิณณณเจ อนุเสติ ต อนุมิยยติ, ย อนุมิยยติ
เตน สังข คัจฉติ. ฐบณเจ ภิกขุ นานุเสติ น ต อนุมิยยติ, ย นานุมิยยติ
น เตน สังข คัจฉติ. เวทณเจ นานุเสติ. สันณเจ นานุเสติ. สังขเว
เจ นานุเสติ. วิณณณเจ นานุเสติ น ต อนุมิยยติ, ย นานุมิยยติ

น เตน สจฺจ คัจฉติ. อิมัสส โข ภิกขุ มया สจฺจิตฺเตน ภาสิตัสส
เอว วิตถาเรน อตฺถโก ทวฺงจฺพิโพติ. วเปว อฉฉตโร จ ปน ส
ภิกขุ อรหํ อโหสีติ.

สาวักณิ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สาขณฺทสมยํ ปฏิสฺลฺลาณา
วฺฏฺจิทฺเต เยน ภควา เตนุปสังกมิ; อุปสังกมิทวา ภควนฺตํ อภิวาเททฺวา
เอกมฺนํ นิสฺสิ. เอกมฺนํ นิสฺสินฺ โข อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ ภควา
เอตทโวจ “สเจ ตํ อานนฺท เอว ปุจฺเจยฺย” “กตเมสํ อวฺโส อานนฺท
ธมฺมานํ อุมฺปาโท บัณณายติ, วโย บัณณายติ, จิตานํ อฉฉตฺตํ
บัณณายติ. เอว ปุจฺโจ ทวฺ อานนฺท กิณฺติ พฺยากรเยยาสฺติ. สเจ
มํ ภนฺเต เอว ปุจฺเจยฺย” “กตเมสํ อวฺโส อานนฺท ธมฺมานํ อุมฺปาโท
บัณณายติ, วโย บัณณายติ, จิตานํ อฉฉตฺตํ บัณณายติ; เอว ปุจฺโจ
อหํ ภนฺเต เอว พฺยากรเยยํ” “วุบฺบัสส โข อวฺโส อุมฺปาโท บัณณายติ,
วโย บัณณายติ, จิตัสส อฉฉตฺตํ บัณณายติ, เวทนาย. สฉฉาย.
สจฺจารณ. วิณฺณานัสส อุมฺปาโท บัณณายติ, วโย บัณณายติ, จิตัสส
อฉฉตฺตํ บัณณายติ. อิมสฺส โข อวฺโส ธมฺมานํ อุมฺปาโท บัณณายติ,
วโย บัณณายติ, จิตานํ อฉฉตฺตํ บัณณายติ. เอว ปุจฺโจ อหํ
ภนฺเต เอว พฺยากรเยยณฺติ.

สาธุ สาธุ อานนฺท, วุบฺบัสส โข อานนฺท อุมฺปาโท บัณณายติ,
วโย บัณณายติ, จิตัสส อฉฉตฺตํ บัณณายติ, เวทนาย. สฉฉาย.
สจฺจารณ. วิณฺณานัสส อุมฺปาโท บัณณายติ, วโย บัณณายติ, จิตัสส
อฉฉตฺตํ บัณณายติ. อิมสฺส โข อานนฺท ธมฺมานํ อุมฺปาโท บัณณายติ,
วโย บัณณายติ, จิตานํ อฉฉตฺตํ บัณณายติ. เอว ปุจฺโจ ทว
อานนฺท เอว พฺยากรเยยาสฺติ.

สาวตถโย. เอกมัตถิ นิสินัน โข อายสมันต อานันท์ ภควท เขตทโวจ
 “สเจ ทัง อานันท์ เอเว ปัจเจยฺย” กตเมสํ อวฺโส อานันท์ รัมมานัน
 อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตานํ อังณตตํ บัณณายิตถ ?
 กตเมสํ รัมมานัน อุมฺปาโท บัณณายิสฺสตี, วโย บัณณายิสฺสตี, จิตานํ
 อังณตตํ บัณณายิสฺสตี ? กตเมสํ รัมมานัน อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย
 บัณณายิตถ, จิตานํ อังณตตํ บัณณายิตถ. เอเว ปฏฺุโจ ทิว อานันท์
 กินทึ พยากเรยฺยาสี. สเจ มํ ภันเต เอเว ปัจเจยฺย “กตเมสํ อวฺโส
 อานันท์ รัมมานัน อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตานํ
 อังณตตํ บัณณายิตถ ? กตเมสํ รัมมานัน อุมฺปาโท บัณณายิสฺสตี,
 วโย บัณณายิสฺสตี, จิตานํ อังณตตํ บัณณายิสฺสตี ? กตเมสํ
 รัมมานัน อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตานํ อังณตตํ
 บัณณายิตถ. เอเว ปฏฺุโจ อหํ ภันเต เอเว พยากเรยฺย “ย โข อวฺโส
 รูปํ อตฺตํ นินฺทริ วิปริณตํ ตสฺส อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ,
 จิตสฺส อังณตตํ บัณณายิตถ; ยา เวทนา อตฺตา นินฺทรา วิปริณตา ตสฺสา
 อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตาย อังณตตํ บัณณายิตถ; ยา
 สัณฺณา. เย สัฆารว อตฺตา นินฺทรา วิปริณตา เตสํ อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย
 บัณณายิตถ, จิตานํ อังณตตํ บัณณายิตถ; ยํ วิณฺณาณํ อตฺตํ นินฺทริ วิปริณตํ
 ตสฺส อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตสฺส อังณตตํ
 บัณณายิตถ. อิมสํ โข อวฺโส รัมมานัน อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย
 บัณณายิตถ, จิตานํ อังณตตํ บัณณายิตถ. ยํ โข อวฺโส รูปํ อชาตํ
 อปาตฺฐทํ ตสฺส อุมฺปาโท บัณณายิสฺสตี, วโย บัณณายิสฺสตี, จิตสฺส
 อังณตตํ บัณณายิสฺสตี; ยา เวทนา อชาตา อปาตฺฐตา ตสฺสา อุมฺปาโท
 บัณณายิสฺสตี, วโย บัณณายิสฺสตี, จิตาย อังณตตํ บัณณายิสฺสตี;
 ยา สัณฺณา. เย สัฆารว อชาตา อปาตฺฐตา เตสํ อุมฺปาโท บัณณายิสฺสตี,

วโย บัณณายิสฺสติ, จิตานํ อัจฉณตฺตํ บัณณายิสฺสติ; ยํ วิณฺณณํ
 อชาตํ อปาตฺถกํ ตัสฺส อุมฺปาโท บัณณายิสฺสติ, วโย บัณณายิสฺสติ,
 จิตฺตัสฺส อัจฉณตฺตํ บัณณายิสฺสติ. อิเมสฺ โช อากุโส รัมฺมานํ อุมฺปาโท
 บัณณายิสฺสติ, วโย บัณณายิสฺสติ, จิตานํ อัจฉณตฺตํ บัณณายิสฺสติ. ยํ
 โช อากุโส รัมฺมํ ชาตํ ปาตฺถกํ ตัสฺส อุมฺปาโท บัณณายติ, วโย
 บัณณายติ, จิตฺตัสฺส อัจฉณตฺตํ บัณณายติ; ยา เวทนา ชาตา ปาตฺถกา
 วเปว ยา สัณฺณา. ये สัฆารว ชาตา ปาตฺถกา เตสํ อุมฺปาโท บัณณายติ,
 วโย บัณณายติ, จิตานํ อัจฉณตฺตํ บัณณายติ; ยํ วิณฺณณํ ชาตํ
 ปาตฺถกํ ตัสฺส อุมฺปาโท บัณณายติ, วโย บัณณายติ, จิตฺตัสฺส อัจฉณตฺตํ
 บัณณายติ. อิเมสฺ โช อากุโส รัมฺมานํ อุมฺปาโท บัณณายติ, วโย
 บัณณายติ, จิตานํ อัจฉณตฺตํ บัณณายติ. เหว ปุญฺโจิ อหํ ภันเต เหว
 พยากรเวยฺยนิท.

สากุ สากุ อานันฺท, ยํ โช อานันฺท รัมฺมํ อตฺตํ นิรทฺธิ วิปริณตํ
 ตัสฺส อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตฺตัสฺส อัจฉณตฺตํ
 บัณณายิตถ; ยา เวทนา. ยา สัณฺณา. ये สัฆารว. ยํ วิณฺณณํ อตฺตํ
 นิรทฺธิ วิปริณตํ ตัสฺส อุมฺปาโท บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตฺตัสฺส
 อัจฉณตฺตํ บัณณายิตถ. อิเมสฺ โช อานันฺท รัมฺมานํ อุมฺปาโท
 บัณณายิตถ, วโย บัณณายิตถ, จิตานํ อัจฉณตฺตํ บัณณายิตถ. ยํ โช
 อานันฺท รัมฺมํ อชาตํ อปาตฺถกํ ตัสฺส อุมฺปาโท บัณณายิสฺสติ, วโย
 บัณณายิสฺสติ, จิตฺตัสฺส อัจฉณตฺตํ บัณณายิสฺสติ; ยา เวทนา. ยา
 สัณฺณา. ये สัฆารว. ยํ วิณฺณณํ อชาตํ อปาตฺถกํ ตัสฺส อุมฺปาโท
 บัณณายิสฺสติ, วโย บัณณายิสฺสติ, จิตฺตัสฺส อัจฉณตฺตํ บัณณายิสฺสติ.
 อิเมสฺ โช อานันฺท รัมฺมานํ อุมฺปาโท บัณณายิสฺสติ, วโย บัณณายิสฺสติ,
 จิตานํ อัจฉณตฺตํ บัณณายิสฺสติ. ยํ โช อานันฺท รัมฺมํ ชาตํ ปาตฺถกํ

สุตตันตปิฎก สยัตตนิคาโย.

ทัสส์ อุนปาโท บัณณายติ, วโย บัณณายติ, จิตัสส์ อัมณถัตถิ บัณณายติ;
ยา เวทนา ซาตา ปาตุกกา ฯเปฯ ยา สัณณา. เย สัจจาธา. ยั วิณณานัน
ชาติ ปาตุกตฺถิ ทัสส์ อุนปาโท บัณณายติ, วโย บัณณายติ, จิตัสส์
อัมณถัตถิ บัณณายติ. อิมสั โข อานันท์ รัมมานัน อุนปาโท บัณณายติ,
วโย บัณณายติ, จิตานัน อัมณถัตถิ บัณณายติ. เอวึ ปฏฺุโจ ทว
อานันท์ เอวึ พยากระยาสีติ.

สาวิตถิย. ตตฺร โข. รัมมานันรัมมปฏฺุบันนัสส ภิกขเว ภิกขุโน
อยมฺนุรัมโม โหติ “ยํ รูปํ นีพพิทาพฺุโล วิหเรยฺย, เวทนาย นีพพิทาพฺุโล
วิหเรยฺย, สัณณาย นีพพิทาพฺุโล วิหเรยฺย, สัจจาเรสุ นีพพิทาพฺุโล
วิหเรยฺย, วิณณานํ นีพพิทาพฺุโล วิหเรยฺย. โส รูปํ นีพพิทาพฺุโล
วิหรันโตะ, เวทนาย. สัณณาย. สัจจาเรสุ. วิณณานํ นีพพิทาพฺุโล
วิหรันโตะ, รูปํ ปริชานาติ, เวทนํ. สัณณํ. สัจจาเร. วิณณานํ ปริชานาติ.
โส รูปํ ปริชานํ, เวทนํ. สัณณํ. สัจจาเร. วิณณานํ ปริชานํ ปริมุจฺจติ
รูปมฺหา, ปริมุจฺจติ เวทนาย, ปริมุจฺจติ สัณณาย, ปริมุจฺจติ สัจจาเรหิ,
ปริมุจฺจติ วิณณานมฺหา; ปริมุจฺจติ ซาติยา ชราย มรณณ, โสเกหิ
ปริเทเวหิ ทฺุชฺเชหิ โทมนัสฺเสหิ อปายาเสหิ ปริมุจฺจติ ทฺุชฺชสมาติ วทามตี.

สาวิตถิย. ตตฺร โข. รัมมานันรัมมปฏฺุบันนัสส ภิกขเว ภิกขุโน
อยมฺนุรัมโม โหติ “ยํ รูปํ อนิจฺจานุปัสฺสี วิหเรยฺย, เวทนาย. สัณณาย.
สัจจาเรสุ. วิณณานํ อนิจฺจานุปัสฺสี วิหเรยฺย. โส รูปํ อนิจฺจานุปัสฺสี
วิหรันโตะ, เวทนาย. สัณณาย. สัจจาเรสุ. วิณณานํ อนิจฺจานุปัสฺสี วิหรันโตะ,
รูปํ ปริชานาติ, เวทนํ. สัณณํ. สัจจาเร. วิณณานํ ปริชานาติ. โส รูปํ
ปริชานํ, เวทนํ. สัณณํ. สัจจาเร. วิณณานํ ปริชานํ ปริมุจฺจติ รูปมฺหา,
ปริมุจฺจติ เวทนาย, ปริมุจฺจติ สัณณาย, ปริมุจฺจติ สัจจาเรหิ, ปริมุจฺจติ
วิณณานมฺหา; ปริมุจฺจติ ซาติยา ชราย มรณณ, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทฺุชฺเชหิ

โทมนัสเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจติ ทฺกขฺสฺสมาติ วทามตี.

สํวตฺถณิ. ตฺตฺร โช. รัมฺมานุรัมฺมปฺปฏิบํนฺนสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
อฺยมนุรัมฺโม โหติ “ยํ รุเป ทฺกขานุบฺบสฺส วิหเรยฺย, เวทนาย. สํณฺณาย.
สํชาเรสุ. วิณฺณานเณ ทฺกขานุบฺบสฺส วิหเรยฺย. โส รุเป ทฺกขานุบฺบสฺส
วิหฺรณฺโตะ, เวทนาย. สํณฺณาย. สํชาเรสุ. วิณฺณานเณ ทฺกขานุบฺบสฺส
วิหฺรณฺโตะ, รัมฺมํ ปริชานาติ, เวทนํ. สํณฺณํ. สํชาเร. วิณฺณานํ ปริชานาติ.

โส รัมฺมํ ปริชานํ, เวทนํ. สํณฺณํ. สํชาเร. วิณฺณานํ ปริชานํ ปริมุจฺจติ
รัมฺมํมหา, ปริมุจฺจติ เวทนาย, ปริมุจฺจติ สํณฺณาย, ปริมุจฺจติ สํชาเรหิ,
ปริมุจฺจติ วิณฺณานํมหา, ปริมุจฺจติ ชาตียา ชราย มรณเณ, โสเกหิ
ปรีเทเวหิ ทฺกขฺเหหิ โทมนัสเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจติ ทฺกขฺสฺสมาติ วทามตี.

สํวตฺถณิ. ตฺตฺร โช. รัมฺมานุรัมฺมปฺปฏิบํนฺนสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
อฺยมนุรัมฺโม โหติ “ยํ รุเป อนตฺตทานุบฺบสฺส วิหเรยฺย, เวทนาย. สํณฺณาย.
สํชาเรสุ. วิณฺณานเณ อนตฺตทานุบฺบสฺส วิหเรยฺย. โส รุเป อนตฺตทานุบฺบสฺส
วิหฺรณฺโตะ, เวทนาย. สํณฺณาย. สํชาเรสุ. วิณฺณานเณ อนตฺตทานุบฺบสฺส วิหฺรณฺโตะ,
รัมฺมํ ปริชานาติ, เวทนํ. สํณฺณํ. สํชาเร. วิณฺณานํ ปริชานาติ. โส รัมฺมํ ปริชานํ,
เวทนํ. สํณฺณํ. สํชาเร. วิณฺณานํ ปริชานํ ปริมุจฺจติ รัมฺมํมหา, ปริมุจฺจติ

เวทนาย, ปริมุจฺจติ สํณฺณาย, ปริมุจฺจติ สํชาเรหิ, ปริมุจฺจติ วิณฺณานํมหา,
ปริมุจฺจติ ชาตียา ชราย มรณเณ, โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกขฺเหหิ
โทมนัสเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจติ ทฺกขฺสฺสมาติ วทามตี.

นคฺคมหากวคฺค โค จตฺตโก.

ตฺตฺรททานํ

“นคฺคมาเกน เทว วุตฺตา ภิกฺขุหิ อปฺเร ทฺเว,
อานนฺเทน จ เทว วุตฺตา อฺนุรัมฺเมหิ เทว ทฺกาติ.

มูลบัณเฑาะก์ อัดตที่ปวัก โค บัณจโม.

สวักถิย. ตักร โข. อัดตที่ป่า ภิกขเว วิหรด อัดตสรวณา อนันณสรวณา
 รัมมที่ป่า รัมมสรวณา อนันณสรวณา. อัดตที่ป่าน ภิกขเว วิหรด อัดตสรวณาน
 อนันณสรวณาน รัมมที่ป่าน รัมมสรวณาน อนันณสรวณาน โยนิโสว
 อุปปรักชิตัพโพ “ กัชาติกา โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา กปโหติกาติ.
 กัชาติกา จ ภิกขเว โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา กปโหติกา ? อธิ
 ภิกขเว อัสสสุวา ปุถุชชโน อริยาน อทสสว อริยรัมมัสส อโกวิท
 อริยรัมเม อวินโต สับปัสสาน อทสสว สับปัสสรัมมัสส อโกวิท
 สับปัสสรัมเม อวินโต รูป อัดตโต สมณบัสสติ, รูปันตี वा อัดตาน,
 อัดตนิ वा รูป, รูปัสมิ वा อัดตาน; ตัสส ตัม วิปริณมติ อณณกา โหติ,
 ตัสส รูปวิปริณามณณกาภาวา อุมบัสชขันติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา.
 เวทน อัดตโต สมณบัสสติ, เวทนวนันตี वा อัดตาน, อัดตนิ वा เวทน, เวทนาย
 वा อัดตาน; ตัสส सा เวทนา วิปริณมติ อณณกา โหติ, ตัสส เวทनावิปริ-
 ณามณณกาภาวา อุมบัสชขันติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา. สันณ. สัชาเว
 อัดตโต สมณบัสสติ, ๑เปว วิณณณ อัดตโต สมณบัสสติ, วิณณณนันตี वा
 อัดตาน, อัดตนิ वा วิณณณ, วิณณณสม वा อัดตาน; ตัสส ตัม
 วิณณณ วิปริณมติ อณณกา โหติ, ตัสส วิณณณวิปริณามณณกาภาวา
 อุมบัสชขันติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา.

รูปัสส เตว ภิกขเว อนิจจัง วิทิตวา วิปริณาม วิราคะ นิโรธ
 ปุพเพ เจว รูป เอตทหิ จ สัพพ รูป อนิจ ทุกข วิปริณามรัมมณันติ
 เอเวเมตี ยลาภตี สัมมบับณาย บัสสโต ये โสภปริเทวทุกขโทมนัส-
 สุปายาสา เต ปหियันตี, เตสึ ปหานา น ปริตัสสติ, อปริตัสส สุช
 วิหริตี, สุขิวหารี ภิกขุ ตทังคนิพพุตตี วุจจตี. เวทนาย เตว ภิกขเว

อนิจจัง วิทิตวา วิปริณาม วิราค นิโรธ ปัพเพ เจว เวทนา เอตริหิ
๑ สัพพา เวทนา อนิจจา ทุกขา วิปริณามธัมมาติ เอเวเมตติ ยถาภูตติ
สัมมบบัณณาย บัสนโต เข โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปัายาสา เต
ปหิยันตติ, เตส ปทานา น ปรัตัสสตี, อปรัตัสสตี สข วิหริตี,
สขวิหาริ ภิกขุ ตทังคนิพพุตตี วุจตี. สันณาย. สขาราน เตว ภิกขเว
อนิจจัง วิทิตวา วิปริณาม วิราค นิโรธ ปัพเพ เจว สขารา เอตริหิ ๑

สัพเพ สขารา อนิจจา ทุกขา วิปริณามธัมมาติ เอเวเมตติ ยถาภูตติ
สัมมบบัณณาย บัสนโต เข โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปัายาสา เต ปหิยันตติ,
เตส ปทานา น ปรัตัสสตี, อปรัตัสสตี สข วิหริตี, สขวิหาริ ภิกขุ
ตทังคนิพพุตตี วุจตี. วิณณานัสส เตว ภิกขเว อนิจจัง วิทิตวา
วิปริณาม วิราค นิโรธ ปัพเพ เจว วิณณาน เอตริหิ ๑ สัพเพ วิณณาน
อนิจจ ทุกข วิปริณามธัมมนตี เอเวเมตติ ยถาภูตติ สัมมบบัณณาย บัสนโต
เข โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปัายาสา เต ปหิยันตติ, เตส ปทานา น
ปรัตัสสตี, อปรัตัสสตี สข วิหริตี, สขวิหาริ ภิกขุ ตทังคนิพพุตตี วุจตี.

สวัตถึ. ตตริ โช. สักกายสมุททยคามินีจ วา ภิกขเว ปฏิปัท
เทเสสสามิ สักกายนิโรธคามินีจ ปฏิปัท, ต สุนาถ. กตมา ๑ ภิกขเว
สักกายสมุททยคามินี ปฏิปทา ? อธิ ภิกขเว อัสสत्ตวา ปถชชโน อริยานิ
อทสสาวิ อริยธมมัสส อโกวิทอ อริยธมเม อวินโต สับบีสถานิ อทสสาวิ
สับบีสธมมัสส อโกวิทอ สับบีสธมเม อวินโต วุบิ อตติโต สมณบัสสตี,
รูปันตติ วา อตติทาน, อตติตนิ วา วุบิ, วุบิสม วา อตติทาน, เวทนิ
อตติโต ๑เปว สันณ. สขเว. วิณณาน อตติโต สมณบัสสตี, วิณณานวันต
วา อตติทาน, อตติตนิ วา วิณณาน, วิณณานสม วา อตติทาน. อญ
วุจตี ภิกขเว สักกายสมุททยคามินี ปฏิปทาติ. อติ หิภิ ภิกขเว วุจตี
ทุกขสมุททยคามินี สมณบัสสนาติ อยเมเวตถ อตติโต.

กตมา จ ภิกขเว สักกายนิโรธคามินี ปฏิปทา ? อธิ ภิกขเว สุตวา
 อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสวํ อริยธัมมํสสฺส โกวิทโ อริยธัมเม สฺวินฺโต
 สบฺปริสาณํ ทสฺสวํ สบฺปริสธมฺมํสสฺส โกวิทโ สบฺปริสธมฺเม สฺวินฺโต
 น รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสตี, น รูปนํตํ वा อตฺตानํ, น อตฺตนิ वा
 รูปํ, น รูปํสํ वा อตฺตानํ, น เวทนํ อตฺตโต. น สลฺณํ. น สขาร.
 น วิณฺณนํ อตฺตโต. สมนุสฺสตี, น วิณฺณนํนํตํ वा อตฺตानํ, น
 อตฺตนิ वा วิณฺณนํ, น วิณฺณนํสํ वा อตฺตानํ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว
 สักกายนิโรธคามินี ปฏิปทาติ. อิติ ทิํ ภิกขเว วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธคามินี
 สมนุสฺสชาติ อยเมเวตถ อตฺตโตติ.

สวตฺถโย. ตตฺร โช. รูปํ ภิกขเว อนิจฺจํ, ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ
 ทุกฺขํ ตทหนตฺตา, ยทหนตฺตา ตํ “เนตํ มม เนโสทมฺสํ น เมโส
 อตฺตตี เหวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมบบณฺณาย ทฺวํจฺพพ. เหวเมตํ ยถาภูตํ
 สมฺมบบณฺณาย บสฺสโต จิตฺตํ วิรชชติ วิมจฺจติ อนุปาทาย อาสเวहि.
 เวทนา อนิจฺจา. สลฺณา. สขารว. วิณฺณนํ อนิจฺจํ, ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ,
 ยํ ทุกฺขํ ตทหนตฺตา, ยทหนตฺตา ตํ “เนตํ มม เนโสทมฺสํ น เมโส
 อตฺตตี เหวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมบบณฺณาย ทฺวํจฺพพ. เหวเมตํ ยถาภูตํ
 สมฺมบบณฺณาย บสฺสโต จิตฺตํ วิรชชติ วิมจฺจติ อนุปาทาย อาสเวहि.

รูปธาตุยา เจ ภิกขเว ภิกฺขุโน จิตฺตํ วิรตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ อนุปาทาย
 อาสเวहि. เวทนาธาตุยา เจ. สลฺณาธาตุยา เจ. สขารธาตุยา เจ.
 วิณฺณนธาตุยา เจ ภิกขเว ภิกฺขุโน จิตฺตํ วิรตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ อนุปาทาย
 อาสเวहि. วิมุตฺตตฺตา จิตฺตํ จิตฺตคา สันตฺสึตฺตํ สันตฺสึตฺตตฺตา น ปริตฺสึตฺตํ,
 อปริตฺสึตฺตํ บังจตฺตณฺเณว ปรินพฺพายติ; “ชฺเณนา ชฺชาติ, วุสฺสึตํ พรหมจฺริย,
 กตํ กวณฺเณ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตฺติ.

สวตฺถโย. ตตฺร โช. รูปํ ภิกขเว อนิจฺจํ, ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ

ทุกขั ตทนต์กทา, ยทนต์กทา ตี "เนถิ มม เนโสทมมสัมมิ น เมโส
 อตตกาทิ, เอมเมถิ ยถากุถิ สัมมบบัณณาย ทฏฐิพพ. เวทนา อนิจจา.
 สัณณาย อนิจจา. สัชชาวา อนิจจา. วิณณานัน อนิจจา, ยทนต์กาทิ ตี ทุกขั,
 ยี ทุกขั ตทนต์กทา, ยทนต์กทา ตี "เนถิ มม เนโสทมมสัมมิ น เมโส
 อตตกาทิ, เอมเมถิ ยถากุถิ สัมมบบัณณาย ทฏฐิพพ. เอมเมถิ ยถากุถิ
 สัมมบบัณณาย บัสนโต ปุพพันทานทฏฐิโย น โทหนติ, ปุพพันทานทฏฐิ
 อสตี อปรันตาทนทฏฐิโย น โทหนติ, อปรันตาทนทฏฐิ อสตี ตามสา
 ปรามาโส น โทหติ. ตามสา ปรามาเส อสตี ภูมิสมิ เวทนาย สัณณาย
 สัชชาเวสุ วิณณานนสัมมิ จิตตัง วิรัชชติ, วิมัจจติ ออนุปาทาย อสเวหิ.
 วิมุตตกาททา จิตัง จิตตักทา สันตัสสิกั สันตัสสิกัททา น ปริตัสสตี, อปริตัสส
 บัจจตคณณาว ปริณิพพายติ; "ชัณณาย ชชาติ, วุสสิกั พรหมจริย, กถา กรณีย,
 พยาปริ อิตตตททายาทิ ปชานาตติ.

สวัตถณิ. คัตถิ โห. เข ทิ เกจิ ภิกขเว สมนนา วา พวาทมณา
 วา อเนกวิหิตัง อตตทานัง สมนนุบัสนนนา สมนนุบัสนนต, สัพเพ เต
 มัณจุปาทานกชนเร สมนนุบัสนนต, เอตสึ วา อณณทริ. กตเม บัณเฑ ?
 อธิ ภิกขเว อสสุทวา ปุคฺคชาน อริยาน อสสุทวา วาเปา สัมปรัสนนเม
 อวินโต ภูมิ อตตโต สมนนุบัสนนต, ภูมิวนต วา อตตทานัง, อตตทิน วา
 ภูมิ, ภูมิสมิ วา อตตทานัง; เวทนัง. สัณณ. สัชชาเว. วิณณานัน อตตโต
 สมนนุบัสนนต, วิณณานนต วา อตตทานัง, อตตทิน วา วิณณานัน, วิณณานนสมิ
 วา อตตทานัง. อติ อัยณเว สมนนุบัสนนนา อตตติ จัสส อธิกตัง โทหติ.
 อตตมต โห ปน ภิกขเว อธิกเต อถ มัณจนัน อนทริยาน อวกนต
 โทหติ: จกชนทริยสส โสจกชนทริยสส ฉานนทริยสส ชวคชนทริยสส
 กายนทริยสส. อตตติ ภิกขเว มโณ, อตตติ อิมมา, อตตติ อวิชชาราต.

อวิชชาสัมมตบสฺสเสน ภิกขเว เวทยิตน ญฺจจัสส อัสสทวโต ปถุชฺชนสฺส
 “อสมตบสฺส โทติ, “ออมทมสมตบสฺส โทติ, “ภวิสฺสันตบสฺส โทติ, “น
 ภวิสฺสันตบสฺส โทติ, “รุมภ ภวิสฺสันตบสฺส โทติ, “อรุมภ ภวิสฺสันตบสฺส โทติ,
 “สณณ ภวิสฺสันตบสฺส โทติ, “อสนณ ภวิสฺสันตบสฺส โทติ, “เนวสณณนา
 สณณ ภวิสฺสันตบสฺส โทติ. ติจฺจนติ โข ปน ภิกขเว ตตฺถเว ปถุจฺจนทรยานิ,
 อเกตถ สทวโต อริยสาวกสฺส อวิชชา ปหียติ วิชชา อุมบชฺชติ, ตสฺส
 อวิชชาวิราคา วิชชปาทา “อสมตบสฺส น โทติ, “ออมทมสมตบสฺส
 น โทติ, “ภวิสฺสันตบสฺส น โทติ, “น ภวิสฺสันตบสฺส น โทติ, “รุม
 ภวิสฺสันตบสฺส น โทติ, “อรุมภ ภวิสฺสันตบสฺส น โทติ, “สณณ
 ภวิสฺสันตบสฺส น โทติ, “อสนณ ภวิสฺสันตบสฺส น โทติ, “เนวสณณนา
 สณณ ภวิสฺสันตบสฺส น โทติ.

สาวตถย. ตตฺร โข. ปถจ จ ภิกขเว ชนเร เทเสสสามิ ปถุจฺปาทานกชนเร
 จ, ตํ สณณ. กตเม จ ภิกขเว ปถุจกชนธา ? ยํ กิลฺลิจิ ภิกขเว
 รุมภ อุตฺตานาคตบจฺจูปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โธพาริกํ วา สุขุมิ
 วา หินํ วา ปถนตี วา ยํ ทฺเว สันตฺติเก วา; อยํ วุจฺจติ รุมภกชนโร.
 ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สณณ. เย เกจิจิ สฺชาวรา อุตฺตานาคตบจฺจูปนฺนา
 อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โธพาริกํ วา สุขุมิ วา หินํ วา ปถนตา
 วา เย ทฺเว สันตฺติเก วา; อยํ วุจฺจติ สฺชาวรกชนโร. ยํ กิลฺลิจิ
 วิณณณํ อุตฺตานาคตบจฺจูปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โธพาริกํ วา
 สุขุมิ วา หินํ วา ปถนตี วา ยํ ทฺเว สันตฺติเก วา; อยํ วุจฺจติ
 วิณณณกชนโร. อิเม วุจฺจนติ ภิกขเว ปถุจกชนธา.

กตเม จ ภิกขเว ปถุจปาทานกชนธา ? ยํ กิลฺลิจิ ภิกขเว รุมภ
 อุตฺตานาคตบจฺจูปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โธพาริกํ วา สุขุมิ วา
 หินํ วา ปถนตี วา ยํ ทฺเว สันตฺติเก วา สาสว อปาทานยํ; อยํ วุจฺจติ

รูปุปาทานักขันโร. ยา กจิ เวทนา ๆเป่า ยา ทูเร สันติเก ว
สาสวา อุปาทานียา; อย์ วุจจิติ เวทูปาทานักขันโร. ยา กจิ สัณณา
 ๆเป่า ยา ทูเร สันติเก ว สาสวา อุปาทานียา; อย์ วุจจิติ สัณณูปาทานักขันโร.
เย เกจิ สัชาวา ๆเป่า สาสวา อุปาทานียา; อย์ วุจจิติ สัชารูปุปาทานักขันโร.
ยิ กิณจิ วิณณณิ อตตทานาคตบัจจูปันนั ๆเป่า ยิ ทูเร สันติเก ว
สาสวั อุปาทานีย; อย์ วุจจิติ วิณณณูปาทานักขันโร. อิมิ วุจจันติ กิณจ.ว
บัณเฑูปาทานักขันราติ.

เอวมิเม สุกิ. เอกิ สมยั ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กลันทกนิวาเป.
อดไซ โสโณ คหปติปุตโต เชน ภควา เทนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทวา
 ๆเป่า เอกมัตติ นิสินัน โส โสณิ คหปติปุตโต ภควา เจตทโวจ “เอ
หิ เกจิ โสณ สมณา วา พราทมณา วา “อนิจเจเน รูปเณ ทุกฺเชน
วิปริณามธมฺเณ เสยโยทมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต, “สทิสโหมสมฺมต วา
สมฺนุปลัสสันต, “ทีไนทมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต, กิณณตฺว ยถากุตฺตัส
อทฺตัสสนา. “อนิจจาย เวทนาย ทกฺชาย วิปริณามธมฺมาย เสยโยทมสมฺมต
วา สมฺนุปลัสสันต, “สทิสโหมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต, “ทีไนทมสมฺมต
วา สมฺนุปลัสสันต, กิณณตฺว ยถากุตฺตัส อทฺตัสสนา. “อนิจจาย สัณณาย.
“อนิจเจติ สัชาเวท ทกฺเชท วิปริณามธมฺเมท เสยโยทมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต,
“สทิสโหมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต, “ทีไนทมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต,
กิณณตฺว ยถากุตฺตัส อทฺตัสสนา. “อนิจเจเน วิณณณเณ ทุกฺเชน
วิปริณามธมฺเณ เสยโยทมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต, “สทิสโหมสมฺมต
วา สมฺนุปลัสสันต, “ทีไนทมสมฺมต วา สมฺนุปลัสสันต, กิณณตฺว
ยถากุตฺตัส อทฺตัสสนา.

เย จ โส เกจิ โสณ สมณา วา พราทมณา วา “อนิจเจเน
รูปเณ ทุกฺเชน วิปริณามธมฺเณ เสยโยทมสมฺมต น สมฺนุปลัสสันต,

“สทิโส^{๕๔๗}หมสมตบ น สมนุ^{๕๔๘}บัสสันติ, “ทีโน^{๕๔๗}หมสมตบ น สมนุ^{๕๔๘}บัสสันติ,
 กิมณ^{๕๔๙}ตว ยถาภู^{๕๕๐}ตัสส ทัสสนา. “อนิจ^{๕๕๑}จาเย เวทนา. “อนิจ^{๕๕๒}จาเย สัตถา.
 “อนิจ^{๕๕๓}เจเท สชาเวเท. “อนิจ^{๕๕๔}เจเน วิณณานเน ทกฺโขเน วิปริ^{๕๕๕}ณามธมเมน
 เสย โย^{๕๕๖}หมสมตบ น สมนุ^{๕๕๗}บัสสันติ, “สทิโส^{๕๕๘}หมสมตบ น สมนุ^{๕๕๙}บัสสันติ,
 “ทีโน^{๕๖๐}หมสมตบ น สมนุ^{๕๖๑}บัสสันติ, กิมณ^{๕๖๒}ตว ยถาภู^{๕๖๓}ตัสส ทัสสนา.

ตํ ก็ มณ^{๕๖๔}ลสิ โสณ ? ภูมิ นิจ^{๕๖๕} จา อนิจ^{๕๖๖} จาติ. อนิจ^{๕๖๗} จา^{๕๖๘} นันเต.
 ยํ ปนา^{๕๖๙}นิจ^{๕๗๐} จา^{๕๗๑} ทุกข^{๕๗๒} จา^{๕๗๓} ตํ สุก^{๕๗๔} จา^{๕๗๕}ติ. ทุกข^{๕๗๖} จา^{๕๗๗} นันเต. ยํ ปนา^{๕๗๘}นิจ^{๕๗๙} จา^{๕๘๐}
 ทุกข^{๕๘๑} วิปริ^{๕๘๒}ณามธมม, กถล^{๕๘๓} นุ ตํ สมนุ^{๕๘๔}บัสสันติ “เอต^{๕๘๕} มม เอโส^{๕๘๖}หมสม
 เอโส เม อต^{๕๘๗}ตาคิ. โน เหน^{๕๘๘} จา^{๕๘๙} นันเต. เว^{๕๙๐}นา นิจ^{๕๙๑} จา^{๕๙๒} วา อนิจ^{๕๙๓} จา^{๕๙๔} วา^{๕๙๕}.
 อนิจ^{๕๙๖} จา^{๕๙๗} นันเต. สัต^{๕๙๘}ถา. วิณ^{๕๙๙}ณาน นิจ^{๖๐๐} จา^{๖๐๑} วา อนิจ^{๖๐๒} จา^{๖๐๓} วา^{๖๐๔}.
 อนิจ^{๖๐๕} จา^{๖๐๖} นันเต. ยํ ปนา^{๖๐๗}นิจ^{๖๐๘} จา^{๖๐๙} ทุกข^{๖๑๐} จา^{๖๑๑} ตํ สุก^{๖๑๒} จา^{๖๑๓}ติ. ทุกข^{๖๑๔} จา^{๖๑๕} นันเต. ยํ
 ปนา^{๖๑๖}นิจ^{๖๑๗} จา^{๖๑๘} ทุกข^{๖๑๙} วิปริ^{๖๒๐}ณามธมม, กถล^{๖๒๑} นุ ตํ สมนุ^{๖๒๒}บัสสันติ “เอต^{๖๒๓} มม
 เอโส^{๖๒๔}หมสม เอโส เม อต^{๖๒๕}ตาคิ. โน เหน^{๖๒๖} จา^{๖๒๗} นันเต.

ตัสมา ติ^{๖๒๘}โสณ ยํ กิ^{๖๒๙}ณ^{๖๓๐}จ^{๖๓๑} ภูมิ อต^{๖๓๒}ตานาคต^{๖๓๓}บ^{๖๓๔}จ^{๖๓๕}บ^{๖๓๖}บ^{๖๓๗}น^{๖๓๘} อช^{๖๓๙}ฉต^{๖๔๐}ต^{๖๔๑} วา
 พหิ^{๖๔๒}ทธา^{๖๔๓} วา โย^{๖๔๔}พาริ^{๖๔๕}ก^{๖๔๖} วา ส^{๖๔๗}ข^{๖๔๘}ม^{๖๔๙} วา ทิน^{๖๕๐} วา ป^{๖๕๑}ณ^{๖๕๒}ต^{๖๕๓} วา ยํ ท^{๖๕๔}เร สัน^{๖๕๕}ติ^{๖๕๖}เก
 วา, ส^{๖๕๗}พ^{๖๕๘} ภูมิ “เน^{๖๕๙}ต^{๖๖๐} มม เน^{๖๖๑}โส^{๖๖๒}หมสม^{๖๖๓} น เม^{๖๖๔}โส อต^{๖๖๕}ตาคิ, เอ^{๖๖๖}เว^{๖๖๗}ม^{๖๖๘}ต^{๖๖๙}
 ยถา^{๖๗๐}ภู^{๖๗๑}ต^{๖๗๒} ส^{๖๗๓}ม^{๖๗๔}ม^{๖๗๕}บ^{๖๗๖}บ^{๖๗๗}ณ^{๖๗๘}าย^{๖๗๙} ท^{๖๘๐}ฏ^{๖๘๑}จ^{๖๘๒}ัพ^{๖๘๓}. ยา^{๖๘๔} ก^{๖๘๕}า^{๖๘๖}จิ^{๖๘๗} เว^{๖๘๘}ท^{๖๘๙}นา. ยา^{๖๙๐} ก^{๖๙๑}า^{๖๙๒}จิ^{๖๙๓} ส^{๖๙๔}ถ^{๖๙๕}นา.
 ये^{๖๙๖} เก^{๖๙๗}จิ^{๖๙๘} ส^{๖๙๙}ชา^{๗๐๐}วา. ยํ กิ^{๗๐๑}ณ^{๗๐๒}จ^{๗๐๓} วิ^{๗๐๔}ณ^{๗๐๕}ณ^{๗๐๖} อต^{๗๐๗}ตานาคต^{๗๐๘}บ^{๗๐๙}จ^{๗๑๐}บ^{๗๑๑}บ^{๗๑๒}น^{๗๑๓} อช^{๗๑๔}ฉต^{๗๑๕}ต^{๗๑๖} วา
 พหิ^{๗๑๗}ทธา^{๗๑๘} วา โย^{๗๑๙}พาริ^{๗๒๐}ก^{๗๒๑} วา ส^{๗๒๒}ข^{๗๒๓}ม^{๗๒๔} วา ทิน^{๗๒๕} วา ป^{๗๒๖}ณ^{๗๒๗}ต^{๗๒๘} วา ยํ ท^{๗๒๙}เร
 สัน^{๗๓๐}ติ^{๗๓๑}เก^{๗๓๒} วา, ส^{๗๓๓}พ^{๗๓๔} วิ^{๗๓๕}ณ^{๗๓๖}ณ^{๗๓๗} “เน^{๗๓๘}ต^{๗๓๙} มม เน^{๗๔๐}โส^{๗๔๑}หมสม^{๗๔๒} น เม^{๗๔๓}โส อต^{๗๔๔}ตาคิ,
 เอ^{๗๔๕}เว^{๗๔๖}ม^{๗๔๗}ต^{๗๔๘} ยถา^{๗๔๙}ภู^{๗๕๐}ต^{๗๕๑} ส^{๗๕๒}ม^{๗๕๓}ม^{๗๕๔}บ^{๗๕๕}บ^{๗๕๖}ณ^{๗๕๗}าย^{๗๕๘} ท^{๗๕๙}ฏ^{๗๖๐}จ^{๗๖๑}ัพ^{๗๖๒}.

เอ^{๗๖๓}ว^{๗๖๔} บ^{๗๖๕}ัส^{๗๖๖}ส^{๗๖๗} โส^{๗๖๘}ณ ส^{๗๖๙}ก^{๗๗๐}วา อ^{๗๗๑}ริ^{๗๗๒}ย^{๗๗๓}สา^{๗๗๔}ว^{๗๗๕}โก ภูมิ ส^{๗๗๖}ม^{๗๗๗}บ^{๗๗๘} น^{๗๗๙}ิ^{๗๘๐}พ^{๗๘๑}พ^{๗๘๒}น^{๗๘๓}ท^{๗๘๔}ติ, เว^{๗๘๕}ท^{๗๘๖}นา^{๗๘๗}ย^{๗๘๘}บ^{๗๘๙}
 น^{๗๙๐}ิ^{๗๙๑}พ^{๗๙๒}พ^{๗๙๓}น^{๗๙๔}ท^{๗๙๕}ติ, ส^{๗๙๖}ถ^{๗๙๗}า^{๗๙๘}เว^{๗๙๙}ส^{๘๐๐}บ^{๘๐๑} น^{๘๐๒}ิ^{๘๐๓}พ^{๘๐๔}พ^{๘๐๕}น^{๘๐๖}ท^{๘๐๗}ติ, วิ^{๘๐๘}ณ^{๘๐๙}ณ^{๘๑๐} ส^{๘๑๑}ม^{๘๑๒}บ^{๘๑๓}
 น^{๘๑๔}ิ^{๘๑๕}พ^{๘๑๖}พ^{๘๑๗}น^{๘๑๘}ท^{๘๑๙}ติ, น^{๘๒๐}ิ^{๘๒๑}พ^{๘๒๒}พ^{๘๒๓}น^{๘๒๔}ท^{๘๒๕}ติ วิ^{๘๒๖}ร^{๘๒๗}ช^{๘๒๘}ช^{๘๒๙}ติ, วิ^{๘๓๐}ว^{๘๓๑}ค^{๘๓๒}า^{๘๓๓} วิ^{๘๓๔}ม^{๘๓๕}จ^{๘๓๖}จ^{๘๓๗}ติ. วิ^{๘๓๘}ม^{๘๓๙}ต^{๘๔๐}ต^{๘๔๑}สม^{๘๔๒} “วิ^{๘๔๓}ม^{๘๔๔}ต^{๘๔๕}ต^{๘๔๖}ม^{๘๔๗}ติ

ณาน โหติ. "ชัณฺหา ชาติ, วุสิทฺติ พหุทมจริย, กตฺติ กรณญฺ, นاپริ
อิตฺตัสสชาติ ปชานาตฺติ.

เอวํเม สุตฺ. เอกิ สมญํ ภควา ราชคฺเท วิหริติ เวพฺพเน กลันทกนิวาเป.
อดโจ โสโณ คหปติปฺตฺโต เยน ภควา เตนุปลํสํณมิ; อุปสงฺกมิตฺวา
ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหนตฺติ นิสฺสิ. เอกมฺหนตฺติ นิสฺสินฺนํ โช โสโณ
คหปติปฺตฺตํ ภควา เอตทโวจ "เย ทิ เกจิ โสโณ สมณฺหา วา พหุทมณฺหา
วา รูปิ นํบปชานันตฺติ, รูปสมุทฺทยํ นํบปชานันตฺติ, รูปนิโรธํ นํบปชานันตฺติ,
รูปนิโรคคามินิปฏิปทํ นํบปชานันตฺติ; เวทณํ นํบปชานันตฺติ, เวทนาสมุทฺทยํ
นํบปชานันตฺติ, เวทนานิโรธํ นํบปชานันตฺติ, เวทนานิโรคคามินิปฏิปทํ
นํบปชานันตฺติ; สัจฉณํ นํบปชานันตฺติ, จเปวํ สัจฉาเร นํบปชานันตฺติ,
สัจฉาเรสมุทฺทยํ นํบปชานันตฺติ, สัจฉานิโรธํ นํบปชานันตฺติ, สัจฉานิโรคคามินิปฏิปทํ
นํบปชานันตฺติ; วิฉณฺณํ นํบปชานันตฺติ, วิฉณฺณสมุทฺทยํ นํบปชานันตฺติ,
วิฉณฺณนิโรธํ นํบปชานันตฺติ, วิฉณฺณนิโรคคามินิปฏิปทํ นํบปชานันตฺติ.
นเมเต โสโณ สมณฺหา วา พหุทมณฺหา วา สมณฺเสสฺสุ วา สมณฺสสมฺมตฺตา
พหุทมณฺเสสฺสุ วา พหุทมณฺสสมฺมตฺตา, น จ ปนฺ เต อายสฺสมนฺโต สามณฺณตฺต
วา พหุทมณฺณตฺตํ วา ทิฏฺฐเจวํ ธีมเม สยํ อภินฺวา สจฺจติคฺวา
อุปสํมบฺบชช วิหริตฺติ.

เย จ โช เกจิ โสโณ สมณฺหา วา พหุทมณฺหา วา รูปิ ปชานันตฺติ,
รูปสมุทฺทยํ ปชานันตฺติ, รูปนิโรธํ ปชานันตฺติ, รูปนิโรคคามินิปฏิปทํ ปชานันตฺติ;
เวทณํ ปชานันตฺติ, จเปวํ สัจฉณํ ปชานันตฺติ. สัจฉาเร ปชานันตฺติ.
วิฉณฺณํ ปชานันตฺติ, วิฉณฺณสมุทฺทยํ ปชานันตฺติ, วิฉณฺณนิโรธํ ปชานันตฺติ,
วิฉณฺณนิโรคคามินิปฏิปทํ ปชานันตฺติ. เต โชเม โสโณ สมณฺหา วา
พหุทมณฺหา วา สมณฺเสสฺสุ เจว สมณฺสสมฺมตฺตา พหุทมณฺเสสฺสุ จ พหุทมณฺสสมฺมตฺตา,
เต จ ปนฺายสฺสมนฺโต สามณฺณตฺตณฺจ พหุทมณฺณตฺตณฺจ ทิฏฺฐเจวํ ธีมเม สยํ

อภิญญา สังคกตวา อุปสัมบชช วิหรณตติ.

สาวตถึย. ตัตฺร โช ๆเปฯ เอตทโวจ “อนิจฺจณฺเณว ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 รูปึ “อนิจฺจณฺติ บัสนฺติ; สาสฺส โทติ สัมมาทฺวิจฺจึ, สัมมา บัสนฺ
 นิพฺพนทติ. นนฺทกฺขยา ภาคฺกชโย, ภาคฺกชยา นนฺทกฺชโย; นนฺทราคฺกชยา
 จิตฺตํ วิมุตฺตํ สฺวิมุตฺตณฺติ วุจฺจติ. อนิจฺจณฺเณว ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทณฺ
 “อนิจฺจาติ บัสนฺติ; สาสฺส โทติ สัมมาทฺวิจฺจึ, สัมมา บัสนฺ นิพฺพนทติ.
 นนฺทกฺขยา ภาคฺกชโย, ภาคฺกชยา นนฺทกฺชโย; นนฺทราคฺกชยา จิตฺตํ
 วิมุตฺตํ สฺวิมุตฺตณฺติ วุจฺจติ. อนิจฺจณฺเณว ภิกฺขเว ภิกฺขุ สลฺยณฺ “อนิจฺจาติ
 บัสนฺติ; ๆเปฯ อนิจฺเจ เยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺชาเว “อนิจฺจาติ บัสนฺติ;
 สาสฺส โทติ สัมมาทฺวิจฺจึ, สัมมา บัสนฺ นิพฺพนทติ. นนฺทกฺขยา
 ภาคฺกชโย, ภาคฺกชยา นนฺทกฺชโย; นนฺทราคฺกชยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ
 สฺวิมุตฺตณฺติ วุจฺจติ. อนิจฺจณฺเณว ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิณฺณณฺ “อนิจฺจณฺติ
 บัสนฺติ; สาสฺส โทติ สัมมาทฺวิจฺจึ, สัมมา บัสนฺ นิพฺพนทติ. นนฺทกฺขยา
 ภาคฺกชโย, ภาคฺกชยา นนฺทกฺชโย; นนฺทราคฺกชยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ
 สฺวิมุตฺตณฺติ วุจฺจติ.

สาวตถึย. ตัตฺร โช ๆเปฯ เอตทโวจ “รูปึ ภิกฺขเว โยนิโส
 มนสิกโรถ, รูปานิจฺจตฺถงฺ ยถากฺกตํ สมนุบัสนฺต. รูปึ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส
 มนสิกโรนโต รูปานิจฺจตฺถงฺ ยถากฺกตํ สมนุบัสนฺนโต รูปัสมนฺ นิพฺพนทติ.
 นนฺทกฺขยา ภาคฺกชโย, ภาคฺกชยา นนฺทกฺชโย; นนฺทราคฺกชยา จิตฺตํ
 วิมุตฺตํ สฺวิมุตฺตณฺติ วุจฺจติ. เวทณฺ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ,
 เวทณานิจฺจตฺถงฺ ยถากฺกตํ สมนุบัสนฺต. เวทณฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส
 มนสิกโรนโต เวทณานิจฺจตฺถงฺ ยถากฺกตํ สมนุบัสนฺนโต เวทนาย นิพฺพนทติ.
 นนฺทกฺขยา ภาคฺกชโย, ภาคฺกชยา นนฺทกฺชโย; นนฺทราคฺกชยา จิตฺตํ
 วิมุตฺตํ สฺวิมุตฺตณฺติ วุจฺจติ. สลฺยณฺ ภิกฺขเว. สฺชาเว ภิกฺขเว โยนิโส

มนสิกรโรถ, สขารานิจจัตถัง ยถากถํ สมมุขัสสถ. สขารเอ ภิกขเว ภิกขุ
โยนิโส มนสิกรโรนโต สขารานิจจัตถัง ยถากถํ สมมุขัสสันโต สขารesu
นิพพนทติ. นนทกชยา รากกชโย, รากกชยา นนทกชโย; นนทรากกชยา
จิตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตันทิ วุจฺจติ. วิณณานิ ภิกขเว โยนิโส มนสิกรโรถ,
วิณณานิจจัตถัง ยถากถํ สมมุขัสสถ. วิณณานิ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโส
มนสิกรโรนโต วิณณานิจจัตถัง ยถากถํ สมมุขัสสันโต วิณณานิสม
นิพพนทติ. นนทกชยา รากกชโย, รากกชยา นนทกชโย, นนทรากกชยา
จิตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตันทิ วุจฺจติ.

อตฺตทปวคฺโค บัณฺจโม.

คัสสุทธานิ

“อตฺตทปว ปฏูปทา เทว จ โหนติ อนิจฺจตา,
สมมุขัสสนา ชนฺธา เทว โสธนา เทว นนทกชเยน จาติ.

มุลบัณณาสกํ สมัตถํ.

คัสสิ มุลบัณณาสกาวคคัสสุทธานิ

“นกลปิตา อนิจฺโจ จ ภาวเน นตุมหาเถเน จ,
อตฺตทปเณ บัณฺณาโส ปจฺจโม เตน วุจฺจติ.

มัชฌิมปัณณาสutta อปายวัตตักโก ปจฺจิม.

สววัตถิย. ตตฺร โข ๗เป๗ เตททวโจ "อุปายโย ภิกขเว อวิมุตฺโต,
 อนุปายโย วิมุตฺโต. รูปูปายโย वा ภิกขवे विद्वान्ณं तद्दिग्गमानं तद्दिग्गเจय्य,
 รูปारम्मणं रूपูปत्तिग्गि न्हत्तูปเสवณं วุฑ्ढम्मं विरूप्हं वेปुल्लं อายัสเสชชเย.
 ๗เป๗ สขารูปายโย वा ภิกขवे विद्वान्ณं तद्दिग्गमानं तद्दिग्गเจय्य, सखारारम्मणं
 सखारูปत्तिग्गि न्हत्तูปเสवणं वुฑ्ढम्मं विरूप्हं वेपुल्लं आयस्सेचये. โย
 ภิกขवे เอव वेत्थเย "อหิ อณฺณตฺร รุปา อณฺณตฺร เวทนาย อณฺณตฺร
 สันณาย อณฺณตฺร สขารเอหิ विद्वान्णस्स आकत्ति वा कत्ति वा จุตฺติ वा
 อุปัตตत्ति वा วุฑ्ढम्मं वा विरूप्हं वा वेपुल्लं वा บัณฺณเปสฺสสามิตฺติ เนตฺติ จาน
 วิชชत्ติ. รูปธาทุยา เจ ภิกขवे ภิกขุโน. เวทนายธาทุยา เจ ภิกขवे ภิกขุโน.
 สันณธาทุยา เจ ภิกขवे ภิกขุโน. สขารธาทุยา เจ ภิกขवे ภิกขุโน.
 विद्वान्णธาทुया เจ ภิกखवे भिक्खुणे. राको ปเทणे โทत्ति, วาคัสส
 ปทานา วโจฉิच्चत्तरम्मณं, ปत्ติग्गิจา विद्वान्णस्स न โทत्ति, ตทูปत्ติग्गิจิต
 विद्वान्णं अविरूप्हं अनिस्सच्चจ्जं विมุत्तं, विमुत्तत्तคา จित्तं जित्तत्तคา สันत्तस्सित्त
 สันत्तस्सित्तत्तคา न प्रित्तस्सत्ति, अप्रित्तस्सत्ति บัจจตตณฺเณว ปรีณิพพายตฺติ; ชุณา
 ชาตฺติ, วุสฺสิตฺติ พรหมจิริยิ, กตฺติ กรณฺเณ, นาปว อิตถตฺตทายาตฺติ ปชานาตฺติ.

สววัตถิย. ตตฺร โข. บัณฺณจมานิ ภิกขเว พชชาตานิ. กตมานิ บัณฺจ ?
 มุลพชฺช ชนฺธพชฺช ผลพชฺช อคคพชฺช พชฺชพชฺชณฺเณว บัณฺจมน. อิมานิ จัสส
 ภิกขเว บัณฺจ พชฺชชาตานิ อักขณฺทานิ อปุตฺติกานิ อวาทาตปฺพททานิ สวาราทานิ
 สุขสยิตานิ, ปจฺจิว จ นาสฺส อาโป จ นาสฺส. อมฺบิ นุมานิ ภิกขเว บัณฺจ
 พชฺชชาตานิ วุฑ्ढम्मं วิรूप्हं वेपुล्लं อายัสเสชชเยนฺติ. โน เหตุ ภันฺเต.
 อิมานิ จัสส ภิกขเว บัณฺจ พชฺชชาตานิ อักขณฺทานิ ๗เป๗ สุขสยิตานิ,
 ปจฺจิว จ อัสส อาโป จ อัสส. อมฺบิ นุมานิ ภิกขเว บัณฺจ พชฺชชาตานิ

วุฑฒ วิรุพท เวปลล อابخเซยยนตี. เอเว ภันเต.

เสยยาบ ภิกขเว ปจวิธากุ เอเว จตัสโส วิณณานัญจิติโย นฏฐัพพา.
 เสยยาบ ภิกขเว อาโปธากุ เอเว นันทิกวโค ทฏฐัพโพ. เสยยาบ
 ภิกขเว ปันจ พชชาทานิ, เอเว วิณณาน สาทาริ ทฏฐัพพิ. รูปาย
 วา ภิกขเว วิณณาน ตัญจิมาน ตัญเจยย, รูปารัมมณ รูปะปติฏฐิ
 นันทูปเสวน วุฑฒ วิรุพท เวปลล อابخเซยย. เวทนาย วา ภิกขเว
 วิณณาน ตัญจิมาน ตัญเจยย, ๑เป๑ นันทูปเสวน วุฑฒ วิรุพท
 เวปลล อابخเซยย. สันณูปาย วา ๑เป๑ สขารูปาย วา ภิกขเว
 วิณณาน ตัญจิมาน ตัญเจยย, สขารารัมมณ สขารูปติฏฐิ นันทูปเสวน
 วุฑฒ วิรุพท เวปลล อابخเซยย. โย ภิกขเว เอเว วหะย “อห
 อณณตริ รูปา อณณตริ เวทนาย อณณตริ สันณาย อณณตริ สขารเท
 วิณณานัสส อากสิ วา คสิ วา จุติ วา อูปัตติ วา วุฑฒ วา
 วิรุพท วา เวปลล วา ปันณเปสสามติ เนต จาน วิชชติ. รูปธาตยา
 เจ ภิกขเว ภิกขุโน วาโค ปถโน โทติ, ภาคัสส ปทานา โจรณิซชตารัมมณ,
 ปติฏฐา วิณณานัสส น โทติ. เวทนารธาตยา เจ. สันณารธาตยา เจ.
 สขารธาตยา เจ. วิณณานธาตยา เจ. ภิกขเว ภิกขุโน วาโค ปถโน
 โทติ, ภาคัสส ปทานา โจรณิซชตารัมมณ, ปติฏฐา วิณณานัสส น โทติ.
 ททปติฏฐิ วิณณาน อวิรุพท อนภิสซังจ วิมุตต วิมุตตคทา จิต
 จิตตทา สันตุสสิ สันตุสสิคทา น ปริตัสสิภ, อปริตัสสิ ปัจจตถณเว
 ปรีนัพพายติ; “อฉา ขาติ, ๑เป๑ นานปี อิตถคทาयाกิ ปชานาเทติ.

สวักถิ. ตตร โข. ภาควา อทาน อทานสิ “โน จัสส โน จ
 เม สียา, น ภวิสสิติ น เม ภวิสสิติ เอเว วิมูจจมานโน” ภิกขุ

• ส. เอเว; พ. อธิมูจจมานโน.

สัทัตถนตบฏเก สยัตตนิกาโย:

ฉินเทยย โอรัมภากิยานิ สัมโณชนานัตติ.

เอวํ วุตเต อัมมตโร ภิกขุ ภควันตํ เตตทโวจ “ยถากถํ ปน
 กัณเเต โน จัสสํ โน จ เม สिया, น ภวิสสตี น เม ภวิสสตีติ เอวํ
 วิมุจฺจมาโน ภิกขุ ฉินเทยฺย โอรัมภากิยานิ สัมโณชนานัตติ. อธิ ภิกขุ
 อัสสทวา ปุถุชฺชโน อริยานํ อทฺธสํวํ ๆเปฯ สัมปปริสรมฺเม สวินโต
 รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสตี, รูปันตํ वा อตฺตानํ, อตฺตนิ वा รูปํ, รูปสฺม
 वा อตฺตानํ, เวทนํ. สัมมํ. สํชาเร. วิณฺณานํ อตฺตโต สมนุสฺสตี,
 วิณฺณานนฺตํ वा อตฺตानํ, อตฺตนิ वा วิณฺณานํ, วิณฺณานสฺม वा อตฺตानํ.
 โส อนิจฺจํ รูปํ “อนิจฺจํ รูปนฺตํ ยถากถํ นัมปชานาติ, อนิจฺจํ เวทนํ
 “อนิจฺจา เวทนาติ ยถากถํ นัมปชานาติ, อนิจฺจํ สัมมํ “อนิจฺจา สัมมาติ
 ยถากถํ นัมปชานาติ, อนิจฺเจ สํชาเร “อนิจฺจา สํชาราติ ยถากถํ นัมปชานาติ,
 อนิจฺจํ วิณฺณานํ “อนิจฺจํ วิณฺณานนฺติ ยถากถํ นัมปชานาติ; ทกฺข
 รูปํ “ทกฺขํ รูปนฺตํ ยถากถํ นัมปชานาติ, ทกฺขํ เวทนํ. ทกฺขํ สัมมํ.
 ทกฺกฺเช สํชาเร. ทกฺกฺเช วิณฺณานํ “ทกฺกฺเช วิณฺณานนฺติ ยถากถํ นัมปชานาติ;
 อนตฺตํ รูปํ “อนตฺตํ รูปนฺตํ ยถากถํ นัมปชานาติ, อนตฺตํ เวทนํ.
 อนตฺตํ สัมมํ. อนตฺเต สํชาเร. อนตฺตํ วิณฺณานํ “อนตฺตํ วิณฺณานนฺติ
 ยถากถํ นัมปชานาติ; สชฺชตํ รูปํ “สชฺชตํ รูปนฺตํ ยถากถํ นัมปชานาติ,
 สชฺชตํ เวทนํ. สชฺชตํ สัมมํ. สชฺชเต สํชาเร. สชฺชตํ วิณฺณานํ “สชฺชตํ
 วิณฺณานนฺติ ยถากถํ นัมปชานาติ; รูปํ ภวิสสตีติ ยถากถํ นัมปชานาติ,
 เวทนายํ ภวิสสตี. สัมมابํ ภวิสสตี. สํชารบํ ภวิสสตี. วิณฺณานยํ
 ภวิสสตีติ ยถากถํ นัมปชานาติ.

สทฺวา จ โส ภิกขุ อริยสวโก อริยานํ ทสฺสวํ อริยรมฺมสฺส
 โกวโท อริยรมฺเม สวินโต สัมปปริสฺธานํ ทสฺสวํ สัมปปริสรมฺมสฺส โกวโท
 สัมปปริสรมฺเม สวินโต น รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสตี, ๆเปฯ น เวทนํ.

น สัตถ์. น สัชาเร. น วิณณณัน ชัตตโค สมนุปัตตติ. โส อนิจจ
 ฐป "อนิจจ ฐปันติ ยถากุติ ปชานาติ, อนิจจ เวหน. อนิจจ สัตถ์.
 อนิจเจ สัชาเร. อนิจจ วิณณณณ "อนิจจ วิณณณันติ ยถากุติ ปชานาติ;
 ทุกช ฐป ฐเปา ทุกช วิณณณณ. อนัตติ ฐป ฐเปา อนัตติ วิณณณณ.
 สัตถ์ ฐป ฐเปา สัตถ์ วิณณณณ "สัตถ์ วิณณณณันติ ยถากุติ
 ปชานาติ; ฐป ภูวีสัตติ ยถากุติ ปชานาติ, เวหนา. สัตถ์. สัชาเร.
 วิณณณณ ภูวีสัตติ ยถากุติ ปชานาติ. โส ฐปัส วิภา เวหนาย
 วิภา สัตถ์มาย วิภา สัชาเร วิภา วิณณณณัส วิภา. เหว โข
 ภูกช โน จัสส โน จ เม สียา, น ภูวีสัตติ น เม ภูวีสัตติ เหว
 วิมัจจมาโน ภูกช ฉินเทยโย โอรัมภาคียานิ สัตถ์โชนานันติ.

เอว วิมัจจมาโน ภูกช ฉินเทยโย โอรัมภาคียานิ สัตถ์โชนานัน.
 กถ ปน ภูกช ชานโค กถ ปัสสโค อนันตภา อสวานน ชโย โหตติ.
 อธิ ภูกช อัสสวา ปุตชชโน ฐเปา อตติทเว จาเน ตาส อปัชชติ.
 ตาโส เหวโส ภูกช อัสสวาโต ปุตชชนัส "โน จัสส โน จ เม
 สียา, น ภูวีสัตติ น เม ภูวีสัตติ. สวา จ โข ภูกช อธิสวาโก
 ฐเปา อตติทเว จาเน น ตาส อปัชชติ. น เหวโส ภูกช ตาโส
 สวาโต อธิสวาทัส "โน จัสส โน จ เม สียา, น ภูวีสัตติ น เม
 ภูวีสัตติ. ฐปาย วา ภูกช วิณณณณ ติจฺจมานิ ติจฺจเจยโย, ฐปารัมมณ
 ฐปบัตติจฺจ นนทูปเสวนิ วุฑฒ วิรุพท เวปลล อปัชชชโย. เวหนูปาย
 วา ภูกช. สัตถ์นูปาย วา ภูกช. สัชาเรนูปาย วา ภูกช วิณณณณ ติจฺจมานิ
 ติจฺจเจยโย, สัชาเรนูปาย สัชาเรนูปาย นนทูปเสวนิ วุฑฒ วิรุพท
 เวปลล อปัชชชโย. โส ภูกช เหว เวทยโย "อหณณณตโร ฐปา อณณตโร
 เวหนาย อณณตโร สัตถ์มาย อณณตโร สัชาเร วิณณณณัส อากติ ว
 คติ วา จุต วา อูปัตติ วา วุฑฒ วา วิรุพท วา เวปลล วา

บัณเฑาะฐสัมมาตี เนติ จานัน วิชชตี. รูปธาตุยา เจ ภิกขุ ภิกขุโน ภาโค
 ปทีโน โหติ, ภาคัสส ปทานา โจจนิชชตารัมมณ, ปติฏฐา วิณณานัสส
 น โหติ. เวทนธาตุยา เจ ภิกขุ ภิกขุโน. สันณธาตุยา เจ ภิกขุ ภิกขุโน.
 สันชาธาตุยา เจ ภิกขุ ภิกขุโน. วิณณานธาตุยา เจ ภิกขุ ภิกขุโน
 ภาโค ปทีโน โหติ, ภาคัสส ปทานา โจจนิชชตารัมมณ, ปติฏฐา
 วิณณานัสส น โหติ. คทักปัฏฐิจิต วิณณาน อวิรูปท อนภิสซัจจ
 วิมุตต วิมุตตตทา จิต จิตตตทา สันตสิท สันตสิทตทา น ปริตัสสตี,
 อปริตัสส บัจจกัตถเวว ปรีนิพพายตี, “ชิตา ซาตี, ๆเป ๆ นำปริ
 อิตถิตตทายาตี ปชานาตี. เอว โข ภิกขุ ชานโต เอว บัสสโต อนันตธา
 ภาสวานัน โข โหตีตี.

สวตตี. ตัตตริ โข. บัณเฑาะฐเม ภิกขเว อูปาทานกชนธา. กตเม บัณเฑ ?
 เสยยถี ? รูปูปาทานกชนโร เวทนูปาทานกชนโร สันณูปาทานกชนโร
 สันชาอุปาทานกชนโร วิณณานูปาทานกชนโร. ยาวกัถเวจาท ภิกขเว อิเม
 บัณเฑาะฐูปาทานกชนเร จตุปริวฏฐิ ยถากุถ น อพภณณาส; เเนว ตาวาท
 ภิกขเว สเทเวเก โลเก สมารเก สพรหมเก สัสสมณพราหมณยา ปชาย
 สเทวมนุสสสาย อนุตตริ สัมมาสัมโพธิ อภิสัมพุทโร บัจจณณาส. ยโต จ
 ชวาท ภิกขเว อิเม บัณเฑาะฐูปาทานกชนเร จตุปริวฏฐิ ยถากุถ อพภณณาส;
 อถาท ภิกขเว สเทเวเก ๆเป ๆ สเทวมนุสสสาย อนุตตริ สัมมาสัมโพธิ
 อภิสัมพุทโร บัจจณณาส. กถ จตุปริวฏฐิ ? รูป อพภณณาส, รูปสมุททย
 อพภณณาส, รูปนิโรธ อพภณณาส, รูปนิโรธคามินีปฏิปท อพภณณาส;
 เวทน อพภณณาส. สันณ. สันชาเว. วิณณาน อพภณณาส, วิณณานสมุททย
 อพภณณาส, วิณณานนิโรธ อพภณณาส, วิณณานนิโรธคามินีปฏิปท,
 อพภณณาส.

กตมัจจ ภิกขเว รูปึ ? จัตตาโร จ มหาภูตา จคฺคฺนัจจ มหาภูตานัน

อู๋บายรูป; อิท วุจจติ ภิกขเว รูป. อาหารสมุททา รูปสมุทโย, อาหารนิโรธา
 รูปนิโรธ; อยเมว อริโย อัญจิงคิโก มัคโค, รูปนิโรธคามินีปฏิปทา:
 เสยยถิท ? สัมมาทิวจิจิ ๗เป๗ สัมมาสมาธิ. เย ทิ เกจิ ภิกขเว
 สมณา วา พราหมณา วา เหว่ รูปิ อภินณาย เหว่ รูปสมุทหย์ อภินณาย
 เหว่ รูปนิโรธิ อภินณาย เหว่ รูปนิโรธคามินีปฏิปทัง อภินณาย รูปัสส
 นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิบับันนา เต สุปฏิบับันนา, เย สุปฏิบับันนา
 เต อิมัสสมิ รัมมวินเย คารันติ. เย จ โช เกจิ ภิกขเว สมณา วา
 พราหมณา วา เหว่ รูปิ อภินณาย เหว่ รูปสมุทหย์ อภินณาย เหว่
 รูปนิโรธิ อภินณาย เหว่ รูปนิโรธคามินีปฏิปทัง อภินณาย รูปัสส นิพพิทา
 วิรคา นิโรธา อนูปาทา วิมุตตา เต สวิมุตตา, เย สวิมุตตา เต
 เกพลิน, เย เกพลิน วัญจันเตส นัตถิ ปันณาปนาย.

กตมา จ ภิกขเว เวทนา ? น ยิเม ภิกขเว เวทนาภายา:
 จักขุสมมตัสสา เวทนา โสตสมมตัสสา เวทนา จานสมมตัสสา เวทนา
 ชิวหาสมมตัสสา เวทนา กายสมมตัสสา เวทนา มโนสมมตัสสา เวทนา;
 อญ วุจจติ ภิกขเว เวทนา. ผลัสสมุททา เวทนาสมุทโย, ผลัสสนิโรธา
 เวทนานิโรธ; อยเมว อริโย อัญจิงคิโก มัคโค, เวทนานิโรธคามินีปฏิปทา:
 เสยยถิท ? สัมมาทิวจิจิ ๗เป๗ สัมมาสมาธิ. เย ทิ เกจิ ภิกขเว
 สมณา วา พราหมณา วา เหว่ เวทนัง อภินณาย เหว่ เวทนาสมุทหย์
 อภินณาย เหว่ เวทนานิโรธิ อภินณาย เหว่ เวทนานิโรธคามินีปฏิปทัง
 อภินณาย เวทนาย นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิบับันนา เต สุปฏิบับันนา,
 เย สุปฏิบับันนา เต อิมัสสมิ รัมมวินเย คารันติ. เย จ โช เกจิ
 ภิกขเว, สมณา วา พราหมณา วา เหว่ เวทนัง อภินณาย เหว่ เวทนาสมุทหย์
 อภินณาย เหว่ เวทนานิโรธิ อภินณาย เหว่ เวทนานิโรธคามินีปฏิปทัง
 อภินณาย ๗เป๗ วัญจันเตส นัตถิ ปันณาปนาย.

กตมา จ ภิกขเว สัตถา ? น ยิเม ภิกขเว สัตถากายา: รูปสัตถา
 สัททสัตถา คันธสัตถา รสสัตถา โยภูจัพพสัตถา ธัมมสัตถา; อย
 วุจจติ ภิกขเว สัตถา. ผัสสสัมมุตथा สัตถาสมุตथโย, ผัสสนิโรธา
 สัตถานิโรโร; อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มัคโค, สัตถานิโรคามินิปฏิบัติ:
 เสยฺยถํ ? สัมมาทิฏฺฐิ ๑เป๑ สัมมาสมาธิ. เย ทิ เกจิ ภิกขเว
 สมณา वा पव्हामणा वा เอवํ สत्तं อภินฺถाय ๑เป๑ วฏฺฐं เตสํ
 นัตถิ ปณฺณापนาย.

กตเม จ ภิกขเว สํขารา ? น ยิเม ภิกขเว เจตนากกายา:
 รูปสัตถเจตนา สัททสัตถเจตนา คันธสัตถเจตนา รสสัตถเจตนา โยภูจัพพสัตถเจตนา
 ธัมมสัตถเจตนา; อิเม วุจจันติ ภิกขเว สํขารา. ผัสสสัมมุตथा สํขารสมุตथโย,
 ผัสสนิโรธา สํขารนิโรโร; อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มัคโค, สํขารนิโรคามินิ-
 ปฏิบัติ: เสยฺยถํ ? สัมมาทิฏฺฐิ ๑เป๑ สัมมาสมาธิ. เย ทิ เกจิ
 ภิกขเว สมณา वा पव्हामणा वा เอवํ สंखारे อภินฺถाय เอवํ
 สंखारสมुत्थं อภินฺถाय เอवํ สंखารนิโรธं อภินฺถाय เอवํ สंखารนิโรคามินิปฏิบัติ
 อภินฺถाय สंखารานํ นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปन्नํ เต สุปฺปิन्नํ,
 ये สุปฺปิन्नํ เต อิมสํ ธम्मวินये कारันติ. ये จ โข เกจิ
 ภิกขเว สมณา वा पव्हामणा वा เอवํ संखारे อภินฺถाय เอवํ สंखारสมुत्थं
 อภินฺถाय เอवํ สंखารนิโรธं อภินฺถाय เอवํ สंखารนิโรคามินิปฏิบัติ
 อภินฺถाय संखारानं निपพิथा विराका निโรथा अनुपาทา विमुत्ता ते
 सुวิमुत्ता, ये सुวิमुत्ता ते เกพลिโน, ये เกพลिโน วฏฺฐं เตสํ
 นัตถิ ปณฺณापนาย.

กตมณฺจ ภิกขเว วิณฺณาณํ ? น ยิเม ภิกขเว วิณฺณาณกกายา:
 จักขุวิณฺณาณํ โสทวิณฺณาณํ ฆานวิณฺณาณํ ชิวหาวิณฺณาณํ กายวิณฺณาณํ
 มโนวิณฺณาณํ; อิทํ วุจจติ ภิกขเว วิณฺณาณํ. นามรูปสมุत्था วิณฺณาณสมุตथโย,

นามรูปนโรธา วิณณณนิโรธ; อยเมว อริโย อัญจติโก มัคโค,
 วิณณณนิโรคามินิปฺปฏิทา: เสยฺยถิทิ ? สัมมาทิจฺจึ ๑เปา สัมมาสมาธิ.
 เย ทิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺรหฺมณา วา เหว วิณณณ
 อภินฺฉาย เหว วิณณณสมุหฺย อภินฺฉาย เหว วิณณณนิโรธ อภินฺฉาย
 เหว วิณณณนิโรคามินิปฺปฏิทา อภินฺฉาย วิณณณสฺส นีพพิทาย วิราคาย
 นิโรธาย ปฏฺฐันนา เต สุปฺภูบันนา, เย สุปฺภูบันนา เต อิมฺสํ ธรรมวินเย
 คารฺนตี. เย ๑ โช เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺรหฺมณา วา เหว
 วิณณณ อภินฺฉาย เหว วิณณณสมุหฺย อภินฺฉาย เหว วิณณณนิโรธ
 อภินฺฉาย เหว วิณณณนิโรคามินิปฺปฏิทา อภินฺฉาย วิณณณสฺส นีพพิทา
 วิราคา นิโรธา อุนาพา วิมุตฺตา เต สุวิมุตฺตา, เย สุวิมุตฺตา เต
 เกพลฺโล, เย เกพลฺโล วัจฺจึ เตสํ นัตถิ ปณฺณานายาติ.

เอวมิเม สุตฺติ. เอกํ สมฺมํ ภควา สวตฺถิเย วิหริติ เซทวเน
 ขนาดบณชกสฺส อารามे. ตัตถ โช ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ “ภิกฺขโวติ.
 “ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต บัจจสฺสสฺส. ภควา เอตทโวจ “สत्ตัญฺจํจํกฺสโล
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวรปฺปิกฺข อิมฺสํ ธรรมวินเย เกพลฺล วุสิตวา อุตฺทมปฺริโสติ
 วุจฺจติ. กถมฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สत्ตัญฺจํจํกฺสโล โหติ ? อริ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ รูปํ ปชานาติ, รูปสมุหฺยํ ปชานาติ, รูปนิโรธํ ปชานาติ,
 รูปนิโรคามินิปฺปฏิทา ปชานาติ; รูปสฺส อัสสาทํ ปชานาติ, รูปสฺส อาทินว
 ปชานาติ, รูปสฺส นิสฺสรณํ ปชานาติ; เวทนํ ปชานาติ. สลฺลณํ. สขารे.
 วิณณณํ ปชานาติ, วิณณณสมุหฺยํ ปชานาติ, วิณณณนิโรธํ ปชานาติ,
 วิณณณนิโรคามินิปฺปฏิทา ปชานาติ, วิณณณสฺส อัสสาทํ ปชานาติ,
 วิณณณสฺส อาทินว ปชานาติ, วิณณณสฺส นิสฺสรณํ ปชานาติ.

กถมฺจ ภิกฺขเว รูปํ จิตฺตาโร จ มหาภูตา จตฺนินฺจ มหาภูทานิ
 อุนาพารูปํ; อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว รูปํ. ออาหารสมุหฺยา รูปสมุหฺโย,

อาหารนิโรธา รูปนิโรธะ; อยเมว อริโย อัญจันติโก มัคโค, รูปนิโรธคามินี-
 ปฏิปทา: เสยถิติ ? สัมมาทิฏฐิ ๗เปว สัมมาสมาธิ. ยัม รูปิ ปฏิจัจ
 อูปันชชติ สุขิ โสมนัสส์, อยัม รูปัสส์ อัสสาโท; ยัม รูปิ อนิจจัง ทุกข
 วิปริณามธัมมัม, อยัม รูปัสส์ อาทันโว; โย รูปัสสมิ ฉนฺทราควินโย
 ฉนฺทราควิปฺปทานิ, อิทํ รูปัสส์ นิสฺสรณิ. เข ทิ เกจิ ภิกขเว สมณา
 วา พราหมณา วา เหวํ รูปิ อภินฺถาย เหวํ รูปสมุทฺทยิ อภินฺถาย เหวํ
 รูปนิโรธิ อภินฺถาย เหวํ รูปนิโรธคามินีปฏิปทํ อภินฺถาย เหวํ รูปัสส์
 อัสสาทํ อภินฺถาย เหวํ รูปัสส์ อาทันโว อภินฺถาย เหวํ รูปัสส์ นิสฺสรณ
 อภินฺถาย รูปัสส์ นิพฺพิทาย วิวาคาย นิโรธาย ปฏิบฺบเนห เต สุปฺพิบฺบเนห,
 เข สุปฺพิบฺบเนห เต อิมสฺสมิ ธมฺมวินเย คารนฺติ. เข จ โข เกจิ ภิกขเว
 สมณา วา พราหมณา วา เหวํ รูปิ อภินฺถาย เหวํ รูปสมุทฺทยิ
 อภินฺถาย เหวํ รูปนิโรธิ อภินฺถาย เหวํ รูปนิโรธคามินีปฏิปทํ
 อภินฺถาย เหวํ รูปัสส์ อัสสาทํ อภินฺถาย เหวํ รูปัสส์ อาทันโว อภินฺถาย
 เหวํ รูปัสส์ นิสฺสรณิ อภินฺถาย รูปัสส์ นิพฺพิทาย วิวาคา นิโรธา อนุปาทา
 วิมุตฺตา เต สวิมุตฺตา, เข สวิมุตฺตา เต เกพลินิ, เข เกพลินิ วักฺก
 เตสํ นัตถิ ปฺปณฺณาปนาย.

กตมา จ ภิกขเว เวทนา ? น ยิเม ภิกขเว เวทนาकायाः
 जकखुसम्मसससा वेत्ता ७पेव मनिसम्मसससा वेत्ता; अयं वुज्जति भिक्खवे
 वेत्ता. एसससमुत्था वेत्तासमुत्थो, एससनिरोधा वेत्तानिरोधो; अयमेव
 अरियो अञ्जन्तिको मक्को, वेत्तानिरोธकामिनीप्रतिपत्ता: सेयथिति ?
 सम्मतिठ्ठि ७पेव सम्माสมาधि. यं वेत्तं प्रिठ्ठि ओपपञ्चति सुख
 सोमनससि, अयं वेत्ताय एससातो; या वेत्ता अनिज्जा तुक्खा
 विปริणामधम्माम्, अयं वेत्ताय अत्थिवो; यो वेत्ताय ฉन्त्तराक्खिनयो
 ฉन्त्तराक्खिपत्तानि, अत्थि वेत्ताय निससरणि. हे ति เกจิ भिक्खवे सम्णा

ว่า พราหมณา วา เอว เวทนี อภินวเย เอว เวทนาสมุหย์ อภินวาย
เอว เวทนานิโรธ อภินวาย เอว เวทนานิโรธคามินิปฏิบัติ อภินวาย เอว
เวทนาย อัสสาท อภินวาย เอว เวทนาย อาทนีว อภินวาย เอว เวทนาย
นิสสรณ อภินวาย เวทนาย นิพพิทาย วิรคาย นิโรธาย ปฏิบั่นนา เท
สุปฏิบั่นนา, เย สุปฏิบั่นนา เท อิมัสมี รัมมวินเย การันติ. เย จ โส
เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา เอว เวทนี อภินวาย ๑เป ๑
วิญญู เตส นัตติ บัณณปาณาย.

กตมา จ ภิกขเว สันณา ? น ยิเม ภิกขเว สันณากายา: รูปสันณา
สัททสันณา คันธสันณา รสสันณา โสภจัพพสันณา รัมมสันณา; อญ
วัจจติ ภิกขเว สันณา. ฉัสสสมุททา สันณาสมฺมโต, ฉัสสนิโรธา
สันณานิโรธ; อยเมว อวิโย อัญจิกโก มัคโค, สันณานิโรธคามินิปฏิบัติ:
เสยยัตถ ? สัมมาทิฏฺฐิ ๑เป ๑ สัมมาสมาธิ. ๑เป ๑ วิญญู เตส
นัตติ บัณณปาณาย.

กตเม จ ภิกขเว สัจจา ? น ยิเม ภิกขเว เจตนากายา:
รูปสันณเจตนา ๑เป ๑ รัมมสันณเจตนา; ยิเม วัจจันติ ภิกขเว สัจจา.
ฉัสสสมุททา สัจจาสมฺมโต, ฉัสสนิโรธา สัจจานิโรธ; อยเมว อวิโย
อัญจิกโก มัคโค, สัจจานิโรธคามินิปฏิบัติ: เสยยัตถ ? สัมมาทิฏฺฐิ
๑เป ๑ สัมมาสมาธิ. ย สัจจา ปฏิจฺจ อญบัสซติ สุข โสมนัสส, อญ
สัจจานัน อัสสาโท; เย สัจจา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามรัมมา, อญ
สัจจานัน อาทนีโว; โย สัจจาเรสุ ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคัมปะทานัน, อิท
สัจจานัน นิสสรณ. เย ทิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา
เอว สัจจา อภินวาย เอว สัจจาสมฺมทอ อภินวาย เอว สัจจานิโรธ
อภินวาย เอว สัจจานิโรธคามินิปฏิบัติ อภินวาย ๑เป ๑ สัจจานัน

นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิบัตินา เต สุขปฏิบัตินา, เย สุขปฏิบัตินา
เต อิมัสมี รัมมวเนย คารันตี. ๑เป๑ วัฏฏ์ เตส นัตถิ ปัตถาปนาย.

กตมัจฉิ ภิกขเว วิณณณาน ? อ ยิเม ภิกขเว วิณณณากายา:
จักขุวิณณณาน โสทวิณณณาน ฆานวิณณณาน ชิวหาวิณณณาน กายวิณณณณ
มโนวิณณณณ; อิท วุจจติ ภิกขเว วิณณณณ. นามรูปสมุททยา วิณณณณสมุททโย,
นามรูปนิโรธา วิณณณณนิโรโธ; อยเมว อริโย อฏฐังคิกโก มัคโค,
วิณณณณนิโรธคามินีปฏิปทา: เสยยถิท ? สัมมาทฎฐิจิ ๑เป๑ สัมมาสมาธิ.
ย วิณณณณ ปฎิจจ อุมบัตตติ สุข โสมนัสส, อย วิณณณณสส
อัสสาโท; ย วิณณณณ อนิจจ ทุกข วิปริณามธम्म, อย วิณณณณสส
อาทันทเว; โย วิณณณณสมิ ฉนัทธาควินโย ฉนัทธาควัมปะทาน, อิท
วิณณณณสส นิสสรณ. เย ทิ เกจิ ภิกขเว สมนวา วา พราหมณา วา
เอว วิณณณณ อภินณาย เอว วิณณณณสมุททย อภินณาย เอว วิณณณณนิโรธ
อภินณาย เอว วิณณณณนิโรธคามินีปฏิปท อภินณาย เอว วิณณณณสส
อัสสาท อภินณาย เอว วิณณณณสส อาทันท อภินณาย เอว วิณณณณสส
นิสสรณ อภินณาย วิณณณณสส นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิบัตินา
เต สุขปฏิบัตินา, เย สุขปฏิบัตินา เต อิมัสมี รัมมวเนย คารันตี. เย
จ โย เกจิ ภิกขเว สมนวา วา พราหมณา วา เอว วิณณณณ อภินณาย
เอว วิณณณณสมุททย อภินณาย เอว วิณณณณนิโรธ อภินณาย เอว
วิณณณณนิโรธคามินีปฏิปท อภินณาย เอว วิณณณณสส อัสสาท อภินณาย
เอว วิณณณณสส อาทันท อภินณาย เอว วิณณณณสส นิสสรณ อภินณาย
วิณณณณสส นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย อนุปาทา วิมุตตา เต สุขิมุตตา,
เย สุขิมุตตา เต เกพลิน, เย เกพลิน วัฏฏ์ เตส นัตถิ ปัตถาปนาย.
เอว โย ภิกขเว ภิกขุ สัตตฎฐจันกุลโล โหติ.

กตมัจฉิ ภิกขเว ภิกขุ ทิวรูปปริกษิ โหติ ? อริ ภิกขเว ภิกขุ

ภคโค อุปปรักขติ, อายตนโส อุปปรักขติ, ปฏิจัสสมุขปาโท อุปปรักขติ.
เฮว โข ภิกขเว ภิกขุ ทิวรูปปรักขิ โทติ. สัตถัญจันนโสโต ภิกขเว
ภิกขุ ทิวรูปปรักขิ อมัสสมิ รหมวเนเย เกพลี วสุตวา อุตตมปริโสติ วุจจติ.

สาวัตถิ. ตัตถ โข. ตถาคโต ภิกขเว อรหัง สัมมาสัมพุทธัง ฐัมมัสสะ นัพพิตา
วิราคะ นิโรธา ออนุปาทา วิมุตโต สัมมาสัมพุทธโรติ วุจจติ. ภิกขุ
ภิกขเว บัณณาวิมุตโต ฐัมมัสสะ นัพพิตา วิราคะ นิโรธา ออนุปาทา วิมุตโต
บัณณาวิมุตโตติ วุจจติ. ตถาคโต ภิกขเว อรหัง สัมมาสัมพุทธัง เวทนาย
นัพพิตา วิราคะ นิโรธา ออนุปาทา วิมุตโต สัมมาสัมพุทธโรติ วุจจติ.
ภิกขุ
ภิกขเว บัณณาวิมุตโต เวทนาย นัพพิตา วเปว บัณณาวิมุตโตติ
วุจจติ. ตถาคโต ภิกขเว อรหัง สัมมาสัมพุทธัง สัตถนาย. สัชชาราน.
วิณณานัสสะ นัพพิตา วิราคะ นิโรธา ออนุปาทา วิมุตโต สัมมาสัมพุทธโรติ
วุจจติ. ภิกขุ
ภิกขเว บัณณาวิมุตโต วิณณานัสสะ นัพพิตา วิราคะ
นิโรธา ออนุปาทา วิมุตโต บัณณาวิมุตโตติ วุจจติ.

ตัตถ ภิกขเว โภ วิเสโส ? โภ อธิบายโส ? ก็ นานาภรณ์ ตถาคตัสสะ
อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ บัณณาวิมุตเตน ภิกขุณาติ. ภควันุสกา โน ภันเต
รหมมา ภควเนตติกา ภควปฏิสรวณา, สาธุ วต ภันเต ภควันัตถเนเว
ปฏิภาตฺเต อุตัสสะ ภาสิตัสสะ จัตถิ, ภควโต สุตวา ภิกขุ ชาเรสสันตติ.
เตนหิ ภิกขเว สุณาน สาธุกั มนสิกาโรถ, ภาสัสสะมัตติ. “เฮว ภันเต
โฆ เต ภิกขุ ภควโต บัจัสสะสัสสะ. ภควา เอตทโวจ “ตถาคโต
ภิกขเว อรหัง สัมมาสัมพุทธัง ออนุบันนัสสะ มคคัสสะ ออนุปาเทตา
อสนันชิตัสสะ มคคัสสะ สันชานเตตา ออนุชิตัสสะ มคคัสสะ อักขตา
มคคณณ มคควิท มคคโกวิท. มคคานนคา จ ภิกขเว เอเตรหิ สาธกา
วิหรนตี บัจจา สมนนาคตา. อหิ โข ภิกขเว วิเสโส, อหิ อธิบายโส, อหิ
นานาภรณ์ ตถาคตัสสะ อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ บัณณาวิมุตเตน ภิกขุณาติ.

เอกํ สมยํ ภควา พาราณสียํ วิหริติ อธิสิปตเน มิคทาเย. ตตฺร โช
 ภควา ปุณฺณวคฺคิเย ภิกฺขุ อามันเตสิ ๆเป ๆ เอตทโวจ “รूपํ ภิกฺขเว
 อนัตตา. รุปํจ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, น ยิทํ รุปํ อาพาราชย
 สวตฺเตยฺย, ลัพฺเภถ จ รูปे “เอวํ เม รุปํ โทคุ, เอวํ เม รุปํ มา
 อโหสิตี. ยัสฺมา จ โช ภิกฺขเว รุปํ อนัตตา, ตสฺมา รุปํ อาพาราชย
 สวตฺตติ; น จ ลัพฺภติ รูปे “เอวํ เม รุปํ โทคุ, เอวํ เม รุปํ มา
 อโหสิตี. เวทนา ภิกฺขเว” อนัตตา. เวทนา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา
 อภวิสฺส, น ยิทํ เวทนา อาพาราชย สวตฺเตยฺย, ลัพฺเภถ จ เวทนาย
 “เอวํ เม เวทนา โทคุ, เอวํ เม เวทนา มา อโหสิตี. ยัสฺมา จ โช
 ภิกฺขเว เวทนา อนัตตา, ตสฺมา เวทนา อาพาราชย สวตฺตติ; น จ ลัพฺภติ
 เวทนาย “เอวํ เม เวทนา โทคุ, เอวํ เม เวทนา มา อโหสิตี. สันฺณมา
 ภิกฺขเว อนัตตา. สันฺขารา ภิกฺขเว อนัตตา. สันฺขารา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา
 อภวิสฺส, น ยิทํ สันฺขารา อาพาราชย สวตฺเตยฺย, ลัพฺเภถ จ สันฺขารเวสุ
 “เอวํ เม สันฺขารา โหนฺตุ, เอวํ เม สันฺขารา มา อहेสนฺติ. ยัสฺมา จ
 โช ภิกฺขเว สันฺขารา อนัตตา, ตสฺมา สันฺขารา อาพาราชย สวตฺตติ; น
 จ ลัพฺภติ สันฺขารเวสุ “เอวํ เม สันฺขารา โหนฺตุ, เอวํ เม สันฺขารา มา
 อहेสนฺติ. วิณฺณานํ ภิกฺขเว อนัตตา. วิณฺณานณฺจ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา
 อภวิสฺส, น ยิทํ วิณฺณานํ อาพาราชย สวตฺเตยฺย, ลัพฺเภถ จ วิณฺณาณ
 “เอวํ เม วิณฺณานํ โทคุ, เอวํ เม วิณฺณานํ มา อโหสิตี. ยัสฺมา จ
 โช ภิกฺขเว วิณฺณานํ อนัตตา, ตสฺมา วิณฺณานํ อาพาราชย สวตฺตติ;
 น จ ลัพฺภติ วิณฺณาณ “เอวํ เม วิณฺณานํ โทคุ, เอวํ เม
 วิณฺณานํ มา อโหสิตี.

ตํ กิ มณฺณถ ภิกฺขเว ? รุปํ นิจฺจํ वा อนิจฺจํ वाติ. อนิจฺจํ

• ส. พ. “ภิกฺขเวติ ปาโช น ทิสฺสตี.

ภันเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภันเต. ยํ ปณานิจฺจํ
ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กัลลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํติ “เอตํ มม เณโสทมฺสํมิ
เอโส เม อตฺตาคฺติ. โน เหนฺตํ ภันเต. เวทนา. สลฺลณา. สขฺชาวา. วิณฺณณณ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภันเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ
วาติ. ทุกฺขํ ภันเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กัลลํ นุ ตํ
สมฺนุสฺสํติ “เอตํ มม เณโสทมฺสํมิ เอโส เม อตฺตาคฺติ. โน เหนฺตํ ภันเต.

ทสฺมา ติทฺถ ภิกฺขเว ยํ กิณฺจิจฺจํ รูปํ อตฺตทานาคคฺคปจฺจบุบฺบณนํ อชฺชณตฺต
วา พหิทฺธา วา โยพาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณตํ วา ยํ ทฺเว
สันตฺติเก วา, สัพฺพํ รูปํ “เนตํ มม เณโสทมฺสํมิ น เมโส อตฺตาคฺติ,
เอเวเมตํ ยถาภุตํ สัมมมฺบณฺณาย ทฺวฺจฺจัพฺพ. ยา กาจิ เวทนา อตฺตา-
นาคคฺคปจฺจบุบฺบณนา ๆเปฯ ยา ทฺเว สันตฺติเก วา, สัพฺพา เวทนา “เนตํ มม
เนโสทมฺสํมิ น เมโส อตฺตาคฺติ, เอเวเมตํ ยถาภุตํ สัมมมฺบณฺณาย
ทฺวฺจฺจัพฺพ. ยา กาจิ สลฺลณา. เย เกจิจิ สขฺชาวา อตฺตทานาคคฺคปจฺจบุบฺบณนา
ฯเปฯ ये ทฺเว สันตฺติเก วา, สัพฺเพ สขฺชาวา “เนตํ มม เณโสทมฺสํมิ
น เมโส อตฺตาคฺติ, เอเวเมตํ ยถาภุตํ สัมมมฺบณฺณาย ทฺวฺจฺจัพฺพ. ยํ กิณฺจ
วิณฺณณณ อตฺตทานาคคฺคปจฺจบุบฺบณนํ อชฺชณตฺต วา พหิทฺธา วา โยพาริกํ วา
สุขุมํ วา หีนํ วา ปณตํ วา ยํ ทฺเว สันตฺติเก วา, สัพฺพํ วิณฺณณณ
“เนตํ มม เณโสทมฺสํมิ น เมโส อตฺตาคฺติ, เอเวเมตํ ยถาภุตํ
สัมมมฺบณฺณาย ทฺวฺจฺจัพฺพ.

เอวํ บัสนฺติ ภิกฺขเว สิตฺวา อริยสํวโก รูปํ สัมมํ นพฺพนทฺต, เวทนายบ
นพฺพนทฺต, สลฺลณายบ นพฺพนทฺต, สขฺชาเรสฺส นพฺพนทฺต, วิณฺณณณสम्म
นพฺพนทฺต, นพฺพนทฺต วิรชชติ, วิวาคา วิมจฺจติ. วิมุตฺตสम्म “วิมุตฺตมฺหิต
ณณณ โหติ. “ชฺชณา ชฺชติ, วุสฺสิตํ พรหมจฺจริยํ, กตํ กวณฺณํ, นาปรี

“วิมุตฺตมฺหิตก วา ปาโจ.

อิตถคตยาติ ปชานาติ.

อิทมโว ภาควา. อัตตมนา ปัจจวัตติยา ภิกขุ ภาควโต ภาสิต
อภินันท์. อิมสมมจ ปน เวยยากรณสม ภณณมานะ ปัจจวัตติยาน
ภิกขุณิ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตานิ วิมฺจ จุตฺติ.

เอกํ สมยํ ภาควา เวสาลียํ วิหริตี มหาเวเน กุฎาคารสาลาเย. อตฺโฆ
มหลฺลึ ลิจฺฉวี เยน ภาควา เตนุปลงฺกมิ; ๆเป ๆ เอกมฺนัตถํ นิสฺสันโน โข
มหลฺลึ ลิจฺฉวี ภาควนฺตํ เอตทโวจ “ปฺรโณ ภันเต กัสฺสโป เอวมาท
“นตฺถิ เหตุ, นตฺถิ ปัจจโย สัตตทานํ สกฺกเลสาย, อเหตุ อปฺปจฺจยา
สัตตทา สกฺกิสฺสันต; นตฺถิ เหตุ, นตฺถิ ปัจจโย สัตตทานํ วิสฺสุทฺธิยา,
อเหตุ อปฺปจฺจยา สัตตทา วิสฺซณฺณตฺติ. อธิ ภาควา กิมาทตี. อตฺถิ
มหลฺลึ เหตุ, อตฺถิ ปัจจโย สัตตทานํ สกฺกเลสาย, สเหตุ สปฺปจฺจยา
สัตตทา สกฺกิสฺสันต; อตฺถิ มหลฺลึ เหตุ, อตฺถิ ปัจจโย สัตตทานํ วิสฺสุทฺธิยา,
สเหตุ สปฺปจฺจยา สัตตทา วิสฺซณฺณตฺติ. กตโม ปน ภันเต เหตุ,
กตโม ปัจจโย สัตตทานํ สกฺกเลสาย? กถํ สเหตุ สปฺปจฺจยา สัตตทา
สกฺกิสฺสันตติ. รูปํจ หิทฺถํ มหลฺลึ เอกันตทกฺขา อภิวัสฺสํ ทกฺขณูปตฺติ
ทกฺขาวกกนตฺ อนวกกนตฺ สฺเซน, น ยิทฺถํ สัตตทา รูปสมํ สาราชเชยฺย.
ยัสมา จ โข มหลฺลึ รูปํ สฺซํ สฺขณูปตฺติ สฺชาวกกนตฺ อนวกกนตฺ
ทกฺเคน, ตสฺมา สัตตทา รูปสมํ สาราชชนตฺ สาราชา สลฺลณฺชชนต
สลฺลโณคา สกฺกิสฺสันตติ. อยํ โข มหลฺลึ เหตุ, อยํ ปัจจโย สัตตทานํ
สกฺกเลสาย. เอวํ สเหตุ สปฺปจฺจยา สัตตทา สกฺกิสฺสันตติ. เวทนา จ หิทฺถํ
มหลฺลึ เอกันตทกฺขา อภิวัสฺสํ ทกฺขณูปตฺติ ทกฺขาวกกนตฺ อนวกกนตฺ
สฺเซน, น ยิทฺถํ สัตตทา เวทนาย สาราชเชยฺย. ยัสมา จ โข มหลฺลึ
เวทนา สฺซา สฺขณูปตฺติ สฺชาวกกนตฺ อนวกกนตฺ ทกฺเคน, ตสฺมา
สัตตทา เวทนาย สาราชชนตฺ สาราชา สลฺลณฺชชนตฺ สลฺลโณคา สกฺกิสฺสันตติ.

ออยบ ไซ มหฺลึ เทต, ออย บัจจโย สัตฺตานํ สักกิลสํสาย. เหวบ สฺเทตฺ
 สัมบัจจยา สัตฺตา สักกิลสํสนฺต. สัณฺณา จ ทิทฺ มหฺลึ. สัชวรา จ ทิทฺ
 มหฺลึ เอกันตทักฺขา อภิวัสฺสํ ทักฺขานปตฺติตา ทักฺขาวกนฺต อนวกนฺตา
 สุเชน, น ยิทฺ สัตฺตา สัชวเรสุ สารีชเชยฺย. ยสฺมา จ ไซ มหฺลึ
 สัชวรา สุชฺา สุชฺานปตฺติตา สุชฺาวกนฺตา อนวกนฺตา ทักฺเคน, ตสฺมา
 สัตฺตา สัชวเรสุ สารีชชนฺติ สัชวราคา สัณฺณชนฺติ สัณฺโณคา สักกิลสํสนฺติ.
 ออยบ ไซ มหฺลึ เทต, ออย บัจจโย สัตฺตานํ สักกิลสํสาย. เหวบ สฺเทตฺ
 สัมบัจจยา สัตฺตา สักกิลสํสนฺต. วิณฺณณฺจ ทิทฺ มหฺลึ เอกันตทักฺข
 อภิวัสฺสํ ทักฺขานปตฺติ ตักฺขาวกนฺต อนวกนฺต สุเชน, น ยิทฺ สัตฺตา
 วิณฺณณฺสํ สารีชเชยฺย. ยสฺมา จ ไซ มหฺลึ วิณฺณณฺ สุชฺ สุชฺานปตฺติ
 สุชฺาวกนฺต อนวกนฺต ทักฺเคน, ตสฺมา สัตฺตา วิณฺณณฺสํ สารีชชนฺติ
 สัชวราคา สัณฺณชนฺติ สัณฺโณคา สักกิลสํสนฺติ. ออยบ ไซ มหฺลึ เทต,
 ออย บัจจโย สัตฺตานํ สักกิลสํสาย. เหวบ สฺเทตฺ สัมบัจจยา สัตฺตา
 สักกิลสํสนฺต.

กตโม ปนํ กันเต เทต, กตโม บัจจโย สัตฺตานํ วิสฺทริยา ?
 กตํ สฺเทตฺ สัมบัจจยา สัตฺตา วิสฺขณฺต. ภูมฺจ ทิทฺ มหฺลึ เอกันตสุ
 อภิวัสฺสํ สุชฺานปตฺติ สุชฺาวกนฺต อนวกนฺต ทักฺเคน, น ยิทฺ สัตฺตา
 ภูมฺสํ นพฺพนเทยฺย. ยสฺมา จ ไซ มหฺลึ ภูมฺ ทักฺขํ ทักฺขานปตฺติ
 ทักฺขาวกนฺต อนวกนฺต สุเชน, ตสฺมา สัตฺตา ภูมฺ นพฺพนทนต์
 นพฺพนท วิชชนฺติ วิวาคา วิสฺขณฺต. ออยบ ไซ มหฺลึ เทต, ออย
 บัจจโย สัตฺตานํ วิสฺทริยา. เหวบ สฺเทตฺ สัมบัจจยา สัตฺตา วิสฺขณฺต.
 เวทนา จ ทิทฺ มหฺลึ เอกันตสุชฺา อภิวัสฺสํ วเปว สัณฺณา จ ทิทฺ
 มหฺลึ. สัชวรา จ ทิทฺ มหฺลึ เอกันตสุชฺา อภิวัสฺสํ. วิณฺณณฺจ ทิทฺ
 มหฺลึ เอกันตสุชฺ อภิวัสฺสํ สุชฺานปตฺติ สุชฺาวกนฺต อนวกนฺต ทักฺเคน,

น ยีห สัตตา วิณณาสัม นัพพนเทยย. ยัสมา จ โช มหสิ
 วิณณานิ ทกขี ทกขานปตติ ทกขากกนติ อนวกกนติ สฺเชน, ตัสมา
 สัตตา วิณณาสัม นัพพนทนต์ นัพพนท วิรัชชนต์ วราคา วิรัชชนต์.
 อยัม โช มหสิ เหตุ, อयัม บัจจโย สัตตานัม วิสุทฺธิยา. เอวัม สเหตุ
 สัมบัจจยา สัตตา วิรัชชนต์ติ.

สาวตฺถิ. ตตฺร โช. รัมปี ภิกขเว อาทิคต, เวทนา อาทิคตา, สัณเภา
 อาทิคตา, สัชชา อาทิคตา, วิณณานิ อาทิคต. เอวัม บัสนฺสิ ภิกขเว
 สัตตา อริยสาวโก รัมปัสส นัพพนทติ, เวทนายบ. สัณเภยบ. สัชชาเรสฺส.
 วิณณาสัมม นัพพนทติ, นัพพนท วิรัชชติ ๆเปว นามปรี อตถิตตาयाติ
 ปชานาตีติ.

สาวตฺถิ. ตตฺร โช. ตโยเม ภิกขเว นีรุตติปตา อริวงนเปตา
 บัณเณตติปตา อสัณณณา อสัณณณปพพา น สักยนต์ น สักยัสสันติ
 อัมปฏิกุกฺขา สมนเนหิ พราหมเนหิ วิณณหิ. กตเม ตโย ? ยัม ภิกขเว
 รัมปี อตติ นีรุตฺติ วิปริณตติ “อโหสิตติ ตัสส สัชชา, “อโหสิตติ ตัสส
 สัมณณา, “อโหสิตติ ตัสส บัณเณตติ; น ตัสส สัชชา “อตถิตติ, น ตัสส
 สัชชา “ภวิสสตีติ. ยา เวทนา อตตา นีรุตฺตา วิปริณตติ “อโหสิตติ
 ตัสสา สัชชา, “อโหสิตติ ตัสสา สัมณณา, “อโหสิตติ ตัสสา บัณเณตติ;
 น ตัสสา สัชชา “อตถิตติ, น ตัสสา สัชชา “ภวิสสตีติ. ยา สัณเภา
 ๆเปว เย สัชชา อตตา นีรุตฺตา วิปริณตติ “อहेสนฺติ เตสฺ สัชชา,
 “อहेสนฺติ เตสฺ สัมณณา, “อहेสนฺติ เตสฺ บัณเณตติ; น เตสฺ
 สัชชา “อตถิตติ, น เตสฺ สัชชา “ภวิสสันตติ. ยัม วิณณานิ อตติ
 นีรุตฺติ วิปริณตติ “อโหสิตติ ตัสส สัชชา, “อโหสิตติ ตัสส สัมณณา,
 “อโหสิตติ ตัสส บัณเณตติ; น ตัสส สัชชา “อตถิตติ, น ตัสส
 สัชชา “ภวิสสตีติ.

ยํ ภิกขเว วูป อชาตํ อุปาทกํ ภาวีสสํทกํ ทสฺสํ สํชา, "ภาวีสสํทกํ
 ทสฺสํ สมณณา, "ภาวีสสํทกํ ทสฺสํ บัณณตฺทก; น ทสฺสํ สํชา "อติถก,
 น ทสฺสํ สํชา "อโหสิทฺ. ยา เวทนา อชาตา อุปาทกา "ภาวีสสํทกํ
 ทสฺสา สํชา, "ภาวีสสํทกํ ทสฺสา สมณณา, "ภาวีสสํทกํ ทสฺสา บัณณตฺทก;
 น ทสฺสา สํชา "อติถก, น ทสฺสา สํชา "อโหสิทฺ. ยา สัณณา.
 เย สํชาวา อชาตา อุปาทกา "ภาวีสสํทกํ เทสํ สํชา, "ภาวีสสํทกํ
 เทสํ สมณณา, "ภาวีสสํทกํ เทสํ บัณณตฺทก; น เทสํ สํชา "อติถก,
 น เทสํ สํชา "อเทศนํติ. ยํ วิณญาณํ อชาตํ อุปาทกํ "ภาวีสสํทกํ
 ทสฺสํ สํชา, "ภาวีสสํทกํ ทสฺสํ สมณณา, "ภาวีสสํทกํ ทสฺสํ บัณณตฺทก;
 น ทสฺสํ สํชา "อติถก, น ทสฺสํ สํชา "อโหสิทฺ.

ยํ ภิกขเว วูป ชาตํ ปาทกํ "อติถกํ ทสฺสํ สํชา, "อติถกํ
 ทสฺสํ สมณณา, "อติถกํ ทสฺสํ บัณณตฺทก; น ทสฺสํ สํชา "อโหสิทฺ,
 น ทสฺสํ สํชา "ภาวีสสํทกํ. ยา เวทนา ชาตา ปาทกา วเปว
 "อติถกํ ทสฺสา บัณณตฺทก; น ทสฺสา สํชา "อโหสิทฺ. น ทสฺสา
 สํชา "ภาวีสสํทกํ. ยา สัณณา. เย สํชาวา ชาตา ปาทกา "อติถกํ
 เทสํ สํชา, "อติถกํ เทสํ สมณณา, "อติถกํ เทสํ บัณณตฺทก; น
 เทสํ สํชา "อเทศนํติ, น เทสํ สํชา "ภาวีสสํทกํ. ยํ วิณญาณํ
 ชาตํ ปาทกํ "อติถกํ ทสฺสํ สํชา, "อติถกํ ทสฺสํ สมณณา, "อติถกํ
 ทสฺสํ บัณณตฺทก; น ทสฺสํ สํชา "อโหสิทฺ, น ทสฺสํ สํชา "ภาวีสสํทกํ.
 อิม โข ภิกขเว ตโย นิริทฺตีปภา อริวงนปภา บัณณตฺตีปภา อสํกัณณา
 อสํกัณณปพฺพา น สกฺขยนฺติ น สกฺขยสฺสนฺติ อัมปฏิกุญฺจา สมณฺเต
 พฺราหมณฺเต วิณฺญฺตี.

เขมฺ เต ภิกขเว อเหตุ อุกวลา วสฺสัณณณา อเหตุกฺวทา อภิรยวทา

นัตถิกวาทา, เทบเม ตโย นิริคฺติเปถ อธิวงนเปถ บัณฺณคฺติเปถ น ครหิตัพพ
น ปฏิกโกสิคัพพ อมฺมณฺสุ. ตํ กิสฺส เหตุ ? นินทาพยาโรสุปารมภยาติ.
มชฺฉิมบฺณณาสกฺกสฺส อุปายวคฺโค ปจฺจโม.

คัสสททานิ

“อุปายो พิชฺช อุปาทานิ   ปวิวัฏฺฐํ สัตตัญฺจํจันณฺจ
พทฺธิ โช บัณฺณจวคฺคิ มหลฺลํ   อาทิตฺโต นิริคฺติเปถน จาติ.

มชฺฉิมบฺณณาสกฺกเอ อรหนฺตวคฺโค ทคฺติโย.

เอวมฺเม สตฺ. เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เซทวนเ
อนาถบิณฑิกสฺสสาราเม. ธลฺลโช อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปลังกมิ;
อุปปลังกมิทวา ภควันตํ อภิวาเททวา เอกมฺนัตํ นิสฺสํ. เอกมฺนัตํ นิสฺสนฺโน
โช โส ภิกฺขุ ภควันตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภันเต ภควา สชฺชิตฺเตน
ธम्मํ เทเสตุ, ยมทํ ภควโต ธम्मํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปัมตฺโต
อาตาบิ ปหิตตฺโต วิหเรยฺยณฺติ. อุปาทิยมาโน โช ภิกฺขุ พันโช มारัสฺส
อนุปาทิยมาโน มุตฺโต ปาบมฺโตติ. อณฺณตํ ภควา อณฺณตํ สุกตาติ.
ยถากถํ ปน ท्वิ ภิกฺขุ มया สชฺชิตฺเตน ภาสิตฺสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ
อาชานาสฺติ. รูเป โช ภันเต อุปาทิยมาโน พันโช มारัสฺส อนุปาทิยมาโน
มุตฺโต ปาบมฺโต; เวทนํ อุปาทิยมาโน พันโช มारัสฺส อนุปาทิยมาโน
มุตฺโต ปาบมฺโต; สันณํ. สชฺชาเว. วิณฺณณํ อุปาทิยมาโน พันโช มारัสฺส
อนุปาทิยมาโน มุตฺโต ปาบมฺโต. อิมสฺส ชฺชาวํ ภันเต ภควตา สชฺชิตฺเตน
ภาสิตฺสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โช
ท्वิ ภิกฺขุ มया สชฺชิตฺเตน ภาสิตฺสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานาสฺ. รูเป
โช ภิกฺขุ อุปาทิยมาโน พันโช มारัสฺส อนุปาทิยมาโน มุตฺโต ปาบมฺโต;
เวทนํ. สันณํ. สชฺชาเว. วิณฺณณํ อุปาทิยมาโน พันโช มारัสฺส

อนุปาทิยาโน มุตโต ป่ามโต. อิมัสส โข ภิกขุ มยา สัจฉิตเตน
ภาสิตัสส เอเว วิตถาเรน อตถโก ทฎฐัพพะโต.

อดโฆ โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตัง อภินันทิตวา อนุมทิตวา
อฏฐายาสนา ภควันตัง อภิวาเทตวา ปทกขณิน กัตวา ปักกามิ. อดโฆ
โส ภิกขุ เอโก วูปกฏฐัง อัมปมัตโต อาตาบิ ปทิตตโต วิหรันโต
นจิรสเสว ยสสสทถาย กลลปุตตา สัมม ทเวคารัสมา อนคาริยัม ปัพพชณตี,
ตทนต์ตวั พหุมจริยปริโยสานัง ทฎฐังจิวัมเม สยัม อภินณา สัจฉิกัตวา
อุปัสัมบชช วิหริตี, “ชิตมา ชาตี, วุสิตัง พหุมจริยัม, กตัง ภเวณ,
นาปริ อตถตตถายาตี อพภินณาสี. อตถตโตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหตัง อโหสิตี.

สวตถลลยัม. อาภามเ. เอกมณันตัง นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตัง
เอตทโวจ “สาธุ เม ภันเต ภควา สัจฉิตเตน สัมม ทเสตตุ, วเปว
อาตาบิ ปทิตตโต วิหเรยยันตี. มณณมาโน โข ภิกขุ พันโร มารัสส
อมณณมาโน มุตโต ป่ามโตติ. อณณากัง ภควา อณณากัง สุตตาทิ.
ยถากถัง ปน ตวั ภิกขุ มยา สัจฉิตเตน ภาสิตัสส วิตถาเรน อตถัง
อาชานาสีตี. ฐัมปิ โข ภันเต มณณมาโน พันโร มารัสส อมณณมาโน
มุตโต ป่ามโต, เวทณัง สันณัง. สชวเร. วิณณณณัง มณณมาโน พันโร
มารัสส อมณณมาโน มุตโต ป่ามโต. อิมัสส ชวาทัง ภันเต ภควตา
สัจฉิตเตน ภาสิตัสส เอเว วิตถาเรน อตถัง อาชานามิตี. สาธุ สาธุ
ภิกขุ, สาธุ โข ตวั ภิกขุ มยา สัจฉิตเตน ภาสิตัสส วิตถาเรน
อตถัง อาชานาสี. ฐัมปิ โข ภิกขุ มณณมาโน พันโร มารัสส อมณณมาโน
มุตโต ป่ามโต, เวทณัง สันณัง. สชวเร. วิณณณณัง มณณมาโน พันโร
มารัสส อมณณมาโน มุตโต ป่ามโต. อิมัสส โข ภิกขุ มยา
สัจฉิตเตน ภาสิตัสส เอเว วิตถาเรน อตถโก ทฎฐัพพะโต. วเปว
อณณตโตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหตัง อโหสิตี.

สาวตถิ. ตตฺร โข. เอกมฺนคฺติ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควันตํ
 เอตทโวจ "สาธุ เม ภันเต ภควา สच्चิตฺเตน ๆเปฯ ปทิตฺตํโต
 วิหเรยฺยันติ. อนินฺนํทมาโน โข ภิกฺขุ พฺนโร มารัสฺส อนินฺนํทมาโน
 มุตฺโต ป่ามโตติ. อังณาคํ ภควา อังณาคํ สุกตาคิ. ยถากถํ ปน
 ตวํ ภิกฺขุ มया สच्चิตฺเตน ภาสิตฺสฺส วิตถาเรน อตถํ อาชานาสฺติ.
 รูปํ โข ภันเต อนินฺนํทมาโน พฺนโร มารัสฺส อนินฺนํทมาโน มุตฺโต
 ป่ามโต; เวทนํ. สัณณํ. สัชาเร. วิณฺณานํ อนินฺนํทมาโน พฺนโร
 มารัสฺส อนินฺนํทมาโน มุตฺโต ป่ามโต. อิมัสฺส ชวาทํ ภันเต
 ภควตา สच्चิตฺเตน ภาสิตฺสฺส เอว วิตถาเรน อตถํ อาชานามิ. สาธุ สาธุ
 ภิกฺขุ สาธุ โข ตวํ ภิกฺขุ มया สच्चิตฺเตน ภาสิตฺสฺส วิตถาเรน อตถํ
 อาชานาสฺติ. รูปํ โข ภิกฺขุ อนินฺนํทมาโน พฺนโร มารัสฺส อนินฺนํทมาโน
 มุตฺโต ป่ามโต; เวทนํ. สัณณํ. สัชาเร. วิณฺณานํ อนินฺนํทมาโน พฺนโร
 มารัสฺส อนินฺนํทมาโน มุตฺโต ป่ามโต. อิมัสฺส โข ภิกฺขุ มया
 สच्चิตฺเตน ภาสิตฺสฺส เอว วิตถาเรน อตถํ ทัฏฐัพฺโพติ. ๆเปฯ อังณเตโร
 ๆ ปน โส ภิกฺขุ อรหตํ อโหสิตฺติ.

สาวตถิย. อาราเม. เอกมฺนคฺติ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควันตํ
 เอตทโวจ "สาธุ เม ภันเต ภควา สच्चิตฺเตน รัมมิ เทเสตุ, ๆเปฯ
 วิหเรยฺยันติ. ยํ โข ภิกฺขุ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหატัพฺโพติ.
 อังณาคํ ภควา อังณาคํ สุกตาคิ. ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ มया สच्चิตฺเตน
 ภาสิตฺสฺส วิตถาเรน อตถํ อาชานาสฺติ. รูปํ โข ภันเต อนิจฺจํ, ตตฺร
 เม ฉนฺโท ปหატัพฺโพ; เวทนา. สัณณา. สัชวรา. วิณฺณานํ อนิจฺจํ,
 ตตฺร เม ฉนฺโท ปหატัพฺโพ. อิมัสฺส ชวาทํ ภันเต ภควตา สच्चิตฺเตน
 ภาสิตฺสฺส เอว วิตถาเรน อตถํ อาชานามิ. สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ
 โข ตวํ ภิกฺขุ มया สच्चิตฺเตน ภาสิตฺสฺส วิตถาเรน อตถํ อาชานาสฺติ.

รูป โข ภิกขุ อนิจา, ตตร เต ฉนโท ปหัททโพ; เวทนา. สัณณา.
สัชารา. วิณณาน อนิจา, ตตร เต ฉนโท ปหัททโพ. อิมัสส โข
ภิกขุ มยา สชิตเตน ภาสิตัสส เอเว วิตถาเรน อุตโต ทฏฐัพพะติ.
วาเปา อัจฉตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหต อโหสิติ.

สวตถิ. เอกมัตถิ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันติ เอตทโว
“สากุ เม ภันเต ภควา สชิตเตน อิมัม เทเสตุ, วาเปา วิหเรยยันติ.
ย โข ภิกขุ ทุกข, ตตร เต ฉนโท ปหัททโพติ. อัจฉตภควา
อัจฉตภ สุกคตติ. ยถากถ ปน ทว ภิกขุ มยา สชิตเตน ภาสิตัสส
วิตถาเรน อุตโต อชานาสติ. รูป โข ภันเต ทุกข, ตตร เม ฉนโท
ปหัททโพ; เวทนา. สัณณา. สัชารา. วิณณาน ทุกข, ตตร เม ฉนโท
ปหัททโพ. อิมัสส ชวาท ภันเต ภควา สชิตเตน ภาสิตัสส เอเว
วิตถาเรน อุตโต อชานามติ. สากุ สากุ ภิกขุ, สากุ โข ทว ภิกขุ
มยา สชิตเตน ภาสิตัสส วิตถาเรน อุตโต อชานาสติ. รูป โข ภิกขุ
ทุกข, ตตร เต ฉนโท ปหัททโพ; เวทนา. สัณณา. สัชารา. วิณณาน
ทุกข, ตตร เต ฉนโท ปหัททโพ. อิมัสส โข ภิกขุ มยา สชิตเตน
ภาสิตัสส เอเว วิตถาเรน อุตโต ทฏฐัพพะติ. วาเปา อัจฉตโร จ
ปน โส ภิกขุ อรหต อโหสิติ.

สวตถิ. อวามเ. เอกมัตถิ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันติ
เอตทโว “สากุ เม ภันเต ภควา สชิตเตน อิมัม เทเสตุ, วาเปา
วิหเรยยันติ. โย โข ภิกขุ อนัตตา, ตตร เต ฉนโท ปหัททโพติ.
อัจฉตภควา อัจฉตภ สุกคตติ. ยถากถ ปน ทว ภิกขุ มยา
สชิตเตน ภาสิตัสส วิตถาเรน อุตโต อชานาสติ. รูป โข ภันเต อนัตตา;
ตตร เม ฉนโท ปหัททโพ; เวทนา. สัณณา. สัชารา. วิณณาน
อนัตตา, ตตร เม ฉนโท ปหัททโพ. อิมัสส ชวาท ภันเต ภควา

สังขัตเตน ภาสิตัสส เอว วิตถาเรน อตถิ อชานามัตติ. สาธุ สาธุ ภิกขุ,
 สาธุ โข ท्वิ ภิกขุ มया สังขัตเตน ภาสิตัสส วิตถาเรน อตถิ อชานาสี.
 รูปิ โข ภิกขุ อนัตตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพโพ; เวทนา. สัณฺณา.
 สังขารา. วิณฺณานํ อนัตตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพโพ. อิมัสส โข
 ภิกขุ มया สังขัตเตน ภาสิตัสส เอว วิตถาเรน อตถิ ทฎฺฐัพพิตติ.
 ๑เปว อลฺลนตโร ๑ ปน โส ภิกขุ อรหตฺ อโหสฺสตี.

สวตฺถิ. ตตฺร โข. เอกมฺมันตํ นิสฺสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตํ
 เอตทโวจ “สาธุ เม ภันเต ภควา สังขัตเตน ฐมฺมํ เทเสตุ, ๑เปว
 วิหเรยฺยันตติ. ยํ โข ภิกขุ อนตฺตนิยํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพพิตติ.
 อลฺลนตํ ภควา อลฺลนตํ สุกคาตติ. ยถากถํ ปน ท्वิ ภิกขุ มया สังขัตเตน
 ภาสิตัสส วิตถาเรน อตถิ อชานาสีตติ. รูปิ โข ภันเต อนตฺตนิยํ,
 ตตฺร เม ฉนฺโท ปหาตัพโพ; เวทนา. สัณฺณา. สังขารา. วิณฺณานํ
 อนตฺตนิยํ, ตตฺร เม ฉนฺโท ปหาตัพโพ. อิมัสส ขวาทํ ภันเต ภควตา
 สังขัตเตน ภาสิตัสส เอว วิตถาเรน อตถิ อชานามัตติ. สาธุ สาธุ ภิกขุ,
 สาธุ โข ท्वิ ภิกขุ มया สังขัตเตน ภาสิตัสส วิตถาเรน อตถิ อชานาสี.
 รูปิ โข ภิกขุ อนตฺตนิยํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพโพ; เวทนา.
 สัณฺณา. สังขารา. วิณฺณานํ อนตฺตนิยํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพโพ.
 อิมัสส โข ภิกขุ มया สังขัตเตน ภาสิตัสส เอว วิตถาเรน อตถิ
 ทฎฺฐัพพิตติ. ๑เปว อลฺลนตโร ๑ ปน โส ภิกขุ อรหตฺ อโหสฺสตี.

สวตฺถิ. ตตฺร โข. เอกมฺมันตํ นิสฺสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตํ
 เอตทโวจ “สาธุ เม ภันเต ภควา สังขัตเตน ฐมฺมํ เทเสตุ, ยมทํ
 ภควโต ฐมฺมํ สุตฺวา ๑เปว วิหเรยฺยันตติ. ยํ โข ภิกขุ รชฺนียสฺสณฺจิตฺ,
 ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพพิตติ. อลฺลนตํ ภควา อลฺลนตํ สุกคาตติ.
 ยถากถํ ปน ท्वิ ภิกขุ มया สังขัตเตน ภาสิตัสส วิตถาเรน อตถิ

อาชานาสีติ. ฐึ ไซ ภันเต รชนิยสันจิตฺ, ตฺตฺร เม ฌนฺโท
ปทาตฺพโพ; เวทนา. สันณา. สัจจา. วิณณณํ รชนิยสันจิตฺ, ตฺตฺร
เม ฌนฺโท ปทาตฺพโพ. อิมัสส ชวาหิ ภันเต ภควทา สชิตฺเตน

ภาสิตัสส เหว วิตฺตาเรน อตฺถิ อาชานามิตฺ. สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ
ไซ ตฺว ภิกฺขุ มยา สชิตฺเตน ภาสิตัสส วิตฺตาเรน อตฺถิ อาชานาสี.

ฐึ ไซ ภิกฺขุ รชนิยสันจิตฺ, ตฺตฺร เท ฌนฺโท ปทาตฺพโพ; เวทนา.
สันณา. สัจจา. วิณณณํ รชนิยสันจิตฺ, ตฺตฺร เท ฌนฺโท ปทาตฺพโพ.

อิมัสส ไซ ภิกฺขุ มยา สชิตฺเตน ภาสิตัสส เหว วิตฺตาเรน อตฺถิ
ทฺฐิจฺจํโพธิ. วเปว อัจฉตโร จ ปนฺ โส ภิกฺขุ อรหํ อโหสีติ.

สวตฺถิ. ตฺตฺร ไซ. อายัสมา วโร เยน ภควา เตนุปลังกมิ;
อุปปลังกมิทา ภควันฺติ เอตทโวจ “กถํ ฐึ ไซ ภันเต ชานโต กถํ

บัสสโต อิมัสสมจฺ สวิณณณเก กาเย พหิทฺธา จ สัพพนมิตเตสุ
อหการมมิการมานานุสยา น โหนตฺติ. ยํ กิลฺจิจฺจ ฐึ อตฺตานาคตบัจฺจบนฺน

อชณตฺติ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สขมํ วา หนิ วา ปณฺตํ วา ยํ ทฺเร
สันตฺตเก วา, สัพพํ ฐึ “เนตํ มม เนโสทมสมํ น เมโส อตฺตาคฺติ,

เอเวเมตํ ยถาภทํ สัมมบขณณาย บัสสติ. ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ
สันณา. เย เกจิจฺจ สัจจา. ยํ กิลฺจิจฺจ วิณณณํ อตฺตานาคตบัจฺจบนฺน

วเปว ยํ ทฺเร สันตฺตเก วา, สัพพํ วิณณณํ “เนตํ มม เนโสทมสมํ
น เมโส อตฺตาคฺติ, เอเวเมตํ ยถาภทํ สัมมบขณณาย บัสสติ. เหว ไซ

วโร ชานโต เหว บัสสโต อิมัสสมจฺ สวิณณณเก กาเย พหิทฺธา จ
สัพพนมิตเตสุ อหการมมิการมานานุสยา น โหนตฺติ. วเปว อัจฉตโร จ

ปนายัสมา วโร อรหํ อโหสีติ.
สวตฺถิ. ตฺตฺร ไซ. อายัสมา สุวโร ภควันฺติ เอตทโวจ “กถํ

ฐึ ไซ ภันเต ชานโต กถํ บัสสโต อิมัสสมจฺ สวิณณณเก กาเย

พหุทฐา จ สัพพนิมิตเตสุ อหังการมมีการมานาปคตัง มานสั โหติ วิธา
 สมตีกกนต สันต สุมุตตนต์. ยํ กิณจ สุฆาร รูปี อตัตานาคตบัจจุบันน
 ๆเปฯ ยํ ทเว สันตีกะ วา, สัพพิ รูปี “เนตัง มม เนโสทมสมิ น
 เมโส อตัตาทิ, เอเวเนตัง ยถาภูตัง สัมมบับณาย ทิสวา อนุปาทา วิมุตโต
 โหติ. ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สัลลยา. เย เกจิ สัฆาร. ยํ กิณจ
 วิณณานัง อตัตานาคตบัจจุบันน ๆเปฯ ยํ ทเว สันตีกะ วา, สัพพิ
 วิณณานัง “เนตัง มม เนโสทมสมิ น เมโส อตัตาทิ, เอเวเนตัง ยถาภูตัง
 สัมมบับณาย ทิสวา อนุปาทา วิมุตโต โหติ. เอเว โฆ สุฆาร
 ฆานโต เอเว บัสสโต อิมัสสมิง สวิณณานเก กายะ พหิทฐา จ
 สัพพนิมิตเตสุ อหังการมมีการมานาปคตัง มานสั โหติ วิธา สมตีกกนต
 สันต สุมุตตนต์. ๆเปฯ อฉนตโร จ ปนายัสมา สุฆาโร อวหตัง อโหสิสิ.

อรหันตวัคโค ทติโย.

ตัตรุททานัง

“อุปาทิยมัณณมานา อตาทินันทมาโน จ,
 อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จ อนตตนิยั รชนนิสสันจิตัง
 วารสุฆาเรน เต ทสชาติ.

มัชฌิมบับณาลเก ชัชชานิยวัคโค ตติโย.

สวตถลิ. ตัตริ โฆ. ยัสสุตวา ภิกขเว ปตุชชโน รูบัสส อัสสาทัง
 อาทันวณัง นิสสรณัง ยถาภูตัง นีปชานาติ, เวทนาย. สัลลยา.
 สัฆารนัง. วิณณานัสส อัสสาทัง อาทันวณัง นิสสรณัง ยถาภูตัง
 นีปชานาติ. สุตวา จ โฆ ภิกขเว อริยสาวโก รูบัสส อัสสาทัง
 อาทันวณัง นิสสรณัง ยถาภูตัง ปชานาติ, เวทนาย. สัลลยา. สัฆารนัง.
 วิณณานัสส อัสสาทัง อาทันวณัง นิสสรณัง ยถาภูตัง ปชานาติ.

สำนวน. คัตติ. โข. อัสสัฏฐา. ภิกขเว. ปุณฺณชฺชโน. ฐปฺปัสสั. สมุทฺถยฺฉง
 อตฺตงคฺคณฺจ. อัสสัฏฺฐนฺจ. อาทนนฺวณฺจ. นิสฺสัรณฺณจ. ยถาภูตํ. นีปฺปชานาติ,
 เวทนาย. สันณาย. สัจฺจารานํ. วิณฺณานัสสั. สมุทฺถยฺฉง. อตฺตงคฺคณฺจ
 อัสสัฏฺฐนฺจ. อาทนนฺวณฺจ. นิสฺสัรณฺณจ. ยถาภูตํ. นีปฺปชานาติ. สุตฺวา. ง. โข
 ภิกขเว. อริยสวโก. ฐปฺปัสสั. สมุทฺถยฺฉง. อตฺตงคฺคณฺจ. อัสสัฏฺฐนฺจ. อาทนนฺวณฺจ.
 นิสฺสัรณฺณจ. ยถาภูตํ. ปชานาติ, เวทนาย. สันณาย. สัจฺจารานํ. วิณฺณานัสสั.
 สมุทฺถยฺฉง. อตฺตงคฺคณฺจ. อัสสัฏฺฐนฺจ. อาทนนฺวณฺจ. นิสฺสัรณฺณจ. ยถาภูตํ.
 ปชานาติ.

สำนวน. คัตติ. โข. สุตฺวา. ภิกขเว. อริยสวโก. ฐปฺปัสสั. สมุทฺถยฺฉง
 อตฺตงคฺคณฺจ. อัสสัฏฺฐนฺจ. อาทนนฺวณฺจ. นิสฺสัรณฺณจ. ยถาภูตํ. ปชานาติ,
 เวทนาย. สันณาย. สัจฺจารานํ. วิณฺณานัสสั. สมุทฺถยฺฉง. อตฺตงคฺคณฺจ
 อัสสัฏฺฐนฺจ. อาทนนฺวณฺจ. นิสฺสัรณฺณจ. ยถาภูตํ. ปชานาติ.

สำนวน. คัตติ. โข. ฐปฺปํ. ภิกขเว. อนิจฺจํ, ยถนิจฺจํ. ตํ. ทุกฺขํ, ยํ
 ทุกฺขํ. ตทหนตฺตา, ยถนตฺตา. ตํ. “เนตฺติ. มม. เนโสหฺมสฺสํ. น. เมโส
 อตฺตาติ, เอเวเมตฺติ. ยถาภูตํ. สัมมบฺบณฺนาย. ทฎฺฐจฺพ. เวทนาย. สันณาย.
 สัจฺจาว. วิณฺณานํ. อนิจฺจํ, ยถนิจฺจํ. ตํ. ทุกฺขํ, ยํ. ทุกฺขํ. ตทหนตฺตา,
 ยถนตฺตา. ตํ. “เนตฺติ. มม. เนโสหฺมสฺสํ. น. เมโส. อตฺตาติ, เอเวเมตฺติ
 ยถาภูตํ. สัมมบฺบณฺนาย. ทฎฺฐจฺพ. เอเว. ฐปฺปัสสั. ภิกขเว. สุตฺวา. อริยสวโก.
 ฐปฺปัสสั. มบ. นพฺพนทฺติ, เวทนาย. ม. สันณาย. ม. สัจฺจาว. ม. วิณฺณาน. ม. ม
 นพฺพนทฺติ, นพฺพนทฺ. วิรชชติ, วิรชช. วิมจฺจติ, วิมตฺตสฺม. “วิมตฺตมตฺติ.
 ฌานํ. โหติ. “จฺฉินา. ชาติ, วุสฺสตี. พรหมจฺริย, กตํ. กรณฺย, นاپริ
 อิตฺตตฺตาชาติ. ปชานาติ. ยาวตา. ภิกขเว. สัตฺตาวาสา. ยาวตา. ภิกขเว.

วิมุตตมทตติ ภา ปาโจ.

เอเต	อัครา	เอเต	เสฏฐา	โลกัสมี	ยทิท	อรหันโตติ.	อิทมโวจ
ภควา;	อิท	วัตวาน	สัคโค,	อถาปร	เอตทโวจ	สัคค	

“สูชิน	วต	อรหันโต	ตณหา	เตส	น	วิชชตี,
อัสสมาน	สมจณ	โน	โมทชาล	ปทา	ลิต	ติ.

อนนชเนเต	อนนบต	ตา	จิตตี	เตส	อนาวิต,	
โลเก	อนป	ลิตตา	เท	พรหมก	ตา	อนาสว.

บณจกชน	เร	ปริณ	ณาย	สัคค	สท	ธม	โคจ
--------	----	------	-----	------	----	----	-----

ปัสสิยา	สับ	ปริสา	ปต	ตา	พท	ส	โอ
---------	-----	-------	----	----	----	---	----

สัคค	ว	น	สม	บ	น	นา	ท
------	---	---	----	---	---	----	---

อน	ว	ร	น	ติ	ม	ห	ว
----	---	---	---	----	---	---	---

ท	ส	ท	ง	ค	เท	ส	ม
---	---	---	---	---	----	---	---

เอเต	โช	เสฏฐา	โลกัส	มี	ตณหา	เตส	น
------	----	-------	-------	----	------	-----	---

อเสก	ช	ณ	ณ	ณ	อน	ติ	ม
------	---	---	---	---	----	----	---

โย	สา	โร	พร	ท	ม	จ	ร
----	----	----	----	---	---	---	---

วิ	รา	ส	น	วิ	ก	ม	บ
----	----	---	---	----	---	---	---

ท	น	ค	ก	ม	อ	น	บ
---	---	---	---	---	---	---	---

อ	ท	ธิ	ติ	ร	ย	อ	ป
---	---	----	----	---	---	---	---

น	ท	น	ติ	เต	ส	น	วิ
---	---	---	----	----	---	---	----

ส	ว	ต	ก	ติ.	ต	ต	ว
---	---	---	---	-----	---	---	---

ท	ก	ช	ค	ท	น	ต	ต
---	---	---	---	---	---	---	---

อ	ต	ต	า	ค	ิ,	ย	ท
---	---	---	---	---	----	---	---

อ	ท	ช	ว	เอ	ว	เม	ต
---	---	---	---	----	---	----	---

อ	ท	ช	ว	เอ	ว	เม	ต
---	---	---	---	----	---	----	---

ส. เอว; พ. อนตมสส.

วิมุตคัมมิ “วิมุตคัมมิ ฌาน โทติ. “ชัณเฑาะฏฐิตี, วุสิตี พรหมจรัญ,
กต กณเฑาะฏฐิตี, นาปวี อิตตตทายาติ ปชานาติ. ยาวตา ภิกขเว สัตตทวาสา
ยาวตา ภวคคเเต อคคเเต เสงฺฆจา โลกัสสมิ ยทิตฺ อรหณโตติ.

สวตฺติ. ตตฺติ โข. สโต ภิกขเว มิคราชา สยัณทสมมยํ อสยา
นิกขมตฺติ; อสยา นิกขมตฺติวา วิชฺหมกตฺติ; วิชฺหมกตฺติวา สมนตา จตททสา
อนวลโลเกตฺติ; สมนตา จตททสา อนวลโลเกตฺติวา ติกขตฺติ สันทาทํ นทตฺติ;
ติกขตฺติ สันทาทํ นทตฺติวา โคจราย ปักกมตฺติ. เย ทิ เกจิ ภิกขเว
ติริจฺฉานคตฺตา ปาณา สัสสส มิครวณเฑาะฏฐิตี นทโต สทท สณฺณต,
เยภุญฺเยน ภยํ สเวคํ สันตาสํ อายชชณตฺติ, พลํ พิลาสยา ปวสันต,
ทกํ ทกาสยา ปวสันต, วณํ วนาสยา ปวสันต, อากาสํ ปักขเน ภาชณต. เย
เต ภิกขเว วัฒนเฑาะฏฐิตี นาคา คามนิคมราชธานีสํ ทเพทท วัตเตท พินฺธน
พินฺธา, เตปํ ตานิ พินฺธนานิ สณฺณตทิตฺวา สัมปทาเสตวา ภิตา
มตฺตทวีสํ จชมนานา เชน วา เชน วา ปลาชณต. เวมททททโค โข
ภิกขเว สโต มิคราชา ติริจฺฉานคตฺตานํ ปาณานํ เวมทตฺติโค
เอวมทานภาโว.

เอวมเว โข ภิกขเว ยทา ตถาคโต โสเก อပ္ปชชติ อรห
สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจฺฉวนสัมมบันโน สุกโต โลกวิทฺวา อุนตฺติโว ปุริสทम्मสวาริต
สัทธา เทวมนุสสานํ พุทฺโธ ภควา; โส ธีम्मํ เทเสติ “อิตฺติ รูปํ,
อิตฺติ รูปัสสํ สมุทโย, อิตฺติ รูปัสสํ อตฺตงคโม; อิตฺติ เวทนา. อิต
สณฺณตา. อิตฺติ สชวรา. อิตฺติ วิณณณณ, อิตฺติ วิณณณณสสํ สมุทโย, อิต
วิณณณณสสํ อตฺตงคโมติ. เยปํ เต ภิกขเว เทวา ทิชายกา วัฒนวันโต
สุขพหุตา อุงฺเจสุ วิมานesu จรฺจฺจิตฺตา, เตปํ ตถาคตสสํ ธีम्मเทสนํ
สุทฺวา เยภุญฺเยน ภยํ สเวคํ สันตาสํ อายชชณต “อนิจฺจาว กิร โภ

ส. เอว; พ. , = ทเพทท โยคเตท พินฺธา. โมจันตา.

มยํ สมนานา “นิจจมหาติ อมณณมท, อธิชวา กิร โภ มยํ สมนานา
 “รวมมหาติ อมณณมท, อสัสสตาวิ กิร โภ มยํ สมนานา “สัสสคมมหาติ
 อมณณมท, มยัม กิร โภ อนิจจา อธิชวา อสัสสตา สักกายปริยาปนฺนาติ.
 เอวมทิตฺธิโก โช ภิกขเว ตถาคโต สเทวกัสส โลกัสส เอวมเทสํโก
 เอวมทานุภาโวติ. อิทมโวจ ภควา; อิทํ วตฺวาน สุคโต, อถาปริ
 เอตทโวจ สัตถา

“ยทา พทฺธิ อภินฺนายน
 สเทวกัสส โลกัสส
 สักกายัสส นิโรธฉจ
 อริยญฺจกิกํ มคฺคํ
 เยบ ทฺชฌายกา เทวา
 ภิกขา สันตาสมาปาทุ
 อวิตรตทา สักกายํ
 สุตวา อรหโต วากยํ

ธมฺมจกํ ปวตฺตย,
 สัตถา อัมปฺปฏิปกฺคโต.
 สักกายัสส จ สมภว,
 ทกฺขุปฺสมคามินิ.
 วัฒนฺวณฺโต ยสฺสสิโน,
 สฺทิสฺเสวิตเร มิกา.
 อนิจจา กิร โภ มยํ,
 วิปฺปมตฺตัสส ตาทินฺนิตฺติ.

สาวตถ. ตตฺว โช. เย ทิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา
 อเนกวิทฺตํ ปุพฺเพนิวาสํ ออนุสฺสรมานา ออนุสฺสรนฺติ, สัพเพ เต บัณฺฑูปาทานกฺขนฺเช
 ออนุสฺสรนฺติ เอเตสํ วา อณฺณตฺว. กตเม บัณฺฑู ? “เอวฺวโป อโหสิ
 อตฺตมทฺธานนฺติ อิติ วา ทิ ภิกขเว ออนุสฺสรมานา รัมฺภณฺณเว ออนุสฺสรติ.
 “เอวฺวเวทโน อโหสิ อตฺตมทฺธานนฺติ อิติ วา ทิ ภิกขเว ออนุสฺสรมานา
 เวทณฺณเว ออนุสฺสรติ. “เอวฺวสิมฺโภ อโหสิ อตฺตมทฺธานนฺติ. “เอวฺวสฺชาโร
 อโหสิ อตฺตมทฺธานนฺติ. “เอวฺววิณฺณาณอ อโหสิ อตฺตมทฺธานนฺติ อิติ วา
 ทิ ภิกขเว ออนุสฺสรมานา วิณฺณาณณฺณเว ออนุสฺสรติ.

ภิกขเว ภิกขเว รัมฺภณฺณเว ? รัมฺภณฺณเว ? รัมฺภณฺณเว ? รัมฺภณฺณเว ? รัมฺภณฺณเว ?
 รุจฺจติ. เกณ รัมฺภณฺณเว ? สฺเตนฺน รัมฺภณฺณเว, อุนฺเนหนน รัมฺภณฺณเว, ชิมฺหานายน

รูปปติ, บิสาสาบ รูปปติ, ขัสสมกสวาตาคปสิวิสปัสสมฉลเสณบี รูปปติ.
 รูปปติ โข ภิกขเว ตัสมา รูปปติ วุจจติ. กณฺจ ภิกขเว เวทนี
 วเทถ ? เวทยตติ โข ภิกขเว ตัสมา เวทนาติ วุจจติ. กณฺจ เวทยติ ?
 สุขบี เวทยติ, ทถุขบี เวทยติ, อทถุขมสุขบี เวทยติ. เวทยตติ โข
 ภิกขเว ตัสมา เวทนาติ วุจจติ. กณฺจ ภิกขเว สันณํ วเทถ ? สันณานตติ
 โข ภิกขเว ตัสมา สันณนาติ วุจจติ. กณฺจ สันณานาติ ? นิลบี
 สันณานาติ, บัตถกบี สันณานาติ, โลหิตกบี สันณานาติ, โธทาถกบี
 สันณานาติ. สันณานตติ โข ภิกขเว ตัสมา สันณนาติ วุจจติ. กณฺจ
 ภิกขเว สันนาเร วเทถ ? สันตํ อภิสซโรนตติ โข ภิกขเว ตัสมา
 สันนาธาติ วุจจันติ. กณฺจ สันตํ อภิสซโรนติ ? รูปี รูปิตถาย สันตํ
 อภิสซโรนติ, เวทนี เวทนิตถาย สันตํ อภิสซโรนติ, สันณํ สันณิตถาย
 สันตํ อภิสซโรนติ. สันนาเร สันนาธาตถาย สันตํ อภิสซโรนติ, วิณณานํ
 วิณณานิตถาย สันตํ อภิสซโรนติ. สันตํ อภิสซโรนตติ โข ภิกขเว
 ตัสมา สันนาธาติ วุจจันติ. กณฺจ ภิกขเว วิณณานํ วเทถ ? วิชานาตติ
 โข ภิกขเว ตัสมา วิณณานนติ วุจจติ. กณฺจ วิชานาติ ? อัมพลบี
 วิชานาติ, ทิตถกบี วิชานาติ, กฏกบี วิชานาติ, มรુบี วิชานาติ,
 อารกบี วิชานาติ, อวารกบี วิชานาติ, โลณกบี วิชานาติ, อโลณกบี
 วิชานาติ. วิชานาตติ โข ภิกขเว ตัสมา วิณณานนติ วุจจติ.

ตติว ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก อิติ ปฏิสัณเฑาะฐติ “อหํ โข
 เอตโรหิ รูปเณ ชัชชามิ, อตตปาทํ อัทธานํ เอมเวว รูปเณ ชัชช,
 เสยฺยถาป เอตโรหิ บัจจบบันเนน รูปเณ ชัชชามิ, อหฺลเญว โข ปน อนาคตี
 รูปี อภินันฺเตยฺย, อนาคตปาทํ อัทธานํ เอมเวว รูปเณ ชัชชเสยฺย, เสยฺยถาป
 เอตโรหิ บัจจบบันเนน รูปเณ ชัชชามติ. โส อิติ ปฏิสัณเฑาะฐ อตตัสม
 รูปัสส อนาคตี โข โหติ, อนาคตี รูปี อภินันฺตติ, บัจจบบันเนนสส

รูปัสส นีฬพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิบันโน โหติ. อหํ โข เอตวทึ
 เวทนาย ชัชชามิ; อตตปาหํ อัทธานํ เอวเมว เวทนาย ชัชชํ, เสยฺยถาป
 เอตวทึ บัจจูปันนาย เวทนาย ชัชชามิ; อหณฺจเว โข ปน อนาคตํ
 เวทนํ อภินันฺเทยฺย; อนาคตปาหํ อัทธานํ เอวเมว เวทนาย ชัชชเยยฺย,
 เสยฺยถาป เอตวทึ บัจจูปันนาย เวทนาย ชัชชามิติ. โส อิติ ปฏิสํชาย
 อตฺตคาย เวทนาย อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ เวทนํ นาภินันฺทติ,
 บัจจูปันนาย เวทนาย นีฬพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิบันโน โหติ.
 อหํ โข เอตวทึ สลฺลณาย ชัชชามิ. อหํ โข เอตวทึ สํชาเวทึ ชัชชามิ;
 อตตปาหํ อัทธานํ เอวเมว สํชาเวทึ ชัชชํ, เสยฺยถาป เอตวทึ บัจจูปันเนทึ
 สํชาเวทึ ชัชชามิ; อหณฺจเว โข ปน อนาคเต สํชาเว อภินันฺเทยฺย;
 อนาคตปาหํ อัทธานํ เอวเมว สํชาเวทึ ชัชชเยยฺย, เสยฺยถาป เอตวทึ
 บัจจูปันเนทึ สํชาเวทึ ชัชชามิติ. โส อิติ ปฏิสํชาย อตฺตเตสฺส สํชาเวสฺส
 อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต สํชาเว นาภินันฺทติ, บัจจูปันนาย สํชาวานํ
 นีฬพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิบันโน โหติ. อหํ โข เอตวทึ
 วิณฺณาณน ชัชชามิ; อตตปาหํ อัทธานํ เอวเมว วิณฺณาณน ชัชชํ,
 เสยฺยถาป เอตวทึ บัจจูปันเนน วิณฺณาณน ชัชชามิ; อหณฺจเว โข
 ปน อนาคตํ วิณฺณาณํ อภินันฺเทยฺย; อนาคตปาหํ อัทธานํ เอวเมว
 วิณฺณาณน ชัชชเยยฺย, เสยฺยถาป เอตวทึ บัจจูปันเนน วิณฺณาณน
 ชัชชามิติ. โส อิติ ปฏิสํชาย อตฺตตสฺส วิณฺณาณสฺส อนเปกฺโข โหติ,
 อนาคตํ วิณฺณาณํ นาภินันฺทติ, บัจจูปันนสฺส วิณฺณาณสฺส นีฬพิทาย
 วิราคาย นิโรธาย ปฏิบันโน โหติ.

ตํ กิ มลฺลณํ ภิกฺขเว ? รูปํ นิจฺจํ वा अनिच्च् वाति. अनिच्च्
 गान्ते. यं पाननिच्च् त्वक्खं वा तं สच्च वाति. त्वक्खं गान्ते. यं
 पाननिच्च् त्वक्खं विปริणामम्मि, กल्लं नु तं สมनुบสฺसตี. "เอตํ มม

เอโสหมสมมี เอโส เม อตฺตาทิ. โน เทกั ภันเต. เวทนา. สฉฉฉ.
สฉฉฉ. วิฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉ ฉฉฉ ฉฉฉ. ฉฉฉ ฉฉฉ. ยั ปฉฉฉฉ
ทุกขั ฉ ฉ ฉฉ ฉฉ. ทุกขั ภันเต. ยั ปฉฉฉฉ ทุกขั
วิปฉฉฉฉฉฉ, กฉฉ ฉ ฉ ฉฉฉฉฉฉ “เอตัง มม เอโสหมสมมี เอโส
เม อตฺตาทิ. โน เทกั ภันเต.

กฉฉ ฉฉ ฉฉฉฉ ฉ ฉ ฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ
อฉฉฉฉ ฉ ฉฉฉฉ ฉ ฉฉฉฉ ฉ ฉฉฉ ฉ ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ
ยั ทุฉ ฉฉฉฉ ฉ ฉ ฉฉฉ ฉฉ “เอตัง มม เอโสหมสมมี น เมโส
อตฺตาทิ, เอเวเมตัง ยถาภุตัง สฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ. ย
กาฉ ฉฉฉ. ย กกาฉ ฉฉฉ. ย กกาฉ ฉฉฉ. ย กกาฉ ฉฉฉ
อตฺตาทาทฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ
“เอตัง มม เอโสหมสมมี น เมโส อตฺตาทิ, เอเวเมตัง ยถาภุตัง สฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉ. ย ฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ
ปฉหติ น อปฉหติ, วิฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ, วิฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ.

กฉฉ ฉฉ ฉฉฉฉ ฉ ฉ ฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ
เวทน. สฉฉฉ. สฉฉฉ. วิฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ
น อปฉหติ ? ฉฉ ฉฉหติ น อปฉหติ, เวทน. สฉฉฉ. สฉฉฉ.
วิฉฉฉฉ ฉฉหติ น อปฉหติ. กฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ? ฉฉ
วิฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉฉ, เวทน. สฉฉฉ. สฉฉฉ. วิฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ
ฉฉฉฉฉ. กฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ? ฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ,
เวทน. สฉฉฉ. สฉฉฉ. วิฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ. เอว ยั สฉ
ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ, เวทน. สฉฉฉ. สฉฉฉ.
ฉฉฉ. วิฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ.
ฉฉฉฉฉ “ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ. “ฉฉฉ ฉฉฉ, ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ,

กัตถ์ กรณีย์, นาปรัง อิตถัตถ์คทาชาติ ปชานาติ. อัย วุจจติ ภิกขเว ภิกขุ
เนว อัจฉาติ น อปจฉาติ อปจฉิตวา จีโต, เนว ปชหติ น อปาทยติ
ปชหิตวา จีโต, เนว วิสเณติ น อุลลิสเณติ วิสเณตวา จีโต, เนว วิชูปเตติ
น สันฐูปเตติ วิชูปเตตวา จีโต.

กัจจ เนว อัจฉาติ น อปจฉาติ อปจฉิตวา จีโต ? ฐูปี เนว
อัจฉาติ น อปจฉาติ อปจฉิตวา จีโต; เวทณั. สัจฉณั. สัจฉาเร. วิณณณณ
เนว อัจฉาติ น อปจฉาติ อปจฉิตวา จีโต. กัจจ เนว
ปชหติ น อปาทยติ ปชหิตวา จีโต ? ฐูปี เนว ปชหติ น อปาทยติ
ปชหิตวา จีโต; เวทณั. สัจฉณั. สัจฉาเร. วิณณณณ เนว ปชหติ น
อปาทยติ ปชหิตวา จีโต. กัจจ เนว วิสเณติ น อุลลิสเณติ วิสเณตวา
จีโต ? ฐูปี เนว วิสเณติ น อุลลิสเณติ วิสเณตวา จีโต; เวทณั.
สัจฉณั. สัจฉาเร. วิณณณณ เนว วิสเณติ น อุลลิสเณติ วิสเณตวา จีโต.
กัจจ เนว วิชูปเตติ น สันฐูปเตติ วิชูปเตตวา จีโต ? ฐูปี เนว วิชูปเตติ น
สันฐูปเตติ วิชูปเตตวา จีโต; เวทณั. สัจฉณั. สัจฉาเร. วิณณณณ เนว วิชูปเตติ
น สันฐูปเตติ วิชูปเตตวา จีโต. เอว วิมุตตัจจัตถ์ โช ภิกขเว ภิกขุ
สอินททา เทวา สพรหมกา สปชาปติกา อารกา นมสสันติ

“นโม เต ปริสาชฉณณ นโม เต ปริสุตตม,
ยัสส เต นาภิชานาม ยมม นิสสาช ฉายสตี.

เอกั สมยั ภควา สักกเกสุ วิหริติ กบลวตถุสม นิโคธชาวาเม.
อถโช ภควา กิสฉณณจ เทว ปกรณณ ภิกขุสสมั ปณามเตตวา ปุพพณสมยั
นิวาเสตวา ปตตัจจวรมาทาย กบลวตถุ บณชทาย ปาวส; กบลวตถุสม
บณชทาย จริตวา ปัจฉาภัตถ์ บณชปาตปฏิกกกันโต เชน มหาวนั
เตนปัสสังมิ ทิวาวิหาราย; มหาวนั อชฉโณคเหตุวา เวลลลัญจิกาย มูล
ทิวาวิหารั นิสตี. อถโช ภควาโต โรโหคตัสส ปฏิสสันสสันส เอว เจตโส

ปรีวิตักโก อุกาเปติ “มชา โส ภิกขุสุโต ปพาโพท, สันเตตถ ภิกขุ
 นวา อจิริบัพพิชทา อรुณาคทา อิมิ รุมนวินย, เตสึ มมี อปัสสันตทาน
 สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม; เสยยถาป นาม วาณิสสิ ตรุณิสสิ
 มาตริ อปัสสันตคคิ สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม, เอมเว
 สันเตตถ ภิกขุ นวา อจิริบัพพิชทา อรुณาคทา อิมิ รุมนวินย, เตสึ
 มมี อปัสสันตทาน สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม; เสยยถาป นาม
 พิชาน ตรุณาน อุกา อลภันตทาน สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม,
 เอมเว สันเตตถ ภิกขุ นวา อจิริบัพพิชทา อรुณาคทา อิมิ รุมนวินย,
 เตสึ มมี อลภันตทาน ทัสสนาย สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม;
 ยันนนาท ยถเว มชา ปัพเพ ภิกขุสุโต อุนคคทิต, เอมเว เอตริ
 อุนคคเนทยย ภิกขุสุตมต.

อตโต พรหมมา สหัมปติ ภควโต เจตสา เจโตปรีวิตักกมณณาย
 เสยยถาป นาม พลวา บิริโส สัมมิมชิต วา พาท ปาพรชัย, ปสาวิต
 วา พาท สัมมิมเชยย, เอมเว พรหมโลเก อันตริทิต ภควโต บรูโต
 ปาตุโรสิ. อตโต พรหมมา สหัมปติ เอกสิ อุตคคาสังค กิริทวา เยน
 ภควา เตณชลิมนปณเมทวา ภควันติ เอตทโว “เอเมตติ ภควา
 เอเมตติ สุกท, ภควทา ภันเต ภิกขุสุโต ปพาโพท, สันเตตถ ภิกขุ
 นวา อจิริบัพพิชทา อรुณาคทา อิมิ รุมนวินย, เตสึ ภควันติ อปัสสันตทาน
 สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม; เสยยถาป นาม วาณิสสิ ตรุณิสสิ
 มาตริ อปัสสันตคคิ สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม, เอมเว สันเตตถ
 ภิกขุ นวา อจิริบัพพิชทา อรुณาคทา อิมิ รุมนวินย, เตสึ ภควันติ
 อปัสสันตทาน สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม; เสยยถาป นาม พิชาน
 ตรุณาน อุกา อลภันตทาน สिया อณณตคคิ สिया วิปริณาโม, เอมเว

สันเตตตํ ภิกขุ นวา อจิรปัพพิชิตา อรฺหาคตา อิมํ รัมมวณฺญํ, เตสํ
 ภควันตํ อลภันตานํ ทสฺสํนาย สฺยยา อณฺณตตํ สฺยยา วิปริณาโม;
 อภินันฺทํ ภาเน กควา ภิกขุสฺมนํ, อภิวทํ ภาเน กควา ภิกขุสฺมนํ,
 ยเวว ภควตา ปุพฺเพ ภิกขุสฺสโฆ ออนุคฺคหิตฺวา, เอเวเมว เตวทฺธิ ออนุคฺคณฺหาตุ
 ภิกขุสฺมนํติ. อริวเสสฺสิ กควา ตฺถนฺทภาเวเน. อถโฆ พุทฺธมา สหฺมํปติ
 ภควโต อริวสํ วิทิตฺวา ภควันตํ อภิวาทฺเตว ปทกฺกชฺฌน
 กควา ตตฺถเวเนตฺวธฺชยา.

อถโฆ กควา สํยํณฺทสฺสมํ ปฏฺฐิสฺสลาณา วฏฺฐิจิตฺเต เยน นิโครธฺราวโม
 เตนฺอุปฺสงฺกมิ; อุปฺสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํ. นิสฺสํชฺช โฆ กควา
 ตถารูปํ อิทฺธาภิสฺสํวารํ อภิสฺสํวารเส, ยถา เต ภิกขุ เอกทฺวทฺทกาย
 สํวํชฺชํมานรฺปา เยน กควา เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺวา; อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาทฺเตว
 เอกมนฺตํ นิสฺสํทฺธํ. เอกมนฺตํ นิสฺสํเน โฆ เต ภิกขุ กควา เอกทฺวโวจ
 “อํนตฺมิตํ ภิกขเว ชฺวีกานํ ยทิตํ ปณฺทฺทไชลฺยํ. อภิสฺสาไปยํ ภิกขเว โลกสฺสํ
 ปณฺทฺทไชลฺโย วิจฺจสฺสิ ปตฺตปภาณิ. ตตฺถจ โฆ เอตํ ภิกขเว กฺลปฺตํตา อูเปเนติ
 อตฺถกฺวสฺสิกา อตฺถกฺวสฺสํ ปฏฺฐิจจํ; เนา ราช่าภินฺตํ น โจร่าภินฺตํ น อณฺฎจ่า
 น ภาญฺจ่า น อชฺวีกาปกฺกตา, อปฺ จ โฆ โอตินฺณํนามํ ชาติยา ชฺวาย
 มรฺเธเน โสเกหิ ปวิเทเวหิ ทกฺกเซหิ โทมนสฺสเสหิ อปายาเสหิ, ทกฺกโฆตินฺณา
 ทกฺกชฺชปฺเรตา อปฺเปวณาม อิมสฺสํ กเวลสฺสํ ทกฺกชกฺขนรสฺสํ อํนตฺกิริยา
 ปณฺณณาเยถาติ. เอวํ ปัพพิชิตฺวา จายํ ภิกขเว กฺลปฺตํโต, โส จ ทฺทิติ
 อภิชฺฌณฺลา กามาเส ติพฺพสํวาทฺโต พฺยฆบํนํจิตฺโต ปทฺฐจฺจมนสฺสํกบฺไป
 มฏฺฐจฺจสฺสติ อสฺมํปชานํ อสฺมาหิตฺวา วิพฺภนฺตจฺจิตฺโต ปากตฺนทฺทรโย.
 เสยฺยถาปฺ ภิกขเว ฉวลาตํ อภิตฺวา ปทิตฺตํ มชฺเชนฺน คฺคคฺคํ เนา คาเม
 กฏฺฐจฺจตํ สฺวตฺติ นารฺธเน กฏฺฐจฺจตํ สฺวตฺติ. ตถฺบุปฺมาหํ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคํ
 วทามิ: คฺคิโภกา จ ปวิทฺธิเน สํมณฺณตํ จ น ปริปุเวติ.

ทโยเม ภัทฺธเว อกุลสลิตักกา: กามวิกโก พินาปาวิทักโก
วิทสลิตักโก. อิมะ ๑ โช ภัทฺธเว ตโย อกุลสลิตักกา ตํ อปริเสสา
นินฺรุฉณฺตี, จตุสฺส วา สติปฺปจฺจาเนสฺส สุปฺปิฏฺฐิตจจิตฺตสฺส วิทฺรโต อนิมิตฺต
วา สมาริ ภาวโต. ยาวณฺจิทํ ภัทฺธเว อลเมว อนิมิตฺโต สมาริ
ภาเวตฺ. อนิมิตฺโต ภัทฺธเว สมาริ ภาวโต พหุลลิกโต มหฺบฺขโล
โทติ มทานิสฺโส.

เหวมา ภัทฺธเว ภัฏฺฐิจโย: ภาวภัฏฺฐิจิ ๑ วิภาวภัฏฺฐิจิ ๑. ตตฺถ ภัทฺธเว
สุทฺวา อริยสวโก อิติ ปฏฺฐิสฺสจิจฺจกฺกิ "อตฺถิ นุ โช ตํ กิณฺจ โลกสฺส ม
ยหนํ อฺปาทียมาโน นวฺชชวา อัสสันตี. โส เหว ปชานาติ "นตฺถิ
นุ โช ตํ กิณฺจ โลกสฺส มยหนํ อฺปาทียมาโน นวฺชชวา อัสสันตี. โส
เอว ปชานาติ "อตฺถิ" ฐปฺณณฺเวว อฺปาทียมาโน อฺปาทีเยยฺย, เวทณฺณณฺเวว
อฺปาทียมาโน อฺปาทีเยยฺย, สันณณฺณณฺเวว อฺปาทียมาโน อฺปาทีเยยฺย,
สฺชาเว เหว อฺปาทียมาโน อฺปาทีเยยฺย, วิณฺณณณฺณณฺเวว อฺปาทียมาโน
อฺปาทีเยยฺย; ตสฺส เม อัสส อฺปาทานบฺจฺจยา ภโว, ภาวบฺจฺจยา ชาติ,
ชาติบฺจฺจยา ชรามวณฺ โสภปริเทวทฺกฺชโทมนสฺสฺสาชยาสา สมนฺภเวยฺย;
เอเวตสฺส เหวลสฺส ทฺกฺชชชชชชชชช สมนฺภโย อัสส. ตํ กิ มณฺณณ
ภัทฺธเว ? ฐปฺ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ ภาณฺเต. ยํ ปนาณิจฺจ
ทฺกฺช วา ตํ สฺช วาติ. ทฺกฺช ภาณฺเต. ยํ ปนาณิจฺจ ทฺกฺช วิปริณณชฺฉนฺ,
ภลฺล นุ ตํ สมนฺบฺสฺสฺสฺสฺ "เอตํ มม เอโสทมสฺสฺม เอโส เม อตฺตาติ.
โน เทต ภาณฺเต. เวทนา. สันณณ. สฺชวา. วิณฺณณณฺ นิจฺจ ๑เป๑
ตสฺสมา ทิท ภัทฺธเว. เหว บฺสฺส ๑เป๑ ภาปริ อิตฺตตฺตาชยาติ ปชานาตฺติ.

เอกํ สมยํ ภควา โกลสฺมพิยํ วิทฺรติ โฆลิตฺทาเว. อลโช ภควา
ปฺพพณฺทสมยํ นินฺวาเสทฺวา ปตฺตจฺจวฺรมาทาย โกลสฺมพิ บิณฺทาย ปาวิสฺ;

• สฺ น; พ. กว. • สฺ. เหว; พ. อตฺถิ.

โกสัมพี บัณฑาย จริตวา บัจฉาภัตติ บัณฑปาตปฏิกกันโต สามิ
เสนาสนิ สัสมาเมตวา ปัตตัจจวมาทาย อนามันเตตวา อุပ္ภูจจาเก อนปโลเกตวา
ภิกขุสังฆิ เอโก อหุติโย จาริกิ ปักกามิ.

อดไซ อัจฉตโร ภิกขุ อจิรวักกนตสสิ ภควโต เยนายัสมา อานันโท
เตนุปสังกมิ; อุปสังกมิตวา อายัสมันติ อานันท์ เอตทโวจ "เอทวาโส
อานันท์, ภควา สามิ เสนาสนิ สัสมาเมตวา ปัตตัจจวมาทาย อนามันเตตวา
อุပ္ภูจจาเก อนปโลเกตวา ภิกขุสังฆิ เอโก อหุติโย จาริกิ ปักกันโตติ.
ยัสมิ อวาโส สมเย ภควา สามิ เสนาสนิ สัสมาเมตวา ปัตตัจจวมาทาย
อนามันเตตวา อุပ္ภูจจาเก อนปโลเกตวา ภิกขุสังฆิ เอโก อหุติโย จาริกิ
ปักกมตี, เอโกว ภควา ตัสมิ สมเย วิหริตฺถกาโม โหติ, น ภควา ตัสมิ
สมเย เกนจิ อนุปันรตพโพ โหตตี.

อดไซ ภควา อนุปุเพน จาริกิ จรมาโน เยน ปาลีเลยยัก* ตทวสริ.
ตัตถ สุกิ ภควา ปาลีเลยยเก วิหริติ ภาทิสาลมฺล. อดไซ สัมพทลา
ภิกขุ เยนายัสมา อานันโท เตนุปสังกมิ; อุปสังกมิตวา อายัสมตา
อานันเทน สัทธิ สัมโมทสิ; สัมโมทนีเย กถิ สาราณียิ วิตัสสาเรตวา
เอกมันติ นิสิตฺถ. เอกมันติ นิสินฺนา โช เต ภิกขุ อายัสมันติ อานันท์
เอตทโวจ "จิริสฺสทา" โช โน อวาโส อานันท์ ภควโต สัมมุชา
ธัมม กถา, อิจฉาม มย อวาโส อานันท์ ภควโต สัมมุชา ธัมม
กถิ สยตฺถ. อดไซ อายัสมา อานันโท เตหิ ภิกขุหิ สัทธิ เยน
ปาลีเลยยัก ภาทิสาลมฺล เยน ภควา เตนุปสังกมิ; อุปสังกมิตวา ภควันต
อภิวาเทตวา เอกมันติ นิสิตฺถ. เอกมันติ นิสินฺเน โช เต ภิกขุ ภควา
ธัมมียา กถาย สันทิสฺเสสิ สมทาเสสิ สมตฺเตเชสิ สัมปทเสสิ.

เตน โช ปน สมเยน อัจฉตโรสสิ ภิกขุโน เอวัณเจตโส ปวีวติกโก

* พ. เวย; ส. ปาลีเลยยัก. = ส. เวย; พ. จิริสฺส สฺทา.

อุทปัททิ “กถํ นุ โข ชานโต กถํ บั๊สโต อนันตภา อาสวานํ จโย
 โทคิตฺติ. อถ โข ภควา ตัสส ภิกขุโน เจตสา เจโตปริวิตกโกมณฺเณ
 ภิกขุ อามันเตสสิ “วियโส เทสิโต ภิกขเว มยา ธมฺโม, วियโส
 เทสิตา จัตตาโร สติบฺภูจํานา, วियโส เทสิตา จัตตาโร สัมมบฺปจํานา,
 วियโส เทสิตา จัตตาโร อิทธีปาทา, วियโส เทสิทานิ บัณฺเณจฺจทรยานิ,
 วियโส เทสิทานิ บัณฺเณฯ หลานิ, วियโส เทสิตา สัตฺต โพชฌนฺคา,
 วियโส เทสิโต อริโย อฏฺฐังคิโก มกฺโก. เหวํ วियโส เทสิโต
 ภิกขเว มยา ธมฺโม, เหวํ วियโส เทสิโต โข ภิกขเว มยา ธมฺโม.
 อถ จ บัณฺเณจฺจัสส ภิกขุโน เหวํ เจตโส ปริวิตกโก อุทปัททิ “กถํ
 นุ โข ชานโต กถํ บั๊สโต อนันตภา อาสวานํ จโย โทคิตฺติ.

กถณฺจ ภิกขเว ชานโต กถํ บั๊สโต อนันตภา อาสวานํ จโย
 โทคิ ? อธิ ภิกขเว อัสสุทฺวา ปุกฺกชฺชโน อริยานํ อทฺธสํวํ อริยธมฺมัสส
 อโกวิทฺโห อริยธมฺเณ อวินโต สัมบฺพุสฺสานํ อทฺธสํวํ ฯ เปฯ
 สัมบฺพุสฺสมเณ อวินโต รูปํ อตฺตโต สมนุบั๊สสฺสิ. ยา โข ปนฺ สา
 ภิกขเว สมนุบั๊สฺสนา สํชาโร โส. โส ปนฺ สํชาโร กนิทานิ กัสสมฺทโย
 กัชาติโก กัเปว ? อวิชฺชาสัมมัสสฺเสน ภิกขเว เวทนิเคน ฉฏฺฐัสส
 อัสสุทฺวาโต ปุกฺกชฺชนัสส อุมฺบํนฺนา ตณฺหา ตโตโซ โส สํชาโร. อิติ
 โข ภิกขเว โสมี สํชาโร อนิจฺโจ สจฺโต ปฏิจฺจสมฺมุขํบํนฺโน, สํบ
 ตณฺหา อนิจฺจา สจฺตา ปฏิจฺจสมฺมุขํบํนฺนา, สํบ เวทนา. โสมี ฉัสโส.
 สํบ อวิชฺชา อนิจฺจา สจฺตา ปฏิจฺจสมฺมุขํบํนฺนา. เหวมี โข ภิกขเว ชานโต
 เหวํ บั๊สโต อนันตภา อาสวานํ จโย โทคิ.

น เหว โข รูปํ อตฺตโต สมนุบั๊สสฺสิ, อมฺ จ โข รูปวณฺท
 อตฺตทานํ สมนุบั๊สสฺสิ. ยา โข ปนฺ สา ภิกขเว สมนุบั๊สฺสนา สํชาโร โส.
 โส ปนฺ สํชาโร กนิทานิ กัสสมฺทโย กัชาติโก กัเปว ? อวิชฺชาสัมมัสสฺเสน

ภิกขเว เวทยิตน ญฺจ จัสส อัสสุทฺวโต ปุคฺชชนัสส อุมฺบํนฺนา ตณฺหา
 กโตโช โส สฺชาโร. อิติ โช ภิกขเว โสมี สฺชาโร อนิจฺโจ สฺชโต
 ปฏิจฺจสมุပ္ปันโน, สาบิ ตณฺหา. สาบิ เวทนา. โสมี ฉลฺโล. สาบิ
 อวิชฺชา อนิจฺจา สฺชตา ปฏิจฺจสมุပ္ปันนา. เหวมี โช ภิกขเว ชานโต
 เหวมี บัสนฺโต อนันฺตภา อาสวานิ ชโย โหติ.

น เหว โช ฐึปี อตฺตโต สมฺนุบัสนฺติ, น ฐึวันตํ อตฺตทานิ
 สมฺนุบัสนฺติ, อมฺ ํ โช อตฺตนิ ฐึปี สมฺนุบัสนฺติ. ยา โช ปนฺ สา
 ภิกขเว สมฺนุบัสนฺนา สฺชาโร โส. โส ปนฺ สฺชาโร กนิทานิ กสมฺมุโย
 กิชาติโก กิปภาโว ? อวิชฺชาสมฺฉลฺโลเชน ภิกขเว เวทยิตน ญฺจ จัสส
 อัสสุทฺวโต ปุคฺชชนัสส อุมฺบํนฺนา ตณฺหา ตโตโช โส สฺชาโร. อิติ
 โช ภิกขเว โสมี สฺชาโร อนิจฺโจ สฺชโต ปฏิจฺจสมุပ္ปันโน, สาบิ
 ตณฺหา. สาบิ เวทนา. โสมี ฉลฺโล. สาบิ อวิชฺชา อนิจฺจา สฺชตา
 ปฏิจฺจสมุပ္ปันนา. เหวมี โช ภิกขเว ชานโต เหวมี บัสนฺโต อนันฺตภา
 อาสวานิ ชโย โหติ.

น เหว โช ฐึปี อตฺตโต สมฺนุบัสนฺติ, น ฐึวันตํ อตฺตทานิ
 สมฺนุบัสนฺติ, น อตฺตนิ ฐึปี สมฺนุบัสนฺติ, อมฺ ํ โช ฐึปี สมฺ อตฺตทานิ
 สมฺนุบัสนฺติ. ยา โช ปนฺ สา ภิกขเว สมฺนุบัสนฺนา สฺชาโร โส. โส
 ปนฺ สฺชาโร กนิทานิ กสมฺมุโย กิชาติโก กิปภาโว ? อวิชฺชาสมฺฉลฺโลเชน
 ภิกขเว เวทยิตน ญฺจ จัสส อัสสุทฺวโต ปุคฺชชนัสส อุมฺบํนฺนา ตณฺหา
 ตโตโช โส สฺชาโร. อิติ โช ภิกขเว โสมี สฺชาโร อนิจฺโจ สฺชโต
 ปฏิจฺจสมุပ္ปันโน, สาบิ ตณฺหา. สาบิ เวทนา. โสมี ฉลฺโล. สาบิ
 อวิชฺชา อนิจฺจา สฺชตา ปฏิจฺจสมุပ္ปันนา. เหวมี โช ภิกขเว ชานโต
 เหวมี บัสนฺโต อนันฺตภา อาสวานิ ชโย โหติ.

น เหว โช ฐึปี อตฺตโต - สมฺนุบัสนฺติ, น ฐึวันตํ อตฺตทานิ, น

อัครนิ รุบ, น รุบสี อัครนิ สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข เวหน
 อัครโค สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข เวหนวันดี อัครนิ สมบูรณ์ศักดิ์, อับ
 จ โข อัครนิ เวหน สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข เวหนเลย อัครนิ
 สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข สันฉอ อัครโค, อับ จ โข สัชาเร อัครโค
 สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข สัชาวันดี อัครนิ สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข
 อัครนิ สัชาเร สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข สัชาเรสุ อัครนิ สมบูรณ์ศักดิ์,
 อับ จ โข วิณฉาณ อัครโค สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข วิณฉาณวันดี
 อัครนิ, อับ จ โข อัครนิ วิณฉาณ, อับ จ โข วิณฉาณสี
 อัครนิ สมบูรณ์ศักดิ์, ยา โข ปน ส่า ภิกขเว สมบูรณ์สัสนา สัชาโร
 โส, โส ปน สัชาโร กัณหาโน ๆเปฯ กัปกโว ? อวิชชาสัมมัสสเซน
 ภิกขเว เวทยิเตน อฏฐัสส อัสสุทวโค ปุกุชชนัสส อับบันนา คัณหา
 ทโตโข โส สัชาโร, อิติ โข ภิกขเว โสมี สัชาโร อนิจโจ สัชโค
 ปฏิจัสสมุขันโน, สามี คัณหา, สามี เวหนา, โสมี มัสโส, สามี อวิชชา
 อนิจจา สัชตา ปฏิจัสสมุขันนา, เอวปี โข ภิกขเว ชานโต เอ
 บัสสโต อนันตภา อาสวาน ชโย โหติ.

น เทว โข รุบ อัครโค สมบูรณ์ศักดิ์, น เวหน, น สันฉอ,
 น สัชาเร, น วิณฉาณ อัครโค สมบูรณ์ศักดิ์, อับ จ โข เอวิกัจ
 โหติ “โส อัครคา โส โลโก, โส เปจจ ภวิสสามิ นิจโจ รโว
 สัสสโต อวิปริณามธัมโมติ, ยา โข ปน ส่า ภิกขเว สัสสททิจ
 สัชาโร โส, โส ปน สัชาโร กัณหาโน ๆเปฯ เอวปี โข ภิกขเว
 ชานโต เอว บัสสโต อนันตภา อาสวาน ชโย โหติ.

น เทว โข รุบ อัครโค สมบูรณ์ศักดิ์, น เวหน, น สันฉอ, น
 สัชาเร, น วิณฉาณ อัครโค สมบูรณ์ศักดิ์, นาวี เอวิกัจ โหติ “โส
 อัครคา โส โลโก, โส เปจจ ภวิสสามิ นิจโจ รโว สัสสโต

ผู้ค้นค้นบฏเก สู้ค้นค้นกโย.

อวิปริณามธัมโมติ, อับ จ โข เหวทัญจี โหติ “โน จัสส์ โน จ
 เม สียา, น ภวิสส์ามิ น เม ภวิสส์ตตี. ยา โข ปน ส่า ภิกขเว
 อัจฉเนทัญจี ส่าโร โส. โส ปน ส่าโร กันิทาโน กัสุมทโย
 กัชาติโก กัปภาโว ? อวิชชาสัมผัสส์เสน ภิกขเว เวทยิเตน อญฺจัสส์
 อัสสูทวโต ปุณฺณชณฺสส์ อูปันนา ตัณหา ตโตโซ โส ส่าโร. อิติ
 โข ภิกขเว โสมี ส่าโร อนิจฺโจ ๑เป๑ เหวบิ โข ภิกขเว ชานโต
 เหว บั๊สส์โต อนันฺตรก อาสวานํ ชโย โหติ.

น เหว โข รูปิ อตฺตโต สมนุบัสส์ติ. น เวทนํ. น สันฺถิ. น
 ส่าโร. น วิณฺณานํ อตฺตโต สมนุบัสส์ติ. ๑เป๑ น วิณฺณานํสมิ
 อตฺตทานํ สมนุบัสส์ติ; นามิ เหวทัญจี โหติ “โส อตฺตา โส โสโก,
 โส เปจฺจ ภวิสส์ามิ นิจฺโจ รุโว สัสส์โต อวิปริณามธัมโมติ; นามิ
 เหวทัญจี โหติ “โน จัสส์ โน จ เม สียา, น ภวิสส์ามิ น เม
 ภวิสส์ตตี; อับ จ โข กังชึ โหติ วิจิจฺฉนํ อนิจฺจํคโต สัทธัมเม.
 ยา โข ปน ส่า ภิกขเว กังชิตา วิจิจฺฉิตา อนิจฺจํคตตา สัทธัมเม
 ส่าโร โส. โส ปน ส่าโร กันิทาโน กัสุมทโย กัชาติโก กัปภาโว ?
 อวิชชาสัมผัสส์เสน ภิกขเว เวทยิเตน อญฺจัสส์ อัสสูทวโต ปุณฺณชณฺสส์
 อูปันนา ตัณหา ตโตโซ โส ส่าโร. อิติ โข ภิกขเว โสมี ส่าโร
 อนิจฺโจ ส่าโร ปฏิจฺจสมุบฺบันโน, ส่าโร ตัณหา อนิจฺจา ส่าโร
 ปฏิจฺจสมุบฺบันนา, ส่าโร เวทนา อนิจฺจา ส่าโร ปฏิจฺจสมุบฺบันนา, โสมี
 ผัสส์โส อนิจฺโจ ส่าโร ปฏิจฺจสมุบฺบันโน, ส่าโร อวิชชา อนิจฺจา ส่าโร
 ปฏิจฺจสมุบฺบันนา. เหวบิ โข ภิกขเว ชานโต เหว บั๊สส์โต อนันฺตรก
 อาสวานํ ชโย โหติ.

เอกํ สมยํ ภควา ส่าวตฺถิยํ วิหริติ ปุฬฺพารามे มิคารมาตุปาสาเท
 มหตา ภิกขุสฺเสน สัทฺธิ. เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเส

ป้อนนเรส ป้อนนยาช ป้อนนมาช รัตติยา ภิกขุสังฆปริวิโต อัสโฌกาเส
นิสินโน โหติ.

อดไซ อัมมตโร ภิกขุ อฏฐายาสนา เภกัส อุตฺตวาสังคํ กิริตฺวา
เยน ภควา เตนํชลิสมปฺปณเมตฺวา ภควันตํ เอตทโวจ “ปุจฺเจยฺยทา
ภันเต ภควันตํ ภิกขุ เทว เทสํ, สจ เม ภควา โธกาสํ กโรติ
ป้อนนสส เวยฺยการณยาติ. เตนหิ ตวํ ภิกขุ สเก อสเน นิสิตฺวา
ปุจฺเจ ยทาภังชสฺสตี. “เอวํ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ภควโต ปุจฺเจสฺสสุทฺธา
สเก อสเน นิสิตฺวา ภควันตํ เอตทโวจ “อิมे นู โข ภันเต
ป้อนฺนุปาทานกฺขนฺธา: เสยฺยถิ ? รูปปาทานกฺขนฺโร เวทฺนปาทานกฺขนฺโร
สฺสณฺณปาทานกฺขนฺโร สฺขารปาทานกฺขนฺโร วิณฺณณฺณปาทานกฺขนฺโรติ. อิมे โข
ภิกขุ ป้อนฺนุปาทานกฺขนฺธา: เสยฺยถิ ? รูปปาทานกฺขนฺโร ๆเปว
วิณฺณณฺณปาทานกฺขนฺโรติ.

“สาธุ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทิตฺวา ออนุเททฺวา
ภควันตํ อุตฺตว ป้อนฺนํ อปุจฺเจ “อิมे โข ปนฺ ภันเต ป้อนฺนุปาทานกฺขนฺธา
กัมมุลาภาติ. อิมे โข ภิกขุ ป้อนฺนุปาทานกฺขนฺธา ฉนฺนํมุลภาติ. ๆเปว

คตฺถเวว นู โข ภันเต อูปาทานํ เต จ ป้อนฺนุปาทานกฺขนฺธา ? อทา
อณฺณตฺร ป้อนฺนํ อูปาทานกฺขนฺเรหิ อูปาทานนฺตี. น โข ภิกขุ คตฺถเวว
อูปาทานํ เต จ ป้อนฺนุปาทานกฺขนฺธา, นม อณฺณตฺร ป้อนฺนํ อูปาทานกฺขนฺเรหิ
อูปาทานํ, อมฺ ๑ โย คตฺถ ฉนฺนํทวาคโ ค คตฺถ อูปาทานนฺตี.

“สาธุ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ๆเปว อุตฺตว ป้อนฺนํ อปุจฺเจ “สิยา
ปนฺ ภันเต ป้อนฺนุปาทานกฺขนฺเรสุ ฉนฺนํทวาคเวมคตฺตภาติ. “สิยา ภิกขุติ
ภควา อโวจ “อิธ ภิกขุ เอจฺจจสฺส เอวํ โหติ “เอวํวโป สยฺย

• ส. พ. จกาโร น ทิสฺสตี.

ขนาดคัมภีร์ธานี, เอวเวทโน ลี ยี่ อนาคตคัมภีร์ธานี, เอวสัณโณ ลี ยี่
อนาคตคัมภีร์ธานี, เอวสัชาโร ลี ยี่ อนาคตคัมภีร์ธานี, เอววิณณาโน ลี ยี่
อนาคตคัมภีร์ธานี, เอว โข ภิกขุ ลี ยี่ บัณจุปาทานกชนเรสฺส ฉินทวาคเวมตตคาคติ.

“สาธุ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ๆเปฯ อุตฺตโร บัณโห อปฺปจฺฉิ
“กิตฺตาวทา นุ โข ภันเต ชนฺธานํ ชนฺธาริวงฺขนฺติ. ยํ กิลฺลิจิ ภิกขุ รูปํ
อิตฺตํ นาคคตบัจฺจํ บันนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โสพาวิกํ วา สุกฺขมํ
วา ทินํ วา ปณฺตํ วา ยํ ทูเร สันติเก วา; อयํ วุจฺจติ รูปกชนโร.
ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สัณฺณา. เย เกจิ สัฆาธา. ยํ กิลฺลิจิ
วิณฺณาณํ อิตฺตํ นาคคตบัจฺจํ บันนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โสพาวิกํ
วา สุกฺขมํ วา ทินํ วา ปณฺตํ วา ยํ ทูเร สันติเก วา; อयํ วุจฺจติ
วิณฺณาณกชนโร. เอตฺตาวทา โข ภิกขุ ชนฺธานํ ชนฺธาริวงฺขนฺติ.

“สาธุ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ๆเปฯ อปฺปจฺฉิ “โก นุ โข ภันเต
เหตุ โโก บัจฺจโย รูปกชนเรสฺส บัณญาปนาย ? โโก เหตุ โโก บัจฺจโย
เวทนากชนเรสฺส บัณญาปนาย ? โโก เหตุ โโก บัจฺจโย สัณฺณา กชนเรสฺส
บัณญาปนาย ? โโก เหตุ โโก บัจฺจโย สัฆารกชนเรสฺส บัณญาปนาย ?
โก เหตุ โโก บัจฺจโย วิณฺณาณกชนเรสฺส บัณญาปนายติ.

จตฺตารโ โข ภิกขุ มหาภูตา เหตุ, จตฺตารโ มหาภูตา
บัจฺจโย รูปกชนเรสฺส บัณญาปนาย, ผลฺลิตฺโต เหตุ ผลฺลิตฺโต
บัจฺจโย เวทนากชนเรสฺส บัณญาปนาย, ผลฺลิตฺโต เหตุ ผลฺลิตฺโต
บัจฺจโย สัณฺณา กชนเรสฺส บัณญาปนาย, ผลฺลิตฺโต เหตุ ผลฺลิตฺโต บัจฺจโย
สัฆารกชนเรสฺส บัณญาปนาย, นามรูปํ เหตุ นามรูปํ บัจฺจโย วิณฺณาณก-
ชนเรสฺส บัณญาปนายติ.

“สาธุ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ๆเปฯ อปฺปจฺฉิ “กถํ นุ โข
ภันเต ลิกฺกกายทิวฺจิจิ โหตฺติ. อธิ ภิกขุ อัสสํสุตฺวา ปุคฺคชฺชโน อริยานํ

อหัสสาวี อริยธัมมัสส อโกวิทอ อริยธัมเม อวินโต สัมบุริสาณ อหัสสาวี
สัมบุริสธัมมัสส อโกวิทอ สัมบุริสธัมเม อวินโต รูปี อตฺตโต สมณุปัสสติ,
รูปวัตถิ วา อตฺตทาน, อตฺตนิ วา รูปี, รูปัสสั วา อตฺตทาน; เวทน.
สัณณ. สัชาเร. วิณณานอ อตฺตโต สมณุปัสสติ, วิณณานวัตถิ วา
อตฺตทาน, อตฺตนิ วา วิณณานอ, วิณณานัสสั วา อตฺตทาน. เอว โข
ภิกขุ สักกายทฎฺฐิจิ โหตฺติ.

“สาธุ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ๑เป๑ อปฺปจฺฉิ “กถํ ปน ภันเต
สักกายทฎฺฐิจิ น โหตฺติ. อธิ ภิกขุ สุตวา อริยสาวโก อริยาน
ทสฺสาว อริยธัมมัสส โกวิทอ อริยธัมเม สวินโต สัมบุริสาณ ทสฺสาว
สัมบุริสธัมมัสส โกวิทอ สัมบุริสธัมเม สวินโต น รูปี อตฺตโต
สมณุปัสสติ, น รูปวัตถิ วา อตฺตทาน, น อตฺตนิ วา รูปี, น รูปัสสั วา อตฺตทาน;
น เวทน. น สัณณ. น สัชาเร. น วิณณานอ อตฺตโต สมณุปัสสติ,
น วิณณานวัตถิ วา อตฺตทาน, น อตฺตนิ วา วิณณานอ, น วิณณานัสสั วา
อตฺตทาน. เอว โข ภิกขุ สักกายทฎฺฐิจิ น โหตฺติ.

“สาธุ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ๑เป๑ โโก นุ โข ภันเต, รูปัสส
อัสสาโท, โโก อาทันโว, กิ นิสฺสวณํ ? โโก เวทนาย. โโก สัณณาย.
โก สัชาราน. โโก วิณณานัสส อัสสาโท, โโก อาทันโว, กิ นิสฺสวณนฺติ.
ยํ โข ภิกขุ รูปี ปฏิจจ อุมฺบัชชติ สุขํ โสมนัสส, อยํ รูปัสส
อัสสาโท; ยํ รูปี อนิจจํ ทุกขํ วิปริณามธम्मํ, อยํ รูปัสส อาทันโว;
โย รูปัสสั ฉนฺททวคฺคินโย ฉนฺททวคฺคปฺทาน, อิทํ รูปัสส นิสฺสวณ. ยํ
เวทนํ ปฏิจจ. ยํ สัณณํ ปฏิจจ. ยํ สัชาเร ปฏิจจ. ยํ วิณณาน
ปฏิจจ อุมฺบัชชติ สุขํ โสมนัสส, อยํ วิณณานัสส อัสสาโท; ยํ
วิณณานอ อนิจจํ ทุกขํ วิปริณามธम्मํ, อยํ วิณณานัสส อาทันโว; โย
วิณณานัสสั ฉนฺททวคฺคินโย ฉนฺททวคฺคปฺทาน, อิทํ วิณณานัสส นิสฺสวณนฺติ.

“สาธ ภันเตติ โข โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินันทิตวา
 อนโมทิตวา ภควันตํ อุตฺตร ปณฺหิ อปฺจฺฉิ “กถํ นุ โข
 ภันเต ชานโต กถํ ปัสฺสโต อิมสฺมฉฺจ สวิณฺณานเก กาเย พหิทฺธา
 จ สัพพนิมิตฺเตสุ อหํการมมํการมานานสฺยา น โทหนตฺติ. ยํ กิลฺลิจิ ภิกขุ
 รูปํ อตีตानาคคตํปจฺจุบฺบันนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โອพาริกํ วา
 สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺตีตํ วา ยํ ทูเร สันตฺติเก วา, สัพพํ รูปํ
 “เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคติ, เหวเมตํ ยถาภุตํ สมฺมบบณฺณาย
 ปัสฺสตี. ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สัณฺณวา. เย เกจิ สัฆารวา. ยํ
 กิลฺลิจิ วิณฺณานํ อตีตानาคคตํปจฺจุบฺบันนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โອพาริกํ
 วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺตีตํ วา ยํ ทูเร สันตฺติเก วา, สัพพํ วิณฺณานํ
 “เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคติ, เหวเมตํ ยถาภุตํ
 สมฺมบบณฺณาย ปัสฺสตี. เหว โข ภิกขุ ชานโต เหว ปัสฺสโต
 อิมสฺมฉฺจ สวิณฺณานเก กาเย พหิทฺธา จ สัพพนิมิตฺเตสุ อหํการมมํการ-
 มานานสฺยา น โทหนตฺติ.

เตน โข ปน สมเขน อังณตรัสส ภิกขุโน เหว เจตโส ปรีวิตกโก
 อุกฺพาที “อิติ กิริ โภ รูปํ อนตฺตา, เวทนา. สัณฺณวา. สัฆารวา. วิณฺณานํ
 อนตฺตา; อนตฺตคคทานิ กมฺมานิ กมฺมตฺตานํ” อุตฺตัสสนตฺติ. อถ โข ภควา
 ตัสส ภิกขุโน เจตสา เจโตปรีวิตกกมณฺณาย ภิกขุ อามันเตสิ “จัน
 โข ปเนตํ ภิกขเว วิชฺชติ, ยํ อเรกัจโจ โฆมปริโส อวิชฺชาคโต
 ตินฺหาริคเตน เจตสา สัตถุ สาสนํ อติธาวิตัพพํ มณฺเณยฺย “อิติ กิริ
 โภ รูปํ อนตฺตา, เวทนา. สัณฺณวา สัฆารวา. วิณฺณานํ อนตฺตา; อนตฺตคคทานิ
 กมฺมานิ กมฺมตฺตานํ อุตฺตัสสนตฺติ. ปฏิปฺจฺฉา วินิตา โข เม ตุมฺเห
 ภิกขเว ตตฺตว ตตฺตว เตสุ เตสุ ธมฺเมสุ ตํ กํ มณฺเณถ ภิกขเว? รูปํ

• พ. เหว; ส. กตมัตตาน.

นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภูณฺเต. เวทนา. สันณฺวา. สํชาวา.
 วิณฺณณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภูณฺเต. ยํ ปณฺนิจฺจํ ทกฺขํ
 วา ตํ สุกฺขํ วาติ. ทกฺขํ ภูณฺเต. ยํ ปณฺนิจฺจํ ทกฺขํ วิปริณามธมฺมํ,
 กัลลํ นุ ตํ สมนุปฺปัสสตีติ “เอตํ มม เอโสทมฺมํ เอโส เม อตฺตาทิ.
 โน เหนฺตํ ภูณฺเต. ตสฺมา ทิทฺท ๑เป๑ เอว ปัสฺสํ ๑เป๑ นาปรํ
 อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตฺติ.

“เทว ชันธา ตณฺณเว สียํ อธิวณฺ ๑ เทตฺนา,
 สักกาเยน ทเว วุตฺตา อัสสาทวิณฺณณเกณ ๑,
 เอเต ทสฺวิธา วุตฺตา โทติ ภิกฺขุ ปุญฺจาติ.”
 ชัชชนิยวักโค ทติโย.

ตฺตฺรูกทานํ

“อัสสาโท เทว สมฺมทฺยา อรหฺนฺเตทฺติ อปฺเร เทว,
 สโห ชัชชนิยบณฺโฑลยํ ปาลิเสยฺเชน ปุณฺณมาติ.

สํวตฺถยํ วิหริติ. อวามเ. ตตฺร โช อายสฺมา อานันฺโท ภิกฺขุ
 อามันเตสิ “อาวโส ภิกฺขเวติ. “อาวโสติ โช เต ภิกฺขุ อายสฺมโต
 อานนฺทสฺส ปจฺจัสโสสฺ. อายสฺมา อานันฺโท เอตทโวจ “ปุณฺโณ นาม
 อาวโส อายสฺมา มนฺตานุปฺปโต อมฺหากํ นวกาณํ สตํ พหุปกาวโร โทติ,
 โส อเมท อิมินา โอวาเทน โอวาทิ “อุปาทาย อาวโส อานนฺท
 อสฺมิตฺติ โทติ, โน อนุปาทาย. กิณฺจ อุปาทาย อสฺมิตฺติ โทติ, โน
 อนุปาทาย ? ภูมํ อุปาทาย อสฺมิตฺติ โทติ, โน อนุปาทาย. เวทณฺ.
 สันณํ. สํชาเร. วิณฺณณํ อุปาทาย อสฺมิตฺติ โทติ, โน อนุปาทาย.

• พ. เอว; ส. อยํ คากาน ทิสฺสตี.

เสี้ยมถาบ อวุโส อานันท์ อิตถิ วา ปริโส วา ททโร ยวามันชกชาติโก อาทาเส วา ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อัจเณ วา อุกกบัตเต สกั มุขนิมิตฺติ บัจเจวเกชมาโน อูปาทาย บัสเสยฺย, โน อนุปาทาย. เหวเมว โช อวุโส อานันท์ ฐปึ อูปาทาย อัสมีติ โหติ, โน อนุปาทาย; เวหน. สันณ. สชฺวาเร. วิณณณํ อูปาทาย อัสมีติ โหติ, โน อนุปาทาย. ตํ กิ มันณสิ อวุโส อานันท์ ? ฐปึ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ อวุโส. เวทนา. สันณ. สชฺวา. วิณณณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ อวุโส. ๑เปวํ ตัสมา ทิ. เหว บัสสิ ๑เปวํ นาปริ อิตถิตฺตยาติ ปุชานาติ. ปุณฺโณ นาม อวุโส อายัสมา มันทานํปุตฺโต อัมหากํ นวทานํ สติ พหุปกาวโร โหติ, โส อเมท อิมินา โอวาเทน โอวาทิ “อิมํ ปน เม อายัสมโต ปุณฺณสฺส มันทานํปุตฺตสฺส รัมมเทสนํ สุทฺวา รัมโม อภิสมิโตติ.

สาวัตถิยํ วิหริติ. อวาม. เตน โช ปน สมเยน อายัสมา ติสโส ภควโต บัตฺตจฺฉาปุตฺโต สัมพหุลานํ ภิกฺขุณฺโณ เหวมาโรเจติ “อภี เม อวุโส มรกกชาโต วิย กาโย, ทิสาปิ เม น บักชายนฺติ, รัมมาบ มํ นบฺปฏิภานฺติ, ถนมิทธรณฺจ เม จิตฺตํ ปริยาทาย ติจฺจฺจติ, อนภิวโต จ พรหมจริยํ จรามิ, โหติ จ เม รัมเมสุ วิจิจฺจนาติ.

อดโช สัมพหุลา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนปลังกมฺสฺ; อุปปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสทฺส. เอกมฺนตํ นิสฺสนํนา โช เต ภิกฺขุ ภควันตํ เอตทโวจํ “อายัสมา ภันเต ติสโส ภควโต บัตฺตจฺฉาปุตฺโต สัมพหุลานํ ภิกฺขุณฺโณ เหวมาโรเจติ “อภี เม อวุโส มรกกชาโต วิย กาโย, ทิสาปิ เม น บักชายนฺติ, รัมมาบ มํ นบฺปฏิภานฺติ, ถนมิทธรณฺจ เม จิตฺตํ ปริยาทาย ติจฺจฺจติ, อนภิวโต จ พรหมจริยํ จรามิ, โหติ จ เม รัมเมสุ วิจิจฺจนาติ. อดโช ภควา อังณตฺโร ภิกฺขุ อามันเตสิ “เอหิ ทิว

ภิกขุ, มม วรรณ ทิสส์ ภิกขุ อามันเตติ "สัคคา ทัง อวุโส ทิสส์ อามันเตตติ. "เอว ภันเตติ โข โส ภิกขุ ภควโต ปฏิสสุทวา เยนยัสมา ทิสโส เตนุปลังกมิ; อุปสังกมิทวา อายัสมันตัง ทิสส์ เอตทโวจ "สัคคา ทัง อวุโส ทิสส์ อามันเตตติ. "เอว อวุโสติ โข อายัสมา ทิสโส ทิสส์ ภิกขุณ ปฏิสสุทวา เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุปสังกมิทวา ภควันตัง อภิวาเทตวา เอกมันตัง นิสสิท. เอกมันตัง นิสสินัน โข อายัสมันตัง ทิสส์ ภควา เอตทโวจ "สัจจัม กิม ทัง ทิสส์ สัมพทฺธาน ภิกขุณ เวมาโรเจสิ "อปี เม อวุโส มรูกขาโต วิย กาโย, วาเปว โทติ จ เม ธัมเมสุ วิจิจจาติ. เอว ภันเต. ทัง กัง มณฺเณสิ ทิสส์ ? รูปे อวิตฺตาคัสส อวิตฺตจนทสฺส อวิตฺตเปมัสส อวิตฺตปาสัสส อวิตฺตปริพาทสฺส อวิตฺตคณทสฺส ทิสส์ รูปัสส วิปริณามณฺเณตถาภาว อပ္ปชฺชนติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสุปายาสาติ. เอว ภันเต. สาธุ สาธุ ทิสส์, เอว เหน่ ทิสส์ โทติ ยถา ทัง รูปे อวิตฺตาคัสส. เวทนาย. สันณาย. สัจจาเวสุ อวิตฺตาคัสส วาเปว เตสฺ สัจจามัน วิปริณามณฺเณตถาภาว อပ္ปชฺชนติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสุปายาสาติ. เอว ภันเต. สาธุ สาธุ ทิสส์, เอว เหน่ ทิสส์ โทติ ยถา ทัง สัจจาเวสุ อวิตฺตาคัสส. วิณฺณาเนน อวิตฺตาคัสส อวิตฺตจนทสฺส อวิตฺตเปมัสส อวิตฺตปาสัสส อวิตฺตปริพาทสฺส อวิตฺตคณทสฺส ทิสส์ วิณฺณานัสส วิปริณามณฺเณตถาภาว อပ္ปชฺชนติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสุปายาสาติ. เอว ภันเต. สาธุ สาธุ ทิสส์, เอว เหน่ ทิสส์ โทติ ยถา ทัง วิณฺณาเนน อวิตฺตาคัสส.

ทัง กัง มณฺเณสิ ทิสส์ ? รูปे อวิตฺตาคัสส อวิตฺตจนทสฺส อวิตฺตเปมัสส อวิตฺตปาสัสส อวิตฺตปริพาทสฺส อวิตฺตคณทสฺส ทิสส์ รูปัสส วิปริณามณฺเณตถาภาว อပ္ปชฺชนติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสุปายาสาติ. โน เหน่ ภันเต. สาธุ สาธุ ทิสส์, เอว เหน่ ทิสส์ โทติ ยถา ทัง รูปे อวิตฺตาคัสส.

เวทนาย. สัตตณาย. สัจจาเวสุ. วิณณาณ เวทวาคัสส วิตัจจนทสส วิตเปมัสส
 วิตบปาสัสส วิตปริพาหัสส วิตตณทสส ทัสส วิณณาณัสส
 วิปริณามัตถณตถาวา อูปัชชขันตี โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสาคี.
 โน เทต ภันเต. สาธุ สาธุ ทิสส, เอว เทต ทิสส โทติ ยถา
 ตัง วิณณาณ เวทวาคัสส. ตัง ก็ มัตถลิตี ทิสส ? ฐปะ นิจัง วา
 อนิจัง วาติ. อนิจัง ภันเต. ๑เป๑ เวทนา. สัตตณ สัจจา. วิณณาณ
 นิจัง วา อนิจัง วาติ. อนิจัง ภันเต. ๑เป๑ ตัสมา ทิ. เอว ปัสส ๑เป๑
 นาปริ อิตถัตถายาติ ปชานาติ.

เสยยถาปิ ทิสส เทว ปุริสา: เอโก ปุริโส อมคคกุลโล เอโก
 ปุริโส มคคกุลโล; ตเมเน โส อมคคกุลโล ปุริโส อม คคคกุลล
 ปุริส มคค ปัจเจย, โส เอว วเทย "เอว โภ ปุริส อย
 มคโค เตน มหุตต คัจฉ, เตน มหุตต คณตวา ทกขัสสสิ เทวธาปโก;
 ตตถ วาม มณจตวา ทกขณ คณท, เตน มหุตต คัจฉ, เตน
 มหุตต คณตวา ทกขัสสสิ ตัพพ วนสันต; เตน มหุตต คัจฉ,
 เตน มหุตต คณตวา ทกขัสสสิ มหันต นินน ปัสส; เตน มหุตต
 คัจฉ, เตน มหุตต คณตวา ทกขัสสสิ โสภมิ ปปาต; เตน มหุตต
 คัจฉ, เตน มหุตต คณตวา ทกขัสสสิ สมิ ภูมิภาค วมณีย. อูปมา
 โช มยายิ ทิสส กตา อัตถัสส วิณณาปนาย, อย เจเวตถ อตโถ.
 "ปุริโส อมคคกุลโลติ โช ทิสส ปุชชขันตเสต อธิวณ. "ปุริโส
 มคคกุลโลติ โช ทิสส ตถาคตัสเสต อธิวณ อวโถ สัมมาสัมพทัสส.
 "เทวธาปโกติ โช ทิสส วิจิจฉาเยต อธิวณ. "วาโม มคโคติ โช
 ทิสส อฏัจฉิกัสเสต มิจฉามคคัสส อธิวณ. เสยยถา ?
 มิจฉาทิวุจียา ๑เป๑ มิจฉามารัสส. "ทกขโณ มคโคติ โช ทิสส
 อวิยสเสต อฏัจฉิกัสส มคคัสส อธิวณ. เสยยถา ? สัมมาทิวุจียา

ขุเปว สัมมาสมาธิส. “ติพโพ วนสันนุโทธิ โห ติสฺส อวิชชาเขต
อริวงน. “มหนัก นินน บัลลันติ โห ติสฺส กามานเมต อริวงน.
“โสพโก ปปาโทธิ โห ติสฺส โกรปายัสสเสต อริวงน. “สโม
ภุมภาโค รมณโยติ โห ติสฺส นิพพานัสเสต อริวงน. อภิรม
ติสฺส อภิรม ติสฺส อทโมวาเทน อทมนุคฺคเณ อทมนุสาสนิยาติ.
อัทมโวจ ภควา. อัททมโน อายัสมา ติสฺโส ภควโต ภาสตี อภินันตติ.

เอก สมย อายัสมา สารีปตโต สวตถึย วิหริติ เซตวเน
อนาถบณฑกัศสธาราม. เตน โห ปน สมเณ ยมกัสส นาม ภิกขุโน
เอวรูปี ปาปเก ทิวจิจต อูบะนน โทธิ “ตถาห ภควตา รัมม
เทสิต อชานามิ, ยถา ชันนสโว ภิกขุ กายัสส เกทา อุนนิชชติ
วินัสสติ น โทธิ ปรัมมรณาทิ. อัสโสสิ โห สัมพพลา ภิกขุ “ยมกัสส
กิริ นาม ภิกขุโน เอวรูปี ปาปเก ทิวจิจต อูบะนน โทธิ “ตถาห
ภควตา รัมม เทสิต อชานามิ, ยถา ชันนสโว ภิกขุ กายัสส
เกทา อุนนิชชติ วินัสสติ น โทธิ ปรัมมรณาทิ. อถโห เต ภิกขุ เยนายัสมา
ยมโก เตนุปสังกมัสสุ; ออุปสังกมตวา อายัสมาตา ยมเกน สทริ สัมไมทัสสุ;
สัมไมทนย กถิ สวณเณ วิคิสาเรตวา เอกมนต นิสิตัส. เอกมนต
นิสินนา โห เต ภิกขุ อายัสมนต ยมเก อेतทโวจ “สัจจ กิริ เต “ อวุโส
ยมก เอวรูปี ปาปเก ทิวจิจต อูบะนน “ตถาห ภควตา รัมม เทสิต
อชานามิ, ยถา ชันนสโว ภิกขุ กายัสส เกทา อุนนิชชติ วินัสสติ
น โทธิ ปรัมมรณาทิ. เอว ชาวห อวุโส ภควตา รัมม เทสิต
อชานามิ, ยถา ชันนสโว ภิกขุ กายัสส เกทา อุนนิชชติ วินัสสติ น

• ส. เอว; พ. อทมานัสสัมมานุคฺคเณ มโมวาเทน มมานุสาสนิยาติ.
= “โทธิป ปาโห.

โทติ ปรัम्मรณาคี. มา อวุโส ยมก เหว อว, มา ภควันต์ อพภากช,
 น ทิ สารุ ภควโต อพภักชาน, น ทิ ภควา เหว วเทยย “ชัณาสโว ภิกขุ
 กายัสส เกทา อัจฉิซชติ วินัสสติ น โหติ ปรัम्मรณาคี. เหวบี โช อายัสมา
 ยมโก เตหิ ภิกขุหิ วุจจมาโน ตเถว ต่ ปาปกั ทิฏฐิจิต्तํ ฅามสา ปรามาสา
 อภินวิสสั” โวหริ “ตถาหิ ภควตา รัมมิ เทสสิตํ ฅาซานามิ, ยถา ชัณาสโว
 ภิกขุ กายัสส เกทา อัจฉิซชติ วินัสสติ น โหติ ปรัम्मรณาคี.
 ยโต โช เต ภิกขุ นาสกชสสุ อายัสมนต ยมกั ฅตัสมา ปาปกา
 ทิฏฐิจิตตา วิเวเจตฺ; อถโช เต ภิกขุ อฏฐายาสนา เยนายัสมา
 สารีปุตโต เตนุปลังกมิสฺ; อุปลังกมิทวา อายัสมนตํ สารีปุตตํ ฅตทโวจฺ
 “ยมกัสส นาม อวุโส สารีปุตตํ ภิกขุโน เหวรูปึ ปาปกั ทิฏฐิจิต्तํ
 อูปันนํ “ตถาหิ ภควตา รัมมิ เทสสิตํ ฅาซานามิ, ยถา ชัณาสโว
 ภิกขุ กายัสส เกทา อัจฉิซชติ วินัสสติ น โหติ ปรัम्मรณาคี;
 สาชายัสมา สารีปุตโต เยน ยมโก ภิกขุ เตนุปลังกมตุ ออนุกมิป
 อูปาทายาติ. อธิวาเสสิ โช อายัสมา สารีปุตโต ตถุททภาเวน.
 อถโช อายัสมา สารีปุตโต สาณ्हสมยํ ปฏิสัลลลانا วุฏฐิจิตโต
 เยนายัสมา ยมโก เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิทวา อายัสมตา ยมเกน สทริ
 สัมไมเท; วเปว ฅกมันตํ นิสินโน โช อายัสมา สารีปุตโต อายัสมนต
 ยมกั ฅตทโวจ “สัจจํ กิร เต อวุโส ยมก เหวรูปึ ปาปกั ทิฏฐิจิต्तํ
 อูปันนํ “ตถาหิ ภควตา รัมมิ เทสสิตํ ฅาซานามิ, ยถา ชัณาสโว
 ภิกขุ กายัสส เกทา อัจฉิซชติ วินัสสติ น โหติ ปรัम्मรณาคี. เหว
 ชวาหิ อวุโส ภควตา รัมมิ เทสสิตํ ฅาซานามิ, ยถา ชัณาสโว ภิกขุ
 กายัสส เกทา อัจฉิซชติ วินัสสติ น โหติ ปรัम्मรณาคี. ตํ ก
 มณ्हสิ อวุโส ยมก ? รูปึ นิจจํ วา อนิจจํ วาติ. อนิจจํ อวุโส.

าเปา เวทนา. สัณณ. สัฆาภ. วิณณานัน นิจจ วา อนิจจ วาติ.
อนิจจ อาวุโส. ตัสมา ทิท วาเปา เอว ปัสส วาเปา นาปริ อิตถัตถายาทิ
ปชานาทิ.

ตํ กิ มัณณสิ อาวุโส ยมก ? ฐึเป "ตถาคโตติ สมนุบัสสัสสิติ.
โน เหนํ อาวุโส. เวทนี "ตถาคโตติ สมนุบัสสัสสิติ. โน เหนํ อาวุโส.
สัณณ. สัฆาเว. วิณณานัน "ตถาคโตติ สมนุบัสสัสสิติ. โน เหนํ อาวุโส.

ตํ กิ มัณณสิ อาวุโส ยมก ? ฐึเป สมิ ตถาคโตติ สมนุบัสสัสสิติ.
โน เหนํ อาวุโส. อังณตว ฐึเป ตถาคโตติ สมนุบัสสัสสิติ. โน เหนํ
อาวุโส. เวทนาย วาเปา อังณตว เวทนาย วาเปา สัณณาย. อังณตว
สัณณาย. สัฆาเวสุ. อังณตว สัฆาเวหิ. วิณณานัน สมิ ตถาคโตติ
สมนุบัสสัสสิติ. โน เหนํ อาวุโส. อังณตว วิณณานา ตถาคโตติ
สมนุบัสสัสสิติ. โน เหนํ อาวุโส.

ตํ กิ มัณณสิ อาวุโส ยมก ? ฐึเป. เวทนา. สัณณ. สัฆาภ.
วิณณานัน ตถาคโตติ สมนุบัสสัสสิติ. โน เหนํ อาวุโส.

ตํ กิ มัณณสิ อาวุโส ยมก ? อยํ โส อธิ อเวทโน อสัณณ
อัสชาโว อวิณณานโน ตถาคโตติ สมนุบัสสัสสิติ. โน เหนํ อาวุโส.
เอตถ จ เต อาวุโส ยมก ทิวเจว รัมเม สัจจโต ตถโต ตถาคโต
อนุปัสสิภยมาโน, กัสสิ นู เต ตํ เวยยากรณํ "ตถาหํ ภควตา รัมมิ
เทสิทํ อาชานามิ, ยถา ชันณสโว ภิกขุ กายัสสิ เกทา อัจฉิซชติ วินัสสิติ
น โทติ ปรัมมรณาทิ. อหุ โส เม ทํ อาวุโส สารีปุตต ปุเพ
อทิทาสุน ปาปกํ ทิวจิคทํ, อิทนจ ปน เม อายัสमितํ สารีปุตตัสส
รัมมเทสนํ สุตวา ตันเจว ปาปกํ ทิวจิคทํ ปถินํ, รัมไม จ
เม อภิสมิโตติ.

• ส. เหว; พ. เตตโต.

สเจ ตัง อากุโส ยมก เหว ปุญฺเจยฺย “โย โส อากุโส ยมก
 ภิกขุ อรหํ ชินาสโว, โส กายัสส เภทา ปรมมรณา กิ โหตฺติ;
 เหว ปุญฺโจ ตัง อากุโส ยมก กิณฺติ พยากเรยฺยาสีติ. สเจ มํ อากุโส
 เหว ปุญฺเจยฺย “โย โส อากุโส ยมก ภิกขุ อรหํ ชินาสโว, โส
 กายัสส เภทา ปรมมรณา กิ โหตฺติ; เหว ปุญฺโจ อหมากุโส เหว
 พยากเรยฺย “วุปฺปี โช อากุโส อนิจฺจํ, ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ
 ตํ นิรุทฺธิ ตทตฺถ คตฺ; เวทนา. สณฺณา. สชารา. วิณฺณานํ อนิจฺจํ,
 ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตํ นิรุทฺธิ ตทตฺถ คตฺนฺติ; เหว ปุญฺโจ
 อหํ อากุโส เหว พยากเรยฺยนฺติ.

สาธุ สาธุ อากุโส ยมก, เตนหากุโส ยมก อูปมฺันเต กวิสสํมิ
 เอตสเสว อตตสส ภยโยโสมนตตาย ฉานาย. เสยฺยถาปํ อากุโส ยมก
 คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อัจฉโฆ มหฺตฺธิโน มหาโภโค, โส จ
 อารกขสํมบฺันโน, ตสฺส โภจํ เทว ปุริโส อูปมฺันเชยฺย อนตฺตกาโม
 อหิตกาโม อโยคกฺเขมกาโม ชีวิตา วโรเปตฺตกาโม; ตสฺส เวมสฺส
 “อโย โช คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อัจฉโฆ มหฺตฺธิโน มหาโภโค,
 โส จ อารกขสํมบฺันโน, น หายํ สุกโร ปสฺสย ชีวิตา วโรเปตฺ,
 ยันฺนนาหํ อนุปชฺชช ชีวิตา วโรเปยฺยนฺติ. โส ตํ คหปติ วา คหปติปุตฺติ
 วา อุปสํกมิตฺวา เหว วเทยฺย “อูปมฺันเจยฺยนฺติ ภันเตติ. ตเมเน โส
 คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อูปมฺันเจยฺย, โส อูปมฺันเจยฺย ปุพฺพภูจฺจาโย
 บัจฺฉานปาทํ กิการปฺภูสวํ มนาปจาวํ บัชวาหํ; ตสฺส โส คหปติ วา
 คหปติปุตฺโต วา มิตฺตโตปฺ นํ ทเทยฺย สุกฺขชฺชโตปฺ นํ ทเทยฺย,
 ตสฺส มณฺเจ วิสฺสาสํ อายมฺันเชยฺย. ยथा โช อากุโส ตสฺส ปุริสสฺส
 เวมสฺส “สวิสฺสวฺจ โช มยายํ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วาติ;
 ลถ นํ วโหคตํ วิทิตฺวา ติณฺเณน สัตฺเตน ชีวิตา วโรเปยฺย. ตํ กิ

มัลลสิ อากุโส ยมก ? ยथाปิ โส ปุริโส อมิ คหปตี वा कथपतिपुत्तं
 वा उपसङ्गमित्वा हेवमाह “उपगृह्णीष्ये कं धनंकेति; तथापि सो वरुको,
 वरुणञ्च ปน สันตं न อद्धवासि “वरโก เมति. ยथाปิ โส उपगृह्णीति
 ปุพฺพญายี ปัจฉานียาตี กการปฏิสาวิ มนปจาวี บัชวาที; तथाปิ โส
 วรโก, วรुणञ्च ปน สันตं न अद्धवासि “वरโก मेति. ยथाปิ น
 र्होक्तं विवत्ता तिनेहन สत्तेन ชีวता โวโรเปติ; तथापि โส वरुको,
 वरुणञ्च ปन สันतं न अद्धवासि “वरโก मेति. हेवमाहुสिति.

हेवमेव सो अगुโส अत्तัสसुवा पुत्तัสसโน อริยานอत्तัสสาวิ อริขรมมสส
 อโกวิทอ อริขรมเม อวินีโต สัมปวิธานัง อत्तัสสาวิ สัมปวิสรหมสส
 อโกวิทอ สัมปวิสรหมเม อวินีโต รูป อตฺตโก สมนุสฺสสิ, รูปันติ
 वा अत्तानं, अत्तनि वा रूपं, रूपसम वा अत्तानं; वेहनं. สัณณ.
 สัชาเร. วิณณานं อตฺตโก สมนุสฺสสิ, ะเปว วิณณานंसม वा अत्तानं.
 โส อนิจจัง รูปं “อนิจจัง รูปันติ ยถากุตํ นัปปชานาติ, อนิจจัง เวहनं
 “อนิจจา เวหนาติ ยถากุตํ นัปปชานาติ, อนิจจัง สัณณं “อนิจจา สัณณาติ
 ยถากุตํ นัปปชานาติ, อนิจजे สัชาเร “อนิจจา สัชาราติ ยถากุตํ
 นัปปชานาติ, อนิจจัง วิณณานं “อนิจจัง วิณณานนติ ยถากุตํ นัปปชานาติ;
 ทุกขं รูปं “ทุกขं รูปันติ ยถากุตํ นัปปชานาติ, ทุกขं เวहनं. ทุกขं
 สัณณं. ทุกฺเช สัชาเร. ทุกฺเช วิณณานं “ทุกฺเช วิณณานนติ ยถากุตํ
 นัปปชานาติ; อนตฺตํ รูปं “อนตฺตํ รูปันติ ยถากุตํ นัปปชานาติ, อนตฺตํ
 เวहनं. อนตฺตํ สัณณं. อนตฺเต สัชาเร. อนตฺตํ วิณณานं “อนตฺตํ
 วิณณานนติ ยถากุตํ นัปปชานาติ; สัชตํ รูปं “สัชตํ รูปันติ ยถากุตํ
 นัปปชานาติ, สัชตํ เวहनं. สัชตํ สัณณं. สัชเต สัชาเร. สัชตํ วิณณานं
 “สัชตํ วิณณานนติ ยถากุตํ นัปปชานาติ; วรกं รูปं “วรกं รูปันติ
 ยถากุตํ นัปปชานาติ, วรกं เวहनं. วรกं สัณณं. วรเก สัชาเร. วรกं

วิณฺณณํ “วรกํ วิณฺณณนํติ ยถากุตํ นันตฺตปชานาติ. โส ฐึเปติ
อุปาทียติ อธิฏฺฐาติ “อิตฺตา เมติ, เวทนํ. สัณฺณํ. สัชฺชาเร. วิณฺณณณํ
อุเปติ อุปาทียติ อธิฏฺฐาติ “อิตฺตา เมติ. ทัสสิเม ปันตฺตปชานนํกษณฺธา
อุเปตา” อุปาทินฺนา ทิมฺรตฺติ อหิตาย ทุกฺขาย สวตฺตณฺติ.

สุตฺวา จ โช อวฺโส อธิยสวโก อธิยานํ ทัสสาวิ อธิยธम्मัสส
โกวิทฺโธ อธิยธम्मํ สฺวินฺโต ๗เป๗ สบฺบวิธธम्मํ สฺวินฺโต น ฐึ
อิตฺตโต สมนฺตัสสตี, น ฐึปฺนัตถิ วา อิตฺตํ, น อิตฺตนิ วา ฐึ, น
ฐึสมํ วา อิตฺตํ; น เวทนํ. น สัณฺณํ. น สัชฺชาเร. น วิณฺณณณํ
อิตฺตโต สมนฺตัสสตี, น วิณฺณณณนํ วา อิตฺตํ, น อิตฺตนิ วา
วิณฺณณณํ, น วิณฺณณณสมํ วา อิตฺตํ. โส อนิจฺจํ ฐึ “อนิจฺจํ
ฐึนํติ ยถากุตํ ปชานาติ, อนิจฺจํ เวทนํ. อนิจฺจํ สัณฺณํ. อนิจฺเจ สัชฺชาเร.
อนิจฺจํ วิณฺณณณํ “อนิจฺจํ วิณฺณณณนํติ ยถากุตํ ปชานาติ; ทกฺขํ ฐึ
“ทกฺขํ ฐึนํติ ยถากุตํ ปชานาติ, ทกฺขํ เวทนํ. ทกฺขํ สัณฺณํ. ทกฺখে
สัชฺชาเร. ทกฺขํ วิณฺณณณํ “ทกฺขํ วิณฺณณณนํติ ยถากุตํ ปชานาติ; อนตฺตํ
ฐึ “อนตฺตํ ฐึนํติ ยถากุตํ ปชานาติ, อนตฺตํ เวทนํ. อนตฺตํ สัณฺณํ.
อนตฺเต สัชฺชาเร. อนตฺตํ วิณฺณณณํ “อนตฺตํ วิณฺณณณนํติ ยถากุตํ
ปชานาติ; สัชฺชํ ฐึ “สัชฺชํ ฐึนํติ ยถากุตํ ปชานาติ, สัชฺชํ เวทนํ.
สัชฺชํ สัณฺณํ. สัชฺเช สัชฺชาเร. สัชฺชํ วิณฺณณณํ “สัชฺชํ วิณฺณณณนํติ
ยถากุตํ ปชานาติ; วรกํ ฐึ “วรกํ ฐึนํติ ยถากุตํ ปชานาติ, วรกํ
เวทนํ. วรกํ สัณฺณํ. วรกํ สัชฺชาเร “วรกํ สัชฺชาเรติ ยถากุตํ ปชานาติ,
วรกํ วิณฺณณณํ “วรกํ วิณฺณณณนํติ ยถากุตํ ปชานาติ. โส ฐึ น
อุเปติ น อุปาทียติ น อธิฏฺฐาติ “อิตฺตา เมติ, เวทนํ. สัณฺณํ. สัชฺชาเร.
วิณฺณณณํ น อุเปติ น อุปาทียติ น อธิฏฺฐาติ “อิตฺตา เมติ. ทัสสิเม

อูปันนาคปิ อูปเนตาคปิ ปาโจ.

ปัญจปาทานกชนธา อนุเปตา อนุปาทีนมา ทังขรตติ ทิถาย สชขาย
สวัตตันทตติ. เหวเหนค * ฮาวโส สาริปตติ โหติ, เยส อายัสมันตานิ
ทาทีสา สพพทมาจโร อนุกัมปกา อุตถกามา โอวาทกา อนุสาสกา;
อิทังจ ปน เม อายัสมโต สาริปตตัสส รัมมเทสนิ สุตวา อนุปาทาย
ธาสเวหิ จิตติ วิมุกกัณตี.

เอกิ สมัยิ ภควา เวสาลียิ วิหริติ มหาวเน กุฎาคารสาลาเย. เตน โข ปน
สมเขน อายัสมา อนุราโร ภควโต อวิหุเว อรัณณกุฎิกายิ วิหริติ. อถโช
สัมพทลา อณตติคคิยา ปรีพพาสกา เขนายัสมา อนุราโร เตนปสังกัมสุ;
อุปสังกมตวา อายัสมทา อนุราเรน สัทธิ สัมโมทสุ; สัมโมทนัเย กถ
สาธาณัเย วิตสาเรตวา เอกมณตี นิสทส. เอกมณตี นิสันนา โข เต
อณตติคคิยา ปรีพพาสกา อายัสมันตี อนุราโร เอตทโวจ "โย โส
ฮาวโส อนุราโร ตถาคโต อุตตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปัตติปัตโต,
ตี ตถาคโต อิมesu จตุสุ จานesu มัณณาปะมาโน มัณณเปตี "โหติ
ตถาคโต ปรมัมรณาทิ วา, "น โหติ ตถาคโต ปรมัมรณาทิ วา,
"โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมัมรณาทิ วา, "เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปรมัมรณาทิ วาติ. เอว วุตเต อายัสมา อนุราโร เต
อณตติคคิเย ปรีพพาสเก เอตทโวจ "โย โส ฮาวโส ตถาคโต
อุตตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปัตติปัตโต, ตี ตถาคโต อณตติ อิมเห
จตุหิ จานเห มัณณาปะมาโน มัณณเปตี "โหติ ตถาคโต ปรมัมรณาทิ
วา, "น โหติ ตถาคโต ปรมัมรณาทิ วา, "โหติ จ น จ โหติ
ตถาคโต ปรมัมรณาทิ วา, "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมัมรณาทิ วาติ. เอว วุตเต เต อณตติคคิยา ปรีพพาสกา อายัสมันตี
อนุราโร เอตทโวจ "โส จายิ ภิกขุ นโว ภวิสสตี อธิรปัพพชิตโต, เกโร

* อนุปัตตินาติ วา อนุเป็นคำติ วา ปาโจ. = ส. เอว หิ เต; พ. เหวเมค.

อา ปน พาโล อพยัตโตติ. อตโธ อัมมตติถิยา ปรีพพาชกา
อายัสมันต อุนาริ นววาเทน จ พาลวาเทน จ อปสาเทตวา

อฏฐายาสนา ปักกมัสสุ.

อตโธ อายัสมโต อุนารัสส อจิรบักกนเตสฺสุ เตสฺสุ อัมมตติถิเยสฺสุ
ปรีพพาชเกสฺสุ เอตทโทสิ "สเจ โฆ มํ เต อัมมตติถิยา ปรีพพาชกา
อุตฺตริ ปุจฺเจยฺย, กถํ พยากรมาโน น ชวาทํ เตสฺสุ อัมมตติถิยานํ
ปรีพพาชกานํ วุตฺตวาทํ เจว ภควโต อัสสํ, น จ ภควันตํ อภเตน
อภากิจฺเจยฺย, ธมมัสส จานุธมมํ พยากรเวยฺย, น จ โภจิสฺส ธรรมมโก

วาทานุปาโต * คารยฺหิ จานํ อากัจเจยฺยาคิ. อตโธ อายัสมา อุนาโร
เยน ภควา เตนุปัสสังมิ; ออุปัสสังमितฺวา ๆเปว เอกมันตํ นิสินฺโน โฆ

อายัสมา อุนาโร ภควันตํ เอตทโวจ "อิธาทํ ภันฺเต ภควโต อวิทุเว
อรัมมณฺณุกุญฺจา ยํ วิทฺธามิ; อตโธ ภันฺเต สัมพหุลา อัมมตติถิยา ปรีพพาชกา

เยนาทํ เตนุปัสสังมัสสุ; ๆเปว มํ เอตทโวจ "โย โส ธาตุโส อุนารช
ตถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปัตติปัตโต, ตํ ตถาคโต อิมेषุ

จตุสฺสุ จานेषุ ปัณฺณายมาโน ปัณฺณเปติ "โทติ ตถาคโต ปรมมรณาติ
วา, "น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา, "โทติ จ น จ โหติ ตถาคโต

ปรมมรณาติ วา, "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ
วาคิ. เอวํ วุตฺตาทํ ภันฺเต เต อัมมตติถิเย ปรีพพาชเก เอตทโวจ

"โย โส ธาตุโส ตถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปัตติปัตโต,
ตํ ตถาคโต อัมมตฺตริ อิมหิ จตุหิ จานหิ ปัณฺณายมาโน ปัณฺณเปติ

"โทติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา, ๆเปว "เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมมรณาติ วาคิ. เอวํ วุตฺเต ภันฺเต เต อัมมตติถิยา

ปรีพพาชกา มํ เอตทโวจ "โส จายํ ภิกขุ นโว ภวีสสตี อจิรบัพพชิตฺโต,

* วาทานวาโททิมิ ปาโจ.

เถโร วา ปน พาลो อพยตโตติ. ออโธ มํ ภันเต เต อฉนตติถยา
 ปรีฬพาสกา นววาเทน จ พาลวาเทน จ อปสาเทตวา อฏฐายาสนา
 ปักกมสุ. ตัสส มยห ภันเต อจิรวกกนเตสฺส เตสฺส อฉนตติถเยสฺส
 ปรีฬพาสเกสฺส เอตทโทสิ “สเจ โช มํ เต อฉนตติถยา ปรีฬพาสกา
 อุตฺตร ปุจฺเจยฺย, กถิ พยากรมาโน น ชวาทํ เตสฺส อฉนตติถยานํ
 ปรีฬพาสกานํ วุตฺตวาทํ เจว ภควโต อัสสํ, น จ ภควันตํ อภเตน
 อพฺภาจิกเขยฺย, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พยากรเขยฺย, น จ โภจํ สหฺรหมมโก
 วาทานุปาโต คารยหิ จานํ อากฺขเจยฺยชาติ.

ตํ กิ มฉนสฺส อนุรธา ? ฐึปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ
 ภันเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สขํ วาติ. ทุกฺขํ ภันเต. ยํ ปนา-
 นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺม, กสฺสึ นุ ตํ สมนุบัสฺสตีติ “เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ
 เอโส เม อตฺตชาติ. โน เหนถํ ภันเต. เวทนา. สฉนฺนา. สขารา. วิณฺณานํ
 นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภันเต. ๑เปวํ ตัสฺมา ทิท ๑เปวํ เอวํ
 บัสฺสํ ๑เปวํ นาปรํ อิตถตฺตยาชาติ ปชานาติ.

ตํ กิ มฉนสฺส อนุรธา ? ฐึปี “ตถาคโตติ สมนุบัสฺสตีติ. โน เหนถํ
 ภันเต. เวทนา. สฉนฺ. สขารา. วิณฺณานํ “ตถาคโตติ สมนุบัสฺสตีติ.

โน เหนถํ ภันเต.

ตํ กิ มฉนสฺส อนุรธา ? ฐึปีสม ตถาคโตติ สมนุบัสฺสตีติ. โน
 เหนถํ ภันเต. อฉนตฺร ฐึปี ตถาคโตติ สมนุบัสฺสตีติ. โน เหนถํ ภันเต.
 เวทนาย ๑เปวํ อฉนตฺร เวทนาย ๑เปวํ สฉนฺนาย. อฉนตฺร สฉนฺนาย.
 สขารา. อฉนตฺร สขารา. วิณฺณานสฺม. อฉนตฺร วิณฺณานา ตถาคโตติ
 สมนุบัสฺสตีติ. โน เหนถํ ภันเต.

ตํ กิ มฉนสฺส อนุรธา ? ฐึปี. เวทนา. สฉนฺนา. สขารา. วิณฺณานํ

ตถาคโตติ สมณุปัสสัสสีติ. โน เทถ ภันเต.

ที กิ มัตถลลิต อุนรธา ? อย โส อวูบิ อเวทโน อสัณณิ อสชาโร
อวิณณาโน ตถาคโตติ สมณุปัสสัสสีติ. โน เทถ ภันเต. เอตถ จ เต
อุนรธา ทิฏฐิเจว รัมเม สัจจโต ตถโต* ตถาคโต อุนุปัสสิภยมาโน,
กัลลัน นู เต ต เวยยาकरणิ “โย โส อวูโส ตถาคโต อุตตมปุริโส
ปรหมปุริโส ปรหมปัตติปัตโต, ต ตถาคโต อัสสันตริ อิมหิ จตฺธิ จานเห
บัตถาปยมาโน บัตถาเปติ “โหติ ตถาคโต ปรัมมรณาทิ วา, “น โหติ
ตถาคโต ปรัมมรณาทิ วา, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรัมมรณาทิ
วา, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรัมมรณาทิ วาติ. โน เทถ
ภันเต. สาธุ สาธุ อุนรธา, ปุเพ จาหิ อุนรธา เอตทหิ จ ทุกขฉเจว
บัตถาเปมิ ทุกขัสส จ นิโรธันติ.

เอกั สมยั ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กัลลันทกนิวาเป. เตน โช
ปน สมเยน อายัสมา วักกสิ กุมภการนิเวสเน วิหริติ อาพาริโก ทุกขิตโต
พาทหคิลาน. อถโช อายัสมา วักกสิ อุนุปัสสิจาเก อามันเตสิ “เอถ
ตุเมท อวูโส, เยน ภควา เตนุปัสสิกมต; อุนุปัสสิกมิตวา มม วจเนน ภควโต
ปาเท สิริสา วันทถ “วักกสิ ภันเต ภิกขุ อาพาริโก ทุกขิตโต
พาทหคิลาน, โส ภควโต ปาเท สิริสา วันทตติ; เอวฉจ วเทถ
“สาธุ กิร ภันเต ภควา เยน วักกสิ ภิกขุ เตนุปัสสิกมต อุนกัมปิ
อุนุพาทายาติ. เอวมาวุโสติ โช เต ภิกขุ อายัสมโต วักกสิสส
ปฏิสสุตวา เยน ภควา เตนุปัสสิกมต; อุนุปัสสิกมิตวา วเปว ภควันติ
เอตทโวจ; “วักกสิ ภันเต ภิกขุ อาพาริโก ทุกขิตโต พาทหคิลาน,
โส ภควโต ปาเท สิริสา วันทติ, เอวฉจ ปน วเทติ “สาธุ กิร
ภันเต ภควา เยน วักกสิ ภิกขุ เตนุปัสสิกมต อุนกัมปิ อุนุพาทายาติ.

* เอว วุตตาคาเรน เวทิตัพพ.

อริวาสสิ ภควา คุณหาเวณ.

อดไซ ภควา นินาเสตวา บัตตจวรมาทาย เยนายัสมา วักลลิ

เตนุปสังมิ. อัททสา โช อายัสมา วักลลิ ภควันตํ ทวโตว ธาตัจฉนต;

ทิสวาน มัจเจเก สมณโจบ. อดไซ ภควา อายัสมนต วักลลิ เอตทโวจ

“อล วักลลิ, มา ทว มัจเจเก สมณโจบ, สันตมานิ ธาสนานิ

บถณตตานิ, ตตถาท นสทสสามต. นสท ภควา บถณตเต ธาสนเ.

นิสซชช โช ภควา อายัสมนต วักลลิ เอตทโวจ “กัจจิ เต วักลลิ

ชมนิย ? กัจจิ ยานนิย ? กัจจิ ทุกขา เวทนา ปฏิกกมณตติ โน

อภิกกมณตติ ? ปฏิกกโมสานํ บถณายติ โน อภิกกโมติ. น เม

ภันเต ชมนิย, น ยานนิย, พาพทา เม ทุกขา เวทนา อภิกกมณตติ

โน ปฏิกกมณตติ, อภิกกโมสานํ บถณายติ โน ปฏิกกโมติ. กัจจิ

เต วักลลิ น กัจจิ กุกกัจ ? น โทจิ วิบปฏิสาโรติ. คคช เม

ภันเต อนบปถ กุกกัจ, อนบปโก วิบปฏิสาโรติ. กัจจิ ปน ต วักลลิ

อตทา สลโต น อุปทตติ. น โช ม ภันเต อตทา สลโต อุปทตติ.

โน เจ กิร ต วักลลิ อตทา สลโต อุปทตติ; อด กัจจิ เต

กุกกัจ, โท จ วิบปฏิสาโรติ. จิรปฏิกาห ภันเต ภควันตํ ทสสนาย

อุปสังกมิตฺถาโม, นตถิ จ เม กายสม ตาวตทา พลมตทา, ยาวตาห

ภควันตํ ทสสนาย อุปสังกเมยขนต. อด วักลลิ, กิ เต อมิณา ปติกาเยน

ทิจฺเจน. โช โช วักลลิ รัมม บัสสตี โส ม บัสสตี; โช ม

บัสสตี โส รัมม บัสสตี. รัมม ทิ วักลลิ บัสสันโต ม บัสสตี,

ม บัสสันโต รัมม บัสสตี. ต กิ มถณสิ วักลลิ ? รูป นิจฺจ วา

อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ ภันเต. ย ปนานิจฺจ ทุกขา ว ต สช วาติ.

ทุกขา ภันเต. ย ปนานิจฺจ ทุกขา วิปริณามรัมม, กถลล นุ ต สมนุบัสสตี

“เอตัง มม เอโสหิมัสมิ เอโส เม อตฺตาคิ. โน เหนฺตัง ภันฺเต. เวทนา.
 สันณฺวา. สันชาวา. วิณฺณณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาคิ. อนิจฺจํ ภันฺเต. ๑เป๑ เอโส
 เม อตฺตาคิ. โน เหนฺตัง ภันฺเต. ตัสฺมา ทิท ๑เป๑ เอวิ บัสนฺตํ ๑เป๑
 นาปวิ อิตฺตํตฺตยาติ ปชานาตฺติ. อตฺโฆ ภควา อายสฺมนตํ วักกสิ อิมินา
 โอวาเทน โอวทิตฺวา อฏฺฐงฺกาสาสนา เยน คิซฺฌกฺกุฏฺเฐ บัพฺพโต เทน บั๊กมิ.”

อตฺโฆ อายสฺมา วักกสิ อจิรบั๊กกนตฺสส ภควโต อฏฺฐงฺกา เยามันเตสิ
 “เอต มํ อวฺสุโส มัจจกํ อโรเปตฺวา เยน อิลลิลิปลฺลํ กภาพสิลา
 เตนุปลังกมถ, กถํ ทิ นาม มาทิสฺโส อันตรฆเว กาลํ กตฺตพฺพ
 มัจเญยฺยาคิ. “เอวมาวฺโสติ โฆ เต ภักฺขุ อายสฺมโต วักกสิสฺส
 ปฏฺฐิสฺสุตฺวา อายสฺมนตํ วักกสิ มัจจกํ อโรเปตฺวา เยน อิลลิลิปลฺลํ
 กภาพสิลา เตนุปลังกมฺส. อตฺโฆ ภควา ตัจจํ วัตถํ ตัจจํ ทิวสาเวสฺส
 คิซฺฌกฺกุฏฺเฐ บัพฺพเต วิทาสิ. อตฺโฆ เทว เทวตาโย อภิกกนตฺยา
 วัตติยา อภิกกนตฺวณฺณา เกวลกบฺบิ คิซฺฌกฺกุฏฺเฐ โอภาเสตฺวา เยน ภควา
 เตนุปลังกมฺส; ๑เป๑ เอกมันตํ อฏฺฐงฺกํ. เอกมันตํ จิตา โฆ เอกา
 เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ “วักกสิ ภันฺเต ภักฺขุ วิเมกฺขาย เจเตตฺติ.
 อปฺรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ “โส ทิ นนฺโส” ภันฺเต สฺวิมฺตํโต
 วมฺจจิสฺสตีติ. อิทมโวจํ ตา เทวตาโย; อิทํ วัตถวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
 ปทกฺกชณฺณํ กตฺวา ตตฺถเวณฺตรรายสฺส.

อตฺโฆ ภควา ตัสฺสา วัตติยา อัจจเยน ภักฺขุ อามันเตสิ “เอต
 ตุมฺเห ภักฺขเว, เยน วักกสิ ภักฺขุ เตนุปลังกมถ; อပ္ปลังกมิตฺวา วักกสิ
 ภักฺขุ เอวิ วเทถ “สฺตนาวฺโส ทิว วักกสิ ภควโต วจนํ ทวณฺณ
 เทวตานํ; อิมิ อวฺสุโส วัตถํ เทว เทวตาโย อภิกกนตฺยา วัตติยา
 อภิกกนตฺวณฺณา เกวลกบฺบิ คิซฺฌกฺกุฏฺเฐ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปลังกมฺส;

๑, ๒ ส. เอวิ; พ. เตนุปลังกมิ; ธนํ น ทิสฺสตี.

อุปสังกมิตวา ภควันตี อภิวาเทตวา เอกมันตี อฏฺฐัจฺฉ; เอกมันตี จิตา โข
 อวุโส เอกา เทวตา ภควันตี เอตทโวจ “วักกสิ ภันเต ภิกขุ วิโมกฺกชายน
 เจเตตฺตี; อปฺวา เทวตา ภควันตี เอตทโวจ “โส ทิ นุน โส ภันเต
 สฺวิมุตฺโต วิมุจฺจิสฺสตีติ; ภควา จ ตํ อวุโส วักกสิ เอวมาห “มา
 ภายี วักกสิ มา ภายี วักกสิ, อปฺปํกัณฺเต มรณํ ภวิสฺสตี, อปฺปํกา
 กาลกิริยาติ. “เอวํ ภันเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต ปฏฺฐิสฺสตีวา
 เยนายสมฺมา วักกสิ เตนุปลํสกมฺส; อุปสังกมิตวา อายสมฺมนตี วักกสิ
 เอตทโวจ “สฺนฺววโส วักกสิ ภควโต วจนํ ทวฺนฺนณฺจ เทวตานันตี.
 อตฺโธ อายสมฺมา วักกสิ อปฺปฏฺฐิจาเก อามันเตสิ “เอต มํ อวุโส
 มัจฉกา โลโรเปต, กถํ ทิ นาม มาทิสฺส อุจฺเจ อสเน นิสฺสตีวา
 ตฺสตี ภควโต สาสนํ โสตฺพหํ มัจฉเณยยาติ. “เอวมาวโสติ โข เต
 ภิกขุ อายสมฺมโต วักกิสฺสตี ปฏฺฐิสฺสตีวา อายสมฺมนตี วักกสิ มัจฉกา
 โลโรเปสฺส “อิมํ อวุโส วัตต เทว เทวตาโย อภิกกัณฺตายน วัตตยา
 ๆเปฯ เอกมันตี อฏฺฐัจฺฉ; เอกมันตี จิตา โข อวุโส เอกา เทวตา
 ภควันตี เอตทโวจ “วักกสิ ภันเต ภิกขุ วิโมกฺกชายน เจเตตฺตี; อปฺวา
 เทวตา ภควันตี เอตทโวจ “โส ทิ นุน โส ภันเต สฺวิมุตฺโต
 วิมุจฺจิสฺสตีติ; ภควา จ ตํ อวุโส วักกสิ เอวมาห “มา ภายี วักกสิ
 มา ภายี วักกสิ, อปฺปํกัณฺเต มรณํ ภวิสฺสตี, อปฺปํกา กาลกิริยาติ.
 เตนหาวิโส มม วจนเนน ภควโต ปาเท สิวสา วันทถ “วักกสิ ภันเต
 ภิกขุ อพาธโก ทุกฺขโต พาพทคฺคิลาโน, โส ภควโต ปาเท สิวสา
 วันทติ, เอวณฺจ วเทติ “รูปํ อนินฺจจฺจาทํ ภันเต น กังขามิ, “ยถนินฺจ
 ตํ ทุกฺขนฺต น วิจกฺกฉามิ, “ยถนินฺจ ทุกฺข วิปริณามชฺชम्म, นตฺถิ
 เม ตตฺถ ฉนฺนโต วา วาโค วา เปมํ วาติ น วิจกฺกฉามิ. เวทนา
 อนินฺจจฺจาทํ ภันเต น กังขามิ, “ยถนินฺจ ตํ ทุกฺขนฺต น วิจกฺกฉามิ,

“ยทนิจัจ ทุภช วิปริณามธัมม, นัตถิ เม ตตฺถ ฉนฺโท वा वाโค वा
 เปมิ वाति न विजिज्जामि. สัณเภา อนิจฺจาตาหํ ภันเต น กังขามิ,
 “ยทนิจัจ ตํ ทุภชฺชนฺติ น วิจिจฺจามิ, “ยทนิจัจ ทุภช วิปริณามธัมม,
 นัตถิ เม ตตฺถ ฉนฺโท वा वाโค वा เปมิ वाติ न विजिज्जामि.
 สัชชารา อนิจฺจาตาหํ ภันเต न कङ्खामि, “ยทนิจัจ ตํ ทุภชฺชนฺติ न
 विजिज्जामि, “ยทนิจัจ ทุภช วิปริณามธัมม, นัตถิ เม ตตฺถ ฉนฺโท
 वा वाโค वा เปมิ वाति न विजिज्जामि. วิณฺณานํ อนิจฺจาตาหํ ภันเต
 न कङ्खामि, “ยทนิजัจ ตํ ทุภชฺชนฺติ न विजिज्जामि, “ยทนิजัจ ทุภช
 विปริณामธम्म, नत्थि मे च्छन्तो वा वाको वा पेम्मि वाति न
 विजिज्जामित्. “เอวมาวุโสติ โช เต ภิกขุ อายัสสมโต วักกสิสฺส
 ปฏิสฺสุตวา ปักกมัสสุ. อถโช อายัสสมา วักกสิ อจิริปากันเตสุ เตสุ
 ภิกขุสุ สัตถิ อาทเวสิ.

อถโช เต ภิกขุ เยน ภควา เตนุปสังกมัสสุ; ออุปสังกमितวา เอกมนตํ
 นิสฺสิตฺส. เอกมนตํ นิสฺสินฺนา โช เต ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจु “วักกสิ
 ภันเต ภิกขุ อพาธิโก ทุภชิตो พาทหคिलाโน, โส ภควโต ปาเท
 สิริสา วันทติ, เอวณจ วเทติ “รูปี อนิจฺจาตาหํ ภันเต न कङ्खामि,
 “ยทनिजัจ ตํ ทุภชฺชนฺติ न विजिज्जामि, “ยทनिजัจ ทุภช วิปริณามธम्म,
 นัตถิ मे तत्तद च्छन्तो वा वाको वा पेम्मि वाति न विजिज्जामि.
 เวทนา. สัณเภา. สัชชารา. วิณฺณานํ อนิจฺจาตาหํ ภันเต न कङ्खामि,
 “यทनिजัจ ตํ ทุภชฺชนฺติ न विजिज्जामि, “ยทनिजัจ ทุภช วิปริณามธम्म,
 นัตถิ मे तत्तद च्छन्तो वा वाको वा पेम्मि वाति न विजिज्जामित्.

อถโช ภควา ภิกขุ อามันเตสิ “อายาม ภิกขเว, เยน อสิคิลปัสสิ
 กภาพสิลา เตนุปสังกมัสสึสาม; ยตฺถ วักกสิณา กลปุตฺเตน สัตถิ อาทวิตฺติ.
 “เอวํ ภันเตติ โช เต ภิกขุ ภควโต ปัจจิสฺสิตฺส. อถโช ภควา

สิมพุกเลหิ ภิกขุหิ สฺทริ เยน อัสสิลปัสสึ กภาพสิลา เตนุปัสสังกมิ.
 อัททสา โข ภควา อายสฺมนต วักกสิ ทฺรโตว มณฺจเก วิวตฺตกชนฺธิ
 เสยฺยมานิ. เตน โข ปน สมฺเยน รุมายิตตคฺคิ ติมวายิตตคฺคิ คัจฉเตว
 ปุริมทิสฺส คัจฉติ ปัจฉิมทิสฺส คัจฉติ อุตฺตรทิสฺส คัจฉติ ทักฺขณทิสฺส,
 คัจฉติ อุตฺตรทิสฺส คัจฉติ อโรทิสฺส คัจฉติ อนุทิสฺส. อถ โข ภควา ภิกขุ
 อามันเตสิ "บัสสเถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว เอว รุมายิตตคฺคิ ติมวายิตตคฺคิ
 คัจฉเตว ปุริมทิสฺส ๆเปว คัจฉติ อนุทิสฺสนฺติ. "เอว ภันเต. เอโส โข
 ภิกฺขเว มาโร ปาปมา วักกสิสฺส กุลปฺตคฺคิสฺส วิณฺณานํ สมนฺเวสฺสิ - "กตฺถ
 วักกสิสฺส กุลปฺตคฺคิสฺส วิณฺณานํ ปตฺตฺว จิตฺตํ. อปฺปตฺตฺว จิตฺตํ จ ภิกฺขเว
 วิณฺณาณเณ วักกสิ กุลปฺตโต ปรีนัพฺพุตฺติ.

เอกํ สมยํ ภควา ราชคเเท วิหริติ เวพฺพเน กลันทกนิวาเป. เตน
 โข ปน สมฺเยน อายสฺมา อัสสิชชี กัสสิปการาเม วิหริติ อาพาริโก
 ทุกฺขิตโต พาทฺทคฺคิลาโน. อถ โข อายสฺมา อัสสิชชี อပ္ปฏฺฐจาเก อามันเตสิ
 "เอถ ตุมฺเห อวฺุโส, เยน ภควา เตนุปัสสังกมฺตุ; อฺุปลังกมิตฺวา มม
 วจนฺเน ภควโต ปาเท สิวสา วันทตฺถ "อัสสิชชี ภันเต ภิกขุ อาพาริโก
 ทุกฺขิตโต พาทฺทคฺคิลาโน, โส ภควโต ปาเท สิวสา วันทตฺถ; เอวฺฉจ
 วเทถ "สารุ กิร ภันเต ภควา เยน อัสสิชชี ภิกขุ เตนุปัสสังกมฺตุ
 อนุกมฺปิ อฺุปาทายาติ. "เอวมวฺุโสติ โข เต ภิกขุ อายสฺมโต อัสสิชชีสฺส
 ปฏฺฐิสฺส ตฺวา เยน ภควา เตนุปัสสังกมฺตุ; อฺุปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวนาทฺตฺวา
 เอกมนตํ นิสฺสทฺส. เอกมนตํ นิสฺสนฺนา โข เต ภิกขุ ภควันตํ
 เอตทโวจฺุ "อัสสิชชี ภันเต ภิกขุ อาพาริโก ทุกฺขิตโต พาทฺทคฺคิลาโน,
 โส ภควโต ปาเท สิวสา วันทตฺถ; เอวฺฉจ วเทติ "สารุ กิร ภันเต
 ภควา เยน อัสสิชชี ภิกขุ เตนุปัสสังกมฺตุ อนุกมฺปิ อฺุปาทายาติ.

• ส. พ. เสมานิ. = พ. เอว; ส. สมนฺเนสฺสิ.

ขริวาเสสิ ภควา ทุณห์ภาเวน.

อดโฆ ภควา สายัณ्हสมย์ ปฏิสัลลانا วุฏฺฐิโต เยนายัสมา อัสสชชิตานปลังกมิ. อททสา โฆ อายัสมา อัสสชชิต ภควันตํ ทูโรโตว อากัจฉนตํ; ทิสวาน มัจเจะ สมันโจบิ. อดโฆ ภควา อายัสมันตํ อัสสชชิต เอตทโวจ “อลล อัสสชชิต, มา ตว มัจเจะ สมันโจบิ, สันตมานิ อาสนานิ ปณณตทานิ, ตตตาท นิสทสสามัต. นิสท ภควา ปณณตเต อาสเน. นิสชชชช โฆ ภควา อายัสมันตํ อัสสชชิต เอตทโวจ “กัจจิต เต อัสสชชิต ขมนियํ? กัจจิต ยापนियํ? ๆเปว ปฏิกกโมสานํ ปณณายติ โน อภิกกโมติ. น เม ภาันเต ขมนियํ, น ยापนियํ, ๆเปว อภิกกโมสานํ ปณณายติ โน ปฏิกกโมติ. กัจจิต เต อัสสชชิต น กิมจิก กุกกัจจ? น โกจ วิปปฏิสาโรติ. ตคฺชม เม ภาันเต อนนฺตํ กุกกัจจ, อนนฺตํโก วิปปฏิสาโรติ. กัจจิต ปน ตํ อัสสชชิต อตฺตา สัลโลโต น อุปทตฺติ. น โฆ มํ ภาันเต อตฺตา สัลโลโต อุปทตฺติ. โน เจ กิร ตํ อัสสชชิต อตฺตา สัลโลโต อุปทตฺติ; อด กิมจ เต กุกกัจจ, โโก จ วิปปฏิสาโรติ. ปุพเพ ชาหํ ภาันเต เกลณณเณ บัลลสมเภาตวา กายสชาเว วิหรามิ, สอหํ สมาริ น ปฏิสภามิ; ตสส มยห ภาันเต ตํ สมาริ อับปฏิสภโต เอวํ โหติ “โน จ ชาหํ ปริหายามตี. เย เต อัสสชชิต สมณพราหมณา สมาริสารกา สมาริสามันณา, เตสันตํ สมาริ อับปฏิสภตํ เอวํ โหติ “โน จัสส มยํ ปริหายามาติ. ตํ กิ มณณสิ อัสสชชิต? รุเป นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภาันเต. ๆเปว วิณณณณ นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภาันเต. ตสฺมา ทิท ๆเปว เอวํ บัลล ๆเปว นاپวํ อิตตตฺตาयाติ ปชานาติ. โส สุขฉณเจ เวทนํ เวทยติ “สา อนิจจจาติ ปชานาติ, “อนนฺตํโลสิตาติ ปชานาติ, “อนนินนํทิตาติ ปชานาติ; ทุกฺฉณเจ เวทนํ เวทยติ “สา อนิจจจาติ ปชานาติ, “อนนฺตํโลสิตาติ ปชานาติ, “อนนินนํทิตาติ ปชานาติ;

อทุกขมสุขังเจ เวหน เวทยติ “สา อนิจจาติ, ๑เปว “อนภินันทิตาติ ปชานาติ.
 โส สุขังเจ เวหน เวทยติ วิสัณญ์โต น เวทยติ, ทุกขังเจ เวหน
 เวทยติ วิสัณญ์โต น เวทยติ, อทุกขมสุขังเจ เวหน เวทยติ
 วิสัณญ์โต น เวทยติ “สา อนิจจาติ ปชานาติ, ๑เปว “อนภินันทิตาติ
 ปชานาติ. โส กายปริยันตักังเจ เวหน เวทยมาโน “กายปริยันตัก เวหน
 เวทยามตี ปชานาติ, ชีวิตปริยันตักังเจ เวหน เวทยมาโน “ชีวิตปริยันตัก
 เวหน เวทยามตี ปชานาติ, “กายัสส เกทา อหุริ ชีวิตปริยาทานา
 อีเรว สัพพะเวทยิตานิ อนภินันทิตานิ สัตถวิสัณตติ ปชานาติ.

เสยยถาป อัสสชชี เศลลัง ปรุจิจ วิฏฐิง ปรุจิจ เศลปทัตตีไป
 ฉาเยยย, คัสเสว เศลลัส จ วิฏฐยา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพพาเยยย.
 เอเวเว โช อัสสชชี ภิกขุ กายปริยันตัก เวหน เวทยมาโน “กายปริยันตัก
 เวหน เวทยามตี ปชานาติ, ชีวิตปริยันตัก เวหน เวทยมาโน “ชีวิตปริยันตัก
 เวหน เวทยามตี ปชานาติ, “กายัสส เกทา อหุริ ชีวิตปริยาทานา อีเรว
 สัพพะเวทยิตานิ อนภินันทิตานิ สัตถวิสัณตติ ปชานาติ.

เอก สมย สัมพทสา เถวา ภิกขุ โสสมพิย วิหรันติ โฆสิตถาวาเม.
 เตน โช ปน สมเยน ชายัสมา เขมโก พทริการาเม วิหริติ อาพาธิโก
 ทุกขโต พาพทคิลาโน. อถโช เถวา ภิกขุ สายันตสมย ปรุจิสลลาณา
 วุจิจทา ชายสมนต ทาสก อัมมเตส “เอหิ ตว อวุโส ทาสก, येन
 เขมโก ภิกขุ เตนุปสังกม, อุปสังกมิตวา เขมก ภิกขุ เอว วเทหิ “เถวา
 ต อวุโส เขมก เอวมาหุสุ “กัจจิ เต อวุโส ขมนนिय ? กัจจि
 ยานนिय ? กัจจิ ทุกขา เวทนา ปรุจิกกมนตติ โน อภิกกมนตติ ? ปรุจิกกโม-
 สานัน บัณณายติ โน อภิกกโมติ. “เขมวอวุโสติ โช ชายัสมา ทาสโค
 เถวานัน ภิกขุณัน ปรุจิสลุตวา เขนายัสมา เขมโก เตนุปสังกม, อุปสังกมิตวา

ชายสมณติ เขมกั เอตทโวจ “เถรา ตั อวุโส เขมก เอมาทัสสุ “กัจจ
 เต อวุโส ชมนิยั ? กัจจิ ยาปนิยั ? กัจจิ ทุกขา เวทนา ปฏิกกมัตติ
 โน อภิกกมัตติ ? ปฏิกกโมสานั บัณณายติ โน อภิกกโมติ. น เม
 อวุโส ชมนิยั, น ยาปนิยั, พาพทา เม ทุกขา เวทนา อภิกกมัตติ
 โน ปฏิกกมัตติ, อภิกกโมสานั บัณณายติ โน ปฏิกกโมติ.

อลไซ ชายัสมา ทาสโก เยน เถรา ภิกขุ เตนุปลังกมิ; อุปสังกมิตวา
 เถเว ภิกขุ เอตทโวจ “เขมโก อวุโส ภิกขุ เอมาทา “น เม อวุโส
 ชมนิยั, น ยาปนิยั, พาพทา เม ทุกขา เวทนา อภิกกมัตติ
 โน ปฏิกกมัตติ, อภิกกโมสานั บัณณายติ โน ปฏิกกโมติ.

เอहि ตัว อวุโส ทาสก, เยน เขมโก ภิกขุ เตนุปลังกมิ;
 อุปสังกมิตวา เขมกั ภิกขุ เอว วเทहि “เถรา ตั อวุโส เขมก เอมาทัสสุ
 “บัณณิเม อวุโส อุปาทานกขนธา วุตตา ภควตา: เสยยถิ ?
 รูปาทานกขนโร เวณูปาทานกขนโร สันณูปาทานกขนโร สขารูปาทานก-
 ขนโร วิณณูปาทานกขนโร; อิมิสสุ ชายัสมา เขมโก บัณณิสสุ
 อุปาทานกขนเรสุ กิลลิจิ อตติ वा อตตนิยั वा สมนุปลัสสตีติ.

“เอวมาวุโสติ โช ชายัสมา ทาสโก เถรานั ภิกขุณั ปฏิสัสสุตวา เยนายัสมา
 เขมโก เตนุปลังกมิ; ๗เป๗ เถรา ตั อวุโส เขมก เอมาทัสสุ “บัณณิเม
 อวุโส อุปาทานกขนธา วุตตา ภควตา: เสยยถิ ? รูปาทานกขนโร
 ๗เป๗ วิณณูปาทานกขนโร; อิมิสสุ ชายัสมา เขมโก บัณณิสสุ อุปาทานก-
 ขนเรสุ กิลลิจิ อตติ वा อตตนิยั वा สมนุปลัสสตีติ. บัณณิเม อวุโส
 อุปาทานกขนธา วุตตา ภควตา: เสยยถิ ? รูปาทานกขนโร ๗เป๗
 วิณณูปาทานกขนโร; อิมิสสุ ชวาทิ อวุโส บัณณิสสุ อุปาทานกขนเรสุ
 น กิลลิจิ อตติ वा อตตนิยั वा สมนุปลัสสามีติ.

อลไซ ชายัสมา ทาสโก เยน เถรา ภิกขุ เตนุปลังกมิ; อุปสังกมิตวา

เถเว ภิกขุ เอตทโวจ “เชมโก อวุโส ภิกขุ เอมมาท “บัณฺเฑิม
 อุปาทานกชนธา วุตตา ภควตา: เสยฺยถิทฺ ? รูปาทานกชนโร ๆเปฯ
 วิณฺณณูปาทานกชนโร; อิมสฺ ขวาท อวุโส บัณฺเฑิมสฺ อุปาทานกชนเรสุ
 น กิลฺลิจ อตฺตํ วา อตฺตนิยํ วา สมนุบัตฺตสามิต. เอทํ ทว อวุโส
 ทาสก, เยน เชมโก ภิกขุ เตนุปลํกม; อุปปลํกมิตวา เชมกํ ภิกขุ เหว วเทท
 “เถวา ทํ อวุโส เชมก เอมมาทสฺ “บัณฺเฑิม อวุโส อุปาทานกชนธา
 วุตตา ภควตา: เสยฺยถิทฺ ? รูปาทานกชนโร ๆเปฯ วิณฺณณูปาทานกชนโร;
 โน เจ กิรายสฺมา เชมโก อิมสฺ บัณฺเฑิมสฺ อุปาทานกชนเรสุ กิลฺลิจ อตฺตํ
 วา อตฺตนิยํ วา สมนุบัตฺตสิทฺ; เตนหายสฺมา เชมโก อรทํ ชินฺนาสโวติ.
 “เอวมวุโสติ โช อายสฺมา ทาสโก เถรวนํ ภิกขุณํ ปฏฺฐิสฺสุทวา เยนายสฺมา
 เชมโก ๆเปฯ เถวา ทํ อวุโส เชมก เอมมาทสฺ “บัณฺเฑิม อวุโส
 อุปาทานกชนธา วุตตา ภควตา: เสยฺยถิทฺ ? รูปาทานกชนโร ๆเปฯ
 วิณฺณณูปาทานกชนโร; โน เจ กิรายสฺมา เชมโก อิมสฺ บัณฺเฑิมสฺ
 อุปาทานกชนเรสุ กิลฺลิจ อตฺตํ วา อตฺตนิยํ วา สมนุบัตฺตสิทฺ; เตนหายสฺมา
 เชมโก อรทํ ชินฺนาสโวติ. บัณฺเฑิม อวุโส อุปาทานกชนธา วุตตา
 ภควตา: เสยฺยถิทฺ ? รูปาทานกชนโร ๆเปฯ วิณฺณณูปาทานกชนโร; อิมสฺ
 ขวาท อวุโส บัณฺเฑิมสฺ อุปาทานกชนเรสุ น กิลฺลิจ อตฺตํ วา อตฺตนิยํ วา
 สมนุบัตฺตสามิต, น จมทํ อรทํ ชินฺนาสโว; อปํ จ เม อวุโส บัณฺเฑิมสฺ
 อุปาทานกชนเรสุ อสฺสมิต อธิคตํ, “ออมทมสฺมิต จ น สมนุบัตฺตสามิต.

อตโช อายสฺมา ทาสโก เยน เถวา ภิกขุ เตนุปลํกม; อุปปลํกมิตวา
 เถเว ภิกขุ เอตทโวจ “เชมโก อวุโส ภิกขุ เอมมาท “บัณฺเฑิม อวุโส
 อุปาทานกชนธา วุตตา ภควตา: เสยฺยถิทฺ ? รูปาทานกชนโร ๆเปฯ
 วิณฺณณูปาทานกชนโร; อิมสฺ ขวาท อวุโส บัณฺเฑิมสฺ อุปาทานกชนเรสุ
 น กิลฺลิจ อตฺตํ วา อตฺตนิยํ วา สมนุบัตฺตสามิต, น จมทํ อรทํ ชินฺนาสโว;

ขบ จ เม อวุโส ปังจสุ อปาทานกชนเรสุ อัสमित อริคตฺ, “อยมํทมสมต
 จ น สมนุปลสามติ. เอเท ทิว อวุโส ทาสก, เยน เขมโก ภิกขุ
 เตนุปลังกมิ; อุลปลังกมิตวา เขมกํ ภิกขุ เอว วเทหิ “เถว ทํ อวุโส
 เขมก เอวมาทสุ “ยเมตํ อวุโส เขมก “อัสमित วเทสิ, กิเมตํ “อัส มิต วเทสิ ?
 รูปํ “อัสमित วเทสิ ? อังณตฺร รูปา “อัสमित วเทสิ ? เวทนํ. สันณํ. สัจจาเร.
 วิณณานํ “อัสमित วเทสิ ? ๗เปว อังณตฺร วิณณานา “อัสमित วเทสิ ?
 ยเมตํ อวุโส เขมก “อัสमित วเทสิ, กิเมตํ “อัส มิต วเทสิติ. “เอวมาวุโสติ
 โข อายัสมา ทาสโก เถวานํ ภิกขุณํ ปฏิสัสสุตฺวา เยนายัสมา เขมโก
 เตนุปลังกมิ; อุลปลังกมิตวา อายัสมนตํ เขมกํ เอตทโวจ “เถว ทํ
 อวุโส เขมก เอวมาทสุ “ยเมตํ อวุโส เขมก “อัสमित วเทสิ, กิเมตํ
 “อัสमित วเทสิ ? รูปํ “อัสमित วเทสิ ? อังณตฺร รูปา “อัสमित
 วเทสิ ? เวทนํ. สันณํ. สัจจาเร. วิณณานํ “อัสमित วเทสิ ? อังณตฺร
 วิณณานา “อัสमित วเทสิ ? ยเมตํ อวุโส เขมก “อัสमित วเทสิ,
 กิเมตํ “อัส มิต วเทสิติ. อลํ อวุโส ทาสก, กิ อิมาย สันชวานิกาย
 อหาราวุโส ทณฺฑํ; อทเมว เยน เถว ภิกขุ เตนุปลังกมิตสามติ.

อดโข อายัสมา เขมโก ทณฺฑทโมลฺลมกํ* เยน เถว ภิกขุ เตนุปลังกมิ;
 อุลปลังกมิตวา เถเรหิ ภิกขุหิ สัทธ สัมไมเท, สัมไมเทนํยํ กถํ สาธาณยํ
 วัตสาเรตวา เอกมนตํ นิสฺส. เอกมนตํ นิสฺสนน โข อายัสมนตํ เขมกํ เถว ภิกขุ
 เอตทโวจ “ยเมตํ อวุโส เขมก “อัส มิต วเทสิ, กิเมตํ “อัส มิต
 วเทสิ ? รูปํ “อัส มิต วเทสิ ? อังณตฺร รูปา “อัส มิต วเทสิ ?
 เวทนํ. สันณํ. สัจจาเร. วิณณานํ “อัส มิต วเทสิ ? อังณตฺร
 วิณณานา “อัส มิต วเทสิ ? ยเมตํ อวุโส เขมก “อัส มิต วเทสิ,
 กิเมตํ “อัส มิต วเทสิติ. น ชวาทํ อวุโส รูปํ “อัส มิต วทามิ,

* ส. เอว; พ. ทณฺฑทโมลฺลมก.

๓๒ อฉฉตฺร รูปา "อสมฺมิต วทามิ, น เวทนํ. น สฉฉณํ. น สฉชาเว.
 ๓๓ วิณณณณ "อสมฺมิต วทามิ, ๓๒ อฉฉตฺร วิณณณณ "อสมฺมิต วทามิ;
 ๓๔ จ เม อวฺวโส บัณฺจสฺสุ อปาทานกฺขนเรสุ อสมฺมิต อริคฺคํ, "อสมฺมิต
 ๓๕ จ สมฺมณฺุสฺสํ. เสยฺยถาปิ อวฺวโส อุมฺปลัสฺส วา ปทุมัสฺส วา
 ๓๖ ปุณฺทริกัสฺส วา คณฺโธ, โย น โห เอเว วทเยยฺย "ปัตตคฺคัสฺส คณฺโรติ
 ๓๗ วา "วิณณณณ คณฺโรติ วา "กิลฺลชกฺขสฺส * คณฺโรติ วา; สัมมา น โห
 ๓๘ โส วทมาโน วทเยยฺยติ. โน เทตํ อวฺวโส. ยถากถํ ปนาวฺวโส สัมมา
 ๓๙ พฺยากรมาโน พฺยากรเยยฺยติ. "ปุมฺปลัสฺส คณฺโรติ โห อวฺวโส สัมมา
 ๔๐ พฺยากรมาโน พฺยากรเยยฺยติ. เอเวเมว ชฺวาทํ อวฺวโส น รูปํ "อสมฺมิต วทามิ,
 ๔๑ ๓๒ อฉฉตฺร รูปา "อสมฺมิต วทามิ, น เวทนํ. น สฉฉณํ. น สฉชาเว.
 ๔๒ วิณณณณ "อสมฺมิต วทามิ, ๓๒ อฉฉตฺร วิณณณณ "อสมฺมิต วทามิ;
 ๔๓ จ เม อวฺวโส บัณฺจสฺสุ อปาทานกฺขนเรสุ อสมฺมิต อริคฺคํ, "อสมฺมิต
 ๔๔ จ สมฺมณฺุสฺสํ. กิลฺลจาปิ อวฺวโส อริยสฺวากัสฺส บัณฺจวิรมฺภาคิยานิ
 ๔๕ สฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ
 ๔๖ อปาทานกฺขนเรสุ อนฺุสฺสทคฺโค "อสมฺมิต มาโน, "อสมฺมิต ฉฉฉฉ, "อสมฺมิต
 ๔๗ อนฺุสฺสโย อสมฺมทโค. โส อปฺเรน สฉฉฉฉ บัณฺจสฺสุ อปาทานกฺขนเรสุ อหฺยพฺ-
 ๔๘ พฺยานบุมฺปลัสฺส วิหฺรติ "อฉฉ รูปํ, อฉฉ รูปบุมฺปลัสฺส สฉฉฉโย, อฉฉ รูปบุมฺปลัสฺส
 ๔๙ อฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ
 ๕๐ สฉฉฉโย, อฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ
 ๕๑ อหฺยพฺยานบุมฺปลัสฺสโน วิหฺรโต โยบฺปลัสฺส โหติ บัณฺจสฺสุ อปาทานกฺขนเรสุ
 ๕๒ อนฺุสฺสทคฺโค "อสมฺมิต มาโน, "อสมฺมิต ฉฉฉฉ, "อสมฺมิต อนฺุสฺสโย
 ๕๓ อสมฺมทโค; โสปิ สฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ. เสยฺยถาปิ อวฺวโส วัตถํ สกฺกิลฺลิจฺฉ
 ๕๔ มลฺลคฺคหิตํ, ตเมเน สํมากา รชกัสฺส อนฺุบปทฺตฉฉ, ตเมเน รชโก อฺุเส

* ส. เอเว; พ. กิลฺลชกฺขราย.

วา ขาเว วา โคมเย วา สัมภักตวา อัจเฉ อุตเท วิกขาลเถ; กิณจาบี
 ตี โหติ วัตถิ ปริสุทฺธิ ปริโยทาท, อถ ขวัสส โหติ โย จ อนุสทคโต
 อุตคันโธ วา ขารคันโธ วา โคมยคันโธ วา อสมฺหโต, ตเมเน รชโก
 สามิกานํ เทติ, ตเมเน สามิกา คันธปริภาเวเต กรณฺทเท นิกฺขปนฺตี;
 โยบัสส โหติ อนุสทคโต อุตคันโธ วา ขารคันโธ วา โคมยคันโธ
 วา อสมฺหโต, โสบี สมฺกฺขมาตํ คัจฉตี. เอเวเว โข อวาโส กิณจาบี
 อริยสาวกัสส บัณฺโงโรรมภาคิยานิ สยฺมโลเชชานานิ ปถินานิ ภวนฺตี, อถ ขวัสส
 โหติ เวย บัณฺโงสุ อูปาทานกฺขนเรสุ อนุสทคโต “อัสสมิตฺติ มาโน, “อัสสมิตฺติ
 ฉนฺโต “อัสสมิตฺติ อนุสโย อสมฺหโต; โส อปเรเน สมเยเน บัณฺโงสุ
 อูปาทานกฺขนเรสุ อหฺยพฺพยานุบัสส วิหริตี “อิติ รูปึ, อิติ รูปัสส สมฺหโย,
 อิติ รูปัสส อตถกฺโม; อิติ เวทนา. อิติ สยฺมณา. อิติ สขารา. อิติ
 วิณฺณณณ, อิติ วิณฺณณัสส สมฺหโย, อิติ วิณฺณณัสส อตถกฺโมติ;
 ตสฺสเมสฺส บัณฺโงสุ อูปาทานกฺขนเรสุ อหฺยพฺพยานุบัสสโน วิหริโต โยบัสส
 โหติ บัณฺโงสุ อูปาทานกฺขนเรสุ อนุสทคโต “อัสสมิตฺติ มาโน, “อัสสมิตฺติ
 ฉนฺโต “อัสสมิตฺติ อนุสโย อสมฺหโต, โสบี สมฺกฺขมาตํ คัจฉตี.

เอเว วัตเต เถรา ภิกฺขุ อายสฺมฺนตํ เขมกํ เอตทโวจํ “น โข
 มยํ อายสฺมฺนตํ เขมกํ วิหเสสาเปกฺขา อปฺจณฺมหา; อปฺ จายสฺมา เขมโก
 ปโหติ ตสฺส ภควโต สาสนํ วิตถาเรเน อากฺกิชิตํ เทเสตี บัณฺณเปตี
 บัฏฺฐเปตี วิวริตี วิภิชิตํ อุตคานิกฺกตํ, ยถิทํ อายสฺมตา เขมเกเน ตสฺส
 ภควโต สาสนํ วิตถาเรเน อากฺกิชิตํ เทเสตี บัณฺณเปตี บัฏฺฐเปตี วิวริตี
 วิภิชิตํ อุตคานิกฺกตณฺตี.

อิทมโวจํ อายสฺมา เขมโก. อตฺตมฺนา เถรา ภิกฺขุ อายสฺมโต เขมกัสส
 ภาสิตํ อภินนฺทํ. อิมสฺมฉนฺจ ปน เวยยากรณฺสสมฺ ภณฺณมานเณ สวฺภูจิมตตานํ
 เถรานํ ภิกฺขุณํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิสฺสุ อายสฺมโต. จ

เขมกัสสาทิ.

เอกั สมัยั สัมพทลา เถรา ภิกขุ พารานสิยั วิหรัณคิ อัสสิปตเน
มิตทาเย. อตโฆ อายัสมา ฉันโน สายนทสมัยั ปฏิสัลลาณา วุฏฺฐิจิโต
อปุปฺปนฺนั อาทาย วิทาเรณ วิหารั อุปสังกมิตวา เถเร ภิกขุ เอตทโวจ
“โอวทั้นตุ มั อายสมฺนโต เถรา, อนุสาสนันตุ มั อายสมฺนโต เถรา,
กโรันตุ เม อายสมฺนโต เถรา รัมม กถั, ยถาทั รัมม บัสเสยยนติ.

เอวั วุตเต เถรา ภิกขุ อายสมฺนตึ ฉันนึ เอตทโวจึ “รูปึ โฆ
อวโส ฉันนึ อนิจฺจา, เวทนา อนิจฺจา, สัณฺณา อนิจฺจา, สัขารา อนิจฺจา,
วิณฺณานึ อนิจฺจา; รูปึ อนตฺตา, เวทนา. สัณฺณา. สัขารา. วิณฺณานึ
อนตฺตา; สัพเพ สัขารา อนิจฺจา, สัพเพ รัมมา อนตฺตาทิ. อตโฆ
อายสมฺโต ฉันนัสสึ เอตทโทสิ “มยทบ โฆ เอวั ทอติ “รูปึ

อนิจฺจา, เวทนา. สัณฺณา. สัขารา. วิณฺณานึ อนิจฺจา; รูปึ อนตฺตา, เวทนา.
สัณฺณา. สัขารา. วิณฺณานึ อนตฺตา; สัพเพ สัขารา อนิจฺจา, สัพเพ
รัมมา อนตฺตาทิ; อต จ ปน เม สัพพสัขารสมเถ สัพพปริปฏิณิสสัคเค

ตตทกขเย วิราเค นิโรเธ นิพพานे จิตฺตึ น บัชชทตี น ปัสสตี
น สันตัญฺจตี น วิมฺจจตี, ปวิตสสันนาอุปาทานึ อุมฺบชชตี, บัจฺจุทาวตคตี
มานสึ, อต โภจรหิ เม อตฺตาทิ. น โฆ ปเนตึ รัมมึ บัสสโต ทอติ
“โก นุ โฆ เม ทถา รัมมึ เทเสยยั, ยถาทั รัมมึ บัสเสยยนติ. อตโฆ
อายสมฺโต ฉันนัสสึ เอตทโทสิ “อัย โฆ อายัสมา อานนฺโท โกสมฺพยั

วิหริตี โฆสิตารามे, สัตถุ เจว สัวณฺโต สัมภาวโต จ วิณฺณึ
สพฺพมจารึนึ ปโตตี จ เม อายัสมา อานนฺโท ทถา รัมมึ เทเสตฺถึ,
ยถาทั รัมมึ บัสเสยยั; อตถ จ เม อายสมฺนเต อานนฺเท ทาวตกา

วิสสญฺจึ, ยนฺนุนาหึ เยนายัสมา อานนฺโท เตนุปัสสีกเมยยนติ. อตโฆ
อายัสมา ฉันโน เสนาสนึ สัสสาเมตวา บัตถจวมาทาย เชน โโกสมฺพ

โฆสิตาราโม เยนายัสมา อานันโท เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิตวา อายัสมา
 อานันเทน สัทธัมมโมทิต; สัมมโฆทิต; สัมมโฆทิตนโย กถา สวารณโย วิตัสสเววา
 เอกมันต นิสสิ. เอกมันต นิสสินโน โฆ อายัสมา ฉินโน อายัสมนต
 อานันโท เอกทโวจ “เอกมิตาห์ อวุโส อานันโท สัมม พาราณสีย วิหรามิ
 อีสิปตเน มิคทาเย, อถ ชวาท อวุโส สายน्हสมโย ปฏิสัสสาณา
 วุฏฐิตอ อปาปรณ อาทาย วิทาเรน วิหาริ อุปปลังกมิตวา เตเว ภิกขุ
 เอกทโวจ “โฆทิตนตุ ม อายัสมนโต เตวา, อนุสาสนตุ ม อายัสมนโต
 เตวา, กโรนตุ เม อายัสมนโต เตวา รัมม กถา, ยถาห์ รัมม
 ปัสเสยยนต. เอว วุตเต ม อวุโส เตวา ภิกขุ เอกทโวจ “รูป โฆ
 อวุโส ฉินโน อนิจจัง, เวทนา. สันณา. สัจจา. วิณณณ อนิจจัง; รูป
 อนัตตา, ๑เป๑ วิณณณ อนัตตา; สัพเพ สัจจา อนิจจา, สัพเพ รัมมา
 อนัตตาติ. ตสส มยท อวุโส เอกทโหสิ “มยท โฆ เอว
 โหติ “รูป อนิจจัง, ๑เป๑ วิณณณ อนิจจัง; รูป อนัตตา, เวทนา. สันณา.
 สัจจา. วิณณณ อนัตตา; สัพเพ สัจจา อนิจจา, สัพเพ รัมมา อนัตตาติ;
 อถ ๑ ปน เม สัพพสัจจาสมเต สัพพปฏิญัสสัคเค ตณ्हกขเย วิวาเค
 นิโรเช นิพพานะ จิตต น ปักขันทต น ปลัทติน สันตฎฐิต นิมุจจติ, ปริตัสสนา-
 อูปาทานิ ออบบชชติ, บัจจทวตคตติ มานสิ, อถ โภจรติ เม อตคตติ.
 น โฆ ปเนต รัมม ปัสสโต โหติ “โก น โฆ เม ตถา รัมม เทเสยย
 ยถาห์ รัมม ปัสเสยยนต. ตสส มยท อวุโส เอกทโหสิ “อโย โฆ
 อายัสมา อานันโท โภสมพย วิหริ โฆสิตาราเม, สัตถ เจว สวณณโต
 สัมภาวิต ๑ วิณณณ สพรหมจารี ปโหติ ๑ เม อายัสมา อานันโท
 ตถา รัมม เทเสต, ยถาห์ รัมม ปัสเสยย; อถ ๑ เม อายัสมนเต
 อานันเต ตวตภา วิสสฎฐิ, ยันนุนาห์ เยนายัสมา อานันโท เตนุปลังกเมยยนต.
 โฆทตุ ม อายัสมา อานันโท, อนุสาสนตุ ม อายัสมา อานันโท, กโรตุ

เม อายัสมา อานนโต รัมม กถิ, ยถาถิ รัมม บัสเสยยนติ. เอตตเคนบ
 มย อายัสมโต ฉนนัสส อตตมมา อภิรธา ติ อายัสมา ฉนนโน ยาวอกาสสิ ชิต
 ปกัณทิ, โททหาโส ฉนน โสถ, ภพโหสิ รัมม วิณณคฺคณติ. อถไซ อายัสมโต
 ฉนนัสส ทาวตเคนเว อูทาวิ บิตฺทปาโมชช อุมบชชช “ภพโ หิ รัมม
 วิณณคฺคณติ. สัมมา เมตฺท อวโส ฉนน ภควโต สุต. สัมมา ปฏิกคทิต
 กิจงานโคตติ ภิกขุ โวทนตสส “ทวณัสสโต ชวาย กิจงาน โลก
 เขภยเขน อตตคคเจว นตคคณจ. โลกสมทฺย โข กิจงาน ยถากถิ
 สัมมบดินทาย บัสสโต ยา โลก นตคคา สา น โหติ. โลกนิโรธ
 โข กิจงาน ยถากถิ สัมมบดินทาย บัสสโต ยา โลก อตคคา สา
 น โหติ. อูปายูปาทานาภินิวสวินพนโ อชวาย กิจงาน โลก เขภยเขน
 ตสส อูปายูปาทาน เจตโต อริฏฺฐาภินิวสวานสย น อเปติ น อูปาทิยติ,
 น อริฏฺฐาติ “อตฺทา เมตฺท; “ทกฺขเมว อุมบชชมาน อุมบชชติ, ทกข
 นิรุชฌมาน นิรุชฌตฺทิ น กิจชติ น วิจิกจติ, อปรบบัจจา ฉานเมวสส
 เอตถ โหติ. เอตฺทวาทา โข กิจงาน สัมมาทฺฐจิ โหติ. “สัพพมคคต
 โข กิจงาน อยมโก อนนโต, “สัพพ นตคคิ อปฺ ทฺติโย อนนโต.
 เอเต เต กิจงาน อโโก อนนเต อุนุคัมม มัชฌเนน ตถาคโต รัมม เทเสติ
 “อวิชชบัจจา สชวรา, สชวรบัจจา วิณณณ, วเปว เอเวตสส เภลสส
 ทกขกชนรสส สมทโย โหติ. อวิชชชย เภว อสเสสวาริกนิโรธา สชวโรโร
 วเปว เอเวตสส เภลสส ทกขกชนรสส นิโรโร โหตฺติ. เอเวต
 อวโส อานนท โหติ เขส อายสมนทาน ตาทิสสา สพรหมจารโย อุนุกุมปก
 อตตคามมา โวาทกา อุนสาสกา, อิตถจ ปน เม อายสมโต อานนทสส
 รัมมเทสน สุตวา รัมโม อภิสสมโตติ.

• ส. เอว; พ. อปฺ นาม ต.

สุกตคณตบฏเก สุกตคณิกาโย.

สาวตถิ. อถไซ อายัสมา ราชุโล เยน ภควา เตนุปสังกมิ;
 อุปสังกมิทวา ภควันต อภิวาเททวา เอกมนต นิสสิ. เอกมนต นิสสินโน
 ไซ อายัสมา ราชุโล ภควันต เอตทโวจ "กถันนุ ไซ ภันเต
 ชานโต กถ บัสสโต อิมัสสมัจ สวิณณานเก กาเย พหิทธา
 จ สัพพนิมิตเตสุ อหการมการมานานุสยา น โหนตตี. ยิ กิลจ
 ราชุล รูปิ อตทานาคคตบัจจูปันนิน อชฉตติ วา พหิทธา วา โอพาริก
 วา สขุมิ วา ทินิ วา ปณิต วา ยิ ทูเร สันตีกะ วา,
 สัพพ รูปิ "เนต มม เนโสทมสมิ น เมโส อตตาทิ, เอเวเมต
 ยถากถ สัมมบบณณาย บัสสติ. ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ
 สัณณา. เย เกจิ สขารา. ยิ กิลจ วิณณณ อตทานาคคตบัจจูปันนิน
 อชฉตติ วา พหิทธา วา ๆเปฯ สัพพ วิณณณ "เนต มม
 เนโสทมสมิ น เมโส อตตาทิ, เอเวเมต ยถากถ สัมมบบณณาย
 บัสสติ. เอเว ไซ ราชุล ชานโต เอเว บัสสโต อิมัสสมัจ
 สวิณณานเก กาเย พหิทธา จ สัพพนิมิตเตสุ อหการมการมานานุสยา
 น โหนตตี.

สาวตถิ. อวาม. เอกมนต นิสสินโน ไซ อายัสมา ราชุโล ภควันต
 เอตทโวจ "กถันนุ ไซ ภันเต ชานโต กถ บัสสโต อิมัสสมัจ
 สวิณณานเก กาเย พหิทธา จ สัพพนิมิตเตสุ อหการมการมานาปกต
 มานส โหติ วิธา สมตีกกนต สันต สวิมตคณต. ยิ กิลจ
 ราชุล รูปิ อตทานาคคตบัจจูปันนิน อชฉตติ วา พหิทธา วา
 โอพาริก วา ๆเปฯ ยิ ทูเร สันตีกะ วา, สัพพ รูปิ "เนต มม
 เนโสทมสมิ น เมโส อตตาทิ, เอเวเมต ยถากถ สัมมบบณณาย
 ทิสวา อนุปาทา วิมุตโต โหติ. ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ
 สัณณา. เย เกจิ สขารา. ยิ กิลจ วิณณณ อตทานาคคตบัจจูปันนิน

อชณคคิ วา พหิทธา วา โหวาริกิ วา สุกุมิ วา ทินิ วา ปณตัง วา
ยัม ทูเร สันตีกะ วา, สัพพะ วิณณณัง “เนตัง มหม เณโสทิมสสิ น
เนโส อตตะตติ, เหวเมทัง ขตถากุติ สัมมยัมบถณาย ทิสวา อนุปาทา วิมุตโต
โทติ. เอว โข ภนฺท ชานโต เอว ปัสสโต อิมสสมณัง สวิณณณเก
กาเย พหิทธา ๑ สัพพนมิตเตสสุ อตถการณมการณนาปคตัง นานสํ โทติ
วิธา สมตติกกนตัง สนทัง สุกุมตถนต.

เถรวักโค จกตโต.

กัตถิททานัง ภวทิกิ

“อนันโท ทิสโส อมโก อนุราโร ๑ วักกสิ,
อัสสชชี เชมโก ฉนังโน ภทฺทสา อปเร เทว
เถรวักโคทิกิ วุจจกตติ.

มฆณมบถณาสเก ปุณวักโค ปณังโฆ.

สวาทติ. กัตถิ โข ๑เปว “เสยฺยถาปํ ภิกขเว นทัง มัพพะเตยฺยา,
โหวารินิ ทูรังคมา สิชฺชโสตา, ตัสสา อุกโต ติวเรสุ กาสา เวม ชาทา
อัสส, เต น อชฺโณลิมเพยฺย; กุสา เวม ชาทา อัสส, เต น
อชฺโณลิมเพยฺย; มัพพชา เวม ชาทา อัสส, เต น อชฺโณลิมเพยฺย;
วูธนา เวม ชาทา อัสส, เต น อชฺโณลิมเพยฺย; วุกขา เวม ชาทา
อัสส, เต น อชฺโณลิมเพยฺย; ตัสสา ปุริโส โสเคน วุชฺฌนาโน กาส
เวม คเณหยฺย, เต ปลุชเชยฺย, โส ตโตนิทานัง อนยพยสนัง อปชฺเชยฺย;
กุเส เวม คเณหยฺย. มัพพะเช เวม คเณหยฺย. วูธเน เวม คเณหยฺย.
วุกเช เวม คเณหยฺย, เต ปลุชเชยฺย, โส ตโตนิทานัง อนยพยสนัง
อปชฺเชยฺย. เอวเมว โข ภิกขเว อัสสสุทวา ปลุชชโน อริยานัง อตัสสา

พ. เอว; ส. มัพพชา.

อริยธัมมัสส อโกวิทอ อริยธัมเม อวินโต สับปรีสาน์ อทลสาวั
 สับปรีธัมมัสส อโกวิทอ สับปรีธัมเม อวินโต รูปี อตตโต สมนุบัสสตี,
 รูปวันตี वा अत्तान, अत्तनि वा रूपि, रूपसि वा अत्तान; तस्सि तं
 रूपि प्लุच्छति, सो तโตनिทานं अन्यपयसि अपुच्छति; वेहन. สัณณ.
 สัชวาเร. วิณณณอ อตตโต สมนุบัสสตี, วิณณณวันตี वा अत्तान, अत्तनि
 वा विณณณ, विณณณसि वा अत्तान; तस्सि तं विณณณ प्लुच्छति,
 सो तโตनिทานं अन्यपयसि अपुच्छति.

ตं กิ मण्णอ गिखवे ? रुपि निज्जि वा अनिज्जि वाति. अनिज्जि गणते.
 वेहना. सॅण्णा. सॅचारा. विण्णणं निज्जि वा अनिज्जि वाति. अनिज्जि गणते.
 तस्मा ति गिखवे वापे वा เอव षॅस्सि वापे वा नापि अत्तत्तथायाति
 पञ्ञानात्ति.

สวักถิ. ตัตฺร โช वाปे वा นาทิ गिखवे โลกेण विवामी. โลก
 จ โช गिखवे मया विवत्ति. न गिखवे ธम्मवाที केण चि लोकेण
 विवत्ति. ยं गिखवे नत्तถिธम्मत्तं โลกे ปॅणत्तान, อหิยं ตं “นत्तถि
 วทामी. ยं गिखवे अत्तถिธम्मत्तं โลกे ปॅणत्तान, อหิยं ตं “अत्तถि
 वทामी. กियं गिखवे नत्तถिธम्मत्तं โลกे ปॅणत्तान, ยมत् “นत्तถि
 वทामी ? रुपि गिखवे निज्जि च्चु षॅस्सตี อविปริณามธम्मं नत्तถिธम्मत्तं
 โลกे ปॅणत्तान, อหิยं ตं “นत्तถि वทामी. वेहना. सॅण्णा. สॅचारा.
 विण्णणं निज्जि च्चु षॅस्सตี อविปริณามธम्मं नत्तถिธम्मत्तं โลก
 ปॅणत्तान, อหิยं ตं “นत्तถि वทामी. อิทิ โช गिखवे नत्तถिธम्मत्तं
 โลกे ปॅणत्तान, ยมत् “นत्तถि वทामी. กियं गिखवे अत्तถिธम्मत्तं โลก
 ปॅणत्तान, ยมत् “अत्तถि वทामी ? रुपि गिखवे अनिज्जि तुक्ख विปริणามธम्मं
 अत्तถिธम्मत्तं โลกे ปॅणत्तान, อहियं तं “अत्तถि वทामी. वेहना.
 सॅण्णा. सॅचारा. विण्णणं अनिज्जि तुक्ख विปริणามธम्मं अत्तถिธम्मत्तं

โลก มณฑลปัตตานี, อหิ ต "อหิ ต วทานิ. อหิ โข ภิกขเว อหิสัมมต
โลก มณฑลปัตตานี, ยมท "อหิ ต วทานิ.

อหิ ต ภิกขเว โลก โลกธัมโม, ต* ตตาคโต อหิสัมพชติ
อหิสเมติ; อหิสัมพชติวา อหิสเมตวา อจิกชติ เทเสติ มณฑลปัต

ปัตตานีเปติ วิวติ วิชติ อุตทานักโรติ. ภิกขเว ภิกขเว โลก
โลกธัมโม, ต* ตตาคโต อหิสัมพชติ อหิสเมติ; อหิสัมพชติวา

อหิสเมตวา อจิกชติ เทเสติ มณฑลปัตตานี ปัตตานีเปติ วิวติ วิชติ
อุตทานักโรติ ? ฐป ภิกขเว โลก โลกธัมโม, ต* ตตาคโต

อหิสัมพชติ วเปว อุตทานักโรติ. โย ภิกขเว ตตาคเตน เหว
อจิกชียมาน เทสียมาน มณฑลปัตตานี ปัตตานีปัตตานี วิวียมาน

วิวียมาน อุตทานักริยมาน น ชานาติ น ปัสสตี; ตมท ภิกขเว
พาล ปุชชชนิ อหิ อจิกชุก อชานันติ อปัสสันติ กินติ กโรมิ.

เวทนา ภิกขเว. สัตถวา ภิกขเว. สชารา ภิกขเว. วิณณานิ ภิกขเว
โลก โลกธัมโม, ต* ตตาคโต อหิสัมพชติ อหิสเมติ; อหิสัมพชติวา

อหิสเมตวา อจิกชติ เทเสติ มณฑลปัตตานี ปัตตานีเปติ วิวติ วิชติ อุตทานักโรติ.
โย ภิกขเว ตตาคเตน เหว อจิกชียมาน เทสียมาน มณฑลปัตตานี

ปัตตานีปัตตานี วิวียมาน วิวียมาน อุตทานักริยมาน น ชานาติ น ปัสสตี;
ตมท ภิกขเว พาล ปุชชชนิ อหิ อจิกชุก อชานันติ อปัสสันติ กินติ
กโรมิ.

เสยยถาภิ ภิกขเว อหิ ต วา ปทุมมิ วา มณฑลปัตตานี วา อุกเท
ชาติ อุกเท สัตถวม = อุกกา อจิกชคम्म จาติ อนุปัสสตีติ อุกเทน.

เอเวเว โข ภิกขเว ตตาคโต โลก. ชาโต โลก. สัตถโว
โลก อภิกุชช วิวติ อนุปัสสตีโต โลกนาติ.

* สัพพวาเรสุ ยนติ วา ปาโจ. -, - สัตถวิ, สัตถโรติ วา ปาโจ.

สุตตันตปิฎก สยุมุตตนิคาโย.

เอกํ สมมํ ภควา อပ္ปชฌายํ วิหริติ คังคาย นทียา ตีเร. ตตฺร โข ภควา ภิกขุ
 อามันเตสิ "เสยฺยถาปิ ภิกขเว อပ္ป คังคานํ ทํ มหนตํ เผณมณฺฑลํ อวเหยยฺย;
 ตเมเน จักขุมา ปุริโส ฆัสสเสยฺย นิชฌมาเหยยฺย โยนิโส อပ္ปริกฺเขยฺย, ตสฺส
 ฆัสสโต นิชฌายโต โยนิโส อပ္ปริกฺชโต วิตตกัณเณว ชาเหยยฺย ตุจฺจกัณเณว
 ชาเหยยฺย อสารกัณเณว ชาเหยยฺย; กิณ्हิ สียา ภิกขเว เผณมณฺฑลํ สาโร.
 เหวเมว โข ภิกขเว ยํ กิณ्हิ รูปี อตฺตทานาคตบัจจูปบັນฺนา ๑เป๑ ยํ
 ทูเร สันตึเก วา, ตํ ภิกขุ ฆัสสตี นิชฌายติ โยนิโส อပ္ปริกฺชติ,
 ตสฺส ฆัสสโต นิชฌายโต โยนิโส อပ္ปริกฺชโต วิตตกัณเณว ชายติ
 ตุจฺจกัณเณว ชายติ อสารกัณเณว ชายติ; กิณ्हิ สียา ภิกขเว รูปे สาโร.

เสยฺยถาปิ ภิกขเว สวทสฺสมเษ กุลลมูลิตฺตเก เทเว วสฺสสันเต อุกเก
 อุกกပ္พพฺพ ° อပ္ปชชติ เจว นีรุชฌติ จ; ตเมเน จักขุมา ปุริโส
 ฆัสสเสยฺย นิชฌมาเหยยฺย โยนิโส อပ္ปริกฺเขยฺย, ตสฺส ฆัสสโต นิชฌายโต
 โยนิโส อပ္ปริกฺชโต วิตตกัณเณว ชาเหยยฺย ตุจฺจกัณเณว ชาเหยยฺย อสารกัณเณว
 ชาเหยยฺย; กิณ्हิ สียา ภิกขเว อุกกပ္พพฺเพ สาโร. เหวเมว โข ภิกขเว ยา กาจิ
 เวทนา อตฺตทานาคตบัจจูปบັນฺนา ๑เป๑ ยา ทูเร สันตึเก วา, ตํ ภิกขุ ฆัสสตี
 นิชฌายติ โยนิโส อပ္ปริกฺชติ, ตสฺส ฆัสสโต นิชฌายโต โยนิโส
 อပ္ปริกฺชโต วิตตกัณเณว ชายติ ตุจฺจกัณเณว ชายติ อสารกัณเณว ชายติ;
 กิณ्हิ สียา ภิกขเว เวทนาย สาโร.

เสยฺยถาปิ ภิกขเว คิมํหานํ บัจฉิเม มาเส จิตฺเต มชฌนฺตึเก กาลเ มรฺจि
 สนนฺตติ; ตเมเน จักขุมา ปุริโส ฆัสสเสยฺย นิชฌมาเหยยฺย โยนิโส อပ္ปริกฺเขยฺย,
 ตสฺส ฆัสสโต นิชฌายโต โยนิโส อပ္ปริกฺชโต วิตตกัณเณว ชาเหยยฺย ๑เป๑
 กิณ्हิ สียา ภิกขเว มรฺจิกาย สาโร. เหวเมว โข ภิกขเว ยา กาจิ สันณํ ๑เป๑

เสยฺยถาปิ ภิกขเว ปุริโส สารตฺถิกโก สารคเวสสิ สารปริเยสนํ จรมาโน

• อุกกပ္พพฺพันตึปิ ปาโจ.

คินท์ กุราวี อาทาย วณั ปวิเสยย์, โส ตักต บั๊เสยย์ มหันต์
 กทลิกขันธิ อุษี นว อุกุกักชกชาติ, ตเมเน มุเล ฉินเทยย์, มุเล
 เฉตวา อักเค ฉินเทยย์, อักเค เฉตวา บั๊ตวฏฏ วิณฑุชเชยย์, โส
 ตักต บั๊ตวฏฏ วิณฑุชขันโต เมกกับ นาริกัจเจยย์ กุโต สาร; ตเมเน
 จักขมา ปุริโส บั๊เสยย์ นิชฌายเยย โยนิโส อูปปริกซ์เยย, ทัสส์
 บั๊สโต นิชฌายโต โยนิโส อูปปริกซ์โต วิตถกัณเณว ชาเยยย์
 ตุจถกัณเณว ชาเยยย์ อสารกัณเณว ชาเยยย์, กิณทึ สียา ภิกขเว
 กทลิกขันธิ สาร. เอเวเว โช ภิกขเว เย เทจ สัฆาธา อติทา-
 นาคตบัจจุบับันนา ๆเป่า เย ทูเร สันติเก วา, ทึ ภิกขุ บั๊สสิติ
 นิชฌายติ โยนิโส อูปปริกซ์ติ, ทัสส์ บั๊สโต นิชฌายโต โยนิโส อูปปริกซ์โต
 วิตถกัณเณว ชายติ ตุจถกัณเณว ชายติ อสารกัณเณว ชายติ; กิณทึ สียา
 ภิกขเว สัฆาเรสุ สาร.

เสยย์กบิ ภิกขเว มายกาโร วา มายการันเตวาสิ วา จากุมมหาปเต
 มาย วิทเสยย์; ตเมเน จักขมา ปุริโส บั๊เสยย์ นิชฌายเยย โยนิโส
 อูปปริกซ์เยย, ทัสส์ บั๊สโต นิชฌายโต โยนิโส อูปปริกซ์โต
 วิตถกัณเณว ชาเยยย์ ตุจถกัณเณว ชาเยยย์ อสารกัณเณว ชาเยยย์;
 กิณทึ สียา ภิกขเว มายาย สาร. เอเวเว โช ภิกขเว ยิ กิณจิ
 วิณณาน อติทานาคตบัจจุบับันนา ๆเป่า ยิ ทูเร สันติเก วา, ทึ ภิกขุ
 บั๊สสิติ นิชฌายติ โยนิโส อูปปริกซ์ติ, ทัสส์ บั๊สโต นิชฌายโต
 โยนิโส อูปปริกซ์โต วิตถกัณเณว ชายติ ตุจถกัณเณว ชายติ อสารกัณเณว
 ชายติ; กิณทึ สียา ภิกขเว วิณณาณ สาร. เอเว บั๊สสิติ ภิกขเว
 สุตวา อริยสาวโก วัปลัมบ นัพพนทติ, เวหนายม. สันณายม. สัฆาเรสุม.
 วิณณานสุมบ นัพพนทติ, นัพพนท วิรัชชติ, วิธาคา วมุจติ. วมุตตสุม

• พ. เอเว; ส. อุกุกักชาติ.

“วิมุตฺถมิตฺติ ฌานนํ โทหิตํ ฯ ๑เปว นานปรํ อิตถตฺตยาตติ ปชานาตฺตติ.

อิทมวโจ ภคฺวา; อิทํ วัตวาน สุกโต, ธกานปรํ เอตทวโจ สัตถตา

“แผนมฺนํชูปมํ รูปํ

เวทนา ปุพฺพพฺพมา,

มรฺจิกูปมา สัณฺณา

สัขารว กทลูปมา,

มาชูปมํจ วัฒนฺณานํ

เทสิตาทิจจพนฺธนา.

ยถา ยถา นิชฌายตฺติ

โยนิโส อปปริกชตฺติ,

วิตถกํ ตฺจณกํ โทหิตํ

โย นํ บัสนฺตติ โยนิโส.

อิมํจ กายํ อารพฺภ

ภูริบฺนฺเดนม เทสิตํ,

ปทานํ ติณฺณํ รัมมานํ

รูปํ บัสนฺตถ ฉชฺชตฺติ.

อายุ อุตฺตมา จ วัฒนฺณานํ

ยทา กายํ ชทฺนตฺติม,

อปวิภูโจ ตทา เสตติ

ปรภตฺตํ อเจตณํ.

เอตาทิสายํ สันตนาโน

มายายํ พาลลาบณํ,

วรโก เอโก อักขาโต

สาโร เอตถ น วิชชตฺติ.

เอวํ ชันเธ อเวกเชยฺย

ภิกขุ อารทฺธวริโย,

ทิวา วา ยทิวา วัตตติ

สัสมปชานो ปฏิสฺสโต.

ปชเห สัพฺพสโยคํ

กเรยฺย สรณตฺตโน,

จเรยฺยาทิตตฺสโลว

บัตถยํ อจฺจตํ ปทฺนตฺติ.

สาวัตถิ. ธตฺโต อธฺมตโร ภิกขุ ๑เปว เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โช โส
ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “อตฺถิ นุ โช ภันเต กิณฺจิ รูปํ, ยํ รูปํ
นิจฺจา ชฺวา สัสฺสตา อวิปริณามธมฺมา สัสฺสตฺตสมํ ตเถว จัสฺสตี ? อตฺถิ
นุ โช ภันเต กาจิ เวทนา, ยา เวทนา นิจฺจา ชฺวา สัสฺสตา อวิปริณามธมฺมา
สัสฺสตฺตสมํ ตเถว จัสฺสตี ? อตฺถิ นุ โช ภันเต กาจิ สัณฺณา, ยา
สัณฺณา ๑เปว อตฺถิ นุ โช ภันเต เกจิ สัขารว, ये สัขารว นิจฺจา
ชฺวา สัสฺสตา อวิปริณามธมฺมา สัสฺสตฺตสมํ ตเถว จัสฺสตี ? อตฺถิ นุ โช

ภันเต กิญจิ วิณณานํ, ยํ วิณณานํ นิจฺจํ ฐวํ สัสสํ อวิปริณามธัมมํ
สัสสํคิสํมํ ตเถว จัสสํติ. นตฺถิ โข ภิกขุ กิญจิ ฐมํ, ยํ ฐมํ นิจฺจํ
ฐวํ สัสสํ อวิปริณามธัมมํ สัสสํคิสํมํ ตเถว จัสสํติ. นตฺถิ โข ภิกขุ
กาจि เวทนา. กาจि สัณฺหา. เกจि สังขาร. กิญจิ วิณณานํ, ยํ วิณณานํ
นิจฺจํ ฐวํ สัสสํ อวิปริณามธัมมํ สัสสํคิสํมํ ตเถว จัสสํติ.

อดไซ ภควา ปริตฺตํ โคมยบฺบณฺทํ ปาณินา คเหตุว ตํ ภิกขุ เอตทโวจ
“เอตฺตโกปมํ โข ภิกขุ อตฺตภาวปฏิลาโห นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สัสสํโค
อวิปริณามธัมมํ สัสสํคิสํมํ ตเถว จัสสํติ. เอตฺตโก เภยํ ภิกขุ อตฺตภาวปฏิลาโห
อภวิสฺสํ นิจฺจํ ฐวํ สัสสํโค อวิปริณามธัมมํ, น ยํทํ พรหมจริยวาโส
ปณฺณายเต สัมมาทกฺขณชยา. ยสฺมา จ โข ภิกขุ เอตฺตโกปมํ อตฺตภาวปฏิลาโห
นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สัสสํโค อวิปริณามธัมมํ, ตสฺมา พรหมจริยวาโส
ปณฺณายติ สัมมาทกฺขณชยา.

ภูตบุพฺพาทํ ภิกขุ ภาชา อโหสิ ชุตฺตโย มุทราวสิตฺตโค. ตสฺส มยฺห
ภิกขุ วัฒนโย สโต ชุตฺตยสฺส มุทราวสิตฺตสฺส จตุรํสํติ นครสทฺสํสํ
อเหตุํ กุสวาติวชราณบฺบณฺชานิ. ตสฺส มยฺห ภิกขุ วัฒนโย สโต ชุตฺตยสฺส
มุทราวสิตฺตสฺส จตุรํสํติ ปาสาทสทฺสํสํ อเหตุํ รัมมปาสาทบฺบณฺชานิ.
ตสฺส มยฺห ภิกขุ วัฒนโย สโต ชุตฺตยสฺส มุทราวสิตฺตสฺส จตุรํสํติ
กุกฺกาการสทฺสํสํ อเหตุํ มหาพฺพทกุกฺกาการบฺบณฺชานิ. ตสฺส มยฺห ภิกขุ
วัฒนโย สโต ชุตฺตยสฺส มุทราวสิตฺตสฺส จตุรํสํติ บัลลณฺกสทฺสํสํ
อเหตุํ ทนฺคํมยฺหนิ สารมยฺหนิ โสวณฺณมยฺหนิ วัชฺชมยฺหนิ โคนกตฺตทานิ
ปฏิกตฺตทานิ ปฏฺลิทตฺตทานิ กทลิมคปวโรจเจตฺตอรณานิ สอฺตุตฺตรจฺจทานิ
อภโตโลहितกฺปฺรชานานิ. ตสฺส มยฺห ภิกขุ วัฒนโย สโต ชุตฺตยสฺส
มุทราวสิตฺตสฺส จตุรํสํติ นาคสทฺสํสํ อเหตุํ โสวณฺณาลังการานิ โสวณฺณรชานิ

เหมชาลปฏิจันนทานิ อุโปสถนาคราชบปมุขานิ. ตัสส มยห์ ภิกขุ วัณโณ
 สโต ชตติยสส มุทราวาสิตตัสส จตุราสตี อัสสทหฺสทานิ อเหตุ โสวันณาลังการานิ
 โสวันณธชานิ เหมชาลปฏิจันนทานิ วลาหกอัสสราชบปมุขานิ. ตัสส
 มยห์ ภิกขุ วัณโณ สโต ชตติยสส มุทราวาสิตตัสส จตุราสตี
 วรรทหฺสทานิ อเหตุ โสวันณาลังการานิ โสวันณธชานิ เหมชาลปฏิจันนทานิ
 เวชยันตรอบปมุขานิ. ตัสส มยห์ ภิกขุ วัณโณ สโต ชตติยสส
 มุทราวาสิตตัสส จตุราสตี มณสิทหฺสทานิ อเหตุ มณิรตนบปมุขานิ. ตัสส
 มยห์ ภิกขุ วัณโณ สโต ชตติยสส มุทราวาสิตตัสส จตุราสตี อตถิตทหฺสทานิ
 อเหตุ ภัททาเทวบปมุขานิ. ตัสส มยห์ ภิกขุ ๖เปว จตุราสตี ชตติยทหฺสทานิ
 อเหตุ อนุญันตานิ ปริณายกรัตนบปมุขานิ. ตัสส มยห์ ภิกขุ ๖เปว
 จตุราสตี เชนุสทหฺสทานิ อเหตุ ทกฺกสนันททานิ กัสสปรรณานิ. ตัสส มยห์
 ภิกขุ ๖เปว จตุราสตี วัตถโกฏิสทหฺสทานิ อเหตุ โขมสุขุขมานิ โกละยัสสุขุขมานิ
 กัมพลสุขุขมานิ กัมปาสักกสุขุขมานิ. ตัสส มยห์ ภิกขุ ๖เปว จตุราสตี
 ทาลิปากสทหฺสทานิ อเหตุ สาย ป่าตี ภัตตภาวาโร อภิริยัตถ.

เตสฺส โช ปน ภิกขุ จตุราสตียา นครสทหฺสทานิ เอกัณเฑว ตํ นคร
 โทติ, ยมห์ เตน สมนเณ อชฉาวสามิ: กุสาวตี ราชธานี. เตสฺส โช
 ปน ภิกขุ จตุราสตียา ปาสาททหฺสทานิ เอโก เยว โส ปาสาทโท โทติ,
 ยมห์ เตน สมนเณ อชฉาวสามิ: รัมโม ปาสาทโท. เตสฺส โช ปน ภิกขุ
 จตุราสตียา กุฎาคารสทหฺสทานิ เอกัณเฑว ตํ กุฎาคารี โทติ, ยมห์ เตน
 สมนเณ อชฉาวสามิ: มหาพยุห์ กุฎาคารี. เตสฺส โช ปน ภิกขุ จตุราสตียา
 บัลลังกสทหฺสทานิ เอโก เยว โส บัลลังโก โทติ, ยมห์ เตน สมนเณ
 ปริภุณชามิ: ทันตมโย वा สारमयो वा सुवन्दनमयो वा रुบियมयो वा. เตสฺส
 โช ปน ภิกขุ จตุราสตียา นาคสทหฺสทานิ เอโก เยว โส นาคโท โทติ,
 ยมห์ เตน สมนเณ อภิรुทามิ: อุโปสถโก นาคราชา. เตสฺส โช ปน ภิกขุ

จตุรศีลยา อัสสหัสส้าน เอโก เขว โส อัสโส โหติ, ยมหं เตน สมเณ
 อภิรหามิ: พลาโท * อัสสวาชา. เตสั โข ปน ภิกขุ จตุรศีลยา
 รกสหัสส้าน เอโก เขว โส วโร โหติ, ยมหं เตน สมเณ อภิรหามิ:
 เวชยันโต วโร. เตสั โข ปน ภิกขุ จตุรศีลยา อิตฺติสหัสส้าน เอกา เขว
 สา อิตฺติ โหติ, ยมหं เตน สมเณ บัจจุฏฺฐาติ: ชกฺขิตฺยา วา เวลามิกา
 วา. เตสั โข ปน ภิกขุ จตุรศีลยา วัตตโกฏฺฐิตฺสหัสส้าน เอกัณเณว ตํ
 วัตตยुकํ โหติ, ยมหं เตน สมเณ ปริรหามิ: โขมสุขุมํ วา โกลเสยฺยสุขุมํ
 วา. กัมพลสุขุมํ วา กัมปาศิกสุขุมํ วา. เตสั โข ปน ภิกขุ จตุรศีลยา
 ภาลิปากสหัสส้าน เอโก เขว โส ภาลิปาก โหติ, ยโต นาพิโกทหนปรัม
 ภูณฺชามิ ททบฺยํ จ สุปฺเพยฺยชนํ. * อิติ โข ภิกขุ สัพเพ เต สขารา อตฺตา
 นิรุทฺธา วิปริณตฺตา, เอเว อนิจฺจา โข ภิกขุ สขารา, เอเว อทฺธวา โข ภิกขุ
 สขารา, เอเว อนัสสาสีกา โข ภิกขุ สัพเพ สขารา. ยาวณฺจิทํ ภิกขุ
 อลเณว สัพพสขาราเสสุ นิตฺพนทิตํ อลํ วิรัชชิตํ อลํ วิมาจฺจิตนํติ.

สาวตติ. อาราเม. เอกมนฺตํ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวจ
 “อตฺติ นุ โข ภันเต กิณฺจิ ฐูปํ, ยํ ฐูปํ นิจฺจํ ฐวํ สัสสคํ อวิปริณามธมฺมํ
 สัสสคิตฺถมํ ตเถว จัสสคิตฺ ? อตฺติ นุ โข ภันเต กาจิ เวทนา, ยา เวทนา
 นิจฺจา ฐวา สัสสคตา อวิปริณามธมฺมา สัสสคิตฺถมํ ตเถว จัสสคิตฺ ? อตฺติ
 นุ โข ภันเต กาจิ สัตถฺวา, ยเยว เกจิ สขารา, ये สขารา นิจฺจา ฐวา
 สัสสคตา อวิปริณามธมฺมา สัสสคิตฺถมํ ตเถว จัสสคิตฺ ? อตฺติ นุ โข ภันเต
 กิณฺจิ วิณฺณานํ, ยํ วิณฺณานํ นิจฺจํ ฐวํ สัสสคํ อวิปริณามธมฺมํ สัสสคิตฺถมํ
 ตเถว จัสสคิตฺ. นตฺติ โข ภิกขุ กิณฺจิ ฐูปํ, ยํ ฐูปํ นิจฺจํ ฐวํ สัสสคํ
 อวิปริณามธมฺมํ สัสสคิตฺถมํ ตเถว จัสสคิตฺ. นตฺติ โข ภิกขุ กาจิ เวทนา.
 กาจิ สัตถฺวา. เกจิ สขารา. กิณฺจิ วิณฺณานํ, ยํ วิณฺณานํ นิจฺจํ ฐวํ สัสสคํ

* ส. เอเว; พ. พลาทโก. * ส. พ. สุปเปยฺย.

อวิปริณามธัมมํ สัสสตีสมํ ตเถว จัสสตีติ.

อตฺตชฺ เภควา ปรีตตี นชฺชิสฺขาเย ปัสสี อโรเปตฺวา ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ
 “เอตตคกบฺ โช ภิกฺขุ ฐูปํ นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สัสสตี อวิปริณามธัมมํ
 สัสสตีสมํ ตเถว จัสสตี. เอตตคกบฺ เจ ภิกฺขุ ฐูปํ อภวิสฺส นิจฺจํ ฐวํ
 สัสสตี อวิปริณามธัมมํ, น ยิทํ พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายเถ สัมมาทกฺขกฺขาย.
 ยัสมา จ โช ภิกฺขุ เอตตคกบฺ ฐูปํ นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สัสสตี อวิปริณามธัมมํ,
 ตสฺมา พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายติ สัมมาทกฺขกฺขาย. เอตตคกบฺ โช
 ภิกฺขุ เวทนา นตฺถิ นิจฺจา ฐวา สัสสตา อวิปริณามธัมมา สัสสตีสมํ
 ตเถว จัสสตี. เอตตคกบฺ เจ ภิกฺขุ เวทนา อภวิสฺส นิจฺจา ฐวา สัสสตา
 อวิปริณามธัมมา, น ยิทํ พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายเถ สัมมาทกฺขกฺขาย.
 ยัสมา จ โช ภิกฺขุ เอตตคกบฺ เวทนา นตฺถิ นิจฺจา ฐวา สัสสตา
 อวิปริณามธัมมา, ตสฺมา พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายติ สัมมาทกฺขกฺขาย.
 เอตตคกบฺ โช ภิกฺขุ สันณํ ๑เปว เอตตคกบฺ โช ภิกฺขุ สํขารา
 นตฺถิ นิจฺจา ฐวา สัสสตา อวิปริณามธัมมา สัสสตีสมํ ตเถว จัสสตี.
 เอตตคกบฺ เจ ภิกฺขุ สํขารา อภวิสฺส นิจฺจา ฐวา สัสสตา อวิปริณามธัมมา,
 น ยิทํ พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายเถ สัมมาทกฺขกฺขาย. ยัสมา จ โช
 ภิกฺขุ เอตตคกบฺ สํขารา นตฺถิ นิจฺจา ฐวา สัสสตา อวิปริณามธัมมา,
 ตสฺมา พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายติ สัมมาทกฺขกฺขาย. เอตตคกบฺ โช
 ภิกฺขุ วิณฺณณํ นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สัสสตี อวิปริณามธัมมํ สัสสตีสมํ
 ตเถว จัสสตี. เอตตคกบฺ เจ ภิกฺขุ วิณฺณณํ อภวิสฺส นิจฺจํ ฐวํ สัสสตี
 อวิปริณามธัมมํ, น ยิทํ พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายเถ สัมมาทกฺขกฺขาย.
 ยัสมา จ โช ภิกฺขุ เอตตคกบฺ วิณฺณณํ นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สัสสตี
 อวิปริณามธัมมํ, ตสฺมา พรหมจฺริยวาโส ปุณฺณายติ สัมมาทกฺขกฺขาย.

ตํ ก มลฺลสิ ภิกฺขุ ฐูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภันเต.

เวทนา. สัตฺตมา. สังขาร. วิณฺณานํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาทิ. อนิจฺจํ ภาณเต. ๑เปฺยํ
ทิสฺสมา ทิท ๑เปฺยํ เหวํ ปัสฺสํ ๑เปฺยํ นาทวี อิตฺตํทํคฺคาชาติ ปชานาตีติ.

สาวักฺติ. อารามะ. โอกมณฺทํ นิสฺนโน โช โส ภิกฺขุ ภควนฺทํ
เอกทโวจ "อติ นุ โช ภาณเต ภิกฺขุ ฐปฺมํ, ยํ ฐปฺมํ นิจฺจํ ฐวํ สัสฺสํ
อวิปริณามธมฺมํ สัสฺสํทิสฺมํ ตเถว จัสฺสํติ ? อติ นุ โช ภาณเต กาจิ
เวทนา ๑เปฺยํ กาจิ สัตฺตมา. เกจิ สังขาร. ภิกฺขุ วิณฺณานํ, ยํ วิณฺณานํ
นิจฺจํ ฐวํ สัสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สัสฺสํทิสฺมํ ตเถว จัสฺสํติ. นตฺติ
โช ภิกฺขุ ภิกฺขุ ฐปฺมํ, ยํ ฐปฺมํ นิจฺจํ ฐวํ สัสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สัสฺสํทิสฺมํ
ตเถว จัสฺสํติ. นตฺติ โช ภิกฺขุ กาจิ เวทนา ๑เปฺยํ กาจิ สัตฺตมา. เกจิ
สังขาร. ภิกฺขุ วิณฺณานํ, ยํ วิณฺณานํ นิจฺจํ ฐวํ สัสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ
สัสฺสํทิสฺมํ ตเถว จัสฺสํติ.

สาวักฺติ. อารามะ. อนมคฺคํคฺคา ยํ ภิกฺขเว สัสฺสโร, ปุพฺผา โภจฺวิ
นํ ปณฺณายติ อวิชฺชานํวณฺณํ สัตฺตทานํ ตณฺหาสํโณชฺชานํ สันธาวตํ
สัสฺสํ. โหติ โส ภิกฺขเว สมโย, ยํ มหาสมฺมทโท อุตฺตสฺสํติ วิสฺสํติ
น ภวติ. น เตวาทํ ภิกฺขเว อวิชฺชานํวณฺณํ สัตฺตทานํ ตณฺหาสํโณชฺชานํ
สันธาวตํ สัสฺสํ ทุกฺขสฺสํ อันตกริยํ วทามิ. โหติ โส ภิกฺขเว สมโย,
ยํ สินฺนํ ปุพฺพทราชา ทายหติ ๑ วิสฺสํติ น ภวติ. น เตวาทํ ภิกฺขเว
อวิชฺชานํวณฺณํ สัตฺตทานํ ตณฺหาสํโณชฺชานํ สันธาวตํ สัสฺสํ ทุกฺขสฺสํ
อันตกริยํ วทามิ. โหติ โส ภิกฺขเว สมโย, ยํ มหาปจฺจิวํ ทายหติ
วิสฺสํติ น ภวติ. น เตวาทํ ภิกฺขเว อวิชฺชานํวณฺณํ สัตฺตทานํ ตณฺหา
สํโณชฺชานํ สันธาวตํ สัสฺสํ ทุกฺขสฺสํ อันตกริยํ วทามิ.

เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว สํ คทฺทูลฺพนํโร ทฺเพท ขฺลเ ว ติมฺเภ ว
อุปนิพนํโร, ตเถว ขฺลเ ว ติมฺภี ว อนุปริชาวติ อนุปริวตฺตติ. เหวเมว โช

* พ. เหว; ส. อุตฺตทายหติ.

ภิกขเว อัสสัควา ปุถุชชโน อริยานิ อทัสสาวิ วเปว สัมบุริสรัมเม
 อวินีโต รูปี อตตโต สมนุบัสสติ, วเปว เวทนํ อตตโต สมนุบัสสติ.
 สันณํ. สัชาเร อตตโต สมนุ บัสสติ. วิณณานํ อตตโต สมนุบัสสติ, วิณณานวันต
 วา อตตานํ, อตตนิ วา วิณณานํ, วิณณานสมิ วา อตตานํ. โส รูปีณเณ
 อนุปริชาวติ อนุปริวัตตติ, เวทนณเณ. สันณณเณ. สัชาเร เยว วิณณานณเณ
 อนุปริชาวติ อนุปริวัตตติ. โส รูปี อนุปริชาว อนุปริวัตต, เวทนํ. สันณํ. สัชาเร.
 วิณณานํ อนุปริชาว อนุปริวัตต น ปริมุจจติ รูปีมหา, น ปริมุจจติ เวทนาย, น
 ปริมุจจติ สันณาย, น ปริมุจจติ สัชาเรหิ, น ปริมุจจติ วิณณานมหา, น
 ปริมุจจติ ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกเขหิ โทมณัสเสหิ
 อูปายาเสหิ, น ปริมุจจติ ทุกขสมมาติ วทามิ. สุตวา จ โส ภิกขเว อริยสาวโก
 อริยานิ ทัสสาวิ วเปว สัมบุริสรัมเม สวินีโต น รูปี อตตโต สมนุบัสสติ.
 น เวทนํ. น สันณํ. น สัชาเร. น วิณณานํ อตตโต สมนุบัสสติ, น วิณณานวันต
 วา อตตานํ, น อตตนิ วา วิณณานํ, น วิณณานสมิ วา อตตานํ.
 โส รูปี นานุปริชาวติ นานุปริวัตตติ, เวทนํ. สันณํ. สัชาเร. วิณณานํ
 นานุปริชาวติ นานุปริวัตตติ. โส รูปี อนุปริชาว อนุปริวัตต, เวทนํ.
 สันณํ. สัชาเร. วิณณานํ อนุปริชาว อนุปริวัตต ปริมุจจติ รูปีมหา,
 ปริมุจจติ เวทนาย, ปริมุจจติ สันณาย, ปริมุจจติ สัชาเรหิ, ปริมุจจติ
 วิณณานมหา, ปริมุจจติ ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกเขหิ
 โทมณัสเสหิ อูปายาเสหิ, ปริมุจจติ ทุกขสมมาติ วทามิติ.

สาวัตถิ. อาราเม. อนมตคคายํ ภิกขเว สัสสาโร, ปุพฺพา โภฏฺฐิ น
 บัณณายติ อวิชชานํวรณานํ สัตตานํ ตณหาสัลโลชนานํ สันชราวติ สัสวติ.
 เสยฺยถายํ ภิกขเว สากฺคิทุกฺขพันธโร ทเพหิ ชีเล วา ถัมภเว วา อปนินฺพันธโร,
 โส คัจฉติ เจมํ ตเมว ชีลํ วา ถัมภเว วา อูปคัจฉติ, ติจฺฐจติ เจม
 ตเมว ชีลํ วา ถัมภเว วา อูปติจฺฐจติ, นิสฺสเหติ เจมํ ตเมว ชีลํ วา ถัมภ

วา อุปนิสัทติ, นิพนธ์นิพนธ์ นิพนธ์นิพนธ์ นิพนธ์นิพนธ์ นิพนธ์นิพนธ์ นิพนธ์นิพนธ์
 เหวเมว โข ภิกขเว อัสสัฏฐวา ปุคฺคัสสโน รูปี "เอตัง มม เอโสหิมส์มิ
 เอโส เม อตฺตาคติ สมณุปัสสีติ, เวทณ. สันณ. สัจจาเร. วิณณานิ "เอตัง มม
 เอโสหิมส์มิ เอโส เม อตฺตาคติ สมณุปัสสีติ. โส คัจฉติ เภย อิมเว
 ปันจปาทานกัณเฑ อุปคัจฉติ, ทิวฺจิจิ เภย อิมเว ปันจปาทานกัณเฑ
 อุปคัจฉติ, นิสัทติ เภย อิมเว ปันจปาทานกัณเฑ อุปนิสัทติ, นิพนธ์นิพนธ์
 เภย อิมเว ปันจปาทานกัณเฑ. อุปนิพนธ์นิพนธ์. ตัสมา ทิห ภิกขเว อภิกขัน
 สกั จิตฺตํ ปันจเวกขิตฺตพฺพ "ทิมฺรตฺตมิตฺถํ จิตฺตํ สกิลฺลิวฺจํ วาเคน
 โทเสน โมเทนาคี.

จิตตัสกิลเลสา ภิกขเว สัตฺถา สกิลิสฺสันติ, จิตฺตโวทานา สัตฺถา
 วิสุขณฺณติ. ทิวฺจํ โว ภิกขเว จรณฺณนาม จิตฺตณฺติ. เอวมภานเต. ตมบ
 โข ภิกขเว จรณํ นาม จิตฺตํ จิตฺเตเนว จินฺตติ. เตนปฺ โข ภิกขเว
 จรณเณ จิตฺเตเน จิตฺตณฺเณว จิตฺตทวิ. ตัสมา ทิห ภิกขเว อภิกขัน
 สกั จิตฺตํ ปันจเวกขิตฺตพฺพ "ทิมฺรตฺตมิตฺถํ จิตฺตํ สกิลฺลิวฺจํ วาเคน โทเสน
 โมเทนาคี. จิตตัสกิลเลสา ภิกขเว สัตฺถา สกิลิสฺสันติ, จิตฺตโวทานา สัตฺถา
 วิสุขณฺณติ. นาทํ ภิกขเว อณฺณํ เอกนิกายปฺ สมณุปัสสามิ, เอว จิตฺตํ,
 ยถยิทํ ภิกขเว ทิวฺจิจานคตา ปาณา. เตนปฺ โข ภิกขเว ทิวฺจิจานคตา
 ปาณา จิตฺเตเนว จินฺตทา. เตนปฺ โข ภิกขเว ทิวฺจิจานคเตหิ ปาเนหิ
 จิตฺตณฺเณว จิตฺตทวิ. ตัสมา ทิห ภิกขเว อภิกขัน สกั จิตฺตํ ปันจเวกขิตฺตพฺพ
 "ทิมฺรตฺตมิตฺถํ จิตฺตํ สกิลฺลิวฺจํ วาเคน โทเสน โมเทนาคี. จิตตัสกิลเลสา
 ภิกขเว สัตฺถา สกิลิสฺสันติ, จิตฺตโวทานา สัตฺถา วิสุขณฺณติ. เสยฺยถาป
 ภิกขเว รัชโก วา จิตฺตการโก วา สติ รัชนาย วา ลาชาย วา หลีหิตฺถิยา วา
 นีลาช วา มันเชวฺจฺจาย วา สุปริมฺภูเฐ วา ผลเก ภิตฺติยา วา หุสฺสปฺเฐ วา

• ส. เอว; พ. สุปริมฺภูเถ. = หุสฺสวัตเตติ วา ปาโจ.

อิตถิรูป วา ปริสฐรูป วา อภินิมมเนย สัพพกบัจจกต. เหว โซ ภิกขเว
 อัสสัควา ปุกุชชโน รูปมณเว อภินพตเตนโต อภินพตเตติ, เวทณมณเว.
 สัณณมณเว. สัชาเว เขว. วิณณมณเว อภินพตเตนโต อภินพตเตติ.
 ต กิ มณณต ภิกขเว ? รูป นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. เวทนา.
 สัณณา. สัชาวา. วิณณาน นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ตัสมา
 ทิท ภิกขเว. เหว บัสสั ๆเป ๆ นาปว อิตถัตตยาติ ปชานาตติ.

สวตถิ. ชานโตท ภิกขเว บัสสโต อาสวาน ชย วาหมิ, โน อชานโต
 โน อบัสสโต. กิณจ ภิกขเว ชานโต ทิ บัสสโต อาสวาน ชโย โทติ ?
 อิติ รูป, อิติ รูปัสส สมุทโย, อิติ รูปัสส อตถกโม; อิติ เวทนา. อิติ
 สัณณา. อิติ สัชาวา. อิติ วิณณาน, อิติ วิณณานัสส สมุทโย, อิติ วิณณานัสส
 อตถกโมติ. เหว โซ ภิกขเว ชานโต เหว บัสสโต อาสวาน ชโย โทติ.

ภาวานโยคิ อนนุยัตตัสส ภิกขเว ภิกขุโน วิหโรติ กิณจาบี เหว
 อิจจา อูปัชเชยย "อโห วต เม อุนาพาทาย อาสเวทิจิตติ วิมัจเจยยาติ,
 ธต ขวสส เนว อุนาพาทาย อาสเวทิจิตติ วิมัจจติ. ต กิสส เหตุ ? อภาวิตตาคาสส
 วจนัย. กิสส อภาวิตตาทา ? อภาวิตตาทา จตุนัน สติบฏจานาน, อภาวิตตาทา
 จตุนัน สัมมบปรานาน, อภาวิตตาทา จตุนัน อธิรปาทาน, อภาวิตตาทา บัณजनัน
 อินทรยาน, อภาวิตตาทา บัณजनัน พลาน อภาวิตตาทา สัตตนัน โพชณคาน,
 อภาวิตตาทา อริยัสส อฏุงคิกกิสส มคคัสส. เสยยถาบี ภิกขเว กุกกุฎิยา
 อณชานิ อฏุง วา ทส วา ทวาทส วา, ตานัสส กุกกุฎิยา น สัมมาอรสยิตานิน
 สัมมาปริเสทิตานิน น สัมมาปริภาวิตานิน; กิณจาบี ตัสสา กุกกุฎิยา เหว
 อิจจา อูปัชเชยย "อโห วต เม กุกกุฎิโยปตกา ปาทนชลิชชาว วา มุชตุนชทาเคน
 วา อณชโกส ปทาเลตวา สไตถินา อภินพภิชชเยยุนติ, ธตโซ อภัพพาว
 เต กุกกุฎิโยปตกา ปาทนชลิชชาว วา มุชตุนชทาเคน วา อณชโกส ปทาเลตวา
 สไตถินา อภินพภิชชิตติ. ต กิสส เหตุ ? ตถา ทิ ปน ภิกขเว กุกกุฎิยา

อันทาน อัจฉี วา ทส วา ทวาทส วา, ตานัสสุ กุกกุฏยา น สัมมาอริสยิตานี
 น สัมมาปริเสทิตานี น สัมมาปริภาวิตานี. เอเวเมว โช ภิกขเว ภาวนานุโยค
 อนุยุตตัสส ภิกขุโน วิหโรโต กิณจาบี เหว อัจฉา อุบปัชเชยฺย “อโห วค
 เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วิมฺจเจยฺยติ; อถ ชวสฺส เนว อนุปาทาย อาสเวหิ
 จิตตํ วิมฺจเจติ; ตํ กิสฺส เหตุ ?” อภาวิตตาทิสฺส วณฺเณ; กิสฺส อภาวิตตาทิ ?
 อภาวิตตาทิ จตฺถนํ สติปฏฺฐจฺานานํ, อภาวิตตาทิ จตฺถนํ สัมมบปฺรชานานํ, อภาวิตตาทิ
 จตฺถนํ อธิรปฺาทานํ, อภาวิตตาทิ ปณฺจณนํ อินฺทริยานํ, อภาวิตตาทิ ปณฺจณน
 พฺลานํ, อภาวิตตาทิ สทฺถคณนํ โพชฌณฺคานํ, อภาวิตตาทิ อริยสฺส อฏฺฐังคิกิสฺส
 มคคฺสส. ภาวนานุโยค อนุยุตตัสส ภิกขเว ภิกขุโน วิหโรโต กิณจาบี เหว อัจฉา
 อุบปัชเชยฺย “อโห วค เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วิมฺจเจยฺยติ; อถ ชวสฺส
 อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วิมฺจเจติ. ตํ กิสฺส เหตุ ?” อภาวิตตาทิสฺส วณฺเณ. กิสฺส
 อภาวิตตาทิ ? อภาวิตตาทิ จตฺถนํ สติปฏฺฐจฺานานํ, อภาวิตตาทิ จตฺถนํ สัมมบปฺรชานานํ,
 อภาวิตตาทิ จตฺถนํ อธิรปฺาทานํ, อภาวิตตาทิ ปณฺจณนํ อินฺทริยานํ,
 อภาวิตตาทิ ปณฺจณนํ พฺลานํ, อภาวิตตาทิ สทฺถคณนํ โพชฌณฺคานํ, อภาวิตตาทิ
 อริยสฺส อฏฺฐังคิกิสฺส มคคฺสส. เสยฺยถาปิ ภิกขเว กุกกุฏยา อันทานิ อัจฉี
 วา ทส วา ทวาทส วา, ตานัสสุ กุกกุฏยา สัมมาอริสยิตานี สัมมาปริเสทิตานี
 สัมมาปริภาวิตานี; กิณจาบี ตัสสา กุกกุฏยา น เหว อัจฉา อุบปัชเชยฺย
 “อโห วค เม กุกกุฏไปตกา ปาทนชฺชิสาย วา มฺหตุณฺฑเกน วา
 อันฑโกสํ ปทาเลตฺวา โสตถินา อग्นิพภิชฺเชยฺยุนฺติ, อถ โช ภีพฺพาว เต
 กุกกุฏไปตกา ปาทนชฺชิสาย วา มฺหตุณฺฑเกน วา อันฑโกสํ ปทาเลตฺวา
 โสตถินา อग्นิพภิชฺชิตฺถํ. ตํ กิสฺส เหตุ ?” ตถา ทิ ปน ภิกขเว กุกกุฏยา
 อันทานิ อัจฉี วา ทส วา ทวาทส วา, ตานัสสุ กุกกุฏยา สัมมาอริสยิตานี
 สัมมาปริเสทิตานี สัมมาปริภาวิตานี. เอเวเมว โช ภิกขเว ภาวนานุโยคอนุยุตตัสส

ภิกขุโน วิหโรโต กิณจาบี น เหว อัจฉา อุมบั้งเซย์ย “อโห วต เม
 ออนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วิมุจเจยยาติ; อถ ชวสัส ออนุปาทาย อาสเวหิ
 จิตตํ วิมุจติ; ตํ กัสส เหตุ ? “ภาวิตตตาคัสส วณัน; กัสส ภาวิตตตา ?
 ภาวิตตตา จตุนัน สติปัฏจ้านาน, ภาวิตตตา จตุนัน สัมมบปัชานาน,
 ภาวิตตตา จตุนัน อธิรปาทาน, ภาวิตตตา บัณจันน อินทริยาน, ภาวิตตตา
 บัณจันน พลาน, ภาวิตตตา สัตตณน โพชฌงค์าน, ภาวิตตตา อวิยสัส
 อฏัจจิกกัสส มัคคัสส.

เสยยถาบั ภิกขเว ผลภณทสัส วา ผลภณชานเตวาลิสัส วา วาลิชเว
 ทิสสันเต วา อังคูลิปทานิ ทิสสันติ อังคฏจีปทา, โน จ ชวสัส เอวมัสส ฉานน
 โหติ “เอตตัก วา * เม อัสซ วาลิชฏัสส ชันน เอตตัก ทิยโย เอตตัก
 ปเรติ; อถ ชวสัส ชันนชันนเตว * ฉานน โหติ. เอเวเมว โข ภิกขเว
 ภาวานนุโยคมนุยตตัสส ภิกขุโน วิหโรโต กิณจาบี น เหว ฉานน โหติ “เอตตัก
 วา เม อัสซ อาสวาน ชันน เอตตัก ทิยโย เอตตัก ปเรติ; อถ ชวสัส ชันน
 ชันนเตว ฉานน โหติ. เสยยถาบั ภิกขเว สามททิกาย นาวาย
 เวตตพณรรณพนาย ฉัมมาสานิ อุกเก ปริยาทาย เหมันติเกน ถล
 อุกชิตตาย วาตาทปปเรตานิ เวตตพณรรณ, ตานิ ปาวัสสเกน เมเชน
 อภิปัฏจ้านิ อับปกลิเนว ปฏิบัสสมณันติ ปุตทานิ ภวันติ. เอเวเมว โข
 ภิกขเว ภาวานนุโยคมนุยตตัสส ภิกขุโน วิหโรโต อับปกลิเนว สัวโณชชานิ
 ปฏิบัสสมณันติ ปุตทานิ ภวันติ.

สวัตถิ. อนิจจัสสณณา ภิกขเว ภาวิตา พหุลิกตา สัพพ กามวาคี
 ปริยาทิตติ, สัพพ รูปวาคี ปริยาทิตติ, สัพพ ภาววาคี ปริยาทิตติ, สัพพ อวิชช
 ปริยาทิตติ, สัพพ อสัมมาน สมหนติ. เสยยถาบั ภิกขเว สรทสมเย กัสสโก
 มทานังคเลน กัสสอินโต สัพพานิ มุลสันตทานกานิ สัมปทาเลนโต กัสสติ.

* ส. เหว; พ. = วต; ชันน ชันนเตว.

เอวเมว โช ภิกขเว อนิจจังสัจฉา ภาวิตา พหุลักคา สัพพะ กามราคัง ปริยาทิตติ,
สัพพะ รูปราคัง ปริยาทิตติ, สัพพะ ภวราคัง ปริยาทิตติ, สัพพะ อวิชชัง ปริยาทิตติ,
สัพพะ อัสสมมานัง สมทนติ.

เสยยถาปิ ภิกขเว ปัพพชลาโยโก ปัพพชชั ลายิตวา อัคเค เคเหตวา โอรุณาคี
นิรุณาคี นิยโธฏเทติ. เอวเมว โช ภิกขเว อนิจจังสัจฉา ภาวิตา ๑เป ๑

เสยยถาปิ ภิกขเว อัมพบนทชยา วัฒนจจินนาย ๑ ยานี ๑ ตัตถ อัมพานี
วัฒนชัมปฏัพพธานี สัพพานี ตานี ตันวยานี ๑ ภวันตี. เอวเมว โช ภิกขเว
อนิจจังสัจฉา ภาวิตา พหุลักคา ๑เป ๑

เสยยถาปิ ภิกขเว กุฏาคารัสสึ ยะ กาจิ โคปานัสสิโย สัพพา ตา กุฏักเคมา
กุฏนินนา กุฏัสโมสธนา, กุฏี คาสสิ อัคคัมภักชายติ. เอวเมว โช ภิกขเว
อนิจจังสัจฉา ภาวิตา ๑เป ๑

เสยยถาปิ ภิกขเว เย เกจิ มุลคันธา, กากานุสาร์วึ เตสึ อัคคัมภักชายติ.
เอวเมว โช ภิกขเว อนิจจังสัจฉา ภาวิตา ๑เป ๑

เสยยถาปิ ภิกขเว เย เกจิ สารคันธา, โลหิตจันถัน เตสึ อัคคัมภักชายติ.
เอวเมว โช ภิกขเว อนิจจังสัจฉา ภาวิตา ๑เป ๑

เสยยถาปิ ภิกขเว เย เกจิ ปุบผคณธา, วัสสิสิก เตสึ อัคคัมภักชายติ.
เอวเมว โช ภิกขเว อนิจจังสัจฉา ภาวิตา ๑เป ๑

เสยยถาปิ ภิกขเว เย เกจิ กุฏิจาโน สัพเพ เท วัฒนโย จักกวตตัสสิ
อนุยนทา ๑ ภวันตี, ภาชา เตสึ จักกวตติ อัคคัมภักชายติ. เอวเมว โช
ภิกขเว อนิจจังสัจฉา ภาวิตา ๑เป ๑

เสยยถาปิ ภิกขเว ยะ กาจิ คารกุปานึ ปภา สัพพา ตา จันทิมบปภาย
กัลล นาคชนนติ สัพเพ, จันทิมปภา คาสสิ อัคคัมภักชายติ. เอวเมว โช

• พ. เอว; ส. วัฒนจจินนาย. • อ. เอว; ส. พ. ตันวยานี.
• ส. เอว; พ. กากานุสาร์วึคณโธ. • อนุยนตาคิม ปาโจ.

ภิกษเว อนิจจังสังขาร ภาวิตา ฯ เปฯ

เสยฺยถาปิ ภิกษเว สรทสมเย วิสุทฺเธ วิคตพลาถเก เทเว อาทิโรโจ
ณภี อพฺภุสฺสํกตมาโน สัพฺพํ อากาสคตํ ตมคตํ อภิวิหังง ภาสเต จ ตปเต
จ วิโรจเต จ. เอวเมว โข ภิกษเว อนิจจังสังขาร ภาวิตา พหุลลิตา
สัพฺพํ กามราคํ ปริยาทียติ, สัพฺพํ รูปราคํ ปริยาทียติ, สัพฺพํ ภวราคํ
ปรียาทียติ, สัพฺพํ อวิชชํ ปริยาทียติ, สัพฺพํ อสम्मมานํ สมฺहनติ.

กถํ ภาวิตา จ ภิกษเว อนิจจังสังขาร กถํ พหุลลิตา สัพฺพํ กามราคํ
ปรียาทียติ, ฯ เปฯ สัพฺพํ อสम्मมานํ สมฺहनติ ? อิติ รูปํ, อิติ รูปัสส
สมฺมุทโย, อิติ รูปัสส อตฺตังคโม, อิติ เวทนา. อิติ สังขาร. อิติ สังขาร.
อิติ วิณฺณณํ, อิติ วิณฺณณัสส สมฺมุทโย, อิติ วิณฺณณัสส อตฺตังคโมติ.
เอวํ ภาวิตา โข ภิกษเว อนิจจังสังขาร เอวํ พหุลลิตา สัพฺพํ กามราคํ
ปรียาทียติ, สัพฺพํ รูปราคํ ปริยาทียติ, สัพฺพํ ภวราคํ ปริยาทียติ, สัพฺพํ
อวิชชํ ปริยาทียติ, สัพฺพํ อสम्मมานํ สมฺहनติติ.

ปุณฺณวคฺโค ปุณฺณโม.

คัสสํทํทานํ

“นทํ ปุณฺณจฺเจเนณจํ โคมยฺณจํ นนฺทิสฺส,
สามุทํทกํ เทเว จ คทํทูลา นาวสังขาราย เต ทสฺสทึ.”

มชฺฉณมปุณฺณนาสโก สมมตฺโต.

คัสสํ มชฺฉณมปุณฺณนาสกสฺสํ วคฺคํทํทานํ

“อุปายโย อวหนํโต จ ชชฺชนิเถรสวฺหยํ,
ปุณฺณวคฺคเณ ปุณฺณนาสํ ทุตฺติโย เตเน ปวฺจจติ.

• ส. เอว; พ. สุทฺธิกํ เทเว จ คทํทูลา วาสิชฺชํ อนิจจังตาตี.

จิตต์ณินาสเก ยันตวัคโค ปจโม.

สวตตี. ๑เป่า ตักร ๑เป่า อโวจ "จิตตาโรเม ภิกขเว อันตา. กตเม
จิตตาโร ? สักกายันโต สักกายสมุทฺถันโต สักกายนิโรธันโต สักกาย-
นิโรธคามินีปฏิปทันโต.

กตโม ๑ ภิกขเว สักกายันโต ? บัณฺฑุปาทานักขันธาคิสฺส วณฺเณ:
กตเม บัณฺฑุ, เสยฺยถิ ? รูปปาทานักขันโธ เวทณูปาทานักขันโธ
สัณฺณูปาทานักขันโธ สัชารูปาทานักขันโธ วิณฺณานูปาทานักขันโธ. อหิ
วูจฺติ ภิกขเว สักกายันโต.

กตโม ๑ ภิกขเว สักกายสมุทฺถันโต ? ยายํ ตัณฺหา โยโนพฺภวิกา
นันทราคะสทคทา ตตฺตรตฺตรภินนทนะ เสยฺยถิ ? กามตัณฺหา ภวตัณฺหา
วิภวตัณฺหา. อหิ วูจฺติ ภิกขเว สักกายสมุทฺถันโต.

กตโม ๑ ภิกขเว สักกายนิโรธันโต ? โย ตัสฺสา เขว ตัณฺหา
อเสสฺสวิราคินโรโร จาโค ปฏฺินิสฺสัคโค มุคฺติ อนาลโย. อหิ วูจฺติ ภิกขเว
สักกายนิโรธันโต.

กตโม ๑ ภิกขเว สักกายนิโรธคามินีปฏิปทันโต ? อหิเมว อริโย
อหฺงฺจิกโก มคฺโค: เสยฺยถิ ? สัมมาทฏฺิ สัมมาสังกมิโป, สัมมาวาจา
สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว, สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ. อหิ
วูจฺติ ภิกขเว สักกายนิโรธคามินีปฏิปทันโต. อิเม โช ภิกขเว จิตฺตารो
อันทาคิ.

สวตตี. ทุกฺขฉนฺจ โว ภิกขเว เทสิสฺสามิ ทุกฺขสมุทฺถฉนฺจ ทุกฺขนิโรธฉนฺจ
ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทฉนฺจ, ติ สุนาถ.

กตมฉนฺจ ภิกขเว ทุกฺข ? บัณฺฑุปาทานักขันธาคิสฺส วณฺเณ: กตเม
บัณฺฑุ, เสยฺยถิ ? รูปปาทานักขันโธ ๑เป่า วิณฺณานูปาทานักขันโธ. อหิ

วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถชฺ.

กตโม จ ภิกฺขเว ทฺถชฺสมฺทโย ? ยายํ ตัณฺหา โปโนพฺภิกกา นันฺทิ-
วาทสทคฺคา ตตฺรตตฺวาภินนฺทนํ: เสยฺยถิ ? กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา.
อํ ยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถชฺสมฺทโย.

กตโม จ ภิกฺขเว ทฺถชฺนิโรโร ? โย ตัสฺสา เหว ตัณฺหาย อเสสฺสวิรค-
นิโรโร จาโค ปฏฺินิสฺสัคโค มุตฺติ อนาลโย. อํ ยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถชฺนิโรโร.

กตมา จ ภิกฺขเว ทฺถชฺนิโรคามินิปฺปฏิปทา ? อยมเว อวิโย อฏฺุจฺจคิโก
มัตฺถโค: เสยฺยถิ ? สัมมาทฏฺุจฺจิจิ ๆเปว สัมมาสมฺมาโร. อํ ยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
ทฺถชฺนิโรคามินิปฺปฏิปทาติ.

สวตฺถติ. สักกายณฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สักกายสมฺมุทฺถณฺจ สักกาย-
นิโรธณฺจ สักกายนโรคามินิปฺปฏิปทณฺจ, ตํ สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว สักกาโย ? บัณฺฑปาทานักฺขันฺธาติสฺส วณฺณํ: กตเม
บัณฺฑํ, เสยฺยถิ ? รูปปาทานักฺขันฺโธ ๆเปว วิณฺณณฺฑปาทานักฺขันฺโธ. อํ ยํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว สักกาโย.

กตโม จ ภิกฺขเว สักกายสมฺทโย ? ยายํ ตัณฺหา โปโนพฺภิกกา
นันฺทิวาทสทคฺคา ตตฺรตตฺวาภินนฺทนํ: เสยฺยถิ ? กามตณฺหา ภวตณฺหา
วิภวตณฺหา. อํ ยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สักกายสมฺทโย.

กตโม จ ภิกฺขเว สักกายนิโรโร ? โย ตัสฺสา เหว ตัณฺหาย อเสสฺสวิรค-
นิโรโร จาโค ปฏฺินิสฺสัคโค มุตฺติ อนาลโย. อํ ยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สักกายนิโรโร.

กตมา จ ภิกฺขเว สักกายนิโรคามินิปฺปฏิปทา ? อยมเว อวิโย อฏฺุจฺจคิโก
มัตฺถโค: เสยฺยถิ ? สัมมาทฏฺุจฺจิจิ สัมมาสังกมิ โป, ๆเปว สัมมาสมฺมาโร.
อํ ยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สักกายนิโรคามินิปฺปฏิปทาติ.

สวตฺถติ. ปริณฺเณยเย จ ภิกฺขเว รัมฺเเม เทสิสฺสามิ ปริณฺเณยณฺจ
ปริณฺเณทาวิณฺจ ปุคฺคสฺ, ตํ สุณาถ.

กตเม จ ภิกขเว ปริณเฑธยา ธัมมา ? รูปี ภิกขเว ปริณเฑธโย
ธัมโม, สัตถา ๑เปว สัจจา. วิณณานิ ปริณเฑธโย ธัมโม. อิมะ วุจฺจติ
ภิกขเว ปริณเฑธยา ธัมมา.

กตมา จ ภิกขเว ปริณณา ? ภาคักขโย โทสักขโย โมหักขโย.
อัย วุจฺจติ ภิกขเว ปริณณา.

กตโม จ ภิกขเว ปริณณาคาว ปุคฺคโล ? อรหติสฺส วณฺเณ. โย อัย
ธายสฺมา เอวํโม เอวโคตฺโต, อัย วุจฺจติ ภิกขเว ปริณณาคาว ปุคฺคโลติ.

สวตถ. ปัจจเม ภิกขเว อุปาทานกขนธา. กตเม ปัจจ, เสยฺยถิ ?
รูปูปาทานกขนโร ๑เปว วิณณูปาทานกขนโร. เย เกจิ ภิกขเว สมณา
วา พราหมณา วา อิมสฺส ปัจจันน อุปาทานกขนธานํ อสฺสาทนจ อาทนวงจ
นิตฺสวณฺณจ ยถากฺกํ นปฺปชานนติ. นเมเต ภิกขเว สมณา วา พราหมณา
วา สมณสฺส เจว สมณสम्मตา พราหมณสฺส จ พราหมณสมมตา, เต จ
ปนายสมนโต สามณณตถ วา พราหมณตถ วา ทิวฺจเว ธัมเม สยฺ อภินฺณา
สจฺจกตวา อุปสมบชช วิหรนติ.

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา อิมสฺส ปัจจันน อุปาทานก-
ขนธานํ อสฺสาทนจ อาทนวงจ นิตฺสวณฺณจ ยถากฺกํ ปชานนติ. เต โขเม
ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา สมณสฺส เจว สมณสมมตา พราหมณสฺส
จ พราหมณสมมตา, เต จ ปนายสมนโต สามณณตถ วา พราหมณตถ
วา ทิวฺจเว ธัมเม สยฺ อภินฺณา สจฺจกตวา อุปสมบชช วิหรนตติ.

ปัจจิเม ภิกขเว อุปาทานกขนธา. กตเม ปัจจ, เสยฺยถิ ? รูปูปาทานก-
ขนโร ๑เปว วิณณูปาทานกขนโร. เย เกจิ ภิกขเว สมณา วา
พราหมณา วา อิมสฺส ปัจจันน อุปาทานกขนธานํ สมทยณจ อตถกคณณจ
อสฺสาทนจ อาทนวงจ นิตฺสวณฺณจ ยถากฺกํ นปฺปชานนติ. ๑เปว ปชานนติ.

สย อภินณา สัจฉิกตวา อุปสัมปัชช วิหรนตติ.

บั้งจเม ภิกขเว อุปาทานกชนธา. กตเม บั้งจ, เสยยถิทั ? รูปุปาทานก-
ชนโร ๆเปว วิณณานุปาทานกชนโ. ยโต โช ภิกขเว อริยสาวโก
อิมสิ บั้งจนน อุปาทานกชนธาน สมุทยณัง อตถกคณณัง อสสัทถณัง
อาทนนณัง นิสสรณณัง ยถากุทั ปชานาติ. อย วุจจติ ภิกขเว อริยสาวโก
“โสตาบันโน อวินปาทรมโม นียโต สัมโพธิปรายโณติ.

สวตถิ. บั้งจเม ภิกขเว อุปาทานกชนธา. กตเม บั้งจ, เสยยถิทั ?
รูปุปาทานกชนโร ๆเปว วิณณานุปาทานกชนโ. ยโต โช ภิกขเว อิมสิ
บั้งจนน อุปาทานกชนธาน สมุทยณัง อตถกคณณัง อสสัทถณัง อาทนนณัง
นิสสรณณัง ยถากุทั วิทิตวา อนุปาทา วิมุตโต โหติ. อย วุจจติ ภิกขเว
ภิกขุ “อวทัง ชินนสโว วุสสิทวา กตกรรมโย โหติทถาโร อนุปัตตัสสัทธโก
ปริกขิตถณวสสโณชโน สัมมัตถณวา วิมุตโตติ.

สวตถิ. รูปุภิกขเว โย ฉนัโท โย วาโค ยา นันทิ ยา ตถหา,
ทั ปชทถ; เวนันติ รูปุ ปถัน ภวสสิติ อจฉนินนมุล ตาลาวตถุกทั อนภาวกทั
อายติ อนุปาทถมม เวทนาย ๆเปว สัณนาย. สัชาเรสุ. วิณณาณ โย ฉนัโท
โย วาโค ยา นันทิ ยา ตถหา, ทั ปชทถ; เวนันติ วิณณาณ ปถัน
ภวสสิติ อจฉนินนมุล ตาลาวตถุกทั อนภาวกทั อายติ อนุปาทถมมต.

สวตถิ. รูปุภิกขเว โย ฉนัโท โย วาโค ยา นันทิ ยา
ตถหา เย อุปายูปาทานา เจตโส อริฎจันนาภินเวसानุสยา, ทั ปชทถ;
เเวนันติ รูปุ ปถัน ภวสสิติ อจฉนินนมุล ตาลาวตถุกทั อนภาวกทั อายติ อนุปาท-
ถมม. เวทนาย. สัณนาย. สัชาเรสุ โย ฉนัโท ๆเปว เเวนันเต สัชาวา
ปถันนา ภวสสันติ อจฉนินนมลา ตาลาวตถุกตา อนภาวกตา อายติ อนุปาทถมมา.
วิณณาณ โย ฉนัโท โย วาโค ยา นันทิ ยา ตถหา เย อุปายูปาทานา
เจตโส อริฎจันนาภินเวसानุสยา ทั ปชทถ; เเวนันติ วิณณาณ ปถัน

ภิวัสสตี อัจฉินันมุลลิตา ลาลาวตักกุกคิ อนภาวักคิ ฮายตี อนุปาทรมมณคิ.

อันตวัคโค.

คัสสุททานิ

“อันโต ทุกุชฉัง สักกาโย ปริณเณยยา สิมณา ทเว,
โสตาบันโน อรทา จ ทเว จ ฉันทบปหานติ.”

จุลลบัณณาสเก อัมมกถิกวัคโค ททโย.

สวตตี. อตโต อัจฉตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนุปัสสังมิ; ๑เป๑ นิสินโน
โฆ โส ภิกขุ ภควันตึ เอตทโวจ “อวิชชา อวิชชาติ ภันเต วุจฺจติ,
กตมา นุ โฆ ภันเต อวิชชา ? กิตฺตาวตา จ อวิชชาคโต โทคฺคิ. อธิ
ภิกขุ อัสสควา ปุทฺธชโน รูโป นັปฺปชานาติ, รูปสมุทฺทยํ นັปฺปชานาติ,
รูปนิโรธํ นັปฺปชานาติ, รูปนิโรธคามินิปฺปฏิปทํ นັปฺปชานาติ; เวทนํ นັปฺปชานาติ.
สัลลณํ นັปฺปชานาติ. สจฺจาเร นັปฺปชานาติ. วิณฺณานํ นັปฺปชานาติ, ๑เป๑
วิณฺณานนิโรธคามินิปฺปฏิปทํ นັปฺปชานาติ. อหํ วุจฺจติ ภิกขุ อวิชชา. เอตฺตาวตา
จ อวิชชาคโต โทคฺคิ.

สวตตี. เอกมณฺถํ นิสินโน โฆ โส ภิกขุ ภควันตึ เอตทโวจ “วิชชา
วิชชาติ ภันเต วุจฺจติ, กตมา นุ โฆ ภันเต วิชชา ? กิตฺตาวตา จ
วิชชาคโต โทคฺคิ. อธิ ภิกขุ สุตวา อริยสวาทโก รูโป ปชานาติ, รูปสมุทฺทยํ
๑เป๑ รูปนิโรธคามินิปฺปฏิปทํ ปชานาติ; เวทนํ. สัลลณํ. สจฺจาเร ปชานาติ,
๑เป๑ วิณฺณานนิโรธคามินิปฺปฏิปทํ ปชานาติ. อหํ วุจฺจติ ภิกขุ วิชชา.
เอตฺตาวตา จ วิชชาคโต โทคฺคิ.

สวตตี. เอกมณฺถํ นิสินโน โฆ โส ภิกขุ ภควันตึ เอตทโวจ “อัมมกถิกวัคโค

• ส. ฉันทภิกขุ; พ. ฉันทภิกขุ.

ธัมมกถิกิ ภันเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตฺตา นุ โข ภันเต ธัมมกถิกิ โทติ ?
 กิตฺตาวตฺตา ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน โทติ ? กิตฺตาวตฺตา ทิวฺจธัมมนิพฺพานบัตฺโต
 โทตฺติ. ฐบฺบัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย ธัมมํ เทเสติ,
 “ธัมมกถิกิ ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. ฐบฺบัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย
 นิโรธาย ปฏิบັນโน โทติ, “ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย.
 ฐบฺบัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา ออนุปาทา วิมุตฺโต โทติ,
 “ทิวฺจธัมมนิพฺพานบัตฺโต ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. เวทนาย เจ ภิกฺขุ ๆเปว
 สันณาย เจ ภิกฺขุ. สขารานํ เจ ภิกฺขุ. วิณฺณานัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย
 นิโรธาย ธัมมํ เทเสติ, “ธัมมกถิกิ ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. วิณฺณานัสฺส เจ
 ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย ปฏิบັນโน โทติ, “ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน
 ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. วิณฺณานัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา
 ออนุปาทา วิมุตฺโต โทติ, “ทิวฺจธัมมนิพฺพานบัตฺโต ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนายติ.

สวตฺถิ. เอกมํนํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควันตํ เอตทโวจ “ธัมมกถิกิ
 ธัมมกถิกิ ภันเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตฺตา นุ โข ภันเต ธัมมกถิกิ โทติ ?
 กิตฺตาวตฺตา ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน โทติ ? กิตฺตาวตฺตา ทิวฺจธัมมนิพฺพานบัตฺโต
 โทตฺติ. ฐบฺบัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย ธัมมํ เทเสติ,
 “ธัมมกถิกิ ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. ฐบฺบัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย
 ปฏิบັນโน โทติ, “ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. ฐบฺบัสฺส เจ
 ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา ออนุปาทา วิมุตฺโต โทติ, “ทิวฺจธัมมนิพฺพานบ
 บัตฺโต ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. เวทนาย เจ ภิกฺขุ ๆเปว สันณาย เจ
 ภิกฺขุ. สขารานํ เจ ภิกฺขุ. วิณฺณานัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย
 นิโรธาย ธัมมํ เทเสติ, “ธัมมกถิกิ ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. วิณฺณานัสฺส เจ
 ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย ปฏิบັນโน โทติ, “ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน
 ภิกฺขุติ อลฺล วณฺนาย. วิณฺณานัสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา

อนุภาทา วิมุตโต โทติ, “ทิวัจจิมมนิพพานบัตโต ภิกขุติ อลั วณายาติ.
 สวตถิ. อธิ ภิกขเว อัสสุตวา ปุชชโน อริยานั อทสสาวิ ๆเปฯ
 สขปริสรมเม อวินโต รูปิ อตฺตโค สมณบัสสติ, รูปวนตี वा อตฺตานิ,
 อตฺตนิ वा รูปิ, รูปสม वा อตฺตานิ. อยั วุจฺจติ ภิกขเว อัสสุตวา
 ปุชชโน รูปนฺนพนโร สานตรพาทฺรพนฺนพนโร อตฺรทสส อปารทสส
 พฺนโร ชียยติ พฺนโร มียยติ พฺนโร อสฺมา โลกา ปรี โลกั คจฺจติ.
 เวทนั อตฺตโค สมณบัสสติ, ๆเปฯ เวทนาย वा อตฺตานิ. อยั วุจฺจติ
 ภิกขเว อัสสุตวา ปุชชโน เวทนาพนฺนพนโร สานตรพาทฺรพนฺนพนโร
 อตฺรทสส อปารทสส พฺนโร ชียยติ พฺนโร มียยติ พฺนโร อสฺมา โลกา
 ปรี โลกั คจฺจติ. สฉณ. สขเว. วิณฺณณ อตฺตโค สมณบัสสติ, ๆเปฯ
 อยั วุจฺจติ ภิกขเว อัสสุตวา ปุชชโน วิณฺณณพนฺนพนโร สานตร-
 พาทฺรพนฺนพนโร อตฺรทสส อปารทสส พฺนโร ชียยติ พฺนโร มียยติ
 พฺนโร อสฺมา โลกา ปรี โลกั คจฺจติ.

สตฺวา จ โช ภิกขเว อริยสาวโก อริยานั ทสสาวิ ๆเปฯ
 สขปริสรมเม สวินโต น รูปิ อตฺตโค สมณบัสสติ, น รูปวนตี वा อตฺตานิ,
 น อตฺตนิ वा รูปิ, น รูปสม वा อตฺตานิ. อยั วุจฺจติ ภิกขเว สตฺวา
 อริยสาวโก นรูปนฺนพนโร นสานตรพาทฺรพนฺนพนโร ตฺรทสส
 ปารทสส, ปริมุตโต โส ทฺกขสมมาติ วทามิ. ๆเปฯ น สฉณ. น สขเว.
 น วิณฺณณ อตฺตโค สมณบัสสติ, ๆเปฯ อยั วุจฺจติ ภิกขเว สตฺวา อริยสาวโก
 นวิณฺณณพนฺนพนโร นสานตรพาทฺรพนฺนพนโร ตฺรทสส ปารทสส,
 ปริมุตโต โส ทฺกขสมมาติ วทามติ.

สวตถิ. ติ กิ มฉณภิกขเว? “รูปิ “เอตํ มม เอโสทมสม
 เอโส เม อตฺตาคติ สมณบัสสตาติ. โน เทถิ ภันเต. สาธุ ภิกขเว, รูปิ

• ชายตักขิ ปาโจ.

ภิกขเว “เนตํ มม เณโสทมสฺมึน น เมโส อตฺตาคิ, เหวเมตํ ยถาภูทํ สัมมบพณณาย ทฎฺฐิพฺพ. เวทนํ. สฺสณณ. สฺขาวะ. วิณณณณ” “เอตํ มม เณโสทมสฺมึน เณโส เม อตฺตาคิ สมนุบฺสฺสธาคิ. โน เททํ ภันเต. สาธุ ภิกขเว, วิณณณณ ภิกขเว “เนตํ มม เณโสทมสฺมึน น เมโส อตฺตาคิ, เหวเมตํ ยถาภูทํ สัมมบพณณาย ทฎฺฐิพฺพ. ๑เป๑ เหว บิสิสิ ๑เป๑ นาปร อิตถคตทายาคิ ปชานาคิตฺติ.

สวาคฺฉิ. ตตฺถ โช. ตํ กิ มณณณ ภิกขเว ? ฐึ “เนตํ มม เณโสทมสฺมึน น เมโส อตฺตาคิ สมนุบฺสฺสธาคิ. เหว ภันเต. สาธุ ภิกขเว, ฐึ ภิกขเว “เนตํ มม เณโสทมสฺมึน น เมโส อตฺตาคิ, เหวเมตํ ยถาภูทํ สัมมบพณณาย ทฎฺฐิพฺพ. เวทนํ. สฺสณณ. สฺขาวะ. วิณณณณ “เนตํ มม เณโสทมสฺมึน น เมโส อตฺตาคิ สมนุบฺสฺสธาคิ. เหว ภันเต. สาธุ ภิกขเว, วิณณณณ “เนตํ มม เณโสทมสฺมึน น เมโส อตฺตาคิ, เหวเมตํ ยถาภูทํ สัมมบพณณาย ทฎฺฐิพฺพ. เหว บิสิสิ ๑เป๑ นาปร อิตถคตทายาคิ ปชานาคิตฺติ.

สวาคฺฉิ. สฺสณณชนนิเย จ ภิกขเว ฐึเม เทสิสิสํมิ สฺสณณชนณจ, ตํ สฺสณณ. กตเม จ ภิกขเว สฺสณณชนนิยา ฐึมา ? กตมํ สฺสณณชนนิ ? ฐึ ภิกขเว สฺสณณชนนิโย ฐึโม, โย ตตฺถ ฉนฺทราโค ตํ ตตฺถ สฺสณณชนนิ; เวทนา ๑เป๑ สฺสณณ. สฺขาวะ. วิณณณณ สฺสณณชนนิโย ฐึโม, โย ตตฺถ ฉนฺทราโค ตํ ตตฺถ สฺสณณชนนิ. อิเม วุจฺจันติ ภิกขเว สฺสณณชนนิยา ฐึมา, อิทํ สฺสณณชนณนติ.

สวาคฺฉิ. อุปาทานิเย จ ภิกขเว ฐึเม เทสิสิสํมิ อุปาทานณจ, ตํ สฺสณณ. กตเม จ ภิกขเว อุปาทานิยา ฐึมา ? กตมํ อุปาทานิ ? ฐึ ภิกขเว อุปาทานิโย ฐึโม, โย ตตฺถ ฉนฺทราโค ตํ ตตฺถ อุปาทานิ; เวทนา ๑เป๑ สฺสณณ. สฺขาวะ. วิณณณณ อุปาทานิโย ฐึโม, โย ตตฺถ ฉนฺทราโค ตํ ตตฺถ อุปาทานิ. อิเม วุจฺจันติ ภิกขเว อุปาทานิยา ฐึมา, อิทํ อุปาทานณนติ.

เอกํ สมย์ อายัสมา จ สารีปุตฺโต อายัสมา จ มหาโกฏฺฐิโต
 พาราณสียํ วิหรนฺติ อิติปตฺเน มิคทาเย. อถ โข อายัสมา มหาโกฏฺฐิโต
 สายันตฺสสมย์ ปฏิสลฺลาณา วุฏฺฐิโต เยนายัสมา สารีปุตฺโต เตนุปลงฺกมิ;
 ๑เป๑ เอกทโวจ "สฺลิวตาวุโส สารีปุตฺตํ ภิกฺขุณา กตเม รัสมา โยนิโส
 มนสิกาตฺตฺพาทิ. สฺลิวตาวุโส โกฏฺฐิตํ ภิกฺขุณา บัณฺฑุปาทานักฺขันธา อนิจฺจโต
 ทุกฺขโต โรคโต คันธาโต สลฺลโต อฆโต อาพารโต ปวโต ปโลกโต
 สุนฺณโต อนัตฺตโต โยนิโส มนสิกาตฺตฺพาท. กตเม บัณฺฑุ, เสยฺยัตถิ ?
 ๑รูปาทานักฺขันโธ เวทูปาทานักฺขันโธ สันณูปาทานักฺขันโธ สจฺวารูปาทานัก-
 ๑ขันโธ วิณฺณานูปาทานักฺขันโธ. สฺลิวตาวุโส โกฏฺฐิตํ ภิกฺขุณา อิเม
 บัณฺฑุปาทานักฺขันธา อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คันธาโต สลฺลโต อฆโต
 อาพารโต ปวโต ปโลกโต สุนฺณโต อนัตฺตโต โยนิโส มนสิกาตฺตฺพาท.
 จานํ โข ปเนตํ อวุโส วิชฺชติ, ยํ สฺลิวา ภิกฺขุ อิเม บัณฺฑุปาทานักฺขันเ
 อนิจฺจโต ๑เป๑ อนัตฺตโต โยนิโส มนสิกาโรนฺโต สโตตาบัตฺตผลํ สจฺจิกเวรียาทิ.

โสตาบັນเนน ปนาวุโส สารีปุตฺตํ ภิกฺขุณา กตเม รัสมา โยนิโส
 มนสิกาตฺตฺพาทิ. โสตาบັນเนนํ โข อวุโส โกฏฺฐิตํ ภิกฺขุณา อิเม
 บัณฺฑุปาทานักฺขันธา อนิจฺจโต ๑เป๑ อนัตฺตโต โยนิโส มนสิกาตฺตฺพาท.
 จานํ โข ปเนตํ อวุโส วิชฺชติ, ยํ โสตาบันโน ภิกฺขุ อิเม บัณฺฑุปาทานักฺขันเ
 อนิจฺจโต ๑เป๑ อนัตฺตโต โยนิโส มนสิกาโรนฺโต สกทาคามิผลํ สจฺจิกเวรียาทิ.

สกทาคามินา ปนาวุโส สารีปุตฺตํ ภิกฺขุณา กตเม รัสมา โยนิโส
 มนสิกาตฺตฺพาทิ. สกทาคามินาํ โข อวุโส โกฏฺฐิตํ ภิกฺขุณา อิเม
 บัณฺฑุปาทานักฺขันธา อนิจฺจโต ๑เป๑ อนัตฺตโต โยนิโส มนสิกาตฺตฺพาท.
 จานํ โข ปเนตํ อวุโส วิชฺชติ, ยํ สกทาคามี ภิกฺขุ อิเม บัณฺฑุปาทานักฺขันเ
 อนิจฺจโต ๑เป๑ อนัตฺตโต โยนิโส มนสิกาโรนฺโต อนาคามิผลํ สจฺจิกเวรียาทิ.

อนาคามินา ปนาวุโส สารีปุตฺต ภิกขุณา กตเม รัมมา โยนิโส มนสิ-
 กาทัพพาทิ. อนาคามินาบี โช อวฺสุโส โภฏฺจิตฺติ ภิกขุณา อิมเว ปันจฺปาทานักขันธา
 อนิจฺจโต ๆเปว อนัตตโต โยนิโส มนสิกาตัพพาทิ. จานฺ โช ปเนตฺ
 อวฺสุโส วิชฺชติ, ยํ อนาคามิ ภิกขุ อิมเว ปันจฺปาทานักขันธา อนิจฺจโต
 ๆเปว อนัตตโต โยนิโส มนสิกรโนโต อรหตฺตํ สัจฺฉิกเรยฺยาทิ.

อรหตา ปนาวุโส สารีปุตฺต กตเม รัมมา โยนิโส มนสิกาตัพพาทิ.
 อรหตาบี โช อวฺสุโส โภฏฺจิตฺติ อิมเว ปันจฺปาทานักขันธา อนิจฺจโต ทุกฺขโต
 ไรคโต คันถโต สัลลโต อฆโต อาพาธโต ปโรโต ปโลกโต สณฺณโต
 อนัตตโต โยนิโส มนสิกาตัพพาทิ. นตฺถิ โช อวฺสุโส อรหโต อุตฺตวิกรมยํ
 กตฺถิสฺส วา ปฏิจฺจโย, อปฺ จิเม รัมมา ภาวิตา พหุลักคา ทิฏฺฐิรัมมสุขวิทฺถาราย
 เจว สวตฺตํนติ สติสฺสมปฺชณฺณาย จาติ.

เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโภฏฺจิตฺโต พาราณสียํ
 วิหรนฺติ อีสิปตเน มิคทาเย. อถ โช อายสฺมา มหาโภฏฺจิตฺโต สายณฺทสมยํ
 ปฏิสฺสัลลาณา วุฏฺจิตฺโต เยนายสฺมา สารีปุตฺโต เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกमितวา
 ๆเปว เอตทโวจ “สุตฺวตวฺสุโส สารีปุตฺตํ ภิกขุณา กตเม รัมมา โยนิโส
 มนสิกาตัพพาทิ. สุตฺวตวฺสุโส โภฏฺจิตฺติ ภิกขุณา ปันจฺปาทานักขันธา อนิจฺจโต
 ๆเปว อนัตตโต โยนิโส มนสิกาตัพพาทิ. กตเม ปันจ, เสยฺยถิ ?
 รูปฺปาทานักขันธา ๆเปว วิณฺณณฺณูปาทานักขันธา. สุตฺวตวฺสุโส โภฏฺจิตฺติ
 ภิกขุณา อิมเว ปันจฺปาทานักขันธา อนิจฺจโต ๆเปว อนัตตโต โยนิโส
 มนสิกาตัพพาทิ. จานฺ โช ปเนตฺ อวฺสุโส วิชฺชติ, ยํ สุตฺวา ภิกขุ อิมเว
 ปันจฺปาทานักขันธา อนิจฺจโต ๆเปว อนัตตโต โยนิโส มนสิกรโนโต
 โสตาปตฺตนิลลํ สัจฺฉิกเรยฺยาทิ.

โสตาปฺนํเนน ปนาวุโส สารีปุตฺตํ ภิกขุณา กตเม รัมมา โยนิโส
 มนสิกาตัพพาทิ. โสตาปฺนํเนนบี โช อวฺสุโส โภฏฺจิตฺติ ภิกขุณา อิมเว

บัณจุปาทานักขันธา อนิจจังโต ๑เป๑ อนัตตโต โยนิโส มนสิกาตัพพา.
จ้าน โข ปเนต อวุโส วิชชติ, ย โสตาบันโน ภิกขุ อิมะ บัณจุปาทานักขันธา
อนิจจังโต ๑เป๑ อนัตตโต โยนิโส มนสิกรอนโต สกทาคามิผล ๑เป๑
อนาคามิผล ๑เป๑ อรหัตตผล สัจฉิกเรยชาติ.

อรหตา ปนาวุโส สารีปุตโต กตเม รัมมา โยนิโส มนสิกาตัพพาคิ.
อรหตาบิ โข อวุโส โภฏจิติ อิมะ บัณจุปาทานักขันธา อนิจจังโต ทุกขโต
โรคโต คันชโต สัลลโต อมโต อาหารโต ปโรโต ปโลกโต สอนโต
อนัตตโต โยนิโส มนสิกาตัพพา. นัตติ โข อวุโส อรหโต อุตตริกรณีย
กตัสส วา ปฏิจจโย, อิมะ อิมะ รัมมา ภาวิตา พหุลลกา ทิฏฐรัมมสุขวิหาราย
เจเว สัตตคณติ สติสัมปชฌณาย จาคิ.

สวัตติ. อลโฆ อายัสมา กัมโป เยน ภควา เตนุปลังกมิ, ๑เป๑
เอกมันตนิ นินโน โข อายัสมา กัมโป ภควันตเเตทโวจ “กถ
นุ โข ภันเต ชานโต กถ บัลลโต อิมสมมจ สวิณณณเก กาเย
พทิตธา จ สัพพนมิตเตสุ อถการมการมานานุสยา น โทหนตติ. ย กิณจิ
กัมโป รูป อตตานาคตบัจจบนน อชฌตติ วา พทิตธา วา โอฬาริกว
สุขุมว วา หัน วา ปณต วา ย ทูเร สันตเก วา, สัพพ รูป “เนต
มม เนโสทมสม น เมโส อตตาคิ, เอเวเมต ยถากถ สัมมขบัณณาย
บัลลติ. ยา กาจ เวทนา ๑เป๑ ยา กาจ สันณ. เย เกจิ สชวา.
ย กิณจิ วิณณณ อตตานาคตบัจจบนน อชฌตติ วา พทิตธา วา
โอฬาริกว วา สุขุมว วา หัน วา ปณต วา ย ทูเร สันตเก วา,
สัพพ วิณณณ “เนต มม เนโสทมสม น เมโส อตตาคิ, เอเวเมต
ยถากถ สัมมขบัณณาย บัลลติ. เอว โข กัมโป ชานโต เอว บัลลโต
อิมสมมจ สวิณณณเก กาเย พทิตธา จ สัพพนมิตเตสุ อถการมม
การมานานุสยา น โทหนตติ.

สาวัตถิ. ตักร โข. เอกมัตถิ นิสินโน โข อายสฺมา กับไป ภควันต
 เขตทวโจ “กถุ นุ โข ภันเต ชานโต กถุ บัสสโต อิมสฺมิง สวิณณณเก
 กาเย พหิทธา จ สัพพนิมิตเตสุ อหการมมการมานาปคต มานสฺ โหติ
 วิธา สมตีกกนตฺ สันตฺ สวิมุตตฺตนิตฺ. ยํ กิลจึ กับไป รูปึ อตฺตทานาคต-
 บังจฺบุษนฺนํ ๑เปว สัพพํ รูปึ “เนตฺ มม เนโสหฺมสฺม น เมโส อตฺตาคติ,
 เอเวเมตฺ ยถากุตฺ สัมมบฺบณณาย ทิสฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ. ยา
 กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สัลลณฺวา. เย เกจि สขารว. ยํ กิลจึ วิณณณ
 อตฺตทานาคตบงฺจฺบุษนฺนํ อชฺฉตฺตติ วา พหิทธา วา โอปาริกิ วา สุขุมิ วา
 หินิ วา ปณตฺติ วา ยํ ทเว สันตเก วา, สัพพํ วิณณณ “เนตฺ มม
 เนโสหฺมสฺม น เมโส อตฺตาคติ, เอเวเมตฺ ยถากุตฺ สัมมบฺบณณาย ทิสฺวา
 อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ. เอวํ โข กับไป ชานโต เอวํ บัสสโต อิมสฺมิง
 สวิณณณเก กาเย พหิทธา จ สัพพนิมิตเตสุ อหการมมการมานาปคต
 มานสฺ โหติ วิธา สมตีกกนตฺ สันตฺ สวิมุตตฺตนิตฺ.

ธมฺมกถิกวคฺโค สมนฺตฺโต.

ตฺตฺรทฺทานิ

“อวิชฺชาวิชฺชา เทว กถิกา พนฺธนา ปริมจฺจิตา เทว,
 สัลโลชนํ อุปาทานํ สิลฺลํ สุตฺวา เทว จ กับเปนาติ.”

จลลันณณาลเก อวิชชาวัคโค ตติโย.

สาวัตถิ. อถโฆ อลลณฺตโร ภิกขุ เชน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา
 ๑เปว เอกมัตถิ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตฺ เขตทวโจ “อวิชฺชา
 อวิชฺชาติ ภันเต วุจฺจติ, กตมา นุ โข ภันเต อวิชฺชา ? กิตฺตาวตา จ
 อวิชฺชาคโต โหตฺติ. อธิ ภิกขุ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน สมุทฺยธมฺมํ รูปึ

• พ. เอว; ส. สิลฺลา เทว จ กับเปนาติ.

“สมุทฺถยธัมมํ รูปนํติ ยถากุตํ นํปชานาติ, วยธัมมํ รูปํ “วยธัมมํ รูปนํติ
 ยถากุตํ นํปชานาติ, สมุทฺถยวยธัมมํ รูปํ “สมุทฺถยวยธัมมํ รูปนํติ ยถากุตํ
 นํปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ เวทนํ “สมุทฺถยธัมมา เวทนาติ ยถากุตํ นํปชานาติ,
 วยธัมมํ เวทนํ “วยธัมมา เวทนาติ ยถากุตํ นํปชานาติ, ๆเปฯ
 นํปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ สัจฉนํ ๆเปฯ นํปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ สัจจาเร
 “สมุทฺถยธัมมา สัจจาราติ ยถากุตํ นํปชานาติ, วยธัมมํ สัจจาเร “วยธัมมา
 สัจจาราติ ยถากุตํ นํปชานาติ, สมุทฺถยวยธัมมํ สัจจาเร “สมุทฺถยวยธัมมา
 สัจจาราติ ยถากุตํ นํปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ วิณณานํติ “สมุทฺถยธัมมํ
 วิณณานนํติ ยถากุตํ นํปชานาติ, วยธัมมํ วิณณานํ “วยธัมมํ วิณณานนํติ
 ยถากุตํ นํปชานาติ, สมุทฺถยวยธัมมํ วิณณานํ “สมุทฺถยวยธัมมํ วิณณานนํติ
 ยถากุตํ นํปชานาติ. อยํ วุจฺเจติ ภิกขุ อวิชชา; เอเตดาวตา จ อวิชชาโคโต
 โหตฺตีติ.

เอวํ วุจฺเจเต โส ภิกขุ ภควันตํ เอเตทโวจํ “วิชชา วิชชาติ ภันเต
 วุจฺเจติ, กตมา นุ โข ภันเต วิชชา? กิตฺถาวตา จ วิชชาโคโต โหตฺตีติ.
 อธิ ภิกขุ สุทฺวา อริยสวโก สมุทฺถยธัมมํ รูปํ “สมุทฺถยธัมมํ รูปนํติ
 ยถากุตํ ปชานาติ, วยธัมมํ รูปํ “วยธัมมํ รูปนํติ ยถากุตํ ปชานาติ,
 สมุทฺถยวยธัมมํ รูปํ “สมุทฺถยวยธัมมํ รูปนํติ ยถากุตํ ปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ
 เวทนํ “สมุทฺถยธัมมา เวทนาติ ยถากุตํ ปชานาติ, วยธัมมํ เวทนํ “วยธัมมา
 เวทนาติ ยถากุตํ ปชานาติ, สมุทฺถยวยธัมมํ เวทนํ “สมุทฺถยวยธัมมา เวทนาติ
 ยถากุตํ ปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ สัจฉนํ ๆเปฯ ปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ สัจจาเร
 “สมุทฺถยธัมมา สัจจาราติ ยถากุตํ ปชานาติ, วยธัมมํ สัจจาเร “วยธัมมา สัจจาราติ
 ยถากุตํ ปชานาติ; สมุทฺถยวยธัมมํ สัจจาเร “สมุทฺถยวยธัมมา สัจจาราติ
 ยถากุตํ ปชานาติ; สมุทฺถยธัมมํ วิณณานํ “สมุทฺถยธัมมํ วิณณานนํติ ยถากุตํ

ประธานาธิบดี, วยธรมม วิณณานัน “วยธรมม วิณณานันติ ยถาภูต ปชานาติ,
สมุทวยธรมม วิณณานัน “สมุทวยธรมม วิณณานันติ ยถาภูต ปชานาติ. อัย
วูจติ ภิกขุ วิชชา; เอตตาวตทา จ วิชชาคโต โหตีติ.

เอกั สมยั อายัสมา จ สาริปุตโต อายัสมา จ มหาโกฏฐิโต พาวรานสิย
วิหรัณตี อัสสิปตเน มิคทาเย. อถไซ อายัสมา มหาโกฏฐิโต สาขันถสมยั
ปฏิสัสสทานา วูจติโต ๆเปว เอกมันต นิสินโน โข อายัสมา มหาโกฏฐิโต
อายัสมันต สาริปุตต เอตทโวจ “อวิชชา อวิชชาติ อวูโส สาริปุตต วูจติ,
กตมา นุ โข อวูโส อวิชชา ? กิตตาวตทา จ อวิชชาคโต โหตีติ. อิววูโส
อัสสัควา ปุถุชชโน สมุทวยธรมม รูปี “สมุทวยธรมม รูปีนติ ยถาภูต นัปปชานาติ,
วยธรมม รูปี “วยธรมม รูปีนติ ยถาภูต นัปปชานาติ, สมุทวยธรมม รูปี
“สมุทวยธรมม รูปีนติ ยถาภูต นัปปชานาติ; สมุทวยธรมม เวทนั ๆเปว วยธรมม
เวทนั. ๆเปว สมุทวยธรมม เวทนั ๆเปว สมุทวยธรมม สัณณั ๆเปว สมุทวยธรมม
สัชาเร ๆเปว วยธรมม สัชาเร. สมุทวยธรมม สัชาเร “สมุทวยธรมมา
สัชาราคิ ยถาภูต นัปปชานาติ; สมุทวยธรมม วิณณานัน ๆเปว วยธรมม วิณณานัน.
สมุทวยธรมม วิณณานัน “สมุทวยธรมม วิณณานันติ ยถาภูต นัปปชานาติ.
อัย วูจจตาวูโส อวิชชา; เอตตาวตทา จ อวิชชาคโต โหตีติ.

เอกั สมยั อายัสมา จ สาริปุตโต อายัสมา จ มหาโกฏฐิโต พาวรานสิย
วิหรัณตี อัสสิปตเน มิคทาเย. เอกมันต นิสินโน โข อายัสมา มหาโกฏฐิโต
อายัสมันต สาริปุตต เอตทโวจ “วิชชา วิชชาติ อวูโส สาริปุตต วูจติ,
กตมา นุ โข อวูโส วิชชา ? กิตตาวตทา จ วิชชาคโต โหตีติ. อิววูโส
สุควา อริยสาวโก สมุทวยธรมม รูปี “สมุทวยธรมม รูปีนติ ยถาภูต ปชานาติ,
วยธรมม รูปี ๆเปว สมุทวยธรมม รูปี “สมุทวยธรมม รูปีนติ ยถาภูต
ปชานาติ, สมุทวยธรมม เวทนั ๆเปว สมุทวยธรมม สัณณั ๆเปว สมุทวยธรมม
สัชาเร. วยธรมม สัชาเร. สมุทวยธรมม สัชาเร “สมุทวยธรมมา สัชาราคิ

ยถากุติ ปชานาติ, สมุทขรम्मม วิณณาน. วยรम्मม วิณณาน. สมุทขयरम्मม
วิณณาน "สมุทขयरम्मม วิณณานนติ ยถากุติ ปชานาติ. อม วุจจตาอุโส
วิชชา; เจตทาวตา จ วิชชาคโต โทคคิ.

คณณเว นิทาน. เอกมณค นิสสินโน โช อายัสสมา มหาโกฏฐิจโต
อายัสสมณค สาริปุตค เจตทโว "อวิชา อวิชาติ อาอุโส สาริปุตค วุจจติ,
กตมา นุ โช อาอุโส อวิชา ? กิตทาวตา จ อวิชาคโต โทคคิ. อวิชาอุโส
อัสสทวา ปุคฺคชโน รุบัสส อัสสาทนจ อาทนนวจ นิสสรณนจ ยถากุติ
นัมปชานาติ, เวทนาย ๆเปว สันณาย. สขาราน. วิณณานัสส อัสสาทนจ
อาทนนวจ นิสสรณนจ ยถากุติ นัมปชานาติ. อม วุจจตาอุโส อวิชา;
เจตทาวตา จ อวิชาคโต โทคคิ.

คณณเว นิทาน. เอกมณค นิสสินโน โช อายัสสมา มหาโกฏฐิจโต
อายัสสมณค สาริปุตค เจตทโว "วิชา วิชาติ อาอุโส สาริปุตค วุจจติ,
กตมา นุ โช อาอุโส วิชา ? กิตทาวตา จ วิชาคโต โทคคิ. อวิชาอุโส
สทวา อริยสาวโก รุบัสส อัสสาทนจ อาทนนวจ นิสสรณนจ ยถากุติ
ปชานาติ, เวทนาย ๆเปว สันณาย. สขาราน. วิณณานัสส อัสสาทนจ
อาทนนวจ นิสสรณนจ ยถากุติ ปชานาติ. อม วุจจตาอุโส วิชา;
เจตทาวตา จ วิชาคโต โทคคิ.

คณณเว นิทาน. เอกมณค นิสสินโน โช อายัสสมา มหาโกฏฐิจโต
อายัสสมณค สาริปุตค เจตทโว "อวิชา อวิชาติ อาอุโส สาริปุตค วุจจติ,
กตมา นุ โช อาอุโส อวิชา ? กิตทาวตา จ อวิชาคโต โทคคิ. อวิชาอุโส
อัสสทวา ปุคฺคชโน รุบัสส สมุทขณจ อตถกคณนจ อัสสาทนจ อาทนนวจ
นิสสรณนจ ยถากุติ นัมปชานาติ, เวทนาย ๆเปว สันณาย. สขาราน.
วิณณานัสส สมุทขณจ อตถกคณนจ อัสสาทนจ อาทนนวจ นิสสรณนจ
ยถากุติ นัมปชานาติ. อม วุจจตาอุโส อวิชา; เจตทาวตา จ อวิชาคโต โทคคิ.

ตัณเณว นิทาน. เอกมัตถ์ นิสินโน โข อายัสมา มหาโกฏจितโต
 อายัสมัตถ์ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ “วิชฺชา วิชฺชาติ อารุโส สาริปุตฺตํ
 วุจฺจติ, กตมา นุ โข อารุโส วิชฺชา ? กิตฺตาวคฺคา จ วิชฺชาคโต โหตีติ.
 อิทารุโส สุตฺวา อริยสวโก รัมบัสส สมหุยฺฉจ อตฺถกคฺมณฺจ อัสสาทนฺจ
 อาทนนฺจ นิสฺสรณฺฉจ ยถากุตฺตํ ปชานาติ, เวทนาย ๆเปว สันณาย. สํขารานํ.
 วิณฺณานสฺส สมหุยฺฉจ อตฺถกคฺมณฺจ อัสสาทนฺจ อาทนนฺจ นิสฺสรณฺฉจ
 ยถากุตฺตํ ปชานาติ. อมํ วุจฺจตวฺโร วิชฺชา; เอตฺตาวคฺคา จ วิชฺชาคโต โหตีติ.

เอก สมมํ อายัสมา จ สาริปุตฺโต อายัสมา จ มหาโกฏจิตโต
 พาวานสียํ วิหรนฺติ อีสิปตเน มิคทาเย. อจโฆ อายัสมา สาริปุตฺโต
 ๆเปว เอกมัตถ์ นิสินโน โข อายัสมา สาริปุตฺโต อายัสมัตถ์ มหาโกฏจิตฺ
 เอตทโวจ “อวิชฺชา อวิชฺชาติ อารุโส โกฏจิต วุจฺจติ, กตมา นุ โข
 อารุโส อวิชฺชา ? กิตฺตาวคฺคา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ. อิทารุโส อัสสุตฺวา
 ปุคฺคชฺชโน รัมบัสส อัสสาทนฺจ อาทนนฺจ นิสฺสรณฺฉจ ยถากุตฺตํ นมฺปชานาติ,
 เวทนาย ๆเปว สันณาย. สํขารานํ. วิณฺณานสฺส อัสสาทนฺจ อาทนนฺจ
 นิสฺสรณฺฉจ ยถากุตฺตํ นมฺปชานาติ. อมํ วุจฺจตวฺโร อวิชฺชา; เอตฺตาวคฺคา
 จ อวิชฺชาคโต โหตีติ.

เอวํ วุตฺเต อายัสมา สาริปุตฺโต อายัสมัตถ์ มหาโกฏจิตํ เอตทโวจ
 “วิชฺชา วิชฺชาติ อารุโส โกฏจิต วุจฺจติ, กตมา นุ โข อารุโส วิชฺชา ?
 กิตฺตาวคฺคา จ วิชฺชาคโต โหตีติ. อิทารุโส สุตฺวา อริยสวโก รัมบัสส
 อัสสาทนฺจ อาทนนฺจ นิสฺสรณฺฉจ ยถากุตฺตํ ปชานาติ, เวทนาย ๆเปว
 สันณาย. สํขารานํ. วิณฺณานสฺส อัสสาทนฺจ อาทนนฺจ นิสฺสรณฺฉจ ยถากุตฺตํ
 ปชานาติ. อมํ วุจฺจตวฺโร วิชฺชา; เอตฺตาวคฺคา จ วิชฺชาคโต โหตีติ.

ตัณเณว นิทาน. เอกมัตถ์ นิสินโน โข อายัสมา สาริปุตฺโต อายัสมัตถ์
 มหาโกฏจิตํ เอตทโวจ “อวิชฺชา อวิชฺชาติ อารุโส โกฏจิต วุจฺจติ, กตมา

นุ โช อารุโส อวิชชา ? กิตฺตาวตา จ อวิชชาโคโต โทคฺคิ. อิทฺวารุโส
อัสสฺสทฺวา ปุคฺคฺชโน รูปัสส สฺมุตฺถนฺจ อตฺตณฺคณฺจ อัสสํทฺถนฺจ
อาทํนวันฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากุทํ นํบํปชานาติ, เวทนาย ๆเปฯ สลฺลณาย.
สํชารานํ. วิณฺณณาสฺส สฺมุตฺถนฺจ อตฺตณฺคณฺจ อัสสํทฺถนฺจ อาทํนวันฺจ
นิสฺสรณฺจ ยถากุทํ นํบํปชานาติ. อมฺ วจฺจํทวารุโส อวิชชา; เอตฺตาวตา จ
อวิชชาโคโต โทคฺคิ.

เอวํ วุตฺเต อายัสฺมา สาริปุตฺโต อายัสฺมันตํ มหาโกฏฺฐจิตํ เอตทโวจ
“วิชชา วิชชาติ อารุโส โกฏฺฐจิต วจฺจํติ, กตฺมา นุ โช อารุโส วิชชา ?
กิตฺตาวตา จ วิชชาโคโต โทคฺคิ. อิทฺวารุโส สฺทฺวา อริยสวโก รูปัสส สฺมุตฺถนฺจ
อตฺตณฺคณฺจ อัสสํทฺถนฺจ อาทํนวันฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากุทํ ปชานาติ, เวทนาย
ฯเปฯ สลฺลณาย. สํชารานํ. วิณฺณณาสฺส สฺมุตฺถนฺจ อตฺตณฺคณฺจ อัสสํทฺถนฺจ
อาทํนวันฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากุทํ ปชานาติ. อมฺ วจฺจํทวารุโส วิชชา;
เอตฺตาวตา จ วิชชาโคโต โทคฺคิ.

ตณฺเณว นิทานํ. เอกํนตํ นิสฺนโน โช อายัสฺมา สาริปุตฺโต อายัสฺมันตํ
มหาโกฏฺฐจิตํ เอตทโวจ “อวิชชา อวิชชาติ อารุโส โกฏฺฐจิต วจฺจํติ,
กตฺมา นุ โช อารุโส อวิชชา ? กิตฺตาวตา จ อวิชชาโคโต โทคฺคิ. อิทฺวารุโส
อัสสฺสทฺวา ปุคฺคฺชโน รูปํ นํบํปชานาติ, รูปสฺมุตฺถนํ นํบํปชานาติ, รูปนิโรธํ
นํบํปชานาติ, รูปนิโรธคามินิปฏิปทํ นํบํปชานาติ, เวทนํ ๆเปฯ สลฺลณ.
สํชารเ. วิณฺณณํ นํบํปชานาติ, วิณฺณณสฺมุตฺถนํ นํบํปชานาติ, วิณฺณณนิโรธํ
นํบํปชานาติ, วิณฺณณนิโรธคามินิปฏิปทํ นํบํปชานาติ. อมฺ วจฺจํทวารุโส
อวิชชา; เอตฺตาวตา จ อวิชชาโคโต โทคฺคิ.

เอวํ วุตฺเต อายัสฺมา สาริปุตฺโต อายัสฺมันตํ มหาโกฏฺฐจิตํ เอตทโวจ
“วิชชา วิชชาติ อารุโส โกฏฺฐจิต วจฺจํติ, กตฺมา นุ โช อารุโส
วิชชา ? กิตฺตาวตา จ วิชชาโคโต โทคฺคิ. อิทฺวารุโส สฺทฺวา อริยสวโก

รูป ปชานาติ, รูปสมุหย์ ปชานาติ, รูปนิโรธ ปชานาติ, รูปนิโรธคามินีปฏิปท ปชานาติ; เวทนา. สัตถ์. สัชาเร. วิณณณ ปชานาติ, วิณณณสมุหย์ ปชานาติ, วิณณณนิโรธ ปชานาติ, วิณณณนิโรธคามินีปฏิปท ปชานาติ. อญ วุจจตา วุโส วิชชา; เอตตาวตา จ วิชชาโคโต โทคัตติ.

อวิชชาวัคโค สมัตโต.

ตัตถ์รททานิ

“ สมุหย์ธัมเมน ตถิ อัสสาเท จ อปเร ทเว, สมุหเย จ เทว วุตตา โภจเจเต อปเร ตโยติ.

จุลลันณณาลเก กุกกัพพัคโค จตตโถ.

สวัตถิ. รูปุ ภิกขเว กุกกัพ, เวทนา กุกกัพ, สัตถ์นา กุกกัพ, สัชาวา กุกกัพ, วิณณณ กุกกัพ. เอว ปัสสั ภิกขเว สุตวา อริยสวโก รูปสมบ นพพทติ, เวทนายบ นพพทติ, สัตถ์นายบ นพพทติ, สัชาเรสบบ นพพทติ, วิณณณสมบ นพพทติ, นพพท วิชชติ, วิราคา วิมจติ. วิมุตตสมิ “ วิมุตตมิติ ฉาน โทติ. “ ฉันนา ชาติ, วุสตี พรหมจวิญ, กตถิ กรณญ, นาวริ อิตถตตยาติ ปชานาตติ.

สวัตถิ. ย ภิกขเว อนิจจ, ตัตถ์โว ฉันโท ปหาตัพโพ. กิณจ ภิกขเว อนิจจ ? รูปุ ภิกขเว อนิจจ, ตัตถ์โว ฉันโท ปหาตัพโพ. เวทนา อนิจจา, ๑เป๑ สัตถ์นา. สัชาวา. วิณณณ อนิจจ, ตัตถ์โว. ฉันโท ปหาตัพโพ. ย ภิกขเว อนิจจ, ตัตถ์โว ฉันโท ปหาตัพโพติ

สวัตถิ. ย ภิกขเว อนิจจ, ตัตถ์โว ราโค ปหาตัพโพ. กิณจ ภิกขเว อนิจจ ? รูปุ ภิกขเว อนิจจ, ตัตถ์โว ราโค ปหาตัพโพ. เวทนา อนิจจา, ๑เป๑ สัตถ์นา. สัชาวา. วิณณณ อนิจจ, ตัตถ์โว ราโค ปหาตัพโพ. ย ภิกขเว อนิจจ, ตัตถ์โว ราโค ปหาตัพโพติ.

สาวตถิ. ยํ ภิกขเว อนิจฺจํ, ตตฺถ โว ฉนฺทราโค ปทาตัพพะ. กิณฺจ
ภิกขเว อนิจฺจํ ? รุปํ ภิกขเว อนิจฺจํ, ตตฺถ โว ฉนฺทราโค ปทาตัพพะ.
เวทนา อนิจฺจา ๆเปว สันณฺวา. สขารฺวา. วิณฺณฺณํ อนิจฺจํ, ตตฺถ โว
ฉนฺทราโค ปทาตัพพะ. ยํ ภิกขเว อนิจฺจํ, ตตฺถ โว ฉนฺทราโค ปทาตัพพะติ.

สาวตถิ. ยํ ภิกขเว ทุกฺขํ, ตตฺถ โว ฉนฺโท ปทาตัพพะ. ๆเปว ราโค
ปทาตัพพะ. ฉนฺทราโค ปทาตัพพะติ.

สาวตถิ. ตตฺถ ไซ. โย ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ โว ฉนฺโท
ปทาตัพพะ. โโก จ ภิกขเว อนตฺตา ? รุปํ ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ
โว ฉนฺโท ปทาตัพพะ. เวทนา อนตฺตา, ๆเปว สันณฺวา. สขารฺวา.
วิณฺณฺณํ อนตฺตา, ตตฺถ โว ฉนฺโท ปทาตัพพะ. โย ภิกขเว อนตฺตา,
ตตฺถ โว ฉนฺโท ปทาตัพพะติ.

สาวตถิ. โย ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ โว ราโค ปทาตัพพะ. โโก จ
ภิกขเว อนตฺตา ? รุปํ ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ โว ราโค ปทาตัพพะ.
เวทนา อนตฺตา, ๆเปว สันณฺวา. สขารฺวา. วิณฺณฺณํ อนตฺตา, ตตฺถ โว
ราโค ปทาตัพพะ. โย ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ โว ราโค ปทาตัพพะติ.

สาวตถิ. โย ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ โว ฉนฺทราโค ปทาตัพพะ.
โก จ ภิกขเว อนตฺตา ? รุปํ ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ โว ฉนฺทราโค
ปทาตัพพะ. เวทนา อนตฺตา, ๆเปว สันณฺวา. สขารฺวา. วิณฺณฺณํ อนตฺตา,
ตตฺถ โว ฉนฺทราโค ปทาตัพพะ. โย ภิกขเว อนตฺตา, ตตฺถ โว ฉนฺทราโค
ปทาตัพพะติ.

สาวตถิ. ตตฺถ ไซ. สหฺธาปฺพชิตฺถสฺส ภิกขเว กุลปฺตฺถสฺส อมฺนุญฺมโม
โทติ: ยํ รูปํ นีฬฺพิทาพฺหุลํ วิหเรยฺย, เวทนาย. สันณฺวาย. สขารฺเวสุ. วิณฺณฺณเณ
นีฬฺพิทาพฺหุลํ วิหเรยฺย. โย รูปํ นีฬฺพิทาพฺหุลํ วิหเรยฺย, เวทนาย.
สันณฺวาย. สขารฺเวสุ. วิณฺณฺณเณ นีฬฺพิทาพฺหุลํ วิหเรยฺย, รูปํ ปวีชานาติ,

เวทน. สัณณ. สัชาเร. วิณณาน. ปรีชานาทิ, โส รัมปี ปรีชาน. เวทน
ฯเปฯ สัณณ. สัชาเร. วิณณาน. ปรีชาน. ปริมุจฺจติ รัมปีมหา, ปริมุจฺจติ
เวทนาย, ปริมุจฺจติ สัณณาย, ปริมุจฺจติ สัชาเรหิ, ปริมุจฺจติ วิณณานมหา,
ปริมุจฺจติ ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺเซหิ โทมนัสเสหิ
อุปายาเสหิ, ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามติ.

สาวตถ. สัทธาบัพพชิตฺสส ภิกฺขเว กุลปุตฺตสฺส อยมนุรฺมโม โหติ:
ยํ รัมเป อนิจฺจานุบัสฺส วิหเรยฺย, เวทนาย. สัณณาย. สัชาเรสุ. วิณณาน
อนิจฺจานุบัสฺส วิหเรยฺย. ฯเปฯ ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามติ.

สาวตถ. สัทธาบัพพชิตฺสส ภิกฺขเว กุลปุตฺตสฺส อยมนุรฺมโม โหติ:
ยํ รัมเป ทุกฺขานุบัสฺส วิหเรยฺย, เวทนาย. สัณณาย. สัชาเรสุ. วิณณาน
ทุกฺขานุบัสฺส วิหเรยฺย. ฯเปฯ ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามติ.

สาวตถ. สัทธาบัพพชิตฺสส ภิกฺขเว กุลปุตฺตสฺส อยมนุรฺมโม โหติ:
ยํ รัมเป อนัตตานุบัสฺส วิหเรยฺย. เวทนาย. สัณณาย. สัชาเรสุ. วิณณาน
อนัตตานุบัสฺส วิหเรยฺย. โส รัมเป อนัตตานุบัสฺส วิหรันโตะ, เวทนาย.
สัณณาย. สัชาเรสุ. วิณณาน อนัตตานุบัสฺส วิหรันโตะ, รัมปี ปรีชานาทิ,
เวทน. สัณณ. สัชาเร. วิณณาน. ปรีชานาทิ, โส รัมปี ปรีชาน. เวทน.
สัณณ. สัชาเร. วิณณาน. ปรีชาน. ปริมุจฺจติ รัมปีมหา, ปริมุจฺจติ เวทนาย,
ปริมุจฺจติ สัณณาย, ปริมุจฺจติ สัชาเรหิ, ปริมุจฺจติ วิณณานมหา, ปริมุจฺจติ
ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺเซหิ โทมนัสเสหิ อุปายาเสหิ,
ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามติ.

กุกกุพวัคโค จตุตฺถโก.

ตัสฺสุทธานํ

“กุกกุพา ตโย อนิจฺเจเน ทุกฺเขเน อปเว ตโย,
อนัตเตเน ตโย วุตตา กุลปุตฺเตเน เทว ทุกฺชาตึ.

ใจดีใจดีใจดี ใจดีใจดีใจดี ใจดีใจดี

สาวดีดี. ก็ดีมี นู ใจ ก็ดีใจเว สติ ก็ อู๋บ่าทาย อู๋บ่าชชชชช อชฉฉฉฉ
สุขทุกขันตี. ภควมุลดา โน ภั้นเต ธัมมา ๆเป่า รูป ใจ ก็ดีใจเว สติ
รูป อู๋บ่าทาย อู๋บ่าชชชชช อชฉฉฉฉ สขทุกข. เวทนาย สติ ๆเป่า สัณนาย
สติ. สขเวสุ สติ. วิณณานเ สติ วิณณาน อู๋บ่าทาย อู๋บ่าชชชชช อชฉฉฉฉ
สุขทุกข.

ดี ก็ มัณณณ ก็ดีใจเว ? รูป นิจัง วา อนิจจัง วาติ. อนิจจัง ภั้นเต.
ยั ปหานิจัง, ทุกข วา ดี สุข วาติ. ทุกข ภั้นเต. ยั ปหานิจัง ทุกข
วิปริณามธัมม, อม นู ดี อู๋บ่าทาย อู๋บ่าชชชชช อชฉฉฉฉ สุขทุกขนตี.
โน เหตุ ภั้นเต. เวทนา ๆเป่า สัณนาย. สขเว. วิณณาน นิจัง วา
อนิจจัง วาติ. อนิจจัง ภั้นเต. ยั ปหานิจัง, ทุกข วา ดี สุข วาติ. ทุกข
ภั้นเต. ยั ปหานิจัง ทุกข วิปริณามธัมม, อม นู ดี อู๋บ่าทาย อู๋บ่าชชชชช
อชฉฉฉฉ สุขทุกขันตี. โน เหตุ ภั้นเต. เอิ บัสนั ๆเป่า นามวิ
อิตตตตทายาติ ปชานาตติ.

สาวดีดี. ก็ดีมี นู ใจ ก็ดีใจเว สติ ก็ อู๋บ่าทาย ก็ อภินวิสัส
“เอต มม เอโสหมัสสิ เอโส เม อตทาติ สมนุบัสสตี. ภควมุลดา
โน ภั้นเต ธัมมา ๆเป่า รูป ใจ ก็ดีใจเว สติ รูป อู๋บ่าทาย รูป
อภินวิสัส “เอต มม เอโสหมัสสิ เอโส เม อตทาติ สมนุบัสสตี,
เวทนาย สติ. สัณนาย สติ. สขเวสุ สติ. วิณณานเ สติ วิณณาน
อู๋บ่าทาย วิณณาน อภินวิสัส “เอต มม เอโสหมัสสิ เอโส เม อตทาติ
สมนุบัสสตี.

ดี ก็ มัณณณ ก็ดีใจเว ? รูป นิจัง วา อนิจจัง วาติ. อนิจจัง

กันเ. ๆ เปฯ วิปริตนามธัมม, อัม นุ ตํ อนุปาทาย “เอตํ มม เอโสหิมสฺม
 เอโส เม อัตตาคิ สมนุบฺบัสเสยฺยาติ. โน เหนฺกั กัณเ. เวทนา ๆ เปฯ สัณฺณา.
 สัชฺชา. วิณฺณณํ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ กัณเ. ๆ เปฯ อัม นุ
 ตํ อนุปาทาย “เอตํ มม เอโสหิมสฺม เอโส เม อัตตาคิ สมนุบฺบัสเสยฺยาติ.
 โน เหนฺกั กัณเ. เอวํ บัสนฺติ ๆ เปฯ นาวปรํ อิตถัตตาทายติ ปชานาตีติ.

สวตฺถิ. ตตฺร โช. กิสมํ นุ โช ภิกฺขเว สติ กิ อนุปาทาย กิ
 อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุมฺบัสฺซติ “โส อตฺตา โส โลโก, โส เปจฺจ
 ภวิสฺสามิ นิจฺโจ รุโว สัสฺสโต อวิปริตนามธัมโมติ. ภควมฺลกา โน กัณเ
 ธัมมา ๆ เปฯ รูปे โช ภิกฺขเว สติ รูปิ อนุปาทาย รูปิ อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิฏฺฐิ อุมฺบัสฺซติ “โส อตฺตา โส โลโก, โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺโจ
 รุโว สัสฺสโต อวิปริตนามธัมโม; เวทนาเย สติ. สัณฺณาย สติ. สัชฺชาเวสุ
 สติ. วิณฺณณเณ สติ วิณฺณณํ อนุปาทาย วิณฺณณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ
 อุมฺบัสฺซติ “โส อตฺตา โส โลโก, โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺโจ รุโว
 สัสฺสโต อวิปริตนามธัมโม.

ตํ กิ มลฺลณํ ภิกฺขเว ? รูปิ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ
 กัณเ. ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ वा ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ กัณเ. ยํ ปนานิจฺจํ
 ทุกฺขํ วิปริตนามธัมม, อัม นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุมฺบัสฺซติ
 “โส อตฺตา โส โลโก, โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺโจ รุโว สัสฺสโต
 อวิปริตนามธัมโมติ. โน เหนฺกั กัณเ. เวทนา ๆ เปฯ สัณฺณา. สัชฺชา.
 วิณฺณณํ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ กัณเ. ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ वा ตํ สุขํ
 วาติ. ทุกฺขํ กัณเ. ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริตนามธัมม, อัม นุ ตํ
 อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุมฺบัสฺซติ “โส อตฺตา โส โลโก, โส เปจฺจ
 ภวิสฺสามิ นิจฺโจ รุโว สัสฺสโต อวิปริตนามธัมโมติ. โน เหนฺกั กัณเ.
 เอวํ บัสนฺติ ๆ เปฯ นาวปรํ อิตถัตตาทายติ ปชานาตีติ.

สาวัตถิ. กัสสิม นุ โช ภิกขเว สติ กิ อปาทาย กิ อภินวิสส์ เอิ
 ทิวัจฉิ อุมบัสซติ “โน จัสสิ โน จ เม สिया, น ภวิสส์ติ” น
 เม ภวิสส์ติ. ภควมุลกา โน ภันเต ธัมมา ๆเปว รูปे โช ภิกขเว
 สติ รูปิ อปาทาย รูปิ อภินวิสส์ เอิ ทิวัจฉิ อุมบัสซติ “โน จัสสิ
 โน จ เม สिया, น ภวิสส์ติ น เม ภวิสส์ติ. เวทนาย สติ. สันณาย สติ.
 สัชาเรสุ สติ. วิณณาเน สติ วิณณานิ อปาทาย วิณณานิ อภินวิสส์
 เอิ ทิวัจฉิ อุมบัสซติ “โน จัสสิ โน จ เม สिया, น ภวิสส์ติ น เม ภวิสส์ติ.

กั กิ มัตถณถ ภิกขเว ? รูปิ นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ย
 ปนานิจจ, ทุกข วา ตี สุข วาติ. ทุกข ภันเต. ย ปนานิจจ ทุกข วิปริณามธัมม,
 อัม น ตี อปาทาย เอิ ทิวัจฉิ อุมบัสซติ “โน จัสสิ โน จ เม สिया, น
 ภวิสส์ติ น เม ภวิสส์ติ. โน เทถ ภันเต. เวทนา ๆเปว สันณา. สัชารา.
 วิณณานิ นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ย ปนานิจจ, ทุกข วา ตี สุข วาติ.
 ทุกข ภันเต. ย ปนานิจจ ทุกข วิปริณามธัมม, อัม น ตี อปาทาย เอิ ทิวัจฉิ
 อุมบัสซติ “โน จัสสิ โน จ เม สिया, น ภวิสส์ติ น เม ภวิสส์ติ.
 โน เทถ ภันเต. เอิ บัสสิ ๆเปว นาวริ อิตถัตตาชาติ ปชวณัตติ.

สาวัตถิ. กัสสิม นุ โช ภิกขเว สติ กิ อปาทาย กิ อภินวิสส์ มิจฉาทิวัจฉิ
 อุมบัสซติ. ภควมุลกา โน ภันเต ธัมมา ๆเปว รูปे โช ภิกขเว
 สติ รูปิ อปาทาย รูปิ อภินวิสส์ มิจฉาทิวัจฉิ อุมบัสซติ. เวทนาย สติ.
 สันณาย สติ. สัชาเรสุ สติ. วิณณาเน สติ วิณณานิ อปาทาย วิณณานิ
 อภินวิสส์ มิจฉาทิวัจฉิ อุมบัสซติ.

กั กิ มัตถณถ ภิกขเว ? รูปิ นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ
 ภันเต. ย ปนานิจจ ๆเปว อัม น ตี อปาทาย มิจฉาทิวัจฉิ อุมบัสซติ. โน
 เทถ ภันเต. เวทนา ๆเปว สันณา. สัชารา. วิณณานิ นิจจ วา อนิจจ วาติ.

ปายโต “ภวิสส์นัตติ ปาโจ ทิสส์ติ.

อนิจจัง ภันเต. ยํ ปนนานิจจัง ทุกขัง วา ตํ สุขัง วาตี. ทุกขัง ภันเต.
ยํ ปนนานิจจัง ทุกขัง วิปริณามธัมมํ, อปิ นุ ตํ อนุปาทาย มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ
อุมฺปิซฺเซยฺยชาติ. โน เหตุํ ภันเต. เอวํ ปัสสํ ๑เป๑ นاپริ อิตถตฺตทายาตี
ปชานาตฺตี.

สวตฺถิ. กิสมํ นุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสฺส
สํกกายทิจฺฐิจิ อุมฺปิซฺเซตฺตี. ภควมฺลกา โน ภันเต ธมฺมา ๑เป๑ รูปे
โช ภิกฺขเว สติ รูปิ อูปาทาย รูปิ อภินวิสฺส สํกกายทิจฺฐิจิ อุมฺปิซฺเซตฺตี.
เวทนาเย สติ. สลฺลณาย สติ. สํชาเรสุ สติ. วิณฺณานเ สติ วิณฺณานํ
อูปาทาย วิณฺณานํ อภินวิสฺส สํกกายทิจฺฐิจิ อุมฺปิซฺเซตฺตี.

ตํ กิ มลฺลณถ ภิกฺขเว ? รูปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาตี. อนิจฺจํ ภันเต.
๑เป๑ อปิ นุ ตํ อนุปาทาย สํกกายทิจฺฐิจิ อุมฺปิซฺเซยฺยชาติ. โน เหตุํ
ภันเต. เวทนา ๑เป๑ สลฺลณา. สํชาวา. วิณฺณานํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาตี.
อนิจฺจํ ภันเต. ยํ ปนนานิจฺจํ, ๑เป๑ อปิ นุ ตํ อนุปาทาย สํกกายทิจฺฐิจิ
อุมฺปิซฺเซยฺยชาติ. โน เหตุํ ภันเต. เอวํ ปัสสํ ๑เป๑ นاپริ อิตถตฺตทายาตี
ปชานาตฺตี.

สวตฺถิ. กิสมํ นุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสฺส อตฺตทานุทิจฺฐิจิ
อุมฺปิซฺเซตฺตี. ภควมฺลกา โน ภันเต ธมฺมา ๑เป๑ รูปे โช ภิกฺขเว สติ
รูปิ อูปาทาย รูปิ อภินวิสฺส อตฺตทานุทิจฺฐิจิ อุมฺปิซฺเซตฺตี. เวทนาเย สติ.
สลฺลณาย สติ. สํชาเรสุ สติ. วิณฺณานเ สติ วิณฺณานํ อูปาทาย
วิณฺณานํ อภินวิสฺส อตฺตทานุทิจฺฐิจิ อุมฺปิซฺเซตฺตี.

ตํ กิ มลฺลณถ ภิกฺขเว ? รูปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาตี. อนิจฺจํ
ภันเต. ยํ ปนนานิจฺจํ ๑เป๑ อปิ นุ ตํ อนุปาทาย อตฺตทานุทิจฺฐิจิ
อุมฺปิซฺเซยฺยชาติ. โน เหตุํ ภันเต. เวทนา ๑เป๑ สลฺลณา. สํชาวา.
วิณฺณานํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาตี. อนิจฺจํ ภันเต. ยํ ปนนานิจฺจํ ๑เป๑

อบ นุ ตั อนุปาทาย อคัตถกัญจ อุมบชเชยชาติ. โน เหน่ ภันเต เหว
บัสส์ ๗เป่า นาปรี อคัตถกัญจ ปชานาคัตติ.

สวตถก. กิสัม นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวัสส
อุมบชชชติ สลโยชนาภินเวสวินพันธธาติ. ภควมุลกา โน ภันเต ธัมมา
๗เป่า รูเป โช ภิกขเว สติ รุป อูปาทาย รุป อภินวัสส อุมบชชชติ
สลโยชนาภินเวสวินพันธธา. เวทนาย สติ. สลณาย สติ. สชวาเรส สติ.
วิณณาน สติ วิณณาน อูปาทาย วิณณาน อภินวัสส อุมบชชชติ
สลโยชนาภินเวสวินพันธธา.

คั กิ มลลนถ ภิกขเว ? รุป นิจจ ๗ อนิจจ วาติ. อนิจจ
ภันเต. ยั ปนานิจจ ๗เป่า อบ นุ ตั อนุปาทาย อุมบชเชย
สลโยชนาภินเวสวินพันธธาติ. โน เหน่ ภันเต. เวทนา ๗เป่า สลณา. สชวา.
วิณณาน นิจจ ๗ อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ยั ปนานิจจ ทุกข
๗ คั สุข วาติ. ทุกข ภันเต. ยั ปนานิจจ ทุกข วิปริณามธัมม, อบ
นุ ตั อนุปาทาย อุมบชเชย สลโยชนาภินเวสวินพันธธาติ. โน เหน่
ภันเต. เหว บัสส์ ๗เป่า นาปรี อคัตถกัญจ ปชานาคัตติ.

สวตถก. กิสัม นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวัสส อุมบชชชติ
สลโยชนาภินเวสวินพันธธาติ. ภควมุลกา โน ภันเต ธัมมา ๗เป่า
รูเป โช ภิกขเว สติ รุป อูปาทาย รุป อภินวัสส อุมบชชชติ
สลโยชนาภินเวสวินพันธธาติ. เวทนาย สติ. สลณาย สติ. สชวาเรส
สติ. วิณณาน สติ วิณณาน อูปาทาย วิณณาน อภินวัสส อุมบชชชติ
สลโยชนาภินเวสวินพันธธาติ. โน เหน่ ภันเต. เหว บัสส์ ๗เป่า

คั กิ มลลนถ ภิกขเว ? รุป นิจจ ๗ อนิจจ วาติ. อนิจจ
ภันเต. ยั ปนานิจจ, ๗เป่า อบ นุ ตั อนุปาทาย อุมบชเชย
สลโยชนาภินเวสวินพันธธาติ. โน เหน่ ภันเต. เหว บัสส์ ๗เป่า

นาปริ อิตถัตถายาติ ปชานาตีติ.

สาวักิ. อถโข อายัสมา อานันโท เชน ภควา เทนุปลังกมิ; อุปลังกมิทวา
กเปว ภควันตัง อेतทโวจ "สาธู เม ภันเต ภควา สยัตเตน รัมม
เทเสตุ, ยมท ภควโต รัมม สุตวา เอโก วูปกฏโจ อับบมัตโต
อาตาบ ปทิตถโต วิทเธยยนตี. ตัง กัง มณณสิ อานันท ? ฐึเป นิจจ วา
อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ยัม ปนานิจจ, ทุกข วา ตัง สุข วาติ. ทุกข
ภันเต. ยัม ปนานิจจ ทุกข วิปริณามรัมม, กัลล นุ ตัง สมนุปลัสสิตี "เอตัง มม
เอโสทมสมิ เอโส เม อัตถาติ. โน เทถ ภันเต. เวทนา ๆเปว สันณา. สัฆาธา.
วิธณณ นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ยัม ปนานิจจ, ทุกข วา ตัง สุข
วาติ. ทุกข ภันเต. ยัม ปนานิจจ ทุกข วิปริณามรัมม, กัลล นุ ตัง สมนุปลัสสิตี
"เอตัง มม เอโสทมสมิ เอโส เม อัตถาติ. โน เทถ ภันเต.

ตัสมา ติทานนท, ยัม กิลล ฐึเป อตตานาคตบัจจบันน อชฉตต วา
พทิตธา วา โอปาริก วา สุขุม วา หิน วา ปณต วา ยัม ทูเร สันติเก วา, สัพพ
ฐึเป "เนตัง มม เอโสทมสมิ น เมโส อัตถาติ, เอเวเมตัง ยถากุตัง สัมมบ-
บณณาย ทฎฐัพพ. ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สันณา. เย เกจิ
สัฆาธา. ยัม กิลล วิธณณ อตตานาคตบัจจบันน อชฉตต วา พทิตธา
วา โอปาริก วา สุขุม วา หิน วา ปณต วา ยัม ทูเร สันติเก วา,
สัพพ วิธณณ "เนตัง มม เอโสทมสมิ น เมโส อัตถาติ, เอเวเมตัง
ยถากุตัง สัมมบณณาย ทฎฐัพพ. เอเว บัสสิ อานันท สุตวา
อริยสาวโก รูปสมม นพพทต, เวทนาขม นพพทต, สณณายขม นพพทต,
สัฆาเรสข นพพทต, วิธณณสมม นพพทต; นพพทต วิชชติ, วิภาลา
วิมจติ. วิมตตสม "วิมตตมตี ฉานน โทติ. "ชัณนา ชาติ,
วุตติ พรหมจริย, กตัง ภวณีย, นาปริ อิตถัตถายาติ ปชานาตีติ.

ทฎฐัพพโต สมันโต.

ทสฺสทฺทานิ ภวติ

“อชฺฉตฺตักกํ เอตมม เอโสธตฺตกา โนจเมสียา,
มิจฺฉาสกฺกายธตฺตานุ เทว ภินเวสฺสา อปเร ทฺเว
อานันฺเทน ปุริโต วัคฺโคติ.

จุลลบัณฺเฑทโก สมตฺโต.

ทสฺส วัคฺคทฺทานิ

“อันโต ธมฺมกถิกาวิชฺชา กุกฺกฬํ ฏิกฺขิบัณฺเฑม,
ตติโย บัณฺเฑทโก วัคฺโค นิปาโต เตน ปุจฺจติ.
จันทรวัคฺคสฺส นิปาตเก ติบัณฺเฑสกํ สมตฺต.

จันทรสฺยตฺตํ นิฏฺจติ.

๒. — ราชลัญจรัตน์.

ปฐมวักโค ปจโม.

สวรรค์ติ. อตโฆ อายัสมา ราโร เชน ภควา เตนุปลังกมิ; ออุปปลังกมิทวา
 ภควันต์ อภิวาเทตวา เอกมันต์ นิสฺสฺติ. เอกมันต์ นิสฺสฺนโน โฆ อายัสมา
 ราโร ภควันต์ เอตทโวจ “มาโร มาโรติ ภันเต วุจฺจติ, กิตฺตาวคา
 นุ โฆ ภันเต มาโรติ วุจฺจติ. รูป โฆ ราช สติ มาโร วา อัสส มาเรตา
 วา โย วา ปน มียยติ, ตัสมา ติท ทว ราช รูป “มาโรติ บัสส “มาเรตาติ
 บัสส “มียยติติ บัสส “โรโคติ บัสส “คณฺโฆติ บัสส “สฺลลนติ
 บัสส “อฆนฺติ บัสส “อฆญฺจณฺติ บัสส, เย น เอิ บัสสฺนติ เต สัมมา
 บัสสฺนติ; เวทนาย สติ. สลณนาย สติ. สจฺจเวสฺส สติ. วิณฺณาเน สติ
 มาโร วา อัสส มาเรตา วา โย วา ปน มียยติ, ตัสมา ติท ทว ราช
 วิณฺณาณ “มาโรติ บัสส “มาเรตาติ บัสส “มียยติติ บัสส “โรโคติ
 บัสส “คณฺโฆติ บัสส “สฺลลนติ บัสส “อฆนฺติ บัสส “อฆญฺจณฺติ
 บัสส, เย น เอิ บัสสฺนติ เต สัมมา บัสสฺนตติ. สัมมาทสฺสนํ ปน
 ภันเต กิมตฺถยณฺติ. สัมมาทสฺสนํ โฆ ราช นิพฺพทตฺต. นิพฺพทา ปน
 ภันเต กิมตฺถยاتي. นิพฺพทา โฆ ราช วิราคตฺตา. วิราโค ปน ภันเต
 กิมตฺถโยติ. วิราโค โฆ ราช วิมุตฺตตฺโต. วิมุตฺติ ปน ภันเต กิมตฺถยاتي.
 วิมุตฺติ โฆ ราช นิพฺพานตฺตา. นิพฺพานํ ปน ภันเต กิมตฺถยณฺติ. อจฺจสฺวา
 ราช บัณฺฑ, นาสกฺข บัณฺฑสฺส ปริยณฺติ คเหตุ. นิพฺพานโคธํ ทิ ราช
 พฺรหมจฺริย วุสฺสฺสติ นิพฺพานปริโยสานนฺติ.

เอกํ สมยํ ภควา สวรรค์ติยํ วิหริติ เชตวเน อนาถบณฺฑกสฺส อวามะ.

ส. เอิ; พ. อจฺจยา; ฉ. อจฺจสา.

อดไซ อายัสมา ภาโร เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทวา ภควันตติ
 อภิวาเทตวา เอกมนตติ นิสสิท. เอกมนตติ นิสสิเน โช อายัสมา ภาโร
 ภควันตติ เอตทโวจ "สัจจโต สัจจโตกิ ภันเต วุจจติ, กิตถาวทา นุ โช
 ภันเต สัจจโตกิ วุจจติ. รูป โช ภาโร โย ฉันโท โย ภาโค ยา นันทึ ยา
 ตณหา, ตตฺร สัจจโต ตตฺร วิสัจจโต, ทสฺมา "สัจจโตกิ วุจจติ. เวทนาย.
 สัจจนาย. สัจจเรสุ. วิณณานเ โย ฉันโท โย ภาโค ยา นันทึ ยา
 ตณหา, ตตฺร สัจจโต ตตฺร วิสัจจโต, ทสฺมา "สัจจโตกิ วุจจติ. เสยฺยถา
 ภาโร กุมารกา วา กุมาริกาโย วา ปัสสวาคารเกสิ กัพันตา ยาวกัวจัง เตสุ
 ปัสสวาคารเกสุ อุตฺตวาคา โทหนตติ อุตฺตจณฺหา อุตฺตเปมา อุตฺตปาสา
 อุตฺตปวีพาทา อุตฺตตณฺหา, ทาวทานิ ปัสสวาคารกานิ อาสณฺนิตติ กุพายันตติ
 ธนายนตติ มมายนตติ; ยโต จ โช ภาโร กุมารกา วา กุมาริกาโย วา เตสุ
 ปัสสวาคารเกสุ วิตวาคา โทหนตติ วิตวณฺหา วิตเปมา วิตปาสา วิตปวีพาทา
 วิตตณฺหา; อดไซ ตานิ ปัสสวาคารกานิ ทตฺเตหิ จ ปาเทหิ จ วิภินตติ วิภินตติ
 วิทฺธเสนตติ วิทฺธพนิกกโรตติ. เอวเมว โช ภาโร ตุมหัง รูปุ วิภรต วิภมต วิทฺธเสต
 วิทฺธพนิกกโรตติ ตณฺหกชยาย ปฏิชฺชชต; เวทนุ วิภรต วิภมต วิทฺธเสต
 วิทฺธพนิกกโรตติ ตณฺหกชยาย ปฏิชฺชชต; สัจจณฺ. สัจจเร วิภรต วิภมต
 วิทฺธเสต วิทฺธพนิกกโรตติ ตณฺหกชยาย ปฏิชฺชชต; วิณณานุ วิภรต
 วิภมต วิทฺธเสต วิทฺธพนิกกโรตติ ตณฺหกชยาย ปฏิชฺชชต. ตณฺหกชโย
 ทิ ภาโร นีพพานตติ.

สวตฺต. เอกมนตติ นิสสิเน โช อายัสมา ภาโร ภควันตติ เอตทโวจ
 "ภวเนตติ ภวเนตติ" ภันเต วุจจติ, กตมา นุ โช ภันเต ภวเนตติ ?

* พ. เอว; ส. อิลลยณตติ; อ. กุพายนตติ.
 * ส. เอว; พ. ภวเนตติคินโรโร ภวเนตติคินโรโรตติ ปาจทวัญ ทิสฺสติ.

กตโม ภวเนตฺติโรโรติ. รูปे โข ภร โย ฉนฺโท โย ภโค ยา นฺนํทึ
 ยา ตันหา เย อูปายูปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินเวसानุสยา, อญํ วุจฺจติ
 ภวเนตฺติ; เตสํ นิโรธา ภวเนตฺติโรโร. เวทนาย โย ฉนฺโท ะเปว
 สันณาย. สํชาเรสุ. โย ฉนฺโท. วิณฺณาณเ โย ฉนฺโท โย ภโค ยา
 นฺนํทึ ยา ตันหา เย อูปายูปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินเวसानุสยา,
 อญํ วุจฺจติ ภวเนตฺติ; เตสํ นิโรธา ภวเนตฺติโรโรติ.

สวตฺถิ. อถโฆ อายัสมา ภโร เยน ภควา เตนุปัสสงฺกมิ; อูปัสสงฺกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนํตํ นิสฺสึทึ. เอกมฺนํตํ นิสฺสินํ โข อายัสมฺนํตํ
 ภารํ ภควา เอตทโวจ “ปริณฺเณยเย จ ภร รัมเม เทเสสฺสามิ ปริณฺณจ
 ปริณฺณาตาวิณฺจ ปุคฺคสฺส, ตํ สฺสนาหิ สารุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามิตฺติ. “เอว
 ภาณฺเตติ โข อายัสมา ภโร ภควโต บัจฺจสฺสโลสิ. ภควา เอตทโวจ
 “กตเม จ ภร ปริณฺเณยยา รัมมา ? รูปิ โข ภร ปริณฺเณยโย รัมโม,
 เวทนา ปริณฺเณยโย รัมโม, สันณาย ปริณฺเณยโย รัมโม, สํชาโร
 ปริณฺเณยโย รัมโม, วิณฺณาณํ ปริณฺเณยโย รัมโม. อิมे วุจฺจนฺติ
 ภร ปริณฺเณยยา รัมมา. กตมา จ ภร ปริณฺณา ? โย โข ภคกฺโขโย
 โทสฺกโขโย โมหฺกโขโย, อญํ วุจฺจติ ภร ปริณฺณา. กตโม จ ภร
 ปริณฺณาตาวิ ปุคฺคโส ? “อวหาติสฺส วจนฺนิ: สวายํ อายัสมา เอวํนาโม
 เอวโคตฺโต, อญํ วุจฺจติ ภร ปริณฺณาตาวิ ปุคฺคโสติ.

สวตฺถิ. เอกมฺนํตํ นิสฺสินํ โข อายัสมฺนํตํ ภารํ ภควา เอตทโวจ
 “บัจฺจิมะ ภร อูปาทานกฺขนธา. กตเม บัจฺจ, เสยฺยถึทึ ? รูปูปาทานกฺขนโ
 เวทนูปาทานกฺขนโ สันณูปาทานกฺขนโ สํชาโรปาทานกฺขนโ
 วิณฺณาณูปาทานกฺขนโ. เอ ทิ เกจิ ภร สมนวา พราหมณา วา อิมสฺสึ บัจฺจนํ
 อูปาทานกฺขนธานํ อัสสาทณฺจ อาทนฺวณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากุทึ นบฺ ปชานนฺติ;
 นเมเต ภร สมนวา พราหมณา วา สมนเสสุ วา สมนสมมตา พราหมณเสสุ

วา พราหมณสัมมตา, น จ ปน เต อายุสมนโต สามณตถ วา พราหมณตถ วา ทิฏฺฐิเจว ธีมเม สย อภินวมา สจฺจิกตวา อุปสัมบชช วิหรนต.

เย จ โช เกจิ ราช สมณา วา พราหมณา วา อิมสํ บัณฺณนํ อุปาทานกชนรานํ อสฺสาทนจฺ อาทนวณจฺ นิสฺสวณนจฺ ยถากถํ ปชานนติ; เต โฉเม ราช สมณา วา พราหมณา วา สมณेषु เจว สมณสัมมตา พราหมณेषุ จ พราหมณสัมมตา; เต จ ปนายสมนโต สามณตถนจฺ พราหมณตถนจฺ ทิฏฺฐิเจว ธีมเม สย อภินวมา สจฺจิกตวา อุปสัมบชช วิหรนต.

เอภนฺตํ นิสฺสนํ โช อายุสมนตํ ราชํ ภควา เอตทโวจ "บัณฺณิเม ราช อุปาทานกชนรา. กตเม บัณฺณ, เสยยถํ ? รูปรูปาทานกชนโร เวณูปาทานกชนโร สัตถูปาทานกชนโร สจฺจารูปาทานกชนโร วิณฺณูปาทานกชนโร. เย ทิ เกจิ ราช สมณา วา พราหมณา วา อิมสํ บัณฺณนํ อุปาทานกชนรานํ สมุทฺถนจฺ อตถนคฺคณจฺ อสฺสาทนจฺ อาทนวณจฺ นิสฺสวณนจฺ ยถากถํ นปชานนติ; ๆเปว สย อภินวมา สจฺจิกตวา อุปสัมบชช วิหรนต.

สวตถิ. เอภนฺตํ นิสฺสนํ โช อายุสมนตํ ราชํ ภควา เอตทโวจ "บัณฺณิเม ราช อุปาทานกชนรา. กตเม บัณฺณ, เสยยถํ ? รูปรูปาทานกชนโร ๆเปว วิณฺณูปาทานกชนโร. ยโต โช ราช อริยสวโก อิมสํ บัณฺณนํ อุปาทานกชนรานํ สมุทฺถนจฺ อตถนคฺคณจฺ อสฺสาทนจฺ อาทนวณจฺ นิสฺสวณนจฺ ยถากถํ ปชานนติ; อญํ วุจฺจติ ราช อริยสวโก โสตาบฺนํ โน อวินิปาตริมฺโม นียโตสฺมิ โพรปรายนต.

สวตถิ. ตตฺร โช. เอภนฺตํ นิสฺสนํ โช อายุสมนตํ ราชํ ภควา เอตทโวจ "บัณฺณิเม ราช อุปาทานกชนรา. กตเม บัณฺณ, เสยยถํ ? รูปรูปาทานกชนโร ๆเปว วิณฺณูปาทานกชนโร. ยโต โช ราช ภิกขุ อิมสํ บัณฺณนํ อุปาทานกชนรานํ สมุทฺถนจฺ อตถนคฺคณจฺ อสฺสาทนจฺ

อาทนวัจจ นิสฺสวณฺณจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ; อหิ
วัจจติ ราช ภิกขุ อรทํ ชินฺนาสโว วุสิตฺวา กตกรรมโย โฉหิตฺถาโร
อนุปปตฺตสทฺตโก ปริกฺขณภวสฺสโยชโน สัมมทฺธณา วิมุตฺโตติ.

สาวตฺถิ. เอกมฺนตํ นิสฺสินํ โช อายสฺมมฺนตํ ราช ภควา เอกทโวจ
“รูปे โช ราช โย ฉนฺโท โย วาโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา, ตํ
ปชฺหต; เวนฺตํ รูปํ ปหฺนํ ภวิสฺสตี อัจฉินฺนมุลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวกตํ
อายตํ อนุปปาทรมฺม. เวทนาย โย ฉนฺโท โย วาโค ยา นนฺทึ ยา
ตณฺหา, ตํ ปชฺหต; เหวํ สา เวทนา ปหฺนํ ภวิสฺสตี อัจฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา
อนภาวกตา อายตํ อนุปปาทรมฺมา. สฉฉณาย. สฉาเรสุ โย ฉนฺโท โย
วาโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา, ตํ ปชฺหต; เวนฺเต สฉารว ปหฺนํ
ภวิสฺสตี อัจฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวกตา อายตํ อนุปปาทรมฺมา.
วิฉฉณาย โย ฉนฺโท โย วาโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา, ตํ ปชฺหต;
เวนฺตํ วิฉฉณานํ ปหฺนํ ภวิสฺสตี อัจฉินฺนมุลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวกตํ
อายตํ อนุปปาทรมฺมต.

สาวตฺถิ. เอกมฺนตํ นิสฺสินํ โช อายสฺมมฺนตํ ราช ภควา เอกทโวจ
“รูปे โช ราช โย ฉนฺโท โย วาโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา
เย อุปายูปาทานา เจตโส อริยฺเจตฺตานาภินเวसानุสยา, เต ปชฺหต; เวนฺตํ
รูปํ ปหฺนํ ภวิสฺสตี อัจฉินฺนมุลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวกตํ อายตํ อนุปปาทรมฺม.
เวทนาย โย ฉนฺโท โย วาโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา ये อุปายูปาทานา
เจตโส อริยฺเจตฺตานาภินเวसानุสยา, เต ปชฺหต; เหวํ สา เวทนา ปหฺนํ
ภวิสฺสตี อัจฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวกตา อายตํ อนุปปาทรมฺมา.
สฉฉณาย. สฉาเรสุ โย ฉนฺโท โย วาโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา
ये อุปายูปาทานา เจตโส อริยฺเจตฺตานาภินเวसानุสยา, เต ปชฺหต; เวนฺเต
สฉารว ปหฺนํ ภวิสฺสตี อัจฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวกตา อายตํ

อนุปปาทรम्मมา. วิณณานเ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นันฺทิ ยา ตณฺหา เย
อุปายาพานา เจตโส อธิฏฺฐาเนภินเวสานุสยา, เต ปชชก; เชนันฺติ วิณณานํ
ปทินํ ภวิสฺสติ อฺจุฉนฺนมุลํ ทาลวตฺตลुकตฺตํ อนภาวตฺตํ อายตํ อนุปปาทรम्मมต.

ราชสูตตสส ปจโม วัคโค.

ตฺตรุทฺทานํ

“มาโร สักโค ภเวตฺติ” ปรินฺถเยชา สมณา ทเว,
โสตาปนฺโน อรทา จ ฉนฺทฺรภาลา อปฺเว ทเวติ.

ราชสูตตะ กุติยวัคโค กุติโย.

สวตฺตติ. ออโช อายัสฺมา ราโร เชน ภควา เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทวา
ภควันฺติ อภิราเทตวา เอกมฺนัตฺติ นิสฺสิท. เอกมฺนัตฺติ นิสฺสินฺโน โช อายัสฺมา
ราโร ภควันฺติ เขตทโวจ “มาโร มาโรติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โช
ภันเต มาโรติ. รูปํ โช ราธ มาโร, เวทนา มาโร, สันฺณา มาโร,
สังขาร มาโร, วิณณณํ มาโร. เหวํ บัสนฺสํ ราธ สฺตวา อวิสาโก วัชฺสํ
นิพฺพนทติ, เวทนาเย นินฺพพนทติ, สันฺนายนํ นินฺพพนทติ, สังขารेष นินฺพพนทติ,
วิณณณสฺสํ นินฺพพนทติ, นินฺพพนท วิรัชชติ, วิราคา วิมุจฺจติ. วิมุตตสฺสํ
“วิมุตตมิตฺติ ฉานํ โหติ. “ฉินฺนา ชาติ, วุสฺสิทํ พรหมจฺริยํ, กตํ ภเวณฺย,
นาปรํ อิตฺถตฺตชายาติ ปชานาตฺตติ.

สวตฺตติ. เอกมฺนัตฺติ นิสฺสินฺโน โช อายัสฺมา ราโร ภควันฺติ เขตทโวจ
“มารธมฺโม มารธมฺโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โช ภันเต มารธมฺโมติ. รูปํ
โช ราธ มารธมฺโม, เวทนา มารธมฺโม, สันฺณา มารธมฺโม, สังขารามารธมฺโม,
วิณณณํ มารธมฺโม. เหวํ บัสนฺสํ ๆเป ๆ นาปรํ อิตฺถตฺตชายาติ ปชานาตฺตติ.

สวตฺตติ. เอกมฺนัตฺติ นิสฺสินฺโน โช อายัสฺมา ราโร ภควันฺติ เขตทโวจ
“อนิจฺจํ อนิจฺจันฺติ ภันเต วุจฺจติ, “กตมํ นุ โช ภันเต อนิจฺจันฺติ. รูปํ

โฆ ภร อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สัณฺหา ๆเปฯ วิณฺณานิ อนิจฺจํ. เอวํ
ปัสสํ ๆเปฯ นามปรํ อิตถตฺตทายาทิ ปชานาตีติ.

สาวตฺถิ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โฆ อายัสฺมา วาโร ภควันตํ เอตทโวจ
“อนิจฺจรมฺโม อนิจฺจรมฺโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โฆ ภันเต อนิจฺจรมฺโมติ.
รูปํ โฆ ภร อนิจฺจรมฺโม, เวทนา อนิจฺจรมฺโม, สัณฺหา อนิจฺจรมฺโม,
สังขารา อนิจฺจรมฺโม, วิณฺณานิ อนิจฺจรมฺโม. เอวํ ปัสสํ ๆเปฯ นามปรํ
อิตถตฺตทายาทิ ปชานาตีติ.

สาวตฺถิ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โฆ อายัสฺมา วาโร ภควันตํ เอตทโวจ
“ทุกฺขํ ทุกฺขนฺติ ภันเต วุจฺจติ, กทมนุ โฆ ภันเต ทุกฺขนฺติ. รูปํ โฆ
ภร ทุกฺขํ, เวทนา ทุกฺขา, สัณฺหา ทุกฺขา, สังขารา ทุกฺขา, วิณฺณานิ
ทุกฺขํ. เอวํ ปัสสํ ๆเปฯ นามปรํ อิตถตฺตทายาทิ ปชานาตีติ.

สาวตฺถิ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โฆ อายัสฺมา วาโร ภควันตํ เอตทโวจ
“ทุกฺขรมฺโม ทุกฺขรมฺโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โฆ ภันเต ทุกฺขรมฺโมติ.
รูปํ โฆ ภร ทุกฺขรมฺโม, เวทนา ทุกฺขรมฺโม, สัณฺหา ทุกฺขรมฺโม, สังขารา
ทุกฺขรมฺโม, วิณฺณานิ ทุกฺขรมฺโม. เอวํ ปัสสํ ๆเปฯ นามปรํ อิตถตฺตทายาทิ ปชานาตีติ.

สาวตฺถิ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โฆ อายัสฺมา วาโร ภควันตํ เอตทโวจ
“อนตฺตา อนตฺตาทิ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โฆ ภันเต อนตฺตาทิ. รูปํ
โฆ ภร อนตฺตา, เวทนา อนตฺตา, สัณฺหา อนตฺตา, สังขารา อนตฺตา,
วิณฺณานิ อนตฺตา. เอวํ ปัสสํ ๆเปฯ นามปรํ อิตถตฺตทายาทิ ปชานาตีติ.

สาวตฺถิ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โฆ อายัสฺมา วาโร ภควันตํ เอตทโวจ
“อนตฺตรมฺโม อนตฺตรมฺโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โฆ ภันเต
อนตฺตรมฺโมติ. รูปํ โฆ ภร อนตฺตรมฺโม, เวทนา อนตฺตรมฺโม, สัณฺหา
อนตฺตรมฺโม, สังขารา อนตฺตรมฺโม, วิณฺณานิ อนตฺตรมฺโม. เอวํ ปัสสํ
ฯเปฯ นามปรํ อิตถตฺตทายาทิ ปชานาตีติ.

สาวัดถิ. เอกมณัต นิสินโน โข อายัสมา ภโร ภควันต เอตทโวจ
“ชยธัมโม ชยธัมโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภันเต ชยธัมโมติ. รูปึ
โฆ ภร ชยธัมโม, เวทนา ชยธัมโม, สันณชา ชยธัมโม, สัชชาวา ชยธัมโม,
วิณณานํ ชยธัมโม. เอวํ บัสนฺตี ๑เป๑ นาปริ อิตถิตฺตายาติ ปชานาตีติ.

สาวัดถิ. เอกมณัต นิสินโน โข อายัสมา ภโร ภควันต เอตทโวจ
“วยธัมโม व्यธัมโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภันเต व्यธัมโมติ.
รูปึ โฆ ภร व्यธัมโม, เวทนา व्यธัมโม, สันณชา व्यธัมโม, สัชชาวา
วยธัมโม, วิณณานํ व्यธัมโม. เอวํ บัสนฺตี ๑เป๑ นาปริ อิตถิตฺตายาติ ปชานาตีติ.

สาวัดถิ. เอกมณัต นิสินโน โข อายัสมา ภโร ภควันต เอตทโวจ
“สมุทฺถยธัมโม สมุทฺถยธัมโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภันเต
สมุทฺถยธัมโมติ. รูปึ โฆ ภร สมุทฺถยธัมโม, เวทนา สมุทฺถยธัมโม, สันณชา
สมุทฺถยธัมโม, สัชชาวา สมุทฺถยธัมโม, วิณณานํ สมุทฺถยธัมโม. เอวํ บัสนฺตี
๑เป๑ นาปริ อิตถิตฺตายาติ ปชานาตีติ.

สาวัดถิ. อถโฆ อายัสมา ภโร เยน ภควา เตนูปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควันต
อภิวาเทตฺวา เอกมณัต นิสิตฺ. เอกมณัต นิสินโน โข อายัสมา ภโร ภควันต
เอตทโวจ “นิโรธธัมโม นิโรธธัมโมติ ภันเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภันเต
นิโรธธัมโมติ. รูปึ โฆ ภร นิโรธธัมโม, เวทนา. สันณชา. สัชชาวา นิโรธธัมโม,
วิณณานํ นิโรธธัมโม. เอวํ บัสนฺตี ๑เป๑ นาปริ อิตถิตฺตายาติ ปชานาตีติ.

ทุติโย วัคโค.

คัสสัทธานํ

“มาโร จ มารธัมโม จ อนิจฺเจहि อปรเ ทเว
ทุกฺเขติ จ เทว วุคฺคตา อนัตเตहि คเดว จ
ชยวยสมุทฺถย นิโรธธัมเมน ทวาทสาตี.

• พ. เอว; ส. อปรเ เทว.

ราชลัญจ์เต อายาจนวักโค ตติโย.

สิวักถิ. อถไซ อายัสมา ราโร เชน ภควา เทนุปลังกมิ; ออุปสังกมิตวา
 ภควันตี อภิวาเทตวา เอกมันตี นิสสิ. เอกมันตี นิสสินโน ไช อายัสมา
 ราโร ภควันตี เอตทโวจ "สาธู เม ภันเต ภควา สัจฉิตเตน รัมม
 เทเสตุ, ยมหัง ภควโต รัมมํ สุตวา เอโก วูปักกัฏโฐ อับบัตโต อาตาบ
 ปหิตัตโต วิหเรยยันตี. โย ไช ราช มาโร, ตัตถ เต ฉันโท ปหาตัพโพ.
 โก จ ราช มาโร ? วูปั ไช ราช มาโร, ตัตถ เต ฉันโท ปหาตัพโพ;
 เวทนา มาโร, ตัตถ เต ฉันโท ปหาตัพโพ; สัจฉา มาโร,
 ตัตถ เต ฉันโท ปหาตัพโพ; วิณณานิ มาโร, ตัตถ เต ฉันโท
 ปหาตัพโพ. โย ไช ราช มาโร, ตัตถ เต ฉันโท ปหาตัพโพ. ราโค
 ปหาตัพโพ. ฉันทราโค ปหาตัพโพติ.

โย ไช ราช มารรัมโม, ตัตถ เต ฉันโท ปหาตัพโพ. ราโค
 ปหาตัพโพ. ฉันทราโค ปหาตัพโพ.

- ย ไช ราช อนิจจ.
- โย ไช ราช อนิจจรัมโม.
- ย ไช ราช ทุกข.
- โย ไช ราช ทุกขรัมโม.
- โย ไช ราช อนัตตา.
- โย ไช ราช อนัตตรัมโม.
- โย ไช ราช ขयरรัมโม.
- โย ไช ราช วयरรัมโม.

โย ไช ราช สมุทयरรัมโม, ตัตถ เต ฉันโท ปหาตัพโพ; ราโค
 ปหาตัพโพ. ฉันทราโค ปหาตัพโพติ.

มารสยุกต์ อุปนิสัณนัคโค จตุตถโก.

๑๒๗

สวักถิ. อถโ ช อายัสมา ภโร เชน ภควา เทนุปลังกมิ; อุปลังกมิทวา
 วเปา ภควันตึ เอตทโวจ “สารุ เม ภันเต ภควา สชิตเตน รัมมิ
 เทเสตุ, ยมห์ ภควโค รัมมิ สุตวา เโสโก วูปักกัโจ อัมปมัตโต อาทาบั
 ปทิตตโต วหเรยยนคิ. โย โช ภร นิโรธัมโม, ตัตฺร เต ฉันโท
 ปทาตัพโพ. ภโค ปทาตัพโพ. ฉันทวโค ปทาตัพโพ. โโก จ ภร
 นิโรธัมโม ? วูปั โช ภร นิโรธัมโม, ตัตฺร เต ฉันโท ปทาตัพโพ.
 ภโค ปทาตัพโพ. ฉันทวโค ปทาตัพโพ. เวทนา. สันณา. สังขาร.
 วิณณานิ นิโรธัมโม, ตัตฺร เต ฉันโท ปทาตัพโพ. ภโค ปทาตัพโพ.
 ฉันทวโค ปทาตัพโพ. โย โช ภร นิโรธัมโม, ตัตฺร เต ฉันโท
 ปทาตัพโพ. ภโค ปทาตัพโพ. ฉันทวโค ปทาตัพโพติ.

อาขานนัคโค คติโย.

ตัตฺรททานิ

“มาโร จ มารธัมโม จ	อนิจฺเจหิ อปเร พุเร,
ทุกฺเขหิ เทว วุตฺตา	อนนฺตฺเทหิ ตเถว จ,
ชชวยสมุทฺถยั	นิโรธธัมเมน ทิวาทสาติ.

ราชลัษยัตเต อุปนิสัณนัคโค จตุตถโก.

สวักถิ. เอถมันตึ นิสันนั โช อายัสมณคิ ภรึ ภควา เอตทโวจ
 “โย โช ภร มาโร, ตัตฺร เต ฉันโท ปทาตัพโพ. โโก จ ภร
 มาโร ? วูปั โช ภร มาโร, ตัตฺร เต ฉันโท ปทาตัพโพ; วเปา
 วิณณานิ มาโร, ตัตฺร เต ฉันโท ปทาตัพโพ. โย โช ภร มาโร,
 ตัตฺร เต ฉันโท ปทาตัพโพติ.

สวักถิ. โย โช ภร มาโร, ตัตฺร เต ภโค ปทาตัพโพ. วเปา

โย โข ภร มาโร, ตัตฺร เต ฉนฺทราโค ปหาตัพพะโป.

โย โข ภร มารธัมโม, ตัตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพพะโป.

โย โข ภร มารธัมโม, ตัตฺร เต ราโค ปหาตัพพะโป.

โย โข ภร มารธัมโม, ตัตฺร เต ฉนฺทราโค ปหาตัพพะโป.

ยํ โข ภร อนิจจํ.

โย โข ภร อนิจจธัมโม.

ยํ โข ภร ทุกฺขํ.

โย โข ภร ทุกฺขธัมโม.

โย โข ภร อนตฺตา.

โย โข ภร อนตฺตรธัมโม.

โย โข ภร ขยธัมโม.

โย โข ภร วยธัมโม.

โย โข ภร สมุทฺธธัมโม, ตัตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพพะโป. ราโค ปหาตัพพะโป. ฉนฺทราโค ปหาตัพพะโปติ.

สาวัตถี. เอกมฺนํ นิสินฺนํ โข อายสมฺนํ ภรํ ภควา เขตฺทโวจ

“โย โข ภร นิโรธธัมโม, ตัตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพพะโป. ราโค ปหาตัพพะโป.

ฉนฺทราโค ปหาตัพพะโป. โก จ ภร นิโรธธัมโม ? รุปํ โข ภร นิโรธธัมโม,

ตัตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพพะโป. ราโค ปหาตัพพะโป. ฉนฺทราโค ปหาตัพพะโป.

เวทนา. สันณา. สขารา. วิณฺณาณํ นิโรธธัมโม, ตัตฺร เต ฉนฺโท

ปหาตัพพะโป. ราโค ปหาตัพพะโป. ฉนฺทราโค ปหาตัพพะโป. โย โข ภร

นิโรธธัมโม, ตัตฺร เต ฉนฺโท ปหาตัพพะโป. ราโค ปหาตัพพะโป.

ฉนฺทราโค ปหาตัพพะโปติ.

อุปนิสินฺนํ วัคฺโค จตุตฺโถ.

วราชย์ยุคเ อปนิสินนวกโค จตุตโ.

๑๑/๑๑

ศตวรรษาน

“มาโร จ มวธมโม จ	อนิจเจติ อปเร ทเว
ทุกเขติ เหว วุตตา	อนตเทติ อปเร เหว”
ชวยสมุทย	นิโรธมเมน ทวาทสาคิ.

วราชย์ยุค ศมตค.

• ส. เหว; พ. วุตเตน เหวตัพ.

๓.---ทิวัจฉิ์ลัษฏคัตติ.

โลตาบัตติวักโค ปจโม.

เอกั สมันยั ภควา สวัตถิยั วิหริติ เขตตวเน ฯ เปฯ ภควา เขตทโวจ
 “กิสัม นุ โช ภิกขเว สติ กั อุนาทย กั อภินวิสส เอเว ทิวัจฉิ
 อุนปชชติ “น วาตา วายันติ น นชชโ สันทนต์ น คัพภนโย
 วิชายนติ, น จันทิมสุริยา อุนเทติ वा अपेन्ति वा ऐสิग्गัจฉियัจฉिता.
 ภควมุลกา โน ภาเเต รัมมา ภควันเตตिका ภควปฏิสรณา, สาธุ วต
 ภาเเต ภควันตลเเว ปฏิภาตุ ऐตัสส ภาสित्तัสส च्चโต, ภควโต รัมม
 สุตวา ภิกขู ชาเรสสันตติ. เตเนหิ ภิกขเว สุนาถ สาธุกั मनสิग्गโถ,
 ภาสित्तัสสามิติ. “เอว ภาเเตติ โช เท ภิกขู ภควโต บัจจัสส โสสุ. ภควา
 เขตทโวจ “รูเป โช ภิกขเว สติ รัมเป อุนาทย รัมเป อภินวิสส เอเว
 ทิวัจฉิ อุนปชชติ “น วาตา วายันติ น นชชโ สันทนต์ น คัพภนโย
 วิชายนติ, น จันทิมสุริยา อุนเทติ वा अपेन्ति वा ऐสิग्गัจฉियัจฉिता.
 เวหนาย สติ ฯ เปฯ สันนาย สติ. สันชาเรสุ สติ. วิณณาเน สติ วิณณาน
 อุนาทย วิณณาน อภินวิสส เอเว ทิวัจฉิ อุนปชชติ “น วาตา วายันติ
 น นชชโ สันทนต์ น คัพภนโย วิชายนติ, น จันทิมสุริยา อุนเทติ
 वा अपेन्ति वा ऐสิग्गัจฉियัจฉिता.

ตัง กิ มลลณถ ภิกขเว ? รัมเป นิจจ वा अनिज्ज वाति. अनिज्ज ภาเเต.
 ยั ปนานิจจ, ทุกข वा ตัง สุข वाति. ทุกข ภาเเต. ยั ปนานิจจ ทุกข
 วิปริณามรัมม อย นุ ตัง อุนาทย เอเว ทิวัจฉิ อุนปชชชย “น วาตา
 วิชายนติ, น จันทิมสุริยา
 อุนเทติ वा अपेन्ति वा ऐสิग्गัจฉियัจฉिता. โน เหาต ภาเเต. เวทนา นิจจ

วา อนิจจา วาติ. ๑เปา สันณา. สขวา นิจจา วา อนิจจา วาติ. ๑เปา
 วิณณณัน นิจจา วา อนิจจา วาติ. อนิจจา ภัณฑ. ยี ปณานิจจา, ทุกซ์ วา ต
 สข วาติ. ทุกซ์ ภัณฑ. ยี ปณานิจจา ทุกซ์ วิปริณามธัมม, อปี น ต
 อนุปาทาย เหว ทิวจี อูปัชเชยย “น วาตา วายันติ น นชไซ สันหนันติ น
 คัพภินโย วิชายนันติ, น จันทิมสริยา อูหนันติ วา อเปันติ วา
 เอลักกัจฉายิจิตาติ. โน เทถ ภัณฑ. ยัมบห ทิวจี สัก มุต วิณณณัน ปัตติ
 ปริเชสสิก อนูวิจติ มนสา, ตัม นิจจา วา อนิจจา วาติ. อนิจจา ภัณฑ.
 ยี ปณานิจจา, ทุกซ์ วา ต สข วาติ. ทุกซ์ ภัณฑ. ยี ปณานิจจา ทุกซ์
 วิปริณามธัมม, อปี น ต อนุปาทาย เหว ทิวจี อูปัชเชยย “น วาตา
 วายันติ น นชไซ สันหนันติ น คัพภินโย วิชายนันติ, น จันทิมสริยา
 อูหนันติ วา อเปันติ วา เอลักกัจฉายิจิตาติ. โน เทถ ภัณฑ.

ยโต โช ภิกขเว อริยสาวกัสส อเนสุ นสุ จินนสุ กังขา ปหีนา
 โหติ, ทุกซ์เขบัสส กังขา ปหีนา โหติ, ทุกซ์สมทเขบัสส กังขา ปหีนา
 โหติ, ทุกซ์นิโรธเขบัสส กังขา ปหีนา โหติ, ทุกซ์นิโรธคามินิยา ปฏิปทายัสส
 กังขา ปหีนา โหติ. อย วุจติ ภิกขเว อริยสาวโก “โสตาปันโน
 อวินิปาครัมโม นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สาวตติ. กิสม นุ โช ภิกขเว สติ ก็ อูปาทาย ก็ อภินวิสส เหว
 ทิวจี อูปัชชติ “เอตัม มเ เอโสหมสมิ เอโส เม อตฺถาคติ. ภควันตกา
 โน ภัณฑ ธัมมา ๑เปา วเป โช ภิกขเว สติ วูป อูปาทาย วูป
 อภินวิสส เหว ทิวจี อูปัชชติ “เอตัม มเ เอโสหมสมิ เอโส เม
 อตฺถาคติ. เวหนาย สติ ๑เปา สันณาย สติ. สขเวส สติ. วิณณณณ สติ
 วิณณณณ อูปาทาย วิณณณณ อภินวิสส เหว ทิวจี อูปัชชติ “เอตัม
 มเ เอโสหมสมิ เอโส เม อตฺถาคติ.

คํ ก็ มัตถณ ภิกขเว ? วูป นิจจา วา อนิจจา วาติ. อนิจจา ภัณฑ.

สุดท้ายคือบทกวี สยุดตนิกายโ.

ฯเปฯ อัม ฺนุ ตํ ออนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุมฺบิขฺชเชยฺย “เอตํ มม เอโสทมสฺมิ เอโส เม อตฺตคาคิ. โน เหนฺตํ ภาณฺเต. เวทนา. สัณฺณ. สัชฺชา. วิณฺณานํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภาณฺเต. ฯเปฯ อัม ฺนุ ตํ ออนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุมฺบิขฺชเชยฺย “เอตํ มม เอโสทมสฺมิ เอโส เม อตฺตคาคิ. โน เหนฺตํ ภาณฺเต. อัมบิขฺช ทิฏฺฐิจิ สุตํ มุตํ วิณฺณาคํ ํตํตํ ปริเยสิตํ อณฺุจวิตํ มนสา, ตัม นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภาณฺเต. ยํ ปนํนิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภาณฺเต. ยํ ปนํนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อัม ฺนุ ตํ ออนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุมฺบิขฺชเชยฺย “เอตํ มม เอโสทมสฺมิ เอโส เม อตฺตคาคิ. โน เหนฺตํ ภาณฺเต.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺสุ ฉสุ จาเนสฺสุ กังขา ปหีนา โหติ, ทุกฺเขปัสส กังขา ปหีนา โหติ, ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายบิขฺส กังขา ปหีนา โหติ. อญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก “โสตาปนํ โน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมิโพธิปรายโหติ.

สาวตฺถิ. กิสมํ ฺนุ โข ภิกฺขเว สติ กิ ออนุปาทาย กิ อภินวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุมฺบิขฺชชติ “โส อตฺตา โส โสโก, โส เปจฺจ ภวิสฺสामी นิจฺจโ จุโว สัสสโต อวิปริณามธมฺโมติ. ภควมฺมุลกา โน ภาณฺเต ธมฺมา ฯเปฯ ฺนุ โข ภิกฺขเว สติ ฺนุ ออนุปาทาย ฺนุ อภินวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุมฺบิขฺชชติ “โส อตฺตา ฯเปฯ อวิปริณามธมฺโม; เวทนาย สติ ฯเปฯ สัณฺณาย สติ. สัชฺชาเวสุ สติ. วิณฺณาณํ สติ วิณฺณานํ ออนุปาทาย วิณฺณานํ อภินวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุมฺบิขฺชชติ “โส อตฺตา โส โสโก, โส เปจฺจ ภวิสฺสामी นิจฺจโ จุโว สัสสโต อวิปริณามธมฺโม.

ตํ กิ มลฺลณฺณ ภิกฺขเว ? ฺนุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภาณฺเต. ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ, อัม ฺนุ ตํ ออนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุมฺบิขฺชเชยฺย “โส อตฺตา ฯเปฯ อวิปริณามธมฺโมติ. โน เหนฺตํ ภาณฺเต. เวทนา. สัณฺณ. สัชฺชา. วิณฺณานํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภาณฺเต. อัม ฺนุ ตํ

อนุปาทาย เอว ทิวจี อุมบชชเชย "โส อตฺถา วเปา อวิปริณามธัมโมติ.
โน เทถ ภัณฑ. ยัมมทํ ทิวจี สุกํ มุตํ วิณฺณวตํ ปัตตํ ปริเยสสิทํ
อนุจิวิตํ มนสา, ตัม นิจจํ วา อนิจจํ วาติ. อนิจจํ ภัณฑ. ยํ ปณานิจจํ วเปา
อัม นุ ตํ อนุปาทาย เอว ทิวจี อุมบชชเชย "โส อตฺถา โส โลโก, โส
เปจจํ ภวิสสามิ นิจโจ อูโว สัสสโต อวิปริณามธัมโมติ. โน เทถ ภัณฑ.

ยโต โข ภิกขเว อริยสเวกัสส อิมสฺส ฉสฺส จานสฺส กังขา ปหีนา
โททิ, ทุกฺขมบัสส กังขา ปหีนา โททิ, วเปา ทุกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏูปาทายบัสส กังขา ปหีนา โททิ. อัม วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก
"โสทามันโน อวินิปทธัมโม นโยโก สัมโพธิปรายโนติ.

สวาทติ. กิสมํ นุ โข ภิกขเว สติ ทิ อูปาทาย ทิ อภินวิสส เอว
ทิวจี อุมบชชชติ "โน จัสส โน จ เม สिया, น ภวิสสติ น เม
ภวิสสตีติ. ภควันนุตา โน ภัณฑ. ยัมมา วเปา วูป โข ภิกขเว
สติ วูป อูปาทาย วูป อภินวิสส เอว ทิวจี อุมบชชชติ "โน จัสส
โน จ เม สिया, น ภวิสสติ น เม ภวิสสตีติ. เวทนาย สติ. สัตถนนาย
สติ. สชวเรสุ สติ. วิณฺณวณฺ สติ วิณฺณวณฺ อูปาทาย วิณฺณวณฺ อภินวิสส
เอว ทิวจี อุมบชชชติ "โน จัสส โน จ เม สिया, น ภวิสสติ น เม ภวิสสตีติ.

ทํ ทิ มณฺณต ภิกขเว ? วูป นิจจํ วา อนิจจํ วาติ. อนิจจํ ภัณฑ.
วเปา อัม นุ ตํ อนุปาทาย เอว ทิวจี อุมบชชชเชย "โน จัสส โน
จ เม สिया, น ภวิสสติ น เม ภวิสสตีติ. โน เทถ ภัณฑ. เวทนา.
สัตถน. สชว. วิณฺณวณฺ นิจจํ วา อนิจจํ วาติ. อนิจจํ ภัณฑ. ยํ
ปณานิจจํ, วเปา อัม นุ ตํ อนุปาทาย เอว ทิวจี อุมบชชชเชย "โน
จัสส โน จ เม สिया, น ภวิสสติ น เม ภวิสสตีติ. โน เทถ ภัณฑ.
ยัมมทํ ทิวจี สุกํ มุตํ วิณฺณวตํ ปัตตํ ปริเยสสิทํ อนุจิวิตํ มนสา,

ภวิสสามีตัม ปาโจ.

คัมภีร์ นิจจํ วา อนิจจํ วาติ. อนิจจํ ภันเต. วาเปว อัมมํ นุ ตํ อนุปาทาย
เอวํ ทิฏฐิจิ อุมฺปชฺชชยฺย “โน จัสสํ โน จ เม ลียา, น ภวิสฺสตี น
เม ภวิสฺสตีติ. โน เทตํ ภันเต.

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกัสส อิมสฺสุ ฉสุ จานสฺสุ กังขา ปหีนา
โหติ, ทุกฺกเชบฺบสฺส กังขา ปหีนา โหติ, วาเปว ทุกฺกชนิโรธคามินิยา
ปฏิปทาเยบฺบสฺส กังขา ปหีนา โหติ. อมฺมํ วุจฺจตี ภิกขเว อริยสาวโก
“โสตาปนํ โน อวินิปาตธมฺโม นียโต สัมโพธิปรายโหนติ.

สาวตฺถิ. กิสมํ นุ โข ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสฺส เอวํ
ทิฏฐิจิ อุมฺปชฺชชติ “นัตถิ ทินฺนํ, นัตถิ อญฺญิจิ, นัตถิ ทุตฺติ, นัตถิ
สุกตทุกกฺกฏานํ กัมมานํ ผลํ วิปาโก, นัตถิ อมฺมํ โลโก, นัตถิ ปรโลโก,
นัตถิ มาตา, นัตถิ บตา, นัตถิ สัตตา ออุปาทิกา, นัตถิ โลเก
สมณพราหมณา สัมมกคตา สัมมาปฏิบັນฺนา, เย อิมมํจ โลกํ ปรังจ
โลกํ สยํ อภินณฺวา สัจฉิกตฺวา ปเวเทนตี, จาคุมฺมहाภูติโกเย ปุริโส ยथा
กาลํ กโรตี, ปจวี ปจวีกายํ อนุปเตติ อนุปคัจฉตี, อายโป อายปกาเย
อนุปเตติ อนุปคัจฉตี, เตโช เตชอกายํ อนุปเตติ อนุปคัจฉตี, วาโย
วาโยกายํ อนุปเตติ อนุปคัจฉตี, อากาสํ อินทริยานิ สงกมฺนตี, ° อาสนํ ทิปฺปณฺจมา
ปุริสา มตํ อาทาย คัจฉนตี, ยาว อาทพนา ปทานิ ปณณายนตี,
กาโปตกาณิ อญฺญินิ ภวนตี, ภัสสํนตา ° อาทุติโย, ทตฺตูปณณตคมิท
ทานํ นาม เตสํ ตฺถุณํ มุสา วิลาโป, เย เกจि อตฺถิกวาทํ วทนตี
พาลे จ ปณฺจเวเต จ กายสฺส เกทา อญฺฉชฺชนตี วินสฺสํนตี น โหนตี
ปรัมมรณาคี. ภควมฺลกา โน ภันเต ธมฺมา วาเปว วุเป โข ภิกขเว
สติ วุเป อูปาทาย วุเป อภินวิสฺส เอวํ ทิฏฐิจิ อุมฺปชฺชชติ “นัตถิ ทินฺนํ,
นัตถิ อญฺญิจิ, วาเปว กายสฺส เกทา อญฺฉชฺชนตี วินสฺสํนตี น โหนตี

° ปักกมณฺตีติ वा पाञ्च. = ภัสสมันतादिभि पाञ्च.

ปรัम्मรรณา. เวทนา ย สติ ๆเปา สัณณาย สติ. สัชาเรสุ สติ. วิณณายเต
สติ วิณณณณ อูปาทาย วิณณณณ อภินวิสัส เหว ทิฏฐิ อูปัชชชติ
“นัตถิ ทินัน, นัตถิ ยิฏฐิ, ๆเปา กายัสส เกทา อัจฉชชนติ
วินัสสันติ น โทหนติ ปรัम्मรรณา.

กั กิ มัณณณ ภิกขเว ? รูปึ นิจัง วา อนิจัง วาติ. อนิจัง
กัณเต. ยั ปณานิจัง ทุกขั วิปริณามธัมมิ, อปิ นุ ตัง อุนูปาทาย
เอเว ทิฏฐิ อูปัชชชชชัย “นัตถิ ทินัน, นัตถิ ยิฏฐิ, ๆเปา กายัสส
เกทา อัจฉชชนติ วินัสสันติ น โทหนติ ปรัम्मรรณาติ. โน เทถ
กัณเต. เวทนา ๆเปา สัณณาย. สัชารา. วิณณณณ นิจัง วา อนิจัง
วาติ. อนิจัง กัณเต. ๆเปา อปิ นุ ตัง อุนูปาทาย เอเว ทิฏฐิ อูปัชชชชัย
“นัตถิ ทินัน, นัตถิ ยิฏฐิ, ๆเปา กายัสส เกทา อัจฉชชนติ วินัสสันติ
น โทหนติ ปรัम्मรรณาติ. โน เทถ กัณเต. ยัมมัท ทิฏฐิ สติ มุต
วิณณณณต บัตติ ปริเยสสิท อุนิวจติ มนสา, ตัน นิจัง วา อนิจัง วาติ.
อนิจัง กัณเต. ๆเปา อปิ นุ ตัง อุนูปาทาย เอเว ทิฏฐิ อูปัชชชชัย
“นัตถิ ทินัน, นัตถิ ยิฏฐิ, ๆเปา เย เกจิ อคคิกวาท วทหนติ พาเล
จ ปณชชเต จ กายัสส เกทา อัจฉชชนติ วินัสสันติ น โทหนติ
ปรัम्मรรณาติ. โน เทถ กัณเต.

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกัสส อิมesu ฉสุ จานesu กังขา ปหีนา
โหติ, ทุกขेषัสส กังขา ปหีนา โหติ, ๆเปา ทุกขนิโรธคามินิยา
ปฏิปาทายัสส กังขา ปหีนา โหติ. ยั วุจจติ ภิกขเว อริยสาวโก
“โสตาบันโน อวินิปาตธัมโม นียโต สัมโพธิปวายโนติ.

สาวกตติ. กิสมึ นุ โข ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสัส
เอเว ทิฏฐิ อูปัชชชชติ “กรโต การยโต ฉินทโต เกทาปยโต ปจโต

ปจาปโย โสจโต โสจยโต กิลมโต กิลมาปโยโต ฉันทโต ฉันทาปโยโต
 ปาณมติปาตาปโยโต อทินัน อาทิโยโต สันธิ ฉินฺทโต นิลโลบิ์ หรโต
 เอกาการิกิ กโรโต ปริบับเณ คิฏฺฐิโต ปรทาว คัจฉโต มุสา ภณโต
 กรโต น กรียติ ปาบี; ชุปริยันเตน เจมิ จักเณน โย อิมิสฺสา
 ปจฺวิยา ปาเนน เอกิ มัสซลล เอกิ มัสปฺพนฺช กเรยฺย, นัตถิ ตโตนิทานิ
 ปาบี, นัตถิ ปาบีสฺส อากโม; ทักขินฺณเจมิ คังคาย ตีริ คัจฉเยยฺย
 ทนฺนโต ชาเตนโต ฉินฺทนฺโต เตหาเปนโต ปจันโต ปจาเปนโต, นัตถิ
 ตโตนิทานิ ปาบี นัตถิ ปาบีสฺส อากโม; อุตฺตรณฺเจมิ คังคาย ตีริ
 คัจฉเยยฺย ททฺนโต ทาเปนโต ยชนฺโต ยชาเปนโต, นัตถิ ตโตนิทานิ
 ปฺพนฺ, นัตถิ ปฺพนฺสฺส อากโม; ทาเนน ทเมน สยเมน สัจจวชฺเชน
 นัตถิ ปฺพนฺ, นัตถิ ปฺพนฺสฺส อากโมติ. ภควมฺลกา โน ภันเต
 รัมมา ๆเปว รูปे โข ภิกฺขเว สติ รูปิ์ อฺปาทาย รูปิ์ อภินิวิสฺส
 เอว ทิฏฺฐิ อุมฺบชฺชติ “กรโต การยโต ๆเปว นัตถิ ปฺพนฺ, นัตถิ
 ปฺพนฺสฺส อากโม. เวทนาย สติ ๆเปว สลฺลณาย สติ. สฺชาเวสุ สติ.
 วิณฺณาเน สติ วิณฺณานํ อฺปาทาย วิณฺณานํ อภินิวิสฺส เอว ทิฏฺฐิ
 อุมฺบชฺชติ “กรโต การยโต ๆเปว นัตถิ ปฺพนฺ, นัตถิ ปฺพนฺสฺส อากโม.

ตํ กิ มณฺณถ ภิกฺขเว ? รูปิ์ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ ภันเต. ๆเปว
 วิปริณามรัมม, อภิ์ นุ ตํ อฺนฺปาทาย เอว ทิฏฺฐิ อุมฺบชฺชเยยฺย “กรโต
 การยโต ๆเปว นัตถิ ปฺพนฺ, นัตถิ ปฺพนฺสฺส อากโมติ. โน เหตุ
 ภันเต. เวทนา ๆเปว สลฺลณา. สฺชารา. วิณฺณานํ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ.
 อนิจฺจ ภันเต. ๆเปว อภิ์ นุ ตํ อฺนฺปาทาย เอว ทิฏฺฐิ อุมฺบชฺชเยยฺย
 “กรโต การยโต ๆเปว นัตถิ ปฺพนฺสฺส อากโมติ. โน เหตุ ภันเต.
 ยมฺบถ ทิฏฺฐิ สุตํ มุตํ วิณฺณาทํ ปัตตํ ปริเยสิตํ อนฺวิจิริตํ มนสา,
 ตัน นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ ภันเต. ๆเปว อภิ์ นุ ตํ อฺนฺปาทาย

เอว ทิวจี อุมบั้งเซชัย “กรโต กาวยโต ๗เปว นัตติ ปุณณ, นัตติ
ปุณณัสส อากโมติ. โน เหน่ กันเต.

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกัสส อิมสฺส นสฺ จานสฺ กังขา ปทีนา โหติ,
ทุกเขบัสส กังขา ปทีนา โหติ, ๗เปว ทุกขนิโรธคามินิยา ปฏิปาทบัสส
กังขา ปทีนา โหติ. อयं วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก “โสตาปัตตโน
อวินิปาครัมโม นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สวตฺถิ. กิสมํ นุ โข ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสฺส
เอว ทิวจี อุมบั้งเซชัย “นัตติ เหตุ, นัตติ บังจโย สัตตทานํ สกิลเสาย,
อเหตุ อุมบั้งจยา สัตตทา สกิลสสนนฺติ, นัตติ เหตุ, นัตติ บังจโย
สัตตทานํ วิสุทฺธิยา, อเหตุ อุมบั้งจยา สัตตทา วิสุทฺถนนฺติ, นัตติ พล
นัตติ วิริยํ นัตติ ปุริสฺสาโม นัตติ ปุริสปรักโกโม, สัพเพ สัตตทา
สัพเพ ปาณา สัพเพ ภูตา สัพเพ ชิวา อวสา อพลา อวิริยา
นียตัสสคคิกาวปรินตา ฉเสววาภิชาติสฺสุ สุขทุกฺขํ ปฏิสฺเวเทนตฺติ. ภควมุลกา
โน กันเต ธมฺมา ๗เปว รูปे โข ภิกขเว สติ รูปิ อูปาทาย รูปิ
อภินวิสฺส เอว ทิวจี อุมบั้งเซชัย “นัตติ เหตุ, นัตติ บังจโย ๗เปว
สุขทุกฺขํ ปฏิสฺเวเทนตฺติ. เวทนาย สติ ๗เปว สันณาย สติ. สขาวเรสุ
สติ. วิณฺณาเน สติ วิณฺณานํ อูปาทาย วิณฺณานํ อภินวิสฺส เอว ทิวจี
อุมบั้งเซชัย “นัตติ เหตุ, นัตติ บังจโย ๗เปว สุขทุกฺขํ ปฏิสฺเวเทนตฺติ.

คํ กิ มลฺลณํ ภิกขเว ? รูปิ นิจฺจํ वा อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ
กันเต. ๗เปว วิปริณามธมฺมํ, อิมํ นุ คํ อนูปาทาย เอว ทิวจี
อุมบั้งเซชัย “นัตติ เหตุ, นัตติ บังจโย ๗เปว สุขทุกฺขํ ปฏิสฺเวเทนตฺติ.
โน เหน่ กันเต. เวทนา ๗เปว สันณา. สขารา. วิณฺณานํ นิจฺจํ वा
อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ กันเต. ๗เปว อิมํ นุ คํ อนูปาทาย เอว ทิวจี
อุมบั้งเซชัย “นัตติ เหตุ, นัตติ บังจโย ๗เปว สุขทุกฺขํ ปฏิสฺเวเทนตฺติ.

โน เหน้ กัณเฑ. ยัมบัท ทิฏฐิจิ สุตฺ มุตฺ วิณณาทิ ปัตตํ ปรีเยสสิตฺ
อนฺวิจิริตํ มนสา, ตัม นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ กัณเฑ. ๆเปว อัม นุ ตํ
อนฺุปาทาย เหว้ ทิฏฐิจิ อุมฺบชฺชเชยฺย “นัตถิ เทตฺ, นัตถิ บัจฺจโย ๆเปว
สฺขทุกฺขิ ปฏิสฺเวแทนตฺติ. โน เหน้ กัณเฑ.

ยโต โช ภิกฺขเว อริยสวากัสส อิเมสฺ ฌสฺ จานะสฺ กังขา ปหีนา
โทติ, ทุกฺเขบฺบสฺส กังขา ปหีนา โทติ, ๆเปว ทุกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏิปทาทยสฺส กังขา ปหีนา โทติ. อัม วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวากो
“โสตาบฺนโน อวินปาทธมฺโม นิยโต สัมโพธิปรายนติ.

สวาทถิ. กิสมํ นุ โช ภิกฺขเว สติ กิ อฺุปาทาย กิ อภินวิสฺส
เอว้ ทิฏฐิจิ อุมฺบชฺชชติ “สत्ตติเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา อนิมฺมิตา
อนิมฺมิตฺวิธา วิณณํ กุฏฏฺฐจฺจา เอลิกฺกฺจฺจา ยิฏฺฐิจิตา, เต น อิมฺชนฺติ น
วิปริณมฺนฺติ น อิมฺมณฺณํ พยาเรณฺติ, นาลํ อิมฺมณฺณสฺส สฺขาย
วา ทุกฺขาย วา. กตเม สัตตํ ? ปจฺจวักโย ธาโปกาโย เตโชกาโย
วาโยกาโย สฺเช ทุกฺเข ชฺเว. สत्ตติเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา อนิมฺมิตา
อนิมฺมิตฺวิธา วิณณํ กุฏฏฺฐจฺจา เอลิกฺกฺจฺจา ยิฏฺฐิจิตา, เต น อิมฺชนฺติ น
วิปริณมฺนฺติ น อิมฺมณฺณํ พยาเรณฺติ, นาลํ อิมฺมณฺณสฺส สฺขาย
วา ทุกฺขาย วา. โยบิ ติเณหน สัตเตน สิสฺสํ ฉินฺทติ, น โกจิจิ
กิลฺลิจิ” ชฺวีตา โวโรเปติ. สัตตํนํ เหวว กายานมฺนฺตเรณ สัตตํ
จิรวรณฺุปวิสฺติ. จุทฺทสฺ โช ปนินาณิ โยนิบฺมุขสฺสทสฺสทฺสฺสํ สจฺจิจิ จ
สฺตทานิ ฌ จ สฺตทานิ บัณฺจ จ กัมมฺโน สฺตทานิ บัณฺจ จ กัมมานิ
คฺคินิ จ กัมมานิ กัมเม จ อทฺตมกัมเม จ ทวฺวฺวจิปฏิปทา ทวฺวฺวจินฺตรกฺกับา
ฉพากิชาติโย อจฺจิจิ ปุริสฺสภูมฺโย เอกฺนบฺบณฺณสฺส อาชฺวสฺสเต เอกฺนบฺบณฺณสฺส
ปรีพฺพาชกสฺสเต เอกฺนบฺบณฺณสฺส นาควาสสฺสเต วิเส อิมฺทริยสฺสเต ตฺเส นิริยสฺสเต

๑. สฺ. อ. เอว้; พ. พฺยาปาเรณฺติ. - สฺ. เอว้; พ. คิ.

นัตตส วิชชาตโย สัตต สัณณคัพภา สัตต อสัณณคัพภา สัตต
 นิคคจิกัพภา สัตต ทัพพา สัตต มานุสา สัตต บิสาจา สัตต
 สวา สัตต ปวฏา สัตต จ ปวฏุสสถานิ สัตต ปาปา สัตต จ ปาตสทานิ สัตต
 สุนา สัตต จ สุนนสถานิ จุลาสติ มหากัมบโน สตสทสทานิ,
 ยานิ พาลे จ ปันชิตे จ สันธาวิตวา สัสวิตวา ทุกขสสันต กวิสสันต, ตตถ
 นตถ อมณาห สัสเสน วา วตเทน วา ตเปเน วา พรหมจวเยน วา อปรูปกัก วา กัมม
 ปรีปาเจสสามิ ปรีปักก วา กัมมม อุตส อุตส พยันทกริสสามิตี เหว นตถ,
 โทณमिते สุขทุกขे ปรียันทกเต สัสสาเว, นตถ หายนวจมเน, นตถ อุกกัสวากเส.
 เสยยถาป นาม สุตตคคฺเพ ชิตเต นิพเพชียมานเมว ปเลติ. เอวเมว พาลे จ
 ปันชิตे จ นิพเพชียมานา สุขทุกขัง ปเลนตติ. ภควมุลกา โน กันเต รัมมา.
 รูปे โข ภิกขเว สติ รูปี อุปาทาย รูปี อภินวิสส เอเว ทฎฺฐิจิ อุมบชชติ "สัตติเม
 ภาสา อกฺขา อกฺขวิธา ๆเปฯ สุขทุกขัง ปเลนตติ. เวทนาย สติ ๆเปฯ
 สัณณาย สติ. สัสชาเรสุ สติ. วิณณานเณ สติ วิณณานัง อุปาทาย วิณณานัง
 อภินวิสส เอเว ทฎฺฐิจิ อุมบชชติ "สัตติเม ภาสา อกฺขา อกฺขวิธา
 ๆเปฯ สุขทุกขัง ปเลนตติ.

ตี กิ มัลลณ ภิกขเว ? รูปี นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ
 กันเต. ยี ปนานิจจ ทุกขัง วิปริณามรัมมม, อัม นุ ตี อนุปาทาย เอเว
 ทฎฺฐิจิ อุมบชชชเยย "สัตติเม ภาสา อกฺขา อกฺขวิธา ๆเปฯ สุขทุกขัง
 ปเลนตติ. โน เหน่ กันเต. เวทนา ๆเปฯ สัณณาย. สัสชาว. วิณณานัง
 นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ กันเต. อัม นุ ตี อนุปาทาย เอเว ทฎฺฐิจิ
 อุมบชชชเยย "สัตติเม ภาสา อกฺขา อกฺขวิธา ๆเปฯ สุขทุกขัง
 ปเลนตติ. โน เหน่ กันเต. ยัมบถ ทฎฺฐิจิ สติ มุต วิณณาคี ปัตติ
 ปรีเยสสิติ อนุจจวิตติ มนสา, ตัม นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ กันเต.

• เทวาทิมิ ปาโจ.

ฯเปว่า อับ นุ ตํ อนุปาทาย เอเว ทิฏฐิจิ อุมฺบ์ชเชยฺย “สัตฺติเม กายา
อกฺขา อกฺขวิธา ฯเปว่า นิพฺเพจฺยมาณา สุขทุกฺขํ ปเลนตฺติ. โน เหนฺตํ
ภันเต.

ยโต โช ภิกฺขเว อริยสวากฺสส อิเมสุ ฉสุ จาเนสุ กังขา ปทีนา
โทติ, ทุกฺกเขบฺบัสส กังขา ปทีนา โทติ, ฯเปว่า ทุกฺกชนโรคาหมินิยา
ปฏฺยปทายบฺบัสส กังขา ปทีนา โทติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวากฺ
“โสตาบฺบํ โน อวินิปาตธมฺโม นียโต สัมโพธิปฺราชนิติ.

สวาทฺถิ. กิสมํ นุ โช ภิกฺขเว สติ กิ อุมฺปาทาย กิ อภินวิสฺส เอเว
ทิฏฐิจิ อุมฺบ์ชชติ “สัตฺสโต โลโกติ. ภควมฺมูลกา โน ภันเต ธมฺมา
ฯเปว่า รูปे โช ภิกฺขเว สติ รูปิ อุมฺปาทาย รูปิ อภินวิสฺส เอเว ทิฏฐิจิ
อุมฺบ์ชชติ “สัตฺสโต โลโกติ. เวทนาย สติ ฯเปว่า สัณฺณาย สติ.
สัฆาเรสุ สติ. วิณฺณานเณ สติ วิณฺณานํ อุมฺปาทาย วิณฺณานํ อภินวิสฺส
เอเว ทิฏฐิจิ อุมฺบ์ชชติ “สัตฺสโต โลโกติ.

ตํ กิ มัณฺณถ ภิกฺขเว ? รูปิํ นิจฺจํ वा อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ
ภันเต. ฯเปว่า วิปริณามธมฺมํ, อับ นุ ตํ อนุปาทาย เอเว ทิฏฐิจิ
อุมฺบ์ชเชยฺย “สัตฺสโต โลโกติ. โน เหนฺตํ ภันเต. เวทนา ฯเปว่า
สัณฺณา. สัฆาธา. วิณฺณานํ นิจฺจํ वा อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภันเต.
ฯเปว่า อับ นุ ตํ อนุปาทาย เอเว ทิฏฐิจิ อุมฺบ์ชเชยฺย “สัตฺสโต โลโกติ.
โน เหนฺตํ ภันเต. ยัมมทํ ทิฏฐิจิ สุตํ มุตํ วิณฺณาคํ บัตฺตํ ปรีเยสิคํ
อนุจฺจิตํ มนสา, ตัม นิจฺจํ वा อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภันเต. ยํ ปณานิจฺจํ,
ทุกฺขํ वा ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภันเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ
วิปริณามธมฺมํ, อับ นุ ตํ อนุปาทาย เอเว ทิฏฐิจิ อุมฺบ์ชเชยฺย “สัตฺสโต
โลโกติ. โน เหนฺตํ ภันเต.

ยโต โช ภิกฺขเว อริยสวากฺสส อิเมสุ ฉสุ จาเนสุ กังขา ปทีนา

โทติ, ทุกเขบัสส กังขา ปหีนา โหติ, วเปา ทุกขนิโรธคามินิยา
ปฏิปทายบัสส กังขา ปหีนา โหติ. อญ วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก
โสตาบันโน อวินิปาตธัมโม นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สวตฺถิ. กิสม นุ โข ภิกขเว สติ กิ อุนาทย กิ อภินวิสส
เอว ทิวจี อุนบัสซติ “อัสสโต โลโกติ. ภควมุลกา โน กันเต
ธัมมา วเปา รูป โข ภิกขเว สติ วเปา เวทนาย สติ. สัมณาย
สติ. ลขาเรสุ สติ. วิธมฺมาเน สติ วิธมฺมานํ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ.
อนิจฺจ กันเต. วเปา อญ นุ ตํ อุนาทย เอว ทิวจี อุนบัสซติ
“อัสสโต โลโกติ. โน เทถ กันเต. ยัมมัท ทิวจี สุตฺต มุตฺต วิธมฺมาต
ปัตติ ปริเยสสิ อญฺวิจติ มนสา, ตมฺ นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ
กันเต. วเปา อญ นุ ตํ อุนาทย เอว ทิวจี อุนบัสซติ “อัสสโต
โลโกติ. โน เทถ กันเต.

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกัสส อิมेषุ ฉสุ จานेषุ กังขา ปหีนา
โทติ, ทุกเขบัสส กังขา ปหีนา โหติ, วเปา ทุกขนิโรธคามินิยา
ปฏิปทายบัสส กังขา ปหีนา โหติ. อญ วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก
“โสตาบันโน อวินิปาตธัมโม นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สวตฺถิ. กิสม นุ โข ภิกขเว สติ กิ อุนาทย กิ อภินวิสส เอว ทิวจี
อุนบัสซติ “อนันตวา โลโกติ. ภควมุลกา โน กันเต ธัมมา วเปา นียโต
สัมโพธิปรายโนติ.

สวตฺถิ. กิสม นุ โข ภิกขเว สติ กิ อุนาทย กิ อภินวิสส เอว
ทิวจี อุนบัสซติ “อนันตวา โลโกติ. ภควมุลกา โน กันเต ธัมมา
วเปา นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สวตฺถิ. กิสม นุ โข ภิกขเว สติ กิ อุนาทย กิ อภินวิสส เอว
ทิวจี อุนบัสซติ “ตํ ชวํ ตํ สวณฺตี. ภควมุลกา โน กันเต ธัมมา

ฯเปฯ นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สัจจัตถ์. กิสมิ นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสส เหว
ทัญจิจิ อุมบชชติ "อฉฉ ชิว อฉฉ สวรรันติ. ภควมุลกา โน ภันเต
ธัมมา ฯเปฯ นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สัจจัตถ์. กิสมิ นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสส เหว
ทัญจิจิ อุมบชชติ "โทติ ตถาคโต ปรมมรณาติ. ภควมุลกา โน ภันเต
ธัมมา ฯเปฯ นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สัจจัตถ์. คัตถ โช. กิสมิ นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ
อภินวิสส เหว ทัญจิจิ อุมบชชติ "น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ.
ภควมุลกา โน ภันเต ธัมมา ฯเปฯ นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สัจจัตถ์. กิสมิ นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสส เหว
ทัญจิจิ อุมบชชติ "โทติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ.
ภควมุลกา โน ภันเต ธัมมา ฯเปฯ นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

สัจจัตถ์. กิสมิ นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสส เหว
ทัญจิจิ อุมบชชติ "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ.
ภควมุลกา โน ภันเต ธัมมา ฯเปฯ รุเป โช ภิกขเว สติ รูเป อูปาทาย

รูเป อภินวิสส เหว ทัญจิจิ อุมบชชติ "เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมมรณาติ. ฯเปฯ

ค กิ มฉฉถ ภิกขเว ? รูเป นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต.
ฯเปฯ วิปริณามธัมม, อัม นุ ค อูปาทาย เหว ทัญจิจิ อุมบชชชชย
"เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ. โน เหตุ ภันเต.
ยัมบัท ทัญจิจิ สุต มุต วิฉฉาต บัตต ปริเยสิต อุนวิจรัต มนสา, ตัม
นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ย ปธานิจจ, ทุกช วา ต สุกช
วาติ. ทุกช ภันเต. ย ปธานิจจ ทุกช วิปริณามธัมม, อัม นุ ค

ทิวจีสุบุดเท ทุคิยเปยยาโล ทุคิโย.

อนุบาทย เหว่ ทิวจี สุบุดชชัยบ "เนว โทติ น น โทติ ตตลโคโต
ปรั่มมรณาคิ. โน เทกั กันเต.

ยโต จ โข ภิกขเว อธิสวารักสัส อิมสุ ฉสุ จานสุ กังขา
บักหา โทติ. ทุกังชบัสส กังขา ปพินา โทติ, ทุกังชมทุเขบัสส กังขา
บักหา โทติ. จาเปจ นโย.เท สัมโพธิปรอบโมติ.

โสตามักคิรัคโค.

อัญจารสเวยยากรรม นิฏฐิต.

ทิวจีสุบุดเท ทุคิยเปยยาโล ทุคิโย.

ตถัสติ. กิธัม นุ โข ภิกขเว สติ ปิ อนุบาทย ปิ อภินวิธัส เหว่
ทิวจี สุบุดชชัยบ "น วาตา วายันติ น นชโช สันกนัตติ น คัมภินิโย
วิช ยันติ. น จันทิมสิริยา อุกนัตติ วา ยเปนติ วา เสติกัฏจาญญิจิธาติ.
อควมุลกา โน กันเต ธัมมมา จาเปจ รุเป โข ภิกขเว สติ รุเป
อนุบาทย รุเป อภินวิธัส เหว่ ทิวจี สุบุดชชัยบ "น วาตา วายันติ
จาเปจ เสติกัฏจาญญิจิธาติ. เวทนาย สติ จาเปจ สันณาย สติ. สจจาเรสุ
สติ. วิณณาณ สติ วิณณาณ อนุบาทย วิณณาณ อภินวิธัส เหว่
ทิวจี สุบุดชชัยบ "น วาตา วายันติ จาเปจ เสติกัฏจาญญิจิธาติ.

ท กิ มณณฉ ภิกขเว รุเป นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ กันเต.
จาเปจ วิปริณานธัมม. อป นุ ต อนุบาทย เหว่ ทิวจี สุบุดชชัยบ "น วาตา
วายนติ จาเปจ เสติกัฏจาญญิจิธาติ. โน เทกั กันเต. อิติ โข ภิกขเว
ทุกังช สติ ทุกังช อนุบาทย ทุกังช อภินวิธัส เหว่ ทิวจี สุบุดชชัยบ "น
วาตา วายนติ จาเปจ เสติกัฏจาญญิจิธาติ. เวทนา จาเปจ สันณา. สจจาเร
วิณณาณ นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ กันเต. จาเปจ วิปริณานธัมม, อป นุ

ตี อนุปาทาย เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชเชยฺย “น วาตา วายันตี ๆเปฯ
 เอลิภักฺขิจายิฏฐิจิชาติ. โน เหนตฺถิ ภันเต. อิติ โข ภิกขเว ทุกฺเช สติ ทุกฺช
 อุนาทาย ทุกฺช อภินวิสฺส เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชติ “น วาตา วายันตี
 น นชฺช โข สันทนตี น คพฺพานโย วิชายนตี, น จันทมสุริยา อุนเณตี वा
 อเนตี वा เอลิภักฺขิจายิฏฐิจิชาติ. (ปุริมคมนา นิ อฏฺฐจารส เวยยากรรมานิ
 วิตฺถารานิ).

สาวัตถิ. ตติสฺส โข. กิสฺมี นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุนาทาย ก็ อภินวิสฺส
 เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชติ “เนว โทติ น น โทติ ตถาคโต ปุริมมรณาติ.
 ภควมุตถา โน ภันเต ชัมมา ๆเปฯ รูป โข ภิกขเว สติ รูปุ อุนาทาย
 รูปุ อภินวิสฺส เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชติ “เนว โทติ น น โทติ ตถาคโต
 ปุริมมรณาติ. เวทนาย สติ ๆเปฯ สลฺลณาย สติ. สชฺชาวสฺส สติ. วิณฺณณ
 สติ วิณฺณณานิ อุนาทาย วิณฺณณานิ อภินวิสฺส เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชติ “เนว
 โทติ น น โทติ ตถาคโต ปุริมมรณาติ.

ตี ก็ มลฺลณ ภิกขเว ? รูปุ นิจฺจ वा อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ ภันเต.
 ๆเปฯ วิปริณามชัมม, อปิ นุ ตี อุนาทาย เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชเชยฺย “เนว
 โทติ น น โทติ ตถาคโต ปุริมมรณาติ. โน เหนตฺถิ ภันเต. อิติ โข ภิกขเว
 ทุกฺเช สติ ทุกฺช อุนาทาย ทุกฺช อภินวิสฺส เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชติ “เนว
 โทติ น น โทติ ตถาคโต ปุริมมรณาติ. เวทนา ๆเปฯ สลฺลณ. สชฺชาว.
 วิณฺณณานิ นิจฺจ वा อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ ภันเต. ๆเปฯ วิปริณามชัมม, อปิ นุ
 ตี อุนาทาย เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชเชยฺย “เนว โทติ น น โทติ ตถาคโต
 ปุริมมรณาติ. โน เหนตฺถิ ภันเต. อิติ โข ภิกขเว ทุกฺเช สติ ทุกฺช อุนาทาย
 ทุกฺช อภินวิสฺส เอว ทิฏฐิจิ อุมบัชชติ “เนว โทติ น น โทติ
 ตถาคโต ปุริมมรณาติ.

สาวัตถิ. กิสฺมี นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุนาทาย ก็ อภินวิสฺส เอว ทิฏฐิจิ

ทิวทัศน์ของ กุฏิแป้นยาโล กุฏิโย.

รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ. อควมูคกา โน กัณเฑ
ธัมมาฯลฯ รูป โข ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิวาส์ เหว
ทิวทัศน์ รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ. เวทนาฯ สติ
ฯลฯ สัตถ์นย สติ. สัชาเรสุ สติ. วิณณานเณ สติ วิณณานเณ อุปาทาย
วิณณานเณ อภินิวาส์ เหว ทิวทัศน์ รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา โทติ
อโรโค ปรัหมรณาทิ.

ค ก มีถนถ ภิกขเว ? รูป นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ กัณเฑ.ฯลฯ
วิปัสสนาธัมม, อม นู ต อุปาทาย เหว ทิวทัศน์ รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา
โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ. โน เหว กัณเฑ. อิติ โข ภิกขเว ทักข สติ
ทักข อุปาทาย ทักข อภินิวาส์ เหว ทิวทัศน์ รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา โทติ
อโรโค ปรัหมรณาทิ. เวทนาฯลฯ สัตถ์นย. วิณณานเณ นิจจ วา
อนิจจ วาติ. อนิจจ กัณเฑ.ฯลฯ วิปัสสนาธัมม, อม นู ต อุปาทาย เหว
ทิวทัศน์ รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ. โน เหว กัณเฑ.
อิติ โข ภิกขเว ทักข สติ ทักข อุปาทาย ทักข อภินิวาส์ เหว ทิวทัศน์
รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ.

สาวกถิ. กิสน นู โข ภิกขเว สติ กิ อุปาทาย กิ อภินิวาส์ เหว ทิวทัศน์
รูปปั้นชัชวาล "รูป อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ. (แป้นยาโล).

สาวกถิ. รูป จ อรูป จ อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ.

เนวรูปหารูป อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ.

เอกนันทลลธิ อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ.

เอกนันทกถธิ อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ.

สุขทักข อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ.

อหุคฆนลลธิ อัครา โทติ อโรโค ปรัหมรณาทิ. อควมูคกา โน กัณเฑ
ธัมมาฯลฯ รูป โข ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิวาส์ เหว ทิวทัศน์

อุบะชชติ “อทุกขมสุขุ อตตะทา โหติ อโรโค ปรัम्मรณาคิ. เวทนาย สติ
ฯเปฯ สันณาย สติ. สัจจาเรสุ สติ. วิณณาณ สติ วิณณาณ อุปาทาย
วิณณาณ อภินวิสส เหว ทิฏฐิจิ อุบะชชติ “อทุกขมสุขุ อตตะทา โหติ
อโรโค ปรัम्मรณาคิ.

ต กิ มัตถนถ ภิกขเว ? รูป นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ฯเปฯ
วิปริณามธัมม, อပ္ นุ ต ออุปาทาย เหว ทิฏฐิจิ อุบะชชชย “อทุกขมสุขุ อตตะทา
โหติ อโรโค ปรัम्मรณาคิ. โน เหตุ ภันเต. อิติ โช ภิกขเว ทกเช สติ ทกข
อุปาทาย ทกข อภินวิสส เหว ทิฏฐิจิ อุบะชชติ “อทุกขมสุขุ อตตะทา โหติ
อโรโค ปรัम्मรณาคิ. เวทนาย ฯเปฯ สันณาย. สัจจา. วิณณาณ นิจจ วา
อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ฯเปฯ วิปริณามธัมม, อပ္ นุ ต ออุปาทาย เหว
ทิฏฐิจิ อุบะชชชย “อทุกขมสุขุ อตตะทา โหติ อโรโค ปรัम्मรณาคิ. โน
เหตุ ภันเต. อิติ โช ภิกขเว ทกเช สติ ทกข อุปาทาย ทกข อภินวิสส เหว
ทิฏฐิจิ อุบะชชติ “อทุกขมสุขุ อตตะทา โหติ อโรโค ปรัम्मรณาคิ. (ทุตติยเบญจาโล).

ทิฏฐิจิลยัตเต ทเวียเปยยาโล ตติโย.

สวตถิ. ตถิว โช. กิสมิ นุ โช ภิกขเว สติ กิ อุปาทาย กิ อภินวิสส
เอว ทิฏฐิจิ อุบะชชติ “น วาตา วายันติ น นชโช สันถันติ น คัพภนิโย
วิชายันติ, น จันทิมสุริยา อุเทนติ วา อปนันติ วา เอตักกัจฉายิจิตาติ.
ภควุลกา โน ภันเต ธัมมา ฯเปฯ รูป โช ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย
รูป อภินวิสส เหว ทิฏฐิจิ อุบะชชติ “น วาตา วายันติ ฯเปฯ
เอตักกัจฉายิจิตาติ. เวทนาย สติ ฯเปฯ สันณาย สติ. สัจจาเรสุ สติ. วิณณาณ
สติ วิณณาณ อุปาทาย วิณณาณ อภินวิสส เหว ทิฏฐิจิ อุบะชชติ “น วาตา
วายนันติ ฯเปฯ เอตักกัจฉายิจิตาติ.

ต กิ มัตถนถ ภิกขเว ? รูป นิจจ วา อนิจจ วาติ. อนิจจ ภันเต. ฯเปฯ

โน เหน้กั กัณเเต. อิติ โช ภิกขเว ยถา นิจัง ตั ทุกขั, ตัสมี สติ ตทูปาทาย
เอเว ทิฏฐิ อุมบัสซติ “อทุกขมสุขี อตตะกา โหติ อโรโก
ปรัम्मรรณาติ. (ตติยเปยฺยาโล).

ทิฏฐิ จิลฺยัตเต จตฺตถเเยยาลอ เจตฺโต โภ.

สวตฺถิ. กิสม นุ โช ภิกขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวิสฺส เอเว
ทิฏฐิ อุมบัสซติ “น วาตา วายันติ น นชฺชโช สันทเทติ น คพณินเย
วิชายนฺติ, น จันทิมสุริยา อูเทนฺติ वा อเปเนติ वा เสสิกฺกัจฉายิฏฐิจิศาติ.
ภควมุลกา โน กัณเเต ธัมมา ๆเปว รูปे โช ภิกขเว สติ รุปे
อูปาทาย รุปे อภินวิสฺส เอเว ทิฏฐิ อุมบัสซติ “น วาตา วายันติ
· ๆเปว เสสิกฺกัจฉายิฏฐิจิศาติ. เวทนาย สติ · ๆเปว สัณณาย สติ. สขาระสุ
สติ. วิณณานเ สติ วิณณาน อูปาทาย วิณณาน อภินวิสฺส เอเว ทิฏฐิ
อุมบัสซติ “น วาตา วายันติ · ๆเปว เสสิกฺกัจฉายิฏฐิจิศาติ.

ตํ กิ มลฺลณถ ภิกขเว? รุปํ นิจัง वा อนิจัง วาติ. อนิจัง กัณเเต.
ยํ ปนานิจัง, ทุกขํ वा ตํ สุขํ วาติ. ทุกขํ กัณเเต. ยํ ปนานิจัง ทุกขํ วิปริณามธัมมํ,
กัลลํ นุ ตํ สมนุปลัสสิติ “เอตํ มม เอโสทมสมํ เอโส เม อตตะกาติ. โน
เหน้กั กัณเเต. เวทนา · ๆเปว สัณณา. สขารา. วิณณานํ นิจัง वा อนิจัง วาติ.
อนิจัง กัณเเต. ยํ ปนานิจัง, ทุกขํ वा ตํ สุขํ วาติ. ทุกขํ กัณเเต. ยํ ปนานิจัง
ทุกขํ วิปริณามธัมมํ, กัลลํ นุ ตํ สมนุปลัสสิติ “เอตํ มม เอโสทมสมํ เอโส
เม อตตะกาติ. โน เหน้กั กัณเเต.

ตัสมา ติทฺถิ ภิกขเว “ยํ กิลฺลิจิ รุปํ อตฺตทานาคตบัจจูปนํน อชณคคิ वा
พหิทธา वा โอพาริกิ वा สฺขมํ वा หินํ वा ปณตํ वा ยนฺทเว สันตเก वा, สัพพ
รูปํ “เนตํ มม เนโสทมสมํ น เมโส อตตะกาติ, เอเวเมตํ ยถากุตํ สัมมบยณณาย
ทิฏฐิพพ. ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สัณณา. ये เกจิ สขารา. ยํ กิลฺลิจิ

ทิวทัศน์สู่ทะเล จตุตถเปยยาลเณ จตุตถโต.

วิณยานิ อตฺตานาคตฺตจฺจขบฺบณน อชฺชณตฺต วา พหิทฺธา วา โสฬาริกํ วา สจฺจํ วา
ทึนํ วา ปณฺณํ วา ยนฺนํเร สันตฺตเก วา, สัพพ วิณยานิ "เนตํ มม เณโสทมฺสมิ
น เณโส อตฺตาทิ, เหวเนตํ ยถากุทํ สัมมยขบฺบณาย ทิวฺจฺพพ. เหว ปัสสํ วเป
นาปรํ อตฺตตฺตยาติ ขฺชานาติ.

สวตฺต. กิสมํ น ไช ภิกฺขเว สติ กิ อูปาทาย กิ อภินวสฺส เหว ทิวฺจ
อุมฺบชฺชติ "อทุกฺขมสฺสุ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมมรณาติ. ภควมฺมุลกา
โน อภินเว อภินา วเป รุเป ไช ภิกฺขเว สติ รุเป อูปาทาย รุเป อภินวสฺส เหว
ทิวฺจ อุมฺบชฺชติ "อทุกฺขมสฺสุ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมมรณาติ. เวทนาย
สติ วเป สยฺมณาย สติ. สจฺจเรสุ สติ. วิณยานเณ สติ วิณยานิ อูปาทาย
วิณยานิ อภินวสฺส เหว ทิวฺจ อุมฺบชฺชติ "อทุกฺขมสฺสุ อตฺตา โหติ
อโรโค ปรมฺมมรณาติ.

ติ กิ มยฺมณ ภิกฺขเว ? รุเป นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ. อนิจฺจ ภินฺเต.
ยํ ปนฺนนิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สจฺจํ วาติ. ทุกฺขํ ภินฺเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ,
กิตฺถํ นุ ตํ สมนุสฺสสิทฺธิ "เอตํ มม เณโสทมฺสมิ เณโส เม อตฺตาทิ. โน
เหตํ ภินฺเต. เวทนาย วเป สยฺมณ. สจฺจเร. วิณยานิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.
อนิจฺจํ ภินฺเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สจฺจํ วาติ. ทุกฺขํ ภินฺเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ
ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กิตฺถํ นุ ตํ สมนุสฺสสิทฺธิ "เอตํ มม เณโสทมฺสมิ
เณโส เม อตฺตาทิ. โน เหตํ ภินฺเต.

ทิสฺมา ตฺถ ภิกฺขเว ยํ กิณฺจ รุเป อตฺตานาคตฺตจฺจขบฺบณน อชฺชณตฺต วา
พหิทฺธา วา โสฬาริกํ วา สจฺจํ วา ทึนํ วา ปณฺณํ วา ยํ ทฺเว สันตฺตเก วา, สัพพ
รุเป "เนตํ มม เณโสทมฺสมิ น เณโส อตฺตาทิ, เหวเนตํ ยถากุทํ
สัมมยขบฺบณาย ทิวฺจฺพพ. ยา กาจิ เวทนาย. ยา กาจิ สยฺมณ. เย เกจิ
สจฺจเร. ยํ กิณฺจ วิณยานเณ อตฺตานาคตฺตจฺจขบฺบณน อชฺชณตฺต วา พหิทฺธา วา
โสฬาริกํ วา สจฺจํ วา ทึนํ วา ปณฺณํ วา ยํ ทฺเว สันตฺตเก วา, สัพพ วิณยานิ

“เนตํ มม เนโสทมัสมิ น เมโส อตฺตาทิ, เหวเมตํ ยถาภูทํ สัมมบบณณาย
 ทฎฺฐิพฺพ. เหวํ ปัสสํ ภิกขเว สุตฺวา อริยสวโก รูปสํมม นพฺพนทต,
 เวทนายบ นพฺพนทต, สลณนายบ นพฺพนทต, สขเวสบบ นพฺพนทต,
 วัฒนณณสํมม นพฺพนทต, นพฺพนทต วิรชชต, วิราคา วิมฺจจต. วมุตตสํม
 “วมุตตมิติ ฉานํ โหติ. “ชฺฉินา ชาติ, วุสฺสํ พรหมจริยํ, กตํ กรณญํ, นาปว
 อตฺตถตฺตยาตติ ปชานาตฺติ. (ปุริมคมนํ อฏฺฐจวารส เวยยากรณา, ทุตฺตคมนํ ฉพฺพส
 วิตถาเรตฺถพฺพานิ, ตตฺตคมนํ ฉพฺพส วิตถาเรตฺถพฺพานิ, จตฺตคมนํ ฉพฺพส
 วิตถาเรตฺถพฺพานิ).

ทฎฺฐิพฺพ. นิจฺฉิต.

๕. — โอ๊กันต์ลยัตต์.

สวรรคต.   จักขุ   ภิกขเว   อนึ่ง   วิปริณามิ   อังณตภาว,
 โสคิ   อนึ่ง   วิปริณามิ   อังณตภาว,   ฆานิ   อนึ่ง   วิปริณามิ   อังณตภาว,
 ชิวหา   อนึ่ง   วิปริณามิ   อังณตภาว,   กาโย   อนึ่ง   วิปริณามิ   อังณตภาว,
 มโน   อนึ่ง   วิปริณามิ   อังณตภาว.   โย   ภิกขเว   อิมะ   รัมเม   เหว   สัททหคิ
 อริมัจจติ;   อยั   วุจจติ   สัทธานุสาร์   โอ๊กันโต   สัมมตตนิยามิ   สัมปรัสมุ
 โอ๊กันโต   วัตตโต   ปุณฺณชณฺณม,   อภัพโต   ตั   กम्म   กาคิ   ยั   กम्म   กตวา
 นริย   ภา   ตริจฺจนโยน   ภา   บตฺตวสย   ภา   อูปบัสฺเซยฺย,   อภัพโต   ตาว   กาลิ   กาคิ   ยาว
 น   โสตาปัตติลล   สัจฉิกโรติ.   ยัสส   โย   ภิกขเว   อิมะ   รัมมา   เหว   บัณฺณาย
 มตฺตโส   นิชฺฌาน   ชมนฺติ;   อยั   วุจจติ   รัมมานุสาร์   โอ๊กันโต   สัมมตตนิยามิ
 สัมปรัสมุ   โอ๊กันโต   วัตตโต   ปุณฺณชณฺณม,   อภัพโต   ตั   กम्म   กาคิ   ยั
 กम्म   กตวา   นริย   ภา   ตริจฺจนโยน   ภา   บตฺตวสย   ภา   อูปบัสฺเซยฺย,   อภัพโต   ตาว
 กาลิ   กาคิ   ยาว   น   โสตาปัตติลล   สัจฉิกโรติ.   โย   ภิกขเว   อิมะ   รัมเม
 เหว   ฆานาคิ   เหว   บัสฺสคิ;   อยั   วุจจติ   โสตาปนฺโน   อวินิปาตรัมโม
 นียโต   สัมโพธิปรายโนติ.

สวรรคต.   ฐา   ภิกขเว   อนึ่ง   วิปริณามิโน   อังณตภาวโน,
 สัททา   อนึ่ง   วิปริณามิโน   อังณตภาวโน,   คันธา   อนึ่ง
 วิปริณามิโน   อังณตภาวโน,   วสา   อนึ่ง   วิปริณามิโน   อังณตภาวโน,
 โยจฺจุทฺธา   อนึ่ง   วิปริณามิโน   อังณตภาวโน,   รัมมา   อนึ่ง   วิปริณามิโน
 อังณตภาวโน.   โย   ภิกขเว   อิมะ   รัมเม   เหว   สัททหคิ   อริมัจจติ;   อยั
 วุจจติ   สัทธานุสาร์   โอ๊กันโต   สัมมตตนิยามิ   สัมปรัสมุ   โอ๊กันโต
 วัตตโต   ปุณฺณชณฺณม,   อภัพโต   ตั   กम्म   กาคิ   ยั   กम्म   กตวา   นริย   ภา

๕๖๖
 ๕๖๗
 ๕๖๘
 ๕๖๙
 ๕๗๐
 ๕๗๑
 ๕๗๒
 ๕๗๓
 ๕๗๔
 ๕๗๕
 ๕๗๖
 ๕๗๗
 ๕๗๘
 ๕๗๙
 ๕๘๐
 ๕๘๑
 ๕๘๒
 ๕๘๓
 ๕๘๔
 ๕๘๕
 ๕๘๖
 ๕๘๗
 ๕๘๘
 ๕๘๙
 ๕๙๐
 ๕๙๑
 ๕๙๒
 ๕๙๓
 ๕๙๔
 ๕๙๕
 ๕๙๖
 ๕๙๗
 ๕๙๘
 ๕๙๙
 ๖๐๐
 ๖๐๑
 ๖๐๒
 ๖๐๓
 ๖๐๔
 ๖๐๕
 ๖๐๖
 ๖๐๗
 ๖๐๘
 ๖๐๙
 ๖๑๐
 ๖๑๑
 ๖๑๒
 ๖๑๓
 ๖๑๔
 ๖๑๕
 ๖๑๖
 ๖๑๗
 ๖๑๘
 ๖๑๙
 ๖๒๐
 ๖๒๑
 ๖๒๒
 ๖๒๓
 ๖๒๔
 ๖๒๕
 ๖๒๖
 ๖๒๗
 ๖๒๘
 ๖๒๙
 ๖๓๐
 ๖๓๑
 ๖๓๒
 ๖๓๓
 ๖๓๔
 ๖๓๕
 ๖๓๖
 ๖๓๗
 ๖๓๘
 ๖๓๙
 ๖๔๐
 ๖๔๑
 ๖๔๒
 ๖๔๓
 ๖๔๔
 ๖๔๕
 ๖๔๖
 ๖๔๗
 ๖๔๘
 ๖๔๙
 ๖๕๐
 ๖๕๑
 ๖๕๒
 ๖๕๓
 ๖๕๔
 ๖๕๕
 ๖๕๖
 ๖๕๗
 ๖๕๘
 ๖๕๙
 ๖๖๐
 ๖๖๑
 ๖๖๒
 ๖๖๓
 ๖๖๔
 ๖๖๕
 ๖๖๖
 ๖๖๗
 ๖๖๘
 ๖๖๙
 ๖๗๐
 ๖๗๑
 ๖๗๒
 ๖๗๓
 ๖๗๔
 ๖๗๕
 ๖๗๖
 ๖๗๗
 ๖๗๘
 ๖๗๙
 ๖๘๐
 ๖๘๑
 ๖๘๒
 ๖๘๓
 ๖๘๔
 ๖๘๕
 ๖๘๖
 ๖๘๗
 ๖๘๘
 ๖๘๙
 ๖๙๐
 ๖๙๑
 ๖๙๒
 ๖๙๓
 ๖๙๔
 ๖๙๕
 ๖๙๖
 ๖๙๗
 ๖๙๘
 ๖๙๙
 ๗๐๐
 ๗๐๑
 ๗๐๒
 ๗๐๓
 ๗๐๔
 ๗๐๕
 ๗๐๖
 ๗๐๗
 ๗๐๘
 ๗๐๙
 ๗๑๐
 ๗๑๑
 ๗๑๒
 ๗๑๓
 ๗๑๔
 ๗๑๕
 ๗๑๖
 ๗๑๗
 ๗๑๘
 ๗๑๙
 ๗๒๐
 ๗๒๑
 ๗๒๒
 ๗๒๓
 ๗๒๔
 ๗๒๕
 ๗๒๖
 ๗๒๗
 ๗๒๘
 ๗๒๙
 ๗๓๐
 ๗๓๑
 ๗๓๒
 ๗๓๓
 ๗๓๔
 ๗๓๕
 ๗๓๖
 ๗๓๗
 ๗๓๘
 ๗๓๙
 ๗๔๐
 ๗๔๑
 ๗๔๒
 ๗๔๓
 ๗๔๔
 ๗๔๕
 ๗๔๖
 ๗๔๗
 ๗๔๘
 ๗๔๙
 ๗๕๐
 ๗๕๑
 ๗๕๒
 ๗๕๓
 ๗๕๔
 ๗๕๕
 ๗๕๖
 ๗๕๗
 ๗๕๘
 ๗๕๙
 ๗๖๐
 ๗๖๑
 ๗๖๒
 ๗๖๓
 ๗๖๔
 ๗๖๕
 ๗๖๖
 ๗๖๗
 ๗๖๘
 ๗๖๙
 ๗๗๐
 ๗๗๑
 ๗๗๒
 ๗๗๓
 ๗๗๔
 ๗๗๕
 ๗๗๖
 ๗๗๗
 ๗๗๘
 ๗๗๙
 ๗๘๐
 ๗๘๑
 ๗๘๒
 ๗๘๓
 ๗๘๔
 ๗๘๕
 ๗๘๖
 ๗๘๗
 ๗๘๘
 ๗๘๙
 ๗๙๐
 ๗๙๑
 ๗๙๒
 ๗๙๓
 ๗๙๔
 ๗๙๕
 ๗๙๖
 ๗๙๗
 ๗๙๘
 ๗๙๙
 ๘๐๐
 ๘๐๑
 ๘๐๒
 ๘๐๓
 ๘๐๔
 ๘๐๕
 ๘๐๖
 ๘๐๗
 ๘๐๘
 ๘๐๙
 ๘๑๐
 ๘๑๑
 ๘๑๒
 ๘๑๓
 ๘๑๔
 ๘๑๕
 ๘๑๖
 ๘๑๗
 ๘๑๘
 ๘๑๙
 ๘๒๐
 ๘๒๑
 ๘๒๒
 ๘๒๓
 ๘๒๔
 ๘๒๕
 ๘๒๖
 ๘๒๗
 ๘๒๘
 ๘๒๙
 ๘๓๐
 ๘๓๑
 ๘๓๒
 ๘๓๓
 ๘๓๔
 ๘๓๕
 ๘๓๖
 ๘๓๗
 ๘๓๘
 ๘๓๙
 ๘๔๐
 ๘๔๑
 ๘๔๒
 ๘๔๓
 ๘๔๔
 ๘๔๕
 ๘๔๖
 ๘๔๗
 ๘๔๘
 ๘๔๙
 ๘๕๐
 ๘๕๑
 ๘๕๒
 ๘๕๓
 ๘๕๔
 ๘๕๕
 ๘๕๖
 ๘๕๗
 ๘๕๘
 ๘๕๙
 ๘๖๐
 ๘๖๑
 ๘๖๒
 ๘๖๓
 ๘๖๔
 ๘๖๕
 ๘๖๖
 ๘๖๗
 ๘๖๘
 ๘๖๙
 ๘๗๐
 ๘๗๑
 ๘๗๒
 ๘๗๓
 ๘๗๔
 ๘๗๕
 ๘๗๖
 ๘๗๗
 ๘๗๘
 ๘๗๙
 ๘๘๐
 ๘๘๑
 ๘๘๒
 ๘๘๓
 ๘๘๔
 ๘๘๕
 ๘๘๖
 ๘๘๗
 ๘๘๘
 ๘๘๙
 ๘๙๐
 ๘๙๑
 ๘๙๒
 ๘๙๓
 ๘๙๔
 ๘๙๕
 ๘๙๖
 ๘๙๗
 ๘๙๘
 ๘๙๙
 ๙๐๐
 ๙๐๑
 ๙๐๒
 ๙๐๓
 ๙๐๔
 ๙๐๕
 ๙๐๖
 ๙๐๗
 ๙๐๘
 ๙๐๙
 ๙๑๐
 ๙๑๑
 ๙๑๒
 ๙๑๓
 ๙๑๔
 ๙๑๕
 ๙๑๖
 ๙๑๗
 ๙๑๘
 ๙๑๙
 ๙๒๐
 ๙๒๑
 ๙๒๒
 ๙๒๓
 ๙๒๔
 ๙๒๕
 ๙๒๖
 ๙๒๗
 ๙๒๘
 ๙๒๙
 ๙๓๐
 ๙๓๑
 ๙๓๒
 ๙๓๓
 ๙๓๔
 ๙๓๕
 ๙๓๖
 ๙๓๗
 ๙๓๘
 ๙๓๙
 ๙๔๐
 ๙๔๑
 ๙๔๒
 ๙๔๓
 ๙๔๔
 ๙๔๕
 ๙๔๖
 ๙๔๗
 ๙๔๘
 ๙๔๙
 ๙๕๐
 ๙๕๑
 ๙๕๒
 ๙๕๓
 ๙๕๔
 ๙๕๕
 ๙๕๖
 ๙๕๗
 ๙๕๘
 ๙๕๙
 ๙๖๐
 ๙๖๑
 ๙๖๒
 ๙๖๓
 ๙๖๔
 ๙๖๕
 ๙๖๖
 ๙๖๗
 ๙๖๘
 ๙๖๙
 ๙๗๐
 ๙๗๑
 ๙๗๒
 ๙๗๓
 ๙๗๔
 ๙๗๕
 ๙๗๖
 ๙๗๗
 ๙๗๘
 ๙๗๙
 ๙๘๐
 ๙๘๑
 ๙๘๒
 ๙๘๓
 ๙๘๔
 ๙๘๕
 ๙๘๖
 ๙๘๗
 ๙๘๘
 ๙๘๙
 ๙๙๐
 ๙๙๑
 ๙๙๒
 ๙๙๓
 ๙๙๔
 ๙๙๕
 ๙๙๖
 ๙๙๗
 ๙๙๘
 ๙๙๙
 ๑๐๐๐

สวรรคต. จักขุวิณยานนํ ภิกขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อัญญาภาวํ,
 โสทวิณยานนํ ๑เปฯ ฆานวิณยานนํ. ชิวหาวิณยานนํ. กายวิณยานนํ. มโนวิณยานนํ
 อนิจฺจํ วิปริณามิ อัญญาภาวํ. โย ภิกขเว ๑เปฯ สัจฺฉิกโรติ. ยัสสฺส โข
 ภิกขเว ๑เปฯ สัจฺฉิกโรติ. โย ภิกขเว ๑เปฯ สัมโพธิปรายไนติ.

สวรรคต. จักขุสมณฺสฺส โส ภิกขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อัญญาภาวํ,
 โสทสมณฺสฺส โส. ฆานสมณฺสฺส โส. ชิวหาสมณฺสฺส โส. กายสมณฺสฺส โส. มโนสมณฺสฺส โส
 อนิจฺจํ วิปริณามิ อัญญาภาวํ. โย ภิกขเว อิมํ รมฺเม เอวํ สทฺทหติ
 อธิมุจฺจติ; อญํ วุจฺจติ สทฺธานุสํวํ ๑เปฯ สัมโพธิปรายไนติ.

สวรรคต. จักขุสมณฺสฺสชา เวทนา ภิกขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อัญญาภาวํ,
 โสทสมณฺสฺสชา เวทนา. ฆานสมณฺสฺสชา เวทนา. ชิวหาสมณฺสฺสชา เวทนา.
 กายสมณฺสฺสชา เวทนา. มโนสมณฺสฺสชา เวทนา อนิจฺจํ วิปริณามิ อัญญาภาวํ.
 โย ภิกขเว อิมํ รมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมุจฺจติ; อญํ วุจฺจติ สทฺธานุสํวํ
 ๑เปฯ สัมโพธิปรายไนติ.

สวรรคต. รูปสัณฺณา ภิกขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อัญญาภาวํ,
 สทฺทสัณฺณา. คนฺธสัณฺณา. รสสัณฺณา. โสภุจฺจัพพสัณฺณา. รมฺมสัณฺณา อนิจฺจํ
 วิปริณามิ อัญญาภาวํ โย ภิกขเว อิมํ รมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมุจฺจติ; อญํ

วูจติ สัทธานุสารี ๗เป่า สัมโพธิ์ปราชไนติ.

สาวตติ. รูปสังเจตนา ภิกขเว อนิจจา วิปริณามิ อังณตาภาว,
สัททสังเจตนา. คณิสสังเจตนา. รสสังเจตนา. โผฏฐัพพสังเจตนา.

ธัมมสังเจตนา อนิจจา วิปริณามิ อังณตาภาว. โย ภิกขเว อิมะ ธัมเม เอเว
สัททหติ อธิมุจติ; อย วูจติ สัทธานุสารี ๗เป่า สัมโพธิ์ปราชไนติ.

สาวตติ. รูปตคณา ภิกขเว อนิจจา วิปริณามิ อังณตาภาว,
สัททตคณา. คณตคณา. รสตคณา. โผฏฐัพพตคณา. ธัมมตคณา อนิจจา

วิปริณามิ อังณตาภาว. โย ภิกขเว อิมะ ธัมเม เอเว สัททหติ อธิมุจติ; อย
วูจติ สัทธานุสารี ๗เป่า สัมโพธิ์ปราชไนติ.

สาวตติ. ปัจจวราตฺถุ ภิกขเว อนิจจา วิปริณามิ อังณตาภาว,
ธาโปวราตฺถุ. เตโชวราตฺถุ. วาโยวราตฺถุ. อากาสวราตฺถุ. วิณณาวราตฺถุ อนิจจา วิปริณามิ

อังณตาภาว. โย ภิกขเว อิมะ ธัมเม เอเว สัททหติ อธิมุจติ; อย วูจติ
สัทธานุสารี ๗เป่า สัมโพธิ์ปราชไนติ.

สาวตติ. รูป ภิกขเว อนิจจา วิปริณามิ อังณตาภาว, เวทนา
อนิจจา วิปริณามิ อังณตาภาว, สัตตวา อนิจจา วิปริณามิโน

อังณตาภาวโน, วิณณาน อนิจจา วิปริณามิ อังณตาภาว. โย ภิกขเว อิมะ
ธัมเม เอเว สัททหติ อธิมุจติ; อย วูจติ สัทธานุสารี โอ๊กันโต สัมมัตตนิยาม

สับบรูสสัม โอ๊กันโต วิตวัตโต ปุตฺตชฺชนมฺ, อภัพโพ ตํ กम्म กตติ
ยํ กम्म กตวา นิรย วา ติจฺจณานโยน วา บตฺตวสย วา อပ္ปชฺเชยฺย, อภัพโพ

ดาว กาลิ กาคี ยาว น โสตาบตฺตมฺลํ สัจฉิกโรติ. ยัสสิ โย ภิกขเว อิมะ
ธัมมา เอเว มังณาย มัตตโส นิชฌานํ ชมนนฺติ; อย วูจติ ธมฺมานุสารี

โอ๊กันโต สัมมัตตนิยาม สับบรูสสัม โอ๊กันโต วิตวัตโต ปุตฺตชฺชนมฺ,
อภัพโพ ตํ กम्म กตติ ยํ กम्म กตวา นิรย วา ติจฺจณานโยน วา บตฺตวสย

วา อပ္ปชฺเชยฺย, อภัพโพ ดาว กาลิ กาคี ยาว น โสตาบตฺตมฺลํ สัจฉิกโรติ.

สุตตันตปิฎก สุตตนิคาโย.

โย ภิกขเว อิมะ ธัมเม เอว ปชานาตี เอว ปัสสตี, อयั วุจฺจตี โสตาบฺันโน
จวินิปาตธัมโม นียโต สัมโพธิปรายโนติ.

โอภักขันตสุตฺตํ.

ตัสสุทฺธานํ

“จักขุ ฐปนัง วิณฺณาณํ ผัสสํ ไส จ เวทนาย จ,
สฺสัณฺหา จ เจตนา ตณฺหา ชาติ ชันฺเนน เต ทสฺสตี.

๕. อัญญาพัสัยตติ.

สาวกตติ. โย ภิกขเว จักขุสฺส อัญญาโท จิตฺติ อภินิพพตฺติ ปาตุภาโว,
 ทุกฺขสฺสเสโส อัญญาโท โรคาณิ จิตฺติ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว,
 โย โสคสฺส อัญญาโท จิตฺติ ๑เป๑ โย ฉานสฺส อัญญาโท จิตฺติ. โย
 ชิวหาย อัญญาโท จิตฺติ. โย กายสฺส อัญญาโท จิตฺติ. โย มนสฺส อัญญาโท
 จิตฺติ อภินิพพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺสเสโส อัญญาโท โรคาณิ จิตฺติ
 ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ ภิกขเว จักขุสฺส นิโรโร วุสโม อตฺตงฺคโม,
 ทุกฺขสฺสเสโส นิโรโร โรคาณิ วุสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม. โย
 โสคสฺส นิโรโร ๑เป๑ โย ฉานสฺส นิโรโร. โย ชิวหาย นิโรโร.
 โย กายสฺส นิโรโร. โย มนสฺส นิโรโร วุสโม อตฺตงฺคโม, ทุกฺขสฺสเสโส
 นิโรโร โรคาณิ วุสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ.

สาวกตติ. โย ภิกขเว รูปานํ อัญญาโท จิตฺติ อภินิพพตฺติ ปาตุภาโว,
 ทุกฺขสฺสเสโส อัญญาโท โรคาณิ จิตฺติ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว, โย สทฺธานํ.
 โย คณฺธาณํ. โย รสธาณํ. โย โสฏฺฐัพพานํ. โย ธมฺมานํ อัญญาโท จิตฺติ
 อภินิพพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺสเสโส อัญญาโท โรคาณิ จิตฺติ ชรามรณสฺส
 ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว รูปานํ นิโรโร วุสโม อตฺตงฺคโม, ทุกฺขสฺสเสโส
 นิโรโร โรคาณิ วุสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม. โย สทฺธานํ. โย
 คณฺธาณํ. โย รสธาณํ. โย โสฏฺฐัพพานํ. โย ธมฺมานํ นิโรโร วุสโม
 อตฺตงฺคโม, ทุกฺขสฺสเสโส นิโรโร โรคาณิ วุสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ.

สาวกตติ. โย ภิกขเว จักขุวิณณานสฺส อัญญาโท จิตฺติ ๑เป๑ ชรามรณสฺส
 ปาตุภาโว, ๑เป๑ โย มโนวิณณานสฺส อัญญาโท จิตฺติ ๑เป๑ ชรามรณสฺส

ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว จักขุฉิมฉลตสส นโรโร ๑เปา ชรามรณสส
อตถังคโม; โย มโนฉิมฉลตสส นโรโร ๑เปา ชรามรณสส อตถังคโมติ.

สวตถิ. โย ภิกขเว จักขุฉิมฉลตสส อุมปาโท จิตี ๑เปา ชรามรณสส
ปาตุภาโว; ๑เปา โย มโนฉิมฉลตสส อุมปาโท จิตี ๑เปา ชรามรณสส
ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว จักขุฉิมฉลตสส นโรโร ๑เปา ชรามรณสส
อตถังคโม; ๑เปา โย มโนฉิมฉลตสส นโรโร ๑เปา ชรามรณสส อตถังคโมติ.

สวตถิ. โย ภิกขเว จักขุฉิมฉลตสสชาย เวทนาย อุมปาโท จิตี
๑เปา ชรามรณสส ปาตุภาโว; ๑เปา โย มโนฉิมฉลตสสชาย เวทนาย อุมปาโท
จิตี อภินิพพตติ ปาตุภาโว, ทุกขัสเสโส อุมปาโท โรคาน จิตี ชรามรณสส
ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว จักขุฉิมฉลตสสชาย เวทนาย นโรโร วุปลโม
๑เปา ชรามรณสส อตถังคโม; ๑เปา โย มโนฉิมฉลตสสชาย เวทนาย
นโรโร วุปลโม อตถังคโม, ทุกขัสเสโส นโรโร โรคาน วุปลโม
ชรามรณสส อตถังคโมติ.

สวตถิ. โย ภิกขเว รูปสณณาย อุมปาโท จิตี ๑เปา ชรามรณสส
ปาตุภาโว; ๑เปา โย ธัมมสณณาย อุมปาโท จิตี อภินิพพตติ ปาตุภาโว,
ทุกขัสเสโส อุมปาโท โรคาน จิตี ชรามรณสส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว รูปสณณาย นโรโร ๑เปา ชรามรณสส อตถังคโม;
๑เปา โย ธัมมสณณาย นโรโร วุปลโม อตถังคโม, ทุกขัสเสโส
นโรโร โรคาน วุปลโม ชรามรณสส อตถังคโมติ.

สวตถิ. โย ภิกขเว รูปสณเจตนาย อุมปาโท จิตี ๑เปา
ชรามรณสส ปาตุภาโว; ๑เปา โย ธัมมสณเจตนาย อุมปาโท จิตี

๑เป่า ขรามรณัสส์ ปาตุภาโว.

โย ๑ โข ภิกขเว รูปสันเจตนาย นิโรโร ๑เป่า ขรามรณัสส์
อัตถังคโม; ๑เป่า โย ธัมมสันเจตนาย นิโรโร รูปสโม อัตถังคโม,
ทุกขัสเสโส นิโรโร โรคานํ รูปสโม ขรามรณัสส์ อัตถังคโมติ.

สวักถิ. โย ภิกขเว รูปคณหาย อุปัชฌาโท จิตฺติ ๑เป่า ขรามรณัสส์
ปาตุภาโว; ๑เป่า โย ธัมมคณหาย อุปัชฌาโท จิตฺติ อภินิพพตฺติ ปาตุภาโว,
ทุกขัสเสโส อุปัชฌาโท โรคานํ จิตฺติ ขรามรณัสส์ ปาตุภาโว.

โย ๑ โข ภิกขเว รูปคณหาย นิโรโร ๑เป่า ขรามรณัสส์
อัตถังคโม; ๑เป่า โย ธัมมคณหาย นิโรโร รูปสโม อัตถังคโม,
ทุกขัสเสโส นิโรโร โรคานํ รูปสโม ขรามรณัสส์ อัตถังคโมติ.

สวักถิ. โย ภิกขเว ปจฺจิวราตฺตยา อุปัชฌาโท จิตฺติ อภินิพพตฺติ ปาตุภาโว,
๑เป่า ขรามรณัสส์ ปาตุภาโว; โย ธาโปธธาตฺตยา ๑เป่า โย เตโชธาตฺตยา. โย
วาโยธาตฺตยา. โย อากาสธาตฺตยา. โย วิณฺณานธาตฺตยา อุปัชฌาโท จิตฺติ อภินิพพตฺติ
ปาตุภาโว, ทุกขัสเสโส อุปัชฌาโท โรคานํ จิตฺติ ขรามรณัสส์ ปาตุภาโว.

โย ๑ โข ภิกขเว ปจฺจิวราตฺตยา นิโรโร ๑เป่า ขรามรณัสส์ อัตถังคโม;
โย ธาโปธธาตฺตยา นิโรโร ๑เป่า ขรามรณัสส์ อัตถังคโม; โย เตโชธาตฺตยา
นิโรโร. โย วาโยธาตฺตยา นิโรโร. โย อากาสธาตฺตยา นิโรโร. โย วิณฺณานธาตฺตยา
นิโรโร รูปสโม อัตถังคโม, ทุกขัสเสโส นิโรโร โรคานํ รูปสโม
ขรามรณัสส์ อัตถังคโมติ.

สวักถิ. โย ภิกขเว รูปัสสํ อุปัชฌาโท จิตฺติ อภินิพพตฺติ
ปาตุภาโว, ทุกขัสเสโส อุปัชฌาโท โรคานํ จิตฺติ ขรามรณัสส์ ปาตุภาโว; โย
เวทนาย ๑เป่า โย สันณาย. โย สขารานํ. โย วิณฺณานัสสํ อุปัชฌาโท จิตฺติ
อภินิพพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกขัสเสโส อุปัชฌาโท โรคานํ จิตฺติ ขรามรณัสส์
ปาตุภาโว.

สุตตันตปิฎก สยัตตนิคาโย.

โย จ โข ภิกขเว รูปัสสํ นิโรโร รูปสโม อตฺถังคโม, ทุกขัสสเสโส
นิโรโร โรคานํ รูปสโม ชรามรณัสสํ อตฺถังคโม; โย เวทนาย ๆเป ๆ
โย สัตถํนาย. โย สํชารานํ. โย วิณฺณณณัสสํ นิโรโร รูปสโม อตฺถังคโม,
ทุกขัสสเสโส นิโรโร โรคานํ รูปสโม ชรามรณัสสํ อตฺถังคโมติ.

อุปปาทสยัตต.

คัสสุททาน

“จักขุ รูปังจ วิณฺณณณํ   ผัสสํ จ เวทนาย จ,
สัตถํ   จ เจตนา คณหา   ชาตุ ชนฺเรน เต ทสชาติ.

๒. กิเลสตัณหา

๑

สาวกถ. โย ภิกขเว จักขุสฺม นันทภาโค, จิตฺตสเสโต อุกกิลโต;
 โย โสคสฺม นันทภาโค, จิตฺตสเสโต อุกกิลโต; โย ฉานสฺม นันทภาโค,
 จิตฺตสเสโต อุกกิลโต; โย ชิวหาย นันทภาโค, จิตฺตสเสโต อุกกิลโต;
 โย กายสฺม นันทภาโค, จิตฺตสเสโต อุกกิลโต; โย มนสฺม นันทภาโค,
 จิตฺตสเสโต อุกกิลโต. ยโต โช ภิกขเว ภิกฺขุโน อิมสฺส นสฺส จานสฺส
 เจตสฺส อุกกิลโต ปถโน โทท; เนกขมมณิน จัสส จิตฺติ โทท,
 เนกขมมบริภาวติ จิตฺติ กัมมณียํ ชายติ อภินญา สัจฉิกรณเยสฺส ฐัมเมสุทฺธิ.

สาวกถ. โย ภิกขเว รูปสฺส นันทภาโค, จิตฺตสเสโต อุกกิลโต;
 โย สัทฺตสฺส. โย คันธสฺส. โย รสสฺส. โย โสภุจฺจสฺส. โย ฐัมเมสฺส
 นันทภาโค, จิตฺตสเสโต อุกกิลโต. ยโต โช ภิกขเว ภิกฺขุโน อิมสฺส นสฺส
 จานสฺส เจตสฺส อุกกิลโต ปถโน โทท; เนกขมมณิน จัสส จิตฺติ โทท,
 เนกขมมบริภาวติ จิตฺติ กัมมณียํ ชายติ อภินญา สัจฉิกรณเยสฺส ฐัมเมสุทฺธิ.

สาวกถ. โย ภิกขเว จักขุสฺมผลสฺส นันทภาโค, จิตฺตสเสโต
 อุกกิลโต; โย โสคสฺมผลสฺส. โย ฉานสฺมผลสฺส. โย ชิวหาสฺมผลสฺส.
 โย กายสฺมผลสฺส. โย มโนสฺมผลสฺส นันทภาโค, จิตฺตสเสโต
 อุกกิลโต. ยโต โช ภิกขเว ภิกฺขุโน วเปว อภินญา สัจฉิกรณเยสฺส ฐัมเมสุทฺธิ.

สาวกถ. โย ภิกขเว จักขุสฺมผลสฺสชาเย เวทนาย นันทภาโค,
 จิตฺตสเสโต อุกกิลโต; โย โสคสฺมผลสฺสชาเย เวทนาย. โย ฉานสฺมผลสฺสชาเย
 เวทนาย. โย ชิวหาสฺมผลสฺสชาเย เวทนาย. โย กายสฺมผลสฺสชาเย เวทนาย. โย
 มโนสฺมผลสฺสชาเย เวทนาย นันทภาโค, จิตฺตสเสโต อุกกิลโต. ยโต โช
 ภิกขเว ภิกฺขุโน วเปว อภินญา สัจฉิกรณเยสฺส ฐัมเมสุทฺธิ.

สาวัตถี. โย ภิกขเว รูปสังณาย ฉันทราโค, จิตตัสเสโส
 อุกกิลโส; โย สัททสังณาย. โย คันธสังณาย. โย รสสังณาย. โย
 โฉฏฐัพพสังณาย. โย รัมมสังณาย ฉันทราโค, จิตตัสเสโส อุกกิลโส.
 ยโต โข ภิกขเว ภิกขุโน ๆเปฯ อภินณา สัจฉิกรณเยสุ รัมเมสุติ.

สาวัตถี. โย ภิกขเว รูปสังเจตนาย ฉันทราโค, จิตตัสเสโส
 อุกกิลโส; โย สัททสังเจตนาย. โย คันธสังเจตนาย. โย รสสังเจตนาย.
 โย โฉฏฐัพพสังเจตนาย. โย รัมมสังเจตนาย ฉันทราโค, จิตตัสเสโส
 อุกกิลโส. ยโต โข ภิกขเว ภิกขุโน ๆเปฯ อภินณา สัจฉิกรณเยสุ รัมเมสุติ.

สาวัตถี. โย ภิกขเว รูปัตถนทาย ฉันทราโค, จิตตัสเสโส
 อุกกิลโส; โย สัททัตถนทาย. โย คันธัตถนทาย. โย รสัตถนทาย. โย
 โฉฏฐัพพัตถนทาย. โย รัมมัตถนทาย ฉันทราโค, จิตตัสเสโส อุกกิลโส.
 ยโต โข ภิกขเว ภิกขุโน ๆเปฯ อภินณา สัจฉิกรณเยสุ รัมเมสุติ.

สาวัตถี. โย ภิกขเว ปจวีรธาตุยา ฉันทราโค, จิตตัสเสโส อุกกิลโส
 โย อาโปธาตุยา. โย เทโชธาตุยา. โย วาโยธาตุยา. โย อากาศธาตุยา.
 โย วิณณานธาตุยา ฉันทราโค, จิตตัสเสโส อุกกิลโส. ยโต โข ภิกขเว
 ภิกขุโน อิมesu ฉสุ จานesu เจตโส อุกกิลโส ปทีโน โทติ; เนกขัมมณินัน
 จัสส จิตติ โทติ, เนกขัมมปรีภาวัตติ จิตติ กัมมณิย ขายติ อภินณา
 สัจฉิกรณเยสุ รัมเมสุติ.

สาวัตถี. โย ภิกขเว รูปัสสมิ ฉันทราโค, จิตตัสเสโส อุกกิลโส;
 ๆเปฯ โย วิณณานัสสมิ ฉันทราโค, จิตตัสเสโส อุกกิลโส. ยโต โข ภิกขเว
 ภิกขุโน อิมesu ฉสุ จานesu เจตโส อุกกิลโส ปทีโน โทติ; เนกขัมมณินัน
 จัสส จิตติ โทติ, เนกขัมมปรีภาวัตติ จิตติ กัมมณิย ขายติ อภินณา
 สัจฉิกรณเยสุ รัมเมสุติ.

กิลเลสส์ยัคต์.

๒๐๖

คัสส์หุทาน

“จกัช ฐบณจ วิณณาน
สัณณา จ เจตนา ทณหา

ผัสส์เสี จ เวทนาย จ,
ธาทุ ชันเรน เต ทสาสิ.

๕๗.— สารีปุตต์สังคายน์.

เอก สมนัย อายัสมา สารีปุตโต สาวัตถิย วิหริติ เขตวนเน อนาถบณชกสส
 อารามเ. อดโข อายัสมา สารีปุตโต ปัพพตฺถสสมนัย นิวาเสตวา ปัตตจิวรมาทาย
 สาวตถิ บณชทาย ปาวสิ; สาวตถิย บณชทาย จริตวา บังณาคัตต
 บณชปาตปฏิกกณโต เยน อันธวนิ เตนุปลังกมิ ทิวาวิหาราย; อันธวนิ
 อชฺช โฉคาเหตุวา อณฺณตฺรสม วกฺขมฺมุล ทิวาวิหาริ นิสสิท. อดโข อายัสมา
 สารีปุตโต สายณฺทสสมนัย ปฏิสสฺสลาณา วุฏฺฐิจิตฺเต เยน เขตวนนิ อนาถบณชกสส
 อารามเ. เตนุปลังกมิ. อทฺทสา โช อายัสมา อานนฺโท อายสฺมนตฺ สารีปุตต
 ทูโรโตว อากัจฉนตฺ; ทิสฺวาน อายสฺมนตฺ สารีปุตตํ เอตทโวจ “วิปัสันนานิ โช
 เต อวฺโส สารีปุตต อิทฺถรียานิ, ปริสฺสทฺโธ มฺหวณฺโณ ปรีโยทาโต:
 กตเมนายัสมา สารีปุตโต อชฺช วิหาเรณ วิหาสิตฺ. อิทฺถํ อวฺโส วิวิจฺเจว กาเมท
 วิวิจฺจ อุกฺกุสเลท รัมเมท สวตฺถกํ สวิจาริ วิเวกชฺชํ บตฺติสฺสุชํ ปจฺจิมํ ฌานํ อุปฺปัมบชฺช
 วิหฺรามา. ตัสส มยฺหํ อวฺโส น เหวํ โททิ “อหํ ปจฺจิมํ ฌานํ สმაปชฺชามตี วา
 “อหํ ปจฺจิมํ ฌานํ สმაปฺนฺโนติ วา “อหํ ปจฺจมา ฌานา วุฏฺฐิจิตฺติ วาติ.
 ตถา ทิ บํนายัสมาโต สารีปุตตสฺส ทิฉฺวรตฺตํ อทฺการมมํการมานานุสยา
 สฺสุสมุททา, ตัสมา อายัสมาโต สารีปุตตสฺส น เหวํ โททิ “อหํ ปจฺจิมํ
 ฌานํ สმაปชฺชามตี วา “อหํ ปจฺจิมํ ฌานํ สმაปฺนฺโนติ วา “อหํ
 ปจฺจมา ฌานา วุฏฺฐิจิตฺติ วาติ.

สาวตถิ. อทฺทสา โช อายัสมา อานนฺโท ๆเปว อายสฺมนต
 สารีปุตตํ เอตทโวจ “วิปัสันนานิ โช เต อวฺโส สารีปุตต อิทฺถรียานิ,
 ปริสฺสทฺโธ มฺหวณฺโณ ปรีโยทาโต: กตเมนายัสมา สารีปุตโต อชฺช วิหาเรณ
 วิหาสิตฺ. อิทฺถํ อวฺโส วิตฺถกฺกวจารานํ วุปลมา ชฺชณฺตตํ สัมปสาทนํ
 เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตถกํ อวิจาริ สมาริชฺชํ บตฺติสฺสุชํ ทฺตฺติยํ ฌานํ อุปฺปัมบชฺช

วิหรามิ. ตัสส มัยหิ อวูโส น เหว โหติ "อหิ ทุติยิ ฉานา สभावัชชามัตติ ว
 "อหิ ทุติยิ ฉานา สभावันโนติ ว "อหิ ทุติยา ฉานา วฏฺจีโตติ วาติ. ตถา ทิ
 ปนายัสสมโต สาริปุคคัสส ทิฆรตติ อหิการมมการมานานุสยา สุตฺมุตฺตา, ตัสมา
 อายัสสมโต สาริปุคคัสส น เหว โหติ "อหิ ทุติยิ ฉานา สभावัชชามัตติ ว
 "อหิ ทุติยิ ฉานา สभावันโนติ ว "อหิ ทุติยา ฉานา วฏฺจีโตติ วาติ.

สวตฺถิ. อัททสา โช อายัสมา อานันโท ๆเปฯ วิปปลันนานิ โช
 เต อวูโส สาริปุคค อินทริยานิ, ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปริโยทาโต:
 กตฺตเมวายัสมา สาริปุคโต อัสส วิหารเณ วิหารสตี. อิทาหิ อวูโส บติยา จ
 วิวาคา อูปกัถโก จ วิหรามิ สโต จ สัมปะชาโน สุขฉัจ จาเยน ปฏิสถเวเทมิ,
 ยนตี อเวชา อภิจณฺหตี "อูปกัถโก สติมา สุขวิทวตี, ตติยิ ฉานา อูปัสมบ्षช
 วิหรามิ. ตัสส มัยหิ อวูโส น เหว โหติ "อหิ ตติยิ ฉานา สभावัชชามัตติ ว
 "อหิ ตติยิ ฉานา สभावันโนติ ว "อหิ ตติยา ฉานา วฏฺจีโตติ วาติ. ตถา ทิ
 ปนายัสสมโต สาริปุคคัสส ทิฆรตติ อหิการมมการมานานุสยา สุตฺมุตฺตา,
 ตัสมา อายัสสมโต สาริปุคคัสส น เหว โหติ "อหิ ตติยิ ฉานา สभावัชชามัตติ
 ว "อหิ ตติยิ ฉานา สभावันโนติ ว "อหิ ตติยา ฉานา วฏฺจีโตติ วาติ.

สวตฺถิ. อัททสา โช อายัสมา อานันโท ๆเปฯ วิปปลันนานิ โช
 เต อวูโส สาริปุคค อินทริยานิ, ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปริโยทาโต:
 กตฺตเมวายัสมา สาริปุคโต อัสส วิหารเณ วิหารสตี. อิทาหิ อวูโส
 สุขัสส จ ปทานา ทกฺขัสส จ ปทานา ปุฬฺเพว โสมนัสสโทมนัสสถานํ อตฺถังคมา
 อหิการมฺมุชฺช อูปกัถาสตีปริสุทฺธิ จตุคฺคิ ฉานา อูปัสมบ्षช วิหรามิ. ตัสส
 มัยหิ อวูโส น เหว โหติ "อหิ จตุคฺคิ ฉานา สभावัชชามัตติ ว "อหิ จตุคฺคิ
 ฉานา สभावันโนติ ว "อหิ จตุคฺคตา ฉานา วฏฺจีโตติ วาติ. ตถา ทิ ปนายัสสมโต
 สาริปุคคัสส ทิฆรตติ อหิการมมการมานานุสยา สุตฺมุตฺตา, ตัสมา อายัสสมโต
 สาริปุคคัสส น เหว โหติ "อหิ จตุคฺคิ ฉานา สभावัชชามัตติ ว "อหิ จตุคฺคิ

ณานํ สมาปนํ โนติ วา “อหํ จตฺตถา ฌานา วุฏฺฐิโตติ วาติ.

สาวตถิ. อหํทสา โช อายสฺมา อานนํโท ๆเปฯ อิทาหํ อวุโส สัพพะโส รูปสัณณานํ สมตีกกมา ปฏิมสัณณานํ อັตถังคมา นานตฺตสัณณานํ อมนสิกาภา “อนนํโต อากาโสติ อากาสานณํจายตนํ อุปสัมบัชช วิหรามิ. ๆเปฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ.

สาวตถิ. อหํทสา โช อายสฺมา อานนํโท ๆเปฯ อิทาหํ อวุโส สัพพะโส อากาสานณํจายตนํ สมตีกกम्म “อนนํตํ วิณณณณติ วิณณณณณจายตนํ อุปสัมบัชช วิหรามิ. ๆเปฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ.

สาวตถิ. อหํ โช อายสฺมา สารีปุตฺโต ๆเปฯ อิทาหํ อวุโส สัพพะโส วิณณณณณจายตนํ สมตีกกम्म “นตฺถิ กิณจติ อากิณจณณายตนํ อุปสัมบัชช วิหรามิ. ๆเปฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ.

สาวตถิ. อหํ โช อายสฺมา สารีปุตฺโต ๆเปฯ อิทาหํ อวุโส อากิณจณณายตนํ สมตีกกम्म เนวสัณณานา สัณณายตนํ อุปสัมบัชช วิหรามิ. ๆเปฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ.

เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต สาวตถิยํ วิหริติ เขตวาเน อนาถบณฺฑกสฺส อารามเ. อหํ โช อายสฺมา สารีปุตฺโต ปัพพณฺหสมยํ นินาเสตวา ปตฺตจจฺวมาทาย สาวตถิ บณฺฑทาย ปาวสี; สาวตถิยํ บณฺฑทาย จริตวา บัจฺฉาภตฺติ บณฺฑทปาตปฏิกกนํโต เยน อนฺธรวนํ เตนุปสงฺกมิ ทิวาวิทาราย; อนฺธรวนํ อชฺ โฉคาเหตวา อณฺณตรสฺม รุกขมูเล ทิวาวิทารํ นิสฺสิ. อหํ โช อายสฺมา สารีปุตฺโต สายณฺหสมยํ ปฏิสฺลลาณา วุฏฺฐิโต เยน เขตวานํ อนาถบณฺฑกสฺส อวามเ เตนุปสงฺกมิ. อหํทสา โช อายสฺมา อานนํโท อายสมนตํ สารีปุตฺตํ ทูรโตว อากัจฉนตํ; ทิสฺวาน อายสมนตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ “วิปัสันนานิ โช เต อวุโส สารีปุตฺตํ อินทริยานิ, ปริสุทฺโธ มุขฉนฺโณ ปรีโยทาโต: กตเมนาชฺสา สารีปุตฺโต อชฺช วิหาเรณ วิหาสีติ. อิทาหํ อวุโส สัพพะโส

สาริปุคฺคสํยัคติ.

เนวสัณฺณานาสัณฺณายตนํ สัมตีกกम्मํ สัณฺณาเวทิตฺถโร อပ္ปัสสัสมัชช วิหรามิ.
 ตัสส มยฺหิ อวฺโส น เหว โทติ "อหํ สัณฺณาเวทิตฺถโร สฺมาปฺนํชามํกิ วา "อหํ
 สัณฺณาเวทิตฺถโร สฺมาปฺนํ นนฺทิก วา "อหํ สัณฺณาเวทิตฺถโรชา วุฏฺฐิโตติ วาติ.
 ตถา ทิ ปนฺเยสํโธ สารีปุตฺตัสส ทิขรตํ อหํการณํการมานานุสยา
 สฺสสมฺหทา, ตสฺมา อายสํโธ สารีปุตฺตัสส น เหว โทติ "อหํ สัณฺณาเวทิตฺถโร
 สฺมาปฺนํชามํกิ วา "อหํ สัณฺณาเวทิตฺถโร สฺมาปฺนํ นนฺทิก วา "อหํ
 สัณฺณาเวทิตฺถโรชา วุฏฺฐิโตติ วาติ.

เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต ราชคฺเฑ วิหริติ เวทฺฐเน กลันทกานฺวาเป.
 อถ โช อายสฺมา สารีปุตฺโต ปุพฺพณฺทสมยํ นินฺวาเสตฺวา บัดทจฺวรมาทาย
 ราชคฺเฑ บณฺฑทาย ปาวิสฺ; ราชคฺเฑ สบฺบานํ บณฺฑทาย จริตฺวา ตํ บณฺฑทปาทํ
 อังคตํ กุชฺฐทมฺลํ นิสฺสาช ภูณฺชติ. อถ โช สจฺจิมฺหิ ปรีติพาชิกา
 เยนายสฺมา สารีปุตฺโต เทนฺเปสํกมฺ; อပ္ปัสํกมฺทวา อายสฺมนํกิ สารีปุตฺตํ
 เอททโว "กํ นฺ โช สมนฺ อโรมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ. น ชวาทํ ภคินิ อโรมฺโฆ
 ภูณฺชามํติ. เทนฺทิ สมนฺ อพฺภมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ. น ชวาทํ ภคินิ อพฺภมฺโฆ
 ภูณฺชามํติ. เทนฺทิ สมนฺ ทิสํมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ. น ชวาทํ ภคินิ ทิสํมฺโฆ
 ภูณฺชามํติ. เทนฺทิ สมนฺ วิทิสํมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ. น ชวาทํ ภคินิ วิทิสํมฺโฆ
 ภูณฺชามํติ. "กํ นฺ สมนฺ อโรมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ อิติ ปุฏฺฐิ โจ สฺมาโน
 "น ชวาทํ ภคินิ อโรมฺโฆ ภูณฺชามํติ วเทสิ, "เทนฺทิ สมนฺ อพฺภมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ
 อิติ ปุฏฺฐิ โจ สฺมาโน "น ชวาทํ ภคินิ อพฺภมฺโฆ ภูณฺชามํติ วเทสิ, "เทนฺทิ
 สมนฺ ทิสํมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ อิติ ปุฏฺฐิ โจ สฺมาโน "น ชวาทํ ภคินิ ทิสํมฺโฆ
 ภูณฺชามํติ วเทสิ, "เทนฺทิ สมนฺ วิทิสํมฺโฆ ภูณฺชสฺสติ อิติ ปุฏฺฐิ โจ สฺมาโน
 "น ชวาทํ ภคินิ วิทิสํมฺโฆ ภูณฺชามํติ วเทสิ: กถณฺจเรทิ สมนฺ ภูณฺชสฺสติ.
 เย ทิ เกจฺจ ภคินิ สมนฺพราทมฺณา วัตถุวิจฺจาติรฺจณานวิจฺจาช นิจฺจาชเวน
 ชวาทํ ภบฺเบเนตฺ; อิเม วุจฺจเนติ ภคินิ สมนฺพราทมฺณา อโรมฺุชา ภูณฺชเนติ.

เย ที เกจิ ภคินี สมณพราหมณา นกชัตตวชชาตจรจณานวชชชาย มัจฉาเชเวน
 ชวก กบเปนต; อเม วุจจันต ภคินี สมณพราหมณา อพภมุชา ภณชนต.
 เย ที เกจิ ภคินี สมณพราหมณา ทุเตยยปหิตคมณานโยคา มัจฉาเชเวน
 ชวก กบเปนต; อเม วุจจันต ภคินี สมณพราหมณา ทิสามชา ภณชนต.
 เย ที เกจิ ภคินี สมณพราหมณา อังควชชาตจรจณานวชชชาย มัจฉาเชเวน
 ชวก กบเปนต; อเม วุจจันต ภคินี สมณพราหมณา วิทสามชา ภณชนต.
 โส ชาห ภคินี น วตถวชชาตจรจณานวชชชาย มัจฉาเชเวน ชวก กบเปมี,
 น นกชัตตวชชาตจรจณานวชชชาย มัจฉาเชเวน ชวก กบเปมี, น
 ทุเตยยปหิตคมณานโยคา มัจฉาเชเวน ชวก กบเปมี, น อังควชชาตจรจณานวชชชาย
 มัจฉาเชเวน ชวก กบเปมี, รัมเมน ภิกข ปริเยสามิ; รัมเมน ภิกข
 ปริเยสิตวา ภณชามตี. อตไซ สุมมิช ปรีพพชิกา ราชคเห วิทยาลัย
 วิทยาลัย สัมมาฏเคน สัมมาฏก ออุปสังกมิตวา เอวมาโรเจสิ "รัมมิก สมน
 สักกปุตติยา อาหาร อหาเรนต, อนวชช สมน สักกปุตติยา อาหาร
 อหาเรนต; เทถ สมนาน สักกปุตติยานัน นนชนต.

สาริปตตสยัตถิ.

ตัสสัทธานัน

“วิเวกั อวิคกั จ	นัตติ อเปกขางตตถก,
ชากาสณเจว วิณณณ	ชากินจเนวสณณนา,
นิโรโธ นวโม วุตโต	ทสมิ สุมมิชิจิ จาติ.

๘. นาคส์โยตี.

สาวักถิ. ตักร โช. จตส์โส อีมา ภิกขเว นาคโยนีโย. กตมา
จตส์โส ? อัญชาชา นาคา ชลาพฺพชา นาคา สํเสทชา นาคา อูปปาติกา
นาคา. อีมา โช ภิกขเว จตส์โส นาคโยนีโยติ.

สาวักถิ. จตส์โส อีมา ภิกขเว นาคโยนีโย. กตมา จตส์โส ?
อัญชาชา นาคา ชลาพฺพชา นาคา สํเสทชา นาคา อูปปาติกา นาคา.
ตักร ภิกขเว อัญชาเชหิ นาคเหหิ ชลาพฺพชา จ สํเสทชา จ อูปปาติกา
จ นาคา ปณีตตฺร. ตักร ภิกขเว อัญชาเชหิ จ ชลาพฺพเชหิ จ นาคเหหิ
สํเสทชา จ อูปปาติกา จ นาคา ปณีตตฺร. ตักร ภิกขเว
อัญชาเชหิ จ ชลาพฺพเชหิ จ สํเสทเชหิ จ นาคเหหิ อูปปาติกา นาคา
ปณีตตฺร. อีมา โช ภิกขเว จตส์โส นาคโยนีโยติ.

เอกํ สมนํ ภควา สาวักถิยํ วิหริติ เซตฺวเน อเนกบดินทจกตส์โส อภามเน.
อจโช อัญฉตโร ภิกขุ เชน ภควา เทนุปลังกมิ; อูปลังกนิตฺวา ภควันตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนนํกํ นิสฺสึ. เอกมนนํกํ นิสฺสึโน โช โส ภิกขุ ภควันตํ
เอตฺรโอง “โก นุ โช ภันเต เหตุ โภ มัจจโย ? เชน นีเรกัจเจ อัญชาชา
นาคา อูโปสถํ อูปลังกนิตฺวา โวธสฺสจฺจกายา จ ภวนตฺติ. อธิ ภิกขุ เอกัจจาม
อัญชาชานํ นาคานํ เอวํ ใตฺติ “มยํ โช อูปลิงฺกา กาเยน ทฺวเยการิโน อหฺมถ
วาทาย ทฺวเยการิโน มนสา ทฺวเยการิโน, เต มยํ กาเยน ทฺวเยการิโน วาทาย
ทฺวเยการิโน มนสา ทฺวเยการิโน กายัสสึ เกทา ปรี มรณา อัญชาชานํ
นาคานํ สทฺพยํ อูปลิงฺกา; สจฺจช มยํ กาเยน สฺจจฺจํ จเรยฺยาม
วาทาย สฺจจฺจํ จเรยฺยาม มนสา สฺจจฺจํ จเรยฺยาม, เอวํ มยํ
กายนัสสึ เกทา ปรี มรณา สฺจจฺจํ สคฺคํ โลกํ อูปลิงฺกาเชยฺยาม,

หันท มยฺ เอตริ กายเณ สุจริตฺ จรวม วาจา สุจริตฺ จรวม
 มนสา สุจริตฺ จรวมาติ. อยฺ โข ภิกขุ เหตุ อยฺ บัจฺจโย,
 เณ มิเรกฺจเจ อันทชา นาคา อุโปสถํ อุปวสันฺติ
 ไวสฺสัจฺจกายา จ ภวันฺตติ.

สาวตติ. อตโฆ อัมมตโร ภิกขุ เณ ภควา วเปฯ เอกมฺนัต
 นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควันถิ เอตทโวจ “โก นุ โข ภันเต เหตุ โภ
 บัจฺจโย ? เณ มิเรกฺจเจ ชลาพฺชา นาคา อุโปสถํ อุปวสันฺติ ไวสฺสัจฺจกายา
 จ ภวันฺตติ. (สัพพ วิตถาเรตัพพ). อยฺ โข ภิกขุ เหตุ อยฺ บัจฺจโย, เณ
 มิเรกฺจเจ ชลาพฺชา นาคา อุโปสถํ อุปวสันฺติ ไวสฺสัจฺจกายา จ ภวันฺตติ.

สาวตติ. เอกมฺนัต นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควันถิ เอตทโวจ “โก
 นุ โข ภันเต เหตุ โภ บัจฺจโย ? เณ มิเรกฺจเจ สฺสทชา นาคา อุโปสถํ
 อุปวสันฺติ ไวสฺสัจฺจกายา จ ภวันฺตติ. (สัพพ วิตถาเรตัพพ). อยฺ โข
 ภิกขุ เหตุ อยฺ บัจฺจโย, เณ มิเรกฺจเจ สฺสทชา นาคา อุโปสถํ
 อุปวสันฺติ ไวสฺสัจฺจกายา จ ภวันฺตติ.

สาวตติ. เอกมฺนัต นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควันถิ เอตทโวจ
 “โก นุ โข ภันเต เหตุ โภ บัจฺจโย ? เณ มิเรกฺจเจ อุปปาทิกา นาคา
 อุโปสถํ อุปวสันฺติ ไวสฺสัจฺจกายา จ ภวันฺตติ. อธิ ภิกขุ เอกจฺจจัน
 อุปปาทิกานํ นาคานํ เอว โหติ “มยฺ โข ปุพเพ กายเณ ทวยการิโน อหุมห
 วาจา ทวยการิโน มนสา ทวยการิโน, เต มยฺ กายเณ ทวยการิโน
 วาจา ทวยการิโน มนสา ทวยการิโน กายัสสฺส เกทา ปรี มรณา
 อุปปาทิกานํ นาคานํ สหพยตํ อุปปันนา; สจฺจช มยฺ กายเณ สุจริตฺ
 จเรยฺยาม วาจา สุจริตฺ จเรยฺยาม มนสา สุจริตฺ จเรยฺยาม, เอว
 มยฺ กายัสสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺติ สัคคํ โลภ
 อุปปชฺชเยยฺยม, หันท มยฺ เอตริ กายเณ สุจริตฺ จรวม วาจา สุจริตฺ

จรม มนสา สุจริต จราภาวิ. อ๋อ โข ภิกขุ เหตุ อ๋อ บัจโจ, เชน
มิเรกัจโจ อูปบัตติกา นาคา อูปัสล อูปันนติ โวสสูจกขา จ ภวันตติ.

สาวตติ. เอกมนัก นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตติ เอกทโวจ

“โก นุ โข ภันเต เหตุ โข บัจโจ ? เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา
ปรั มรณา อัญชานัน นาคาน สหพคั อูปบัจชคคิ. อีธ ภิกขุ
เอกัจโจ กาเรน ทวยการี โทติ วาทย ทวยการี มนสา ทวยการี, คัสส
สุคั โทติ “อัญชานา นาคา ทชามุกา วณณวันโต สุขพหุลลติ. ตัสส
เอเว โทติ “อโท วาทย กายัสส เกทา ปรั มรณา อัญชานัน
นาคานัน สหพคั อูปบัจชอณันตติ. โส กายัสส เกทา ปรั มรณา
อัญชานัน นาคานัน สหพคั อูปบัจชคคิ. อ๋อ โข ภิกขุ เหตุ
อ๋อ บัจโจ, เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา ปรั มรณา
อัญชานัน นาคานัน สหพคั อูปบัจชคคิ.

สาวตติ. เอกมนัก นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตติ เอกทโวจ

“โก นุ โข ภันเต เหตุ โข บัจโจ ? เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา
ปรั มรณา ซลาพุชานัน นาคานัน สหพคั อูปบัจชคคิ. จเปว อ๋อ โข ภิกขุ
เหตุ อ๋อ บัจโจ, เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา ปรั มรณา ซลาพุชานัน
นาคานัน สหพคั อูปบัจชคคิ.

สาวตติ. เอกมนัก นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตติ เอกทโวจ

“โก นุ โข ภันเต เหตุ โข บัจโจ ? เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา
ปรั มรณา สันตชานัน นาคานัน สหพคั อูปบัจชคคิ. จเปว อ๋อ โข ภิกขุ
เหตุ อ๋อ บัจโจ, เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา ปรั มรณา สันตชานัน
นาคานัน สหพคั อูปบัจชคคิ.

สาวตติ. เอกมนัก นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตติ เอกทโวจ

“โก นุ โข ภันเต เหตุ โข บัจโจ ? เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา

ปริ มรณา อุปปาติกานํ นาคานํ สหพยํ อุปบิชาตติ. อธิ ภิกขุ เอกัง โจ
 กาเยน ทวยการี โหติ วาจา ทวยการี มนสา ทวยการี, ตัสส สุต
 โหติ “อุปปาติกา นาคา ที่ชามุกา วัฒนวันโต สุขพหุลลทิต. ตัสส เอว
 โหติ “อโห วตาทํ กายัสส เกทา ปริ มรณา อุปปาติกานํ นาคานํ สหพยํ
 อุปบิชาเชยยนติ. โส กายัสส เกทา ปริ มรณา อุปปาติกานํ นาคานํ
 สหพยํ อุปบิชาตติ. อมฺ ไซ ภิกขุ เหตุ อมฺ บิัจโจ, येन मिरेग्गि जो
 กายัสส เกทา ปริ มรणा อุปปาติกानํ นาคानํ सहपयं उपบิชาตติ.

สวตถิ. เอกมนตํ นิสินโน ไซ โส ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจ
 “โก นุ ไซ กันเต เหตุ โโก บิัจโจ ? येन मिरेग्गि जो กายัสส เกทา
 ปริ มรणा อณฑชานํ นาคานํ सहพयं อุปบิชาตติ. อธิ ภิกขุ เอกัง โจ
 กาเยน ทวยการี โหติ วาจา ทวยการี มนสา ทวยการี, ตัสส สุต
 โหติ “อณฑชา นาคา ที่ชามุกา วัฒนวันโต สุขพหุลลทิต. ตัสส เอว
 โหติ “อโห วตาทํ กายัสส เกทา ปริ มรणा อณฑชานํ นาคานํ
 สหพยํ อุปบิชาเชยยนติ. โส อนนํ เทติ ปานํ เทติ, วัตถํ เทติ
 ยานํ เทติ, มาลํ เทติ คันริ เทติ วิเลปนํ เทติ, เสยยํ เทติ
 อวสธํ เทติ ปทีเปยยํ เทติ. โส กายัสส เกทา ปริ มรणा
 อณฑชานํ นาคานํ सहพยํ อุปบิชาตติ. อมฺ ไซ ภิกขุ เหตุ อมฺ
 บิัจโจ, येन मिरेग्गि जो กายัสส เกทา ปริ มรणा อณฑชานํ
 นาคานํ सहพयं उपबिचातति.

สวตถิ. เอกมนตํ นิสินโน ไซ โส ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจ
 “โก นุ ไซ กันเต เหตุ โโก บิัจโจ ? येन मिरेग्गि जो
 กายัสส เกทา ปริ มรणा ชลาพชานํ นาคานํ ะเปว
 สลเสทชานํ นาคานํ อุปปาติกานํ นาคานํ सहพयं อุปบิชาตติ.
 อธิ ภิกขุ เอกัง โจ กาเยน ทวยการี โหติ วาจา ทวยการี

มนสา ทวยการุ, ตัสส์ สุกุ โหติ “อุปปาติกา นาคา ที่ฆายกา วัฒนันโต
 สุขพหุลาติ. ตัสส์ เอว โหติ “อุโห วทาหิ กายัสส์ เกทา ปรี
 มรณา อุปปาติกานัน นาคานัน สหพยัตติ อุปปัชเชยันตี. โส อันน
 เทติ ปานัน เทติ, วัตถัน เทติ ยานัน เทติ, มาถัน เทติ
 คันธี เทติ วิเลปนัน เทติ, เสยยัน เทติ อวสถัน เทติ ปทีเปยยัน
 เทติ. โส กายัสส์ เกทา ปรี มรณา อุปปาติกานัน นาคานัน สหพยัตติ
 อุปปัชเชยติ. อยิ ไซ ภิกขุ เทตุ อยิ บัจจโย, เยน นิเรกัจโจ กายัสส์
 เกทา ปรี มรณา อุปปาติกานัน นาคานัน สหพยัตติ อุปปัชเชยติ. (อิมินา
 เปยยาเลน สห ทส สุตตันตา วัตถารา, จตสุ โยนีสสุ จัตตาฬัสสิ เวยยากรณา
 กัตตพพา, ทส สุตตันตา โหนตี ฆณณาสัน สุตตันตา โหนตี).

นาคส์ยัตติ.

ตทเททานัน

“สุทธีคณัง ปณิตถว
 ตัสส์ สุกุ จตุโร จ
 นาคเทสิ สุปปกาสิตาติ.

จตุโร จ อุปปสกา,
 ทานูปกาธา จตุโร

๘. — สัปตนิลยัตติ.

สาวตติ. ตตริ โช. จตัสโส อีมา ภิกขเว สุปันณโยนิโย. กตมา
จตัสโส ? อันทชา สุปันณา ชลาพชา สุปันณา สัสเสทชา สุปันณา
อูปาติกา สุปันณา. อีมา โช ภิกขเว จตัสโส สุปันณโยนิโยติ.

สาวตติ. จตัสโส อีมา ภิกขเว สุปันณโยนิโย. กตมา จตัสโส ?
อันทชา สุปันณา ชลาพชา สุปันณา สัสเสทชา สุปันณา อูปาติกา สุปันณา.
ตตริ ภิกขเว อนทชา สุปันณา อนทเช นาคะ หรันตี น ชลาพเช น สัสเสทเช
น อูปาติเก. ตตริ ภิกขเว ชลาพชา สุปันณา อนทเช จ ชลาพเช จ นาคะ
หรันตี น สัสเสทเช น อูปาติเก. ตตริ ภิกขเว สัสเสทชา สุปันณา อนทเช จ
ชลาพเช จ สัสเสทเช จ นาคะ หรันตี น อูปาติเก. ตตริ ภิกขเว อูปาติกา
สุปันณา อนทเช จ ชลาพเช จ สัสเสทเช จ อูปาติเก จ นาคะ
หรันตี. อีมา โช ภิกขเว จตัสโส สุปันณโยนิโยติ.

สาวตติ. อนนตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนุปัสสัณมิ; ออุปัสสัณมิทวา ภควันตัง
ภควาเททวา เอกมันตัง นิสสิทติ. เอกมันตัง นิสสินโน โช โส ภิกขุ ภควันตัง
เอตทโวจ “โก นุ โช ภันเต เหตุ โภ บัจจโย ? เยน มิเรกัจโจ กายัสส
เกทา ปริ มรณา อนทชานัน สุปันณานัน สหพยตัง อูปัสซชตติ. อิริ ภิกขุ
เอกัจโจ กายเณ ทวยการี โหติ วาจาเย ทวยการี มนสา ทวยการี, ตัสส
สุตัง โหติ “อันทชา สุปันณา ที่ชายุกา วันธวันโต สอุพพลาติ. ตัสส
เอว โหติ “อโห วตาทัง กายัสส เกทา ปริ มรณา อนทชานัน สุปันณานัน
สหพยตัง อูปัสซชยยันตี. โส กายัสส เกทา ปริ มรณา อนทชานัน
สุปันณานัน สหพยตัง อูปัสซชตติ. อย โช ภิกขุ เหตุ อย บัจจโย, เยน
มิเรกัจโจ กายัสส เกทา ปริ มรณา อนทชานัน สุปันณานัน สหพยตัง
อูปัสซชตติ.

สวรรคิ. เอกมัตถํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควันตํ เตทโวจ
 “โก นุ โข อัมมเก เหตุ โข บัจฺจโย, เชน มิเรกฺกํโจ กายัสฺส
 เกทา ปริ มรณา ชลาพฺพชานํ สุมฺมณฺณํ วเปา สํเสทชานํ
 สุมฺมณฺณํ. อุปฺปตฺติกานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ อุปฺปชฺชชคฺคิ. อธิ ภิกขุ
 เอกกํโจ กายเณ ทวยการํ โหติ วาจาย ทวยการํ มนสา ทวยการํ,
 คัสสํ สุกํ โหติ “อุปฺปตฺติกา สุมฺมณฺณา ทิฆายุกา วถณฺวันโต
 สฺวพฺพผลาภิ. คัสสํ เหวํ โหติ “อโห วตถาํ กายัสฺส เกทา ปริ
 มรณา อุปฺปตฺติกานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ อุปฺปชฺชชยฺยณฺติ. โส กายัสฺส
 เกทา ปริ มรณา อุปฺปตฺติกานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ อุปฺปชฺชชคฺคิ. อหํ โข
 ภิกขุ เหตุ อหํ บัจฺจโย, เชน มิเรกฺกํโจ กายัสฺส เกทา ปริ มรณา
 อุปฺปตฺติกานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ อุปฺปชฺชชคฺคิ.

สวรรคิ. เอกมัตถํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควันตํ เตทโวจ
 “โก นุ โข อัมมเก เหตุ โข บัจฺจโย, เชน มิเรกฺกํโจ
 กายัสฺส เกทา ปริ มรณา อัญฺชชชานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ
 อุปฺปชฺชชคฺคิ. อธิ ภิกขุ เอกกํโจ กายเณ ทวยการํ โหติ วาจาย
 ทวยการํ มนสา ทวยการํ, คัสสํ สุกํ โหติ “อัญฺชชช
 สุมฺมณฺณา ทิฆายุกา วถณฺวันโต สฺวพฺพผลาภิ. คัสสํ เหวํ โหติ
 “อโห วตถาํ กายัสฺส เกทา ปริ มรณา อัญฺชชชชานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ
 อุปฺปชฺชชยฺยณฺติ. โส อญฺญํ เทติ บ้านํ เทติ, วัตถํ เทติ ยานํ เทติ, มาถํ
 เทติ คณฺธิ เทติ วิสขมํ เทติ, เสยฺยํ เทติ อจฺจสถํ เทติ ปถํเปยฺยํ เทติ.
 โส กายัสฺส เกทา ปริ มรณา อัญฺชชชชานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ อุปฺปชฺชชคฺคิ.
 อหํ โข ภิกขุ เหตุ อหํ บัจฺจโย, เชน มิเรกฺกํโจ กายัสฺส เกทา
 ปริ มรณา อัญฺชชชชานํ สุมฺมณฺณํ สหพยํ อุปฺปชฺชชคฺคิ.

สวรรคิ. เอกมัตถํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควันตํ เตทโวจ

“โก นุ โข ภันเต เหตุ โภ บัจจโย ? เยน มิเรกัจโจ
 กายัสส เภทา ปริ มรณา ชลาพุชานํ สุปันณานํ วเปว
 สเสทชานํ สุปันณานํ อุปาทิกานํ สุปันณานํ สหพยัตถ์ อูปัชชัตถ์ติ.
 อธิ ภิกขุ เอกัจโจ กาเยน ทวยการี โทติ วาจาเย ทวยการี มนสา
 ทวยการี, ตัสส สุตถ์ โทติ “อุปาทิกา สุปันณา ที่มายุกา วัณณวันโต
 สุขพทูลาติ. ตัสส เอว โทติ “อโห วตาทํ กายัสส เภทา ปริ มรณา
 อุปาทิกานํ สุปันณานํ สหพยัตถ์ อูปัชชเชยยันติ. โส อันนํ เทติ ปานํ
 เทติ, วัตถํ เทติ ยานํ เทติ, มาลํ เทติ คันธิ เทติ วิเลปนํ เทติ,
 เสยยํ เทติ ชาวลถํ เทติ ปทีเปยยํ เทติ. โส กายัสส เภทา ปริ มรณา
 อุปาทิกานํ สุปันณานํ สหพยัตถ์ อูปัชชัตถ์ติ. อญ โข ภิกขุ เหตุ อญ บัจจโย,
 เยน มิเรกัจโจ กายัสส เภทา ปริ มรณา อุปาทิกานํ สุปันณานํ สหพยัตถ์
 อูปัชชัตถ์ติ. (เอว ปันณเทเนน ฉัจจัตถ์พัสส สัจจัตถ์นิกา โทหนติ).

สุปันณสัจจัตถ์ นิจฺฉิจฺฉิตถ์.

ตตรุททาน

“สุทฺธกํ หรติ เจว ทวยการี จตุโรปปี จ,
 ทานูปกาเว จัตถ์วาโร สุปันณเนหิ สุปปกาสิททาติ.

เอก สมนิ ภิกขา สวรรคตนิ วิหริติ เขตวาเน อนาถบณชาทสส
อาราเม. ๖เป๖ ภิกขา เขตทโวจ "คณิทธิพิกายิกเก เทเว โว ภิกขเว
เพสิสสัมมิ, ตํ สุตวา ๖เป๖ กตเม จ ภิกขเว คณิทธิพิกายิกา เทวา ? สันติ
ภิกขเว มัคคคณเร อริวัตถา เทวา, สันติ ภิกขเว สวรรคนเร อริวัตถา เทวา,
สันติ ภิกขเว เสคคคณเร อริวัตถา เทวา, สันติ ภิกขเว ตจคณเร
อริวัตถา เทวา, สันติ ภิกขเว ปปฏิกคณเร อริวัตถา เทวา, สันติ
ภิกขเว มัคคคณเร อริวัตถา เทวา, สันติ ภิกขเว ปรมคณเร อริวัตถา
เทวา, สันติ ภิกขเว ผลคณเร อริวัตถา เทวา, สันติ ภิกขเว รัสคณเร
อริวัตถา เทวา, สันติ ภิกขเว คณคณเร อริวัตถา เทวา. อิม วุจจนติ
ภิกขเว คณิทธิพิกายิกา เทวาติ.

สวรรคต. อโธ อังคตโร ภิกขุ เชน ภิกขา ๖เป๖ เอกมนันถ
นิสินโน โธ โส ภิกขุ ภควันถิ เขตทโวจ "โก นุ โธ
กัณเฑ เทสุ โถ บัจจโย ? เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา
ปรี มรณา คณิทธิพิกายิกาน เทวาน สหพยติ อูปัชชชติ. อธิ
ภิกขุ เอกัจโจ กาเยเน สุจริตัง จริติ วาจาเย สุจริตัง จริติ
มนสา สุจริตัง จริติ, ตัสส สุตติ โหติ "คณิทธิพิกายิกา เทวา
ทีมาเยกา วังคณันโต สุขพลาติ. ตัสส เอว โหติ "อโธ วทาถ กายัสส
เกทา ปรี มรณา คณิทธิพิกายิกาน เทวาน สหพยติ อูปัชชเชยยนติ.
โส กายัสส เกทา ปรี มรณา คณิทธิพิกายิกาน เทวาน สหพยติ อูปัชชชติ.
อโย โธ ภิกขุ เทสุ อโย บัจจโย, เชน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา
ปรี มรณา คณิทธิพิกายิกาน เทวาน สหพยติ อูปัชชชติ.

สาวัตถี. ธกไซ อังคนโต ภัคชฺ เยน ภควา เตนุปลังกมิ;
 อูปลังกมิทวา ภควันตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสสิทฺ. เอกมนตํ นิสสินโน
 ไซ โส ภัคชฺ ภควันตํ เอตทโวจ "โก นุ ไซ ภันเต เทสุ
 โภ บัจจโย ? เยน มิเรกัจโจ กายัสสึ เกทา ปรี มรณา มุลคฺนเร
 อริวัตถานํ เทวานํ สหพยคํ อูปลัชชตติ. อธิ ภัคชฺ เอกัจโจ
 กาเยน สุจริตํ จรติ วาจาเย สุจริตํ จรติ มนสา สุจริตํ จรติ,
 ตัสส สุตํ โหติ "มุลคฺนเร อริวัตถา เทวา ทิฆายุกา วัณณวันโต
 สุขพหุลาติ. ตัสส เอวํ โหติ "อโห วตาทํ กายัสสึ เกทา ปรี มรณา
 มุลคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ สหพยคํ อูปลัชชเยยยนติ. โส ทาทา โหติ
 มุลคฺนรานํ. โส กายัสสึ เกทา ปรี มรณา มุลคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ สหพยคํ
 อูปลัชชตติ. อหํ ไซ ภัคชฺ เทสุ อหํ บัจจโย, เยน มิเรกัจโจ กายัสสึ เกทา
 ปรี มรณา มุลคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ สหพยคํ อูปลัชชตติ.

สาวัตถี. เอกมนตํ นิสสินโน ไซ โส ภัคชฺ ภควันตํ เอตทโวจ "โก นุ ไซ
 ภันเต เทสุ โภ บัจจโย ? เยน มิเรกัจโจ กายัสสึ เกทา ปรี มรณา สารคฺนเร
 อริวัตถานํ เทวานํ ๑ เปวํ เสคคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. ตจคฺนเร อริวัตถานํ
 เทวานํ. ปปฏิคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. ปัตตคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ.
 ปุบฺบคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. ผลคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. รสคฺนเร
 อริวัตถานํ เทวานํ. คณฺธคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ สหพยคํ อูปลัชชตติ.
 อธิ ภัคชฺ เอกัจโจ กาเยน สุจริตํ จรติ วาจาเย สุจริตํ จรติ มนสา
 สุจริตํ จรติ, ตัสส สุตํ โหติ "สารคฺนเร อริวัตถา เทวา ทิฆายุกา
 วัณณวันโต สุขพหุลาติ. ตัสส เอวํ โหติ "อโห วตาทํ กายัสสึ เกทา
 ปรี มรณา สารคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. เสคคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ.
 ตจคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. ปปฏิคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. ปัตตคฺนเร
 อริวัตถานํ เทวานํ. ปุบฺบคฺนเร อริวัตถานํ เทวานํ. ผลคฺนเร อริวัตถานํ

คัมภีร์พจนานุกรมศัพท์.

เทวาน. รศคณเร อริวัตถาน เทวาน. คณเรอ อริวัตถาน เทวาน
สหพคิ อุปบั้งเซยยันคิ. โส ทาธา โทคิ สวคณเรอ. โส ทาธา โทคิ
เมคคคณเรอ. โส ทาธา โทคิ ตงคณเรอ. โส ทาธา โทคิ ปุปฏิกคณเรอ.
โส ทาธา โทคิ บักคคณเรอ. โส ทาธา โทคิ ปุปคคณเรอ. โส ทาธา
โทคิ ผลคณเรอ. โส ทาธา โทคิ รศคณเรอ. โส ทาธา โทคิ คณเรอ.
โส กายัสส เภา ปรี มรณา คณเรอ อริวัตถาน เทวาน สหพคิ
อุปบั้งเซยยันคิ. อโย โส อิกคิ เหตุ อโย บั้งโย, เชน นิเรกัจโจ กายัสส
เภา ปรี มรณา คณเรอ อริวัตถาน เทวาน สหพคิ อุปบั้งเซยยันคิ.

สาวิตถ. เอกมนคิ นิสันโน โส โส อิกคิ ภควันคิ เอกทโร "โก นุ โส
ภันเต เหตุ โส บั้งโย ? เชน นิเรกัจโจ กายัสส เภา ปรี มรณา
มุลคณเรอ อริวัตถาน เทวาน สหพคิ อุปบั้งเซยยันคิ. อโย อิกคิ เอกัจโจ
กาเยน สัจจิกิ จรติ วาจา สัจจิกิ จรติ มนสา สัจจิกิ จรติ, ตัสส
สุคิ โทคิ "มุลคณเรอ อริวัตถาน เทวา ที่ชาเยวา วัฒนวันโต สหพคิ.
ตัสส เอว โทคิ "อโ ททาเท กายัสส เภา ปรี มรณา มุลคณเรอ อริวัตถาน
เทวาน สหพคิ อุปบั้งเซยยันคิ. โส อณัน เทคิ ปาน เทคิ, วัตถิ เทคิ
ยาน เทคิ, มาล เทคิ คณเร เทคิ วิลปัน เทคิ, เสยโย เทคิ ชาวลถ เทคิ
ปทีเมยโย เทคิ. โส กายัสส เภา ปรี มรณา มุลคณเรอ อริวัตถาน เทวาน
สหพคิ อุปบั้งเซยยันคิ. อโย โส อิกคิ เหตุ อโย บั้งโย, เชน นิเรกัจโจ กายัสส
เภา ปรี มรณา มุลคณเรอ อริวัตถาน เทวาน สหพคิ อุปบั้งเซยยันคิ.

สาวิตถ. เอกมนคิ นิสันโน โส โส อิกคิ ภควันคิ เอกทโร "โก นุ โส
ภันเต เหตุ โส บั้งโย ? เชน นิเรกัจโจ กายัสส เภา ปรี มรณา
สวคณเรอ อริวัตถาน เทวาน รปะา เมคคคณเรอ อริวัตถาน เทวาน.
ตงคณเรอ อริวัตถาน เทวาน. ปุปฏิกคณเรอ อริวัตถาน เทวาน. บักคคณเรอ
อริวัตถาน เทวาน. ปุปคคณเรอ อริวัตถาน เทวาน. ผลคณเรอ อริวัตถาน

เทวาน. รสคันเร อธิวัตถาน เทวาน. คันธคันเร อธิวัตถาน เทวาน
 สหพยัค อูปัชชัตติ. อธิ ภิกขุ เอกัง โจ กาเยน สุจิริติ จริติ วาจา
 สุจิริติ จริติ มนสา สุจิริติ จริติ, ตัสส สุตโต "คันธคันเร อธิวัตถา
 เทวา ที่ขมาเยกา วัตถนวันโต สุขพหุลาติ. ตัสส เอว โทติ "อโห วตาท
 กายัสส เกทา ปริ มรณา คันธคันเร อธิวัตถาน เทวาน สหพยัค
 อูปัชชเชยยันติ. โส อันนํ เทติ ปานํ เทติ, วัตถํ เทติ ยานํ เทติ, มาล
 เทติ คันธิ เทติ วิเลปนํ เทติ, เสยฺยํ เทติ อวสฺสํ เทติ ปทีเปยฺย
 เทติ. โส กายัสส เกทา ปริ มรณา คันธคันเร อธิวัตถาน เทวาน สหพยัค
 อูปัชชัตติ. อยํ โข ภิกขุ เทต อยํ บัจจโย, เยน มิเรกัจ โจ กายัสส เกทา
 ปริ มรณา คันธคันเร อธิวัตถาน เทวาน สหพยัค อูปัชชัตติ. (เอว
 เอกบณตเจเน เอกสตันเจ ทวาทส จ สัจจตันคา ภาวันติ).

คณรพพกายสัจจตันคต นิฏจิกต.

ตัสสสุททาน

"สุทธรัก จ สุจิริติ ทาทา ที อปเว คโย,
 ทานูปการา ทสธา คณรพพา สุปปกาสิตาคี.

๑๑.—วลาหกถึยต์ตี.

สวตตี. วลาหกกายิกา เทเว โว ภิกขเว เทสิสสามิ, ตํ สุณาท ฯ เป-
กตเม จ ภิกขเว วลาหกกายิกา เทวา ? สันตี ภิกขเว สัตวลาหกา เทวา,
สันตี ภิกขเว อุณหวลาหกา เทวา, สันตี ภิกขเว อพัภวลาหกา เทวา,
สันตี ภิกขเว วาตวลาหกา เทวา, สันตี ภิกขเว วัสสวลาหกา เทวา.
อิเม วุจันตี ภิกขเว วลาหกกายิกา เทวาตี.

สวตตี. อถ โข อณฺณเวโร ภิกขุ เยน ภควา เตนุปสังกมิ; อุปสังกมิตวา
ภควันตี อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสิตฺติ. เอกมนตํ นิสินโน โข โส ภิกขุ
ภควันตี เอตทโวจ “โก นุ โข ภันเต เหตุ โภ บัจจโย ? เยน มิเรกัจโจ
กายัสส เกทา ปรี มรณา วลาหกกายิกานํ เทวานํ สหพยตํ อุปบัสซตตี.
อิธ ภิกขุ เอกัจโจ กาเยน สุจริตํ จริตํ วาจาเย สุจริตํ จริตํ มนสา
สุจริตํ จริตํ, ตัสส สุตํ โหติ “วลาหกกายิกา เทวา ทีฆายุกา วัณฺณวันโต
สุขพหุลาตี. ตัสส เอว โหติ “อโห วตาทํ กายัสส เกทา ปรี มรณา
วลาหกกายิกานํ เทวานํ สหพยตํ อุปบัสซชยันตี. โส ลันนํ เทติ ปานํ
เทติ, วัตตํ เทติ ยานํ เทติ, มาลํ เทติ คันธํ เทติ วิเลปนํ เทติ,
เสยฺยํ เทติ อวสถํ เทติ ปทเปยฺยํ เทติ. โส กายัสส เกทา ปรี มรณา
วลาหกกายิกานํ เทวานํ สหพยตํ อุปบัสซตตี. อยฺ โข ภิกขุ เหตุ อยฺ
บัจจโย, เยน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา ปรี มรณา วลาหกกายิกานํ
เทวานํ สหพยตํ อุปบัสซตตี.

สวตตี. เอกมนตํ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตี เอตทโวจ “โก นุ โข
ภันเต เหตุ โภ บัจจโย ? เยน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา ปรี มรณา
สัตวลาหกานํ เทวานํ สหพยตํ อุปบัสซตตี. อิธ ภิกขุ เอกัจโจ กาเยน
สุจริตํ จริตํ วาจาเย สุจริตํ จริตํ มนสา สุจริตํ จริตํ, ตัสส สุตํ โหติ

“สีทวลาหกา เทวา ที่ขมายุกา วัฒนวันโต สุขพหุลาติ. ตัสส เอว โทติ
 “อโห วตาทิ กายัสส เกทา ปรี มรณา สีทวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต
 อูปบัสซเขยยันติ. โส อนันน เทติ ปานี เทติ, วัตถิ เทติ ยานี เทติ, มาล
 เทติ คันธิ เทติ วิเลปนั เทติ, เสยยิ เทติ ชาวสถิ เทติ ปทีเปยยิ
 เทติ. โส กายัสส เกทา ปรี มรณา สีทวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต
 อูปบัสซชติ. อยิ โข ภิกขุ เทตุ อยิ บัจจโย, เยน มิเรกัจโจ กายัสส
 เกทา ปรี มรณา สีทวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต อูปบัสซชติ.

สาวัตถิ. เอกมันต นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตึ เขตทโว
 “โก นุ โข ภันเต เทตุ โก บัจจโย ? เยน มิเรกัจโจ กายัสส เกทา
 ปรี มรณา อุตทวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต อูปบัสซชติ.

อัพทวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต อูปบัสซชติ.

วาทวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต อูปบัสซชติ.

วัสสวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต อูปบัสซชติ. อธิ ภิกขุ เอกัจโจ กาเยน
 สุจวิตึ จรติ วาจาเย สุจวิตึ จรติ มนสา สุจวิตึ จรติ, ตัสส สุตติ โทติ
 “วัสสวลาหกา เทวา ที่ขมายุกา วัฒนวันโต สุขพหุลาติ. ตัสส เอว โทติ
 “อโห วตาทิ กายัสส เกทา ปรี มรณา วัสสวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต
 อูปบัสซเขยยันติ. โส อนันน เทติ ปานี เทติ, วัตถิ เทติ ยานี เทติ, มาล
 เทติ คันธิ เทติ วิเลปนั เทติ, เสยยิ เทติ ชาวสถิ เทติ ปทีเปยยิ เทติ.
 โส กายัสส เกทา ปรี มรณา วัสสวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต
 อูปบัสซชติ. อยิ โข ภิกขุ เทตุ อยิ บัจจโย, เยน มิเรกัจโจ กายัสส
 เกทา ปรี มรณา วัสสวลาหกาณ เทวานิ สหพยัต อูปบัสซชติ.

สาวัตถิ. เอกมันต นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควันตึ เขตทโว
 “โก นุ โข ภันเต เทตุ โก บัจจโย ? เยนเกทา สติ โทตติ. สันติ ภิกขุ
 สีทวลาหกา นาม เทวา, เตสึ ยทา เอว โทติ “ยันนุ มย สกาย วติยา

วลาหกสยุกต์.

รเมย์ยามาติ, เตสันต์ เจโตปณิธมนวาย สัก โทติ. อย์ โข ภิกขุ
เหตุ อย์ บัจจโย, เขเนกทา สัก โทติ.

สาวตติ. เขมณันต์ นิสันโน โข โส ภิกขุ ภควันต์ เอกทโวจ "โก นุ โข
ภันเต เหตุ โภ บัจจโย? เขเนกทา อุนท์ โทติ. สันติ ภิกขุ
อุทวลาหกา นาม เทวา, เตสั ยทา เอวั โทติ "ยันนุ มย สกาย วิตยา
รเมย์ยามาติ, เตสันต์ เจโตปณิธมนวาย อุนท์ โทติ. อย์ โข ภิกขุ
เหตุ อย์ บัจจโย, เขเนกทา อุนท์ โทติ.

สาวตติ. เขมณันต์ นิสันโน โข โส ภิกขุ ภควันต์ เอกทโวจ "โก นุ โข
ภันเต เหตุ โภ บัจจโย? เขเนกทา อพภั โทติ. สันติ ภิกขุ
อุทวลาหกา นาม เทวา, เตสั ยทา เอวั โทติ "ยันนุ มย สกาย วิตยา
รเมย์ยามาติ, เตสันต์ เจโตปณิธมนวาย อพภั โทติ. อย์ โข ภิกขุ
เหตุ อย์ บัจจโย, เขเนกทา อพภั โทติ.

สาวตติ. เขมณันต์ นิสันโน โข โส ภิกขุ ภควันต์ เอกทโวจ "โก นุ โข
ภันเต เหตุ โภ บัจจโย? เขเนกทา วาโต โทติ. สันติ ภิกขุ
วาทวลาหกา นาม เทวา, เตสั ยทา เอวั โทติ "ยันนุ มย สกาย วิตยา
รเมย์ยามาติ, เตสันต์ เจโตปณิธมนวาย วาโต โทติ. อย์ โข ภิกขุ
เหตุ อย์ บัจจโย, เขเนกทา วาโต โทติ.

สาวตติ. เขมณันต์ นิสันโน โข โส ภิกขุ ภควันต์ เอกทโวจ "โก นุ โข
ภันเต เหตุ โภ บัจจโย? เขเนกทา เทโว วัสสตีติ. สันติ ภิกขุ
วัสสวลาหกา นาม เทวา, เตสั ยทา เอวั โทติ "ยันนุ มย สกาย วิตยา
รเมย์ยามาติ, เตสันต์ เจโตปณิธมนวาย เทโว วัสสตี. อย์ โข ภิกขุ
เหตุ อย์ บัจจโย, เขเนกทา เทโว วัสสตี.

วลาหกสยุกต์ นิฏจิติ.

ส. เอว; พ. สัพพสุตเตสสุ "วสเณยามาติ ปาโจ วิสสตี. พ. อพภ.

สุตตันตปิฎก สัมมัตตนิคาโย.

ตตรุทาน

“เทสนา สัจจตา บัณเฑาะฐิต
อุนทณจ อพภณจ

ทานุปรการบัณเฑาะฐิต,
วาทวลลวลาหกาติ.

๑๕. — วิชาโลกที่กลับกลัก

เอก สมัย ฤทท ศาสตร์ วิหริติ เขตตม อนุชยตตทกตส อารามเ.
 อดไซ วิชาโลกโค โท บริพทชโก เชน ฤทท เทนุขสังกมิ; อุตสังกมิทว
 ทควตา สัทธิ สัมเมท; สันโนทนัย กถิ สรณนัย วัคตเวทว เชนนัต
 นิสก. เชนนัต นิสันโน ไซ วิชาโลกโค โท บริพทชโก ฤททนต์ เชนทว
 “โก นู ไซ โท โคตม เทต โท บัจจโย ? ยานิทานิ อนุชยตตทกตส ทิจจิกตานิ
 โลก อุตบัจจชชติ “สัสสโต โลกโกติ ว “อัสสโต โลกโกติ ว “อนัตว
 โลกโกติ ว “อนัตว โลกโกติ ว “กั ชิว กั สวัณนติ ว
 “อฉฉ ชิว อฉฉ สวัณนติ ว “โทธิ ตถกโต ปรั มรณติ ว “น โทธิ
 ตถกโต ปรั มรณติ ว “โทธิ จ น จ โทธิ ตถกโต ปรั มรณติ ว
 “เนว โทธิ น น โทธิ ตถกโต ปรั มรณติ วติ. รูป ไซ วิชา อฉฉฉฉฉ
 รูปสมุหเย อฉฉฉฉฉ รูปนิโรธ อฉฉฉฉฉ รูปนิโรธคามินียา ปฏิปทาย
 อฉฉฉฉฉ เชนนิทานิ อนุชยตตทกตส ทิจจิกตานิ โลก อุตบัจจชชติ “สัสสโต
 โลกโกติ ว วเปว “เนว โทธิ น น โทธิ ตถกโต ปรั มรณติ วติ. อย ไซ
 วิชา เทต อย บัจจโย, ยานิทานิ อนุชยตตทกตส ทิจจิกตานิ โลก อุตบัจจชชติ
 “สัสสโต โลกโกติ ว วเปว “เนว โทธิ น น โทธิ ตถกโต ปรั มรณติ วติ.

สวตถิ. เชนนัต นิสันโน ไซ วิชาโลกโค โท บริพทชโก ฤททนต์
 เชนทว “โก นู ไซ โท โคตม เทต โท บัจจโย ? ยานิทานิ อนุชยตตทกตส
 ทิจจิกตานิ โลก อุตบัจจชชติ “สัสสโต โลกโกติ ว “อัสสโต โลกโกติ ว
 วเปว “เนว โทธิ น น โทธิ ตถกโต ปรั มรณติ วติ. เวทนย ไซ วิชา
 อฉฉฉฉฉ เวทนสมุหเย อฉฉฉฉฉ เวทนนิโรธ อฉฉฉฉฉ เวทนนิโรธคามินียา
 ปฏิปทาย อฉฉฉฉฉ เชนนิทานิ อนุชยตตทกตส ทิจจิกตานิ โลก อุตบัจจชชติ

“สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ วา ๑เป๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ. อัย โช วัจัน เหตุ อัย บััจจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฐิจิตตานิ โลเก อูปัชฌันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ วา ๑เป๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ.

สาวัตถิ. เอกมัตถิ นิสินโน โช วัจันโคตโต ปรีพพาชโก ภควันตึ เอตทโวจ “โก นุ โช โภ โคตม เหตุ โภ บััจจโย ? ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฐิจิตตานิ โลเก อูปัชฌันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ วา ๑เป๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ. สัมณาย โช วัจัน อัมณานา สัมณาสมฺมุเต อัมณานา สัมณานิโรเช อัมณานา สัมณานิโรคคามินิยา ปฏูปทาย อัมณานา เอวมิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฐิจิตตานิ โลเก อูปัชฌันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ วา ๑เป๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ. อัย โช วัจัน เหตุ อัย บััจจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฐิจิตตานิ โลเก อูปัชฌันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ วา ๑เป๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ.

สาวัตถิ. เอกมัตถิ นิสินโน โช วัจันโคตโต ปรีพพาชโก ภควันตึ เอตทโวจ “โก นุ โช โภ โคตม เหตุ โภ บััจจโย ? ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฐิจิตตานิ โลเก อูปัชฌันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ วา ๑เป๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ. สัชาเรสุ โช วัจัน อัมณานา สัชารสมฺมุเต อัมณานา สัชารานิโรเช อัมณานา สัชารานิโรคคามินิยา ปฏูปทาย อัมณานา เอวมิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฐิจิตตานิ โลเก อูปัชฌันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ วา ๑เป๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ. อัย โช วัจัน เหตุ อัย บััจจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฐิจิตตานิ โลเก อูปัชฌันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสโต โลโกติ

วจีณโคตตสยัคคิ.

โลโกติ วา ๑เปฯ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาคิ วาคิ.

สวักกัถิ. เอกมันตึ นิสินโน โช วจีณโคตโต ปรีพพาชโก ภควันตึ เอกทโวจ
“โก นุ โช โภ โคตม เหตุ โภ บัจจโย ? ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิจฺจ จิตฺตานิ
โลเก อุมฺบัชฺชันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสสโต โลโกติ วา ๑เปฯ “เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาคิ วาคิ. วิณฺณานเณ โช วจีณ อังณานา
วิณฺณานสมุทฺথে อังณานา วิณฺณานนิโรเธ อังณานา วิณฺณานนิโรธคามินิยา
ปฏิปทาเย อังณานา เอยมิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิจฺจ จิตฺตานิ โลเก อุมฺบัชฺชันตึ
“สัสสโต โลโกติ วา “อัสสสโต โลโกติ วา ๑เปฯ “เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรี มรณาคิ วาคิ. อโย โช วจีณ เหตุ อโย บัจจโย, ยานิมานิ
อเนกวิหิตานิ ทิจฺจ จิตฺตานิ โลเก อุมฺบัชฺชันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสสโต
โลโกติ วา ๑เปฯ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาคิ วาคิ.

สวักกัถิ. เอกมันตึ นิสินโน โช วจีณโคตโต ปรีพพาชโก ภควันตึ
เอกทโวจ “โก นุ โช โภ โคตม เหตุ โภ บัจจโย ? ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ
ทิจฺจ จิตฺตานิ โลเก อุมฺบัชฺชันตึ “สัสสโต โลโกติ วา “อัสสสโต โลโกติ วา
๑เปฯ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาคิ วาคิ. รูปे โช วจีณ
อหัสสณา ๑เปฯ รูปนิโรธคามินิยา ปฏิปทาเย อหัสสณา ๑เปฯ

สวักกัถิ. เวทนาย โช วจีณ อหัสสณา.

สวักกัถิ. สัมมาย โช วจีณ อหัสสณา.

สวักกัถิ. สัชาเรสุ โช วจีณ อหัสสณา.

สวักกัถิ. วิณฺณานเณ โช วจีณ อหัสสณา ๑เปฯ วิณฺณานนิโรธคามินิยา
ปฏิปทาเย อหัสสณา.

สวักกัถิ. รูปे โช อนภิสมยา ๑เปฯ รูปนิโรธคามินิยา ปฏิปทาเย
อนภิสมยา ๑เปฯ

สวักกัถิ. เวทนาย โช วจีณ อนภิสมยา ๑เปฯ

สุตตันตปิฎก สยัตตนิคาโย.

สาวัตถิ. สัตถาย โข วัจฉ อนภิสมาชา เปฯ
 สาวัตถิ. สชาเรสุ โข วัจฉ อนภิสมาชา เปฯ
 สาวัตถิ. วิณณาเถ โข วัจฉ อนภิสมาชา เปฯ
 สาวัตถิ. เอภันตัง นิสินโน โข วัจฉ โคตโต ปรีฬพาสโก ภควันตัง
 เอตทโวจ "โก นุ โข โภ โคตม เหตุ โภ บัจจโย ?" เปฯ รูปे โข วัจฉ
 อนุโพธา เปฯ รูปนิโรธคามินียา ปฏิปทาย อนุโพธา เปฯ
 สาวัตถิ. เวทนาย โข วัจฉ เปฯ
 สาวัตถิ. สัตถาย โข วัจฉ เปฯ
 สาวัตถิ. สชาเรสุ โข วัจฉ เปฯ
 สาวัตถิ. วิณณาเถ โข วัจฉ อนุโพธา เปฯ วิณณาณนิโรธคามินียา
 ปฏิปทาย อนุโพธา เปฯ
 สาวัตถิ. "โก นุ โข โภ โคตม เหตุ โภ บัจจโย ?" เปฯ รูปे โข วัจฉ
 อัมปิฏเวธา เปฯ วิณณาเถ โข วัจฉ อัมปิฏเวธา เปฯ
 สาวัตถิ. รูปे โข วัจฉ อสัลลกัชณา เปฯ วิณณาเถ โข วัจฉ
 อสัลลกัชณา เปฯ
 สาวัตถิ. รูปे โข วัจฉ อนุปลกัชณา เปฯ วิณณาเถ โข วัจฉ
 อนุปลกัชณา เปฯ
 สาวัตถิ. รูปे โข วัจฉ อสมเปกัชณา เปฯ วิณณาเถ โข วัจฉ
 อสมเปกัชณา เปฯ
 สาวัตถิ. รูปे โข วัจฉ อัมบัจจเวกัชณา เปฯ วิณณาเถ โข วัจฉ
 อัมบัจจเวกัชณา เปฯ
 สาวัตถิ. รูปे โข วัจฉ อัมบัจจูปลกัชณา เปฯ วิณณาเถ โข วัจฉ
 อัมบัจจูปลกัชณา เปฯ
 สาวัตถิ. อถ โข วัจฉ โคตโต ปรีฬพาสโก เยน ภควา เตนุปลังกมิ;

อุปสัมภโว ภควตา สัทธัมมโมท; สัมมโตนันถ กถิ สัมภเวย
วิสาขเวท เณรมณี นิสส. เณรมณี นิสสินโน โข วจนโคตโต

ปรัพพาชโก ภควันถิ เณทโว "โก นุ โฉ โภ โคตม เหตุ โภ บัจโจ" ^๑
ยานิมานิ อเนกวิททานิ ทัญจิกทานิ โลก อุมบชชนติ "สัสสโต

โลโกติ วา "อัสสโต โลโกติ วา ๑เป" "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ^๒
ปรั มรณาติ วท. วเป โข วจน อุมบจจกขกมมา รูปสมุทเท อุมบจจกขกมมา

รูปนิโรธ อุมบจจกขกมมา รูปนิโรคามินิยา ปฏิปทาย อุมบจจกขกมมา ๑เป ๑
สวตถิ. เวทานย โข วจน อุมบจจกขกมมา ๑เป ๑ เวทานนิโรคามินิยา

ปฏิปทาย อุมบจจกขกมมา ๑เป ๑
สวตถิ. สันณาย โข วจน อุมบจจกขกมมา ๑เป ๑ สันณานิโรคามินิยา

ปฏิปทาย อุมบจจกขกมมา ๑เป ๑
สวตถิ. สขาระส โข วจน อุมบจจกขกมมา ๑เป ๑ สขารนิโรคามินิยา

ปฏิปทาย อุมบจจกขกมมา ๑เป ๑
สวตถิ. วิณณานเณ โข วจน อุมบจจกขกมมา วิณณานสมุทเท

อุมบจจกขกมมา วิณณานนิโรธ อุมบจจกขกมมา วิณณานนิโรคามินิยา ^๓
ปฏิปทาย อุมบจจกขกมมา เณมิมานิ อเนกวิททานิ ทัญจิกทานิ โลก

อุมบชชนติ "สัสสโต โลโกติ วา ๑เป" "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ^๔
ปรั มรณาติ วท. อย โข วจน เหตุ อย บัจโจ, ยานิมานิ อเนกวิททานิ

ทัญจิกทานิ โลก อุมบชชนติ "สัสสโต โลโกติ วา "อัสสโต โลโกติ วา ^๕
"อนันตวา โลโกติ วา "อนันตวา โลโกติ วา "ถิ ชิว ถิ สรวันติ วา

"อณณ ชิว อณณ สรวันติ วา "โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วา "น โหติ ^๖
ตถาคโต ปรั มรณาติ วา "โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วา

"เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วท. อย โข วจน เหตุ อย ^๗
บัจโจ, ยานิมานิ อเนกวิททานิ ทัญจิกทานิ โลก อุมบชชนติ "สัสสโต

โลโกติ वा “อัสสโต โลโกติ वा ๑เป ๑ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรี มวณาคี वाति. (เอกบัณฑิตน บัณเฑาะฏ สุตตันตา ภวันตี).

วจนโคตตสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

อิทํ สุตฺตํ สุตฺตํ อุตฺถานํ

“อณณานา อทสสันนเวจเว อนภิสสมยา อนนุโพธา,
อับปฏเวธา อสัลลภชณา อนุปัลลภชเนน อสมเปกชณา,
อับบัจจเวกชณา อับบัจจุปลภชณา อับบัจจกชกมมนต.

๑๓.—สมาธิลี่ยัตติ.

สวตถิ. ตถฺว โห ๑เป๑ จัตถาโรเม ภิกขเว ฌายี. กตเม จัตถาโร ?
อิธ ภิกขเว เอกังโง ฌายี สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล โหติ น สมาริสฺม
สมาปัตตฺกฺกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกังโง ฌายี สมาริสฺม สมาปัตตฺกฺกุสโล
โหติ น สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกังโง ฌายี เวน สมาริสฺม
สมาริกฺกุสโล โหติ น สมาริสฺม สมาปัตตฺกฺกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกังโง
ฌายี สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล จ โหติ สมาริสฺม สมาปัตตฺกฺกุสโล จ. ตถฺว
ภิกขเว ยวาย ฌายี สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล จ สมาริสฺม สมาปัตตฺกฺกุสโล จ;
อญ อิมสํ จตฺถนํ ฌายีนํ อคฺคโค จ เสฏฺโง จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ
ปวโร จ. เสยฺยถาป ภิกขเว ควา ชฺริ ชฺริมหา ทริ ทริมหา นวนกํ นวนตฺมหา
สํบม สํบมมหา สํบมมณฺเฑ, ตถฺว อคฺคกฺกชายติ; เวนเนว โห ภิกขเว
ยวาย ฌายี สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล จ สมาริสฺม สมาปัตตฺกฺกุสโล จ; อญ
อิมสํ จตฺถนํ ฌายีนํ อคฺคโค จ เสฏฺโง จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ.

สวตถิ. ตถฺว โห ๑เป๑ จัตถาโรเม ภิกขเว ฌายี. กตเม จัตถาโร ?
อิธ ภิกขเว เอกังโง ฌายี สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล โหติ น สมาริสฺม
จิตฺกฺกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกังโง ฌายี สมาริสฺม จิตฺกฺกุสโล โหติ น สมาริสฺม
สมาริกฺกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกังโง ฌายี เวน สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล
โหติ น สมาริสฺม จิตฺกฺกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกังโง ฌายี สมาริสฺม
สมาริกฺกุสโล จ โหติ สมาริสฺม จิตฺกฺกุสโล จ. ตถฺว ภิกขเว ยวาย ฌายี
สมาริสฺม สมาริกฺกุสโล จ สมาริสฺม จิตฺกฺกุสโล จ; อญ อิมสํ จตฺถนํ ฌายีนํ
อคฺคโค จ เสฏฺโง จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาป ภิกขเว
ควา ชฺริ ชฺริมหา ทริ ทริมหา นวนกํ นวนตฺมหา สํบม สํบมมหา
สํบมมณฺเฑ, ตถฺว อคฺคกฺกชายติ; เวนเนว โห ภิกขเว ยวาย ฌายี

สมาธิสัม สมาธิกุสโล จ สมาธิสัม จิตฺตกุสโล จ; อโย อิมสํ จตฺตุนัน ฌายันัน
อัคฺคโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ.

สาวตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสัม สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสัม วุจฺจันกุสโล.
อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสัม วุจฺจันกุสโล โหติ น สมาธิสัม
สมาธิกุสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี เนา สมาธิสัม สมาธิกุสโล
โหติ น สมาธิสัม วุจฺจันกุสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสัม
สมาธิกุสโล จ โหติ สมาธิสัม วุจฺจันกุสโล จ. ตตฺถ ภิกฺขเว ยวายํ ฌายี
สมาธิสัม สมาธิกุสโล จ สมาธิสัม วุจฺจันกุสโล จ; อโย อิมสํ จตฺตุนัน
ฌายันัน อัคฺคโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ.
เสยฺยดาบิ ภิกฺขเว ควา ชิว ชิวมหา ทธิ ทธิมหา นวนันตํ นวนันตมหา
สับบ สับบมหา ๆเปา ปวโร จาติ.

สาวตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสัม สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสัม กัลลิตฺตกุสโล.
อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสัม กัลลิตฺตกุสโล โหติ น สมาธิสัม
สมาธิกุสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี เนา สมาธิสัม สมาธิกุสโล
โหติ น สมาธิสัม กัลลิตฺตกุสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสัม
สมาธิกุสโล จ โหติ สมาธิสัม กัลลิตฺตกุสโล จ. ตตฺถ ภิกฺขเว ยวายํ ฌายี
สมาธิสัม สมาธิกุสโล จ สมาธิสัม กัลลิตฺตกุสโล จ; อโย อิมสํ จตฺตุนัน
ฌายันัน อัคฺคโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยดาบิ
ภิกฺขเว ควา ชิว ชิวมหา ทธิ ทธิมหา นวนันตํ นวนันตมหา สับบ
สับบมหา ๆเปา ปวโร จาติ.

สาวตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสัม สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสัม อารัมมณกุสโล.

อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสมิ อารัมมณกุสโล โหติ
 น สมาริสมิ สมาริกุสโล. อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี เนว สมาริสมิ
 สมาริกุสโล โหติ น สมาริสมิ อารัมมณกุสโล. อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ
 ฉายี สมาริสมิ สมาริกุสโล ๑ โหติ สมาริสมิ อารัมมณกุสโล ๑. ตัตถ
 ภิกขเว ยวาย ฉายี สมาริสมิ สมาริกุสโล ๑ สมาริสมิ อารัมมณกุสโล ๑;
 อयิ อิมสั จกุนัน ฉายินิ อัคโค ๑ เสฏโฐ ๑ ปาโมกโข ๑ อุตตโม ๑
 ปวโร ๑. เสยฺยตามิ ภิกขเว ควา ชีริ ๑เปว ปวโร จาติ.

สวตถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อิธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ ฉายี สมาริสมิ สมาริกุสโล โหติ น สมาริสมิ โคจรกุสโล.
 อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสมิ โคจรกุสโล โหติ น สมาริสมิ
 สมาริกุสโล. อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี เนว สมาริสมิ สมาริกุสโล
 โหติ น สมาริสมิ โคจรกุสโล. อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสมิ
 สมาริกุสโล ๑ โหติ สมาริสมิ โคจรกุสโล ๑. ตัตถ ภิกขเว ยวาย ฉายี
 สมาริสมิ สมาริกุสโล ๑ สมาริสมิ โคจรกุสโล ๑; อยิ อิมสั จกุนัน
 ฉายินิ อัคโค ๑ เสฏโฐ ๑ ปาโมกโข ๑ อุตตโม ๑ ปวโร ๑. เสยฺยตามิ
 ภิกขเว ควา ชีริ ๑เปว ปวโร จาติ.

สวตถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อิธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ ฉายี สมาริสมิ สมาริกุสโล โหติ น สมาริสมิ อภินหารกุสโล.
 อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสมิ อภินหารกุสโล โหติ
 น สมาริสมิ สมาริกุสโล. อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี เนว สมาริสมิ
 สมาริกุสโล โหติ น สมาริสมิ อภินหารกุสโล. อิธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ
 ฉายี สมาริสมิ สมาริกุสโล ๑ โหติ สมาริสมิ อภินหารกุสโล ๑. ตัตถ
 ภิกขเว ยวาย ฉายี สมาริสมิ สมาริกุสโล ๑ สมาริสมิ

อันนี้หารกุสโล จ; อัย อิมสั จตุนัน ฉายันัน อักโค จ เสฏโฐ จ
ปาโมกโข จ อุตตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาป กิกฺขเว ภา
ชีวี ๆเปฯ ปวโร จาทิ.

สาวตติ. จัตตาโรเม กิกฺขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ กิกฺขเว
เอกจโจ ฉายี สมาริสฺม สมาริกุสโล โทติ น สมาริสฺม สักจจการี.
อธิ ปน กิกฺขเว เอกจโจ ฉายี สมาริสฺม สักจจการี โทติ
น สมาริสฺม สมาริกุสโล. อธิ ปน กิกฺขเว เอกจโจ ฉายี เนว สมาริสฺม
สมาริกุสโล โทติ น สมาริสฺม สักจจการี. อธิ ปน กิกฺขเว เอกจโจ
ฉายี สมาริสฺม สมาริกุสโล จ โทติ สมาริสฺม สักจจการี จ. กต
กิกฺขเว ยวาย ฉายี สมาริสฺม สมาริกุสโล จ สมาริสฺม สักจจการี จ;
อัย อิมสั จตุนัน ฉายันัน อักโค จ เสฏโฐ จ ปาโมกโข จ อุตตโม จ
ปวโร จ. เสยฺยถาป กิกฺขเว ภา ชีวี ๆเปฯ ปวโร จาทิ.

สาวตติ. จัตตาโรเม กิกฺขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ กิกฺขเว
เอกจโจ ฉายี สมาริสฺม สมาริกุสโล โทติ น สมาริสฺม สักจจการี.
อธิ ปน กิกฺขเว เอกจโจ ฉายี สมาริสฺม สักจจการี โทติ
น สมาริสฺม สมาริกุสโล. อธิ ปน กิกฺขเว เอกจโจ ฉายี เนว สมาริสฺม
สมาริกุสโล โทติ น สมาริสฺม สักจจการี. อธิ ปน กิกฺขเว เอกจโจ
ฉายี สมาริสฺม สมาริกุสโล จ โทติ สมาริสฺม สักจจการี จ. กต
กิกฺขเว ยวาย ฉายี สมาริสฺม สมาริกุสโล จ สมาริสฺม สักจจการี จ;
อัย อิมสั จตุนัน ฉายันัน อักโค จ เสฏโฐ จ ปาโมกโข จ อุตตโม จ
ปวโร จ. เสยฺยถาป กิกฺขเว ภา ชีวี ๆเปฯ ปวโร จาทิ.

สาวตติ. จัตตาโรเม กิกฺขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ กิกฺขเว
เอกจโจ ฉายี สมาริสฺม สมาริกุสโล โทติ น สมาริสฺม สักจจการี.
อธิ ปน กิกฺขเว เอกจโจ ฉายี สมาริสฺม สักจจการี โทติ

น สมาธิสัสม์ สมาธิกุศลโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี เณว สมาธิสัสม์
 สมาธิกุศลโล โทติ น สมาธิสัสม์ สัมปายกาวิ. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ
 ฉายี สมาธิสัสม์ สมาธิกุศลโล จ โทติ สมาธิสัสม์ สัมปายกาวิ จ. ตัทร
 ภิกขเว ยวาย ฉายี สมาธิสัสม์ สมาธิกุศลโล จ สมาธิสัสม์ สัมปายกาวิ จ;
 อัย อิมสั จคฺคณั ฉายันัน อักโค จ เสฏฺโฐโร จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ
 ปวโร จ. เสยฺยตมปิ ภิกขเว ทวา ชีวึ ๆเปฯ ปวโร จาติ.

สวตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ ฉายี สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล โทติ น สมาธิสัสม์
 จิตฺตกุศลโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาธิสัสม์ จิตฺตกุศลโล โทติ
 น สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี เณว สมาธิสัสม์
 สมนํตฺตีกุศลโล โทติ น สมาธิสัสม์ จิตฺตกุศลโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ
 ฉายี สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล จ โทติ สมาธิสัสม์ จิตฺตกุศลโล จ. ตัทร
 ภิกขเว ยวาย ฉายี สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล จ สมาธิสัสม์ จิตฺตกุศลโล จ;
 อัย อิมสั จคฺคณั ฉายันัน อักโค จ เสฏฺโฐโร จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ
 ปวโร จ. เสยฺยตมปิ ภิกขเว ทวา ชีวึ ๆเปฯ ปวโร จาติ.

สวตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ ฉายี สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล โทติ น สมาธิสัสม์
 วุฏฺฐานกุศลโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาธิสัสม์ วุฏฺฐานกุศลโล
 โทติ น สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี
 เณว สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล โทติ น สมาธิสัสม์ วุฏฺฐานกุศลโล. อธิ ปน
 ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล จ โทติ สมาธิสัสม์
 วุฏฺฐานกุศลโล จ. ตัทร ภิกขเว ยวาย ฉายี ๆเปฯ ปวโร จาติ.

สวตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ ฉายี สมาธิสัสม์ สมนํตฺตีกุศลโล โทติ น สมาธิสัสม์

อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สมานัตตักุสโล จ โหติ
สมาธิสัม อภินหารกุสโล จ. ตัตถ ฐเปว ปวโร จาติ.

สาวคตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อิธ ภิกขเว
เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สมานัตตักุสโล โหติ น สมาริสัม สกกัจจการี.

อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สกกัจจการี โหติ น สมาริสัม
สมานัตตักุสโล. อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี เณว สมาริสัม สมานัตตักุสโล
โหติ น สมาริสัม สกกัจจการี. อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม
สมานัตตักุสโล จ โหติ สมาริสัม สกกัจจการี จ. ตัตถ ฐเปว ปวโร จาติ.

สาวคตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อิธ ภิกขเว
เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สมานัตตักุสโล โหติ น สมาริสัม สกัจจการี.

อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สกัจจการี โหติ น สมาริสัม
สมานัตตักุสโล. อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี เณว สมาริสัม
สมานัตตักุสโล โหติ น สมาริสัม สกัจจการี. อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ
ฉายี สมาริสัม สมานัตตักุสโล จ โหติ สมาริสัม สกัจจการี จ.
ตัตถ ฐเปว ปวโร จาติ.

สาวคตฺถิ. จัตตาโรเม ภิกขเว ฉายี. กตเม จัตตาโร ? อิธ ภิกขเว
เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สมานัตตักุสโล โหติ น สมาริสัม สัมปายการี.

อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สัมปายการี โหติ
น สมาริสัม สมานัตตักุสโล. อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี
เณว สมาริสัม สมานัตตักุสโล โหติ น สมาริสัม สัมปายการี. อิธ ปณ
ภิกขเว เอกัจโจ ฉายี สมาริสัม สมานัตตักุสโล จ โหติ สมาริสัม
สัมปายการี จ. ตัตถ ภิกขเว ยวาย ฉายี สมาริสัม สมานัตตักุสโล จ
โหติ สมาริสัม สัมปายการี จ; อยิ อิมสฺส จตฺถันนํ ฉายนัน อคฺคโต จ
เสฏฺฐโจะ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยณานิ ภิกขเว ความ ชีว

^{๕๖๕}ชรัมทา ^{๕๖๕}ทฐิ ^{๕๖๕}ทฐิมทา ^{๕๖๕}นวนตี ^{๕๖๕}นวนตีมหา ^{๕๖๕}สับบ ^{๕๖๕}สับบมหา ^{๕๖๕}สับบมณโฑ,
^{๕๖๕}คัตถิ ^{๕๖๕}อคคัมภชายติ, ^{๕๖๕}เอวเมว ^{๕๖๕}โช ^{๕๖๕}ภิกขเว ^{๕๖๕}ยวาย ^{๕๖๕}ณาย ^{๕๖๕}สมาธิสั
^{๕๖๕}สมาปัตติกุสโล ๑ ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}สับบายการี ๑; ^{๕๖๕}อหิ ^{๕๖๕}อิมสั ^{๕๖๕}จตุณัน
^{๕๖๕}ณายัน ^{๕๖๕}อคคิ ๑ ^{๕๖๕}เสฏฐิ ๑ ^{๕๖๕}ปาโมกโข ๑ ^{๕๖๕}อุตฺตโม ๑ ^{๕๖๕}ปวโร ๑ ^{๕๖๕}จาทิ.

สāvatti. จัตตาโรเม ภิกขเว ^{๕๖๕}ณาย. กตเม จัตตาโร ? ^{๕๖๕}อิธิ ^{๕๖๕}ภิกขเว
^{๕๖๕}เอกัจโจ ^{๕๖๕}ณาย ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}จิตฺติกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล.
^{๕๖๕}อิธิ ^{๕๖๕}ปน ^{๕๖๕}ภิกขเว ^{๕๖๕}เอกัจโจ ^{๕๖๕}ณาย ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล ^{๕๖๕}โทติ
^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}จิตฺติกุสโล. ^{๕๖๕}อิธิ ^{๕๖๕}ปน ^{๕๖๕}ภิกขเว ^{๕๖๕}เอกัจโจ ^{๕๖๕}ณาย ^{๕๖๕}เนว ^{๕๖๕}สมาธิสั
^{๕๖๕}จิตฺติกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล. ^{๕๖๕}อิธิ ^{๕๖๕}ปน ^{๕๖๕}ภิกขเว ^{๕๖๕}เอกัจโจ
^{๕๖๕}ณาย ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}จิตฺติกุสโล ๑ ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล ๑. ^{๕๖๕}คัตถิ
^{๕๖๕}ภิกขเว ^{๕๖๕}ยวาย ^{๕๖๕}ณาย ๑ ^{๕๖๕}เปว ^{๕๖๕}อุตฺตโม ๑ ^{๕๖๕}ปวโร ๑ ^{๕๖๕}จาทิ.

สāvatti. จัตตาโรเม ภิกขเว ^{๕๖๕}ณาย. กตเม จัตตาโร ? ^{๕๖๕}อิธิ ^{๕๖๕}ภิกขเว
^{๕๖๕}เอกัจโจ ^{๕๖๕}ณาย ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล.
^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล. ^{๕๖๕}เนว ^{๕๖๕}สมาธิสั
^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล. ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}วุจฺจันกุสโล ๑
^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล ๑. ^{๕๖๕}คัตถิ ^{๕๖๕}ภิกขเว ^{๕๖๕}ยวาย ^{๕๖๕}ณาย
^{๕๖๕}๑ ^{๕๖๕}เปว ^{๕๖๕}อุตฺตโม ๑ ^{๕๖๕}ปวโร ๑ ^{๕๖๕}จาทิ.

สāvatti. ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}อวัมมณกุสโล.
^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}อวัมมณกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล. ^{๕๖๕}เนว ^{๕๖๕}สมาธิสั
^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}อวัมมณกุสโล. ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}กัลลิตกุสโล ๑
^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}อวัมมณกุสโล ๑. ^{๕๖๕}คัตถิ ^{๕๖๕}ภิกขเว ^{๕๖๕}ยวาย ^{๕๖๕}ณาย ๑ ^{๕๖๕}เปว
^{๕๖๕}อุตฺตโม ๑ ^{๕๖๕}ปวโร ๑ ^{๕๖๕}จาทิ.

สāvatti. ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}อวัมมณกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}โคจรกุสโล.
^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}โคจรกุสโล ^{๕๖๕}โทติ ^{๕๖๕}น ^{๕๖๕}สมาธิสั ^{๕๖๕}อวัมมณกุสโล. ^{๕๖๕}เนว ^{๕๖๕}สมาธิสั

อารมมณกุลโล โหติ น สมาธิสัสม โจรกุลโล. สมาธิสัสม อารมมณกุลโล จ
โหติ สมาธิสัสม โจรกุลโล จ. ตตฺว ภิกฺขเว ยวายั ฉายั ฯเปฯ อุตฺตโม จ ปวโร จาคิ.

สาวัตถิ. สมาธิสัสม โจรกุลโล โหติ น สมาธิสัสม อภินหารกุลโล.
สมาธิสัสม อภินหารกุลโล โหติ น สมาธิสัสม โจรกุลโล. เนว สมาธิสัสม
โจรกุลโล โหติ น สมาธิสัสม อภินหารกุลโล. สมาธิสัสม โจรกุลโล จ
โหติ สมาธิสัสม อภินหารกุลโล จ. เสยฺยถาภ ภิกฺขเว ทวา ชิว ชุมฺมา ทริ
ทธิมฺหา นวนฺต นวนฺตมฺหา สบฺบ สบฺบมฺหา สบฺบมณฺโฑ, ตตฺว อคฺคมกฺขายติ;
เอวเนวโห ภิกฺขเว ยวายั ฉายั สมาธิสัสม โจรกุลโล จ สมาธิสัสม
อภินหารกุลโล จ; อยั อิมสั จตฺถนั ฉานัน ฯเปฯ อุตฺตโม จ ปวโร จาคิ.

สาวัตถิ. สมาธิสัสม อภินหารกุลโล โหติ น สมาธิสัสม สักกจฺจการ. สมาธิสัสม
สักกจฺจการ โหติ น สมาธิสัสม อภินหารกุลโล. เนว สมาธิสัสม อภินหารกุลโล
โหติ น สมาธิสัสม สักกจฺจการ. สมาธิสัสม อภินหารกุลโล จ โหติ สมาธิสัสม
สักกจฺจการ จ. ตตฺว ภิกฺขเว ยวายั ฉายั ฯเปฯ อุตฺตโม จ ปวโร จาคิ.

สาวัตถิ. สมาธิสัสม สักกจฺจการ โหติ น สมาธิสัสม สัจจการ. สมาธิสัสม
สัจจการ โหติ น สมาธิสัสม สักกจฺจการ. เนว สมาธิสัสม สักกจฺจการ โหติ
น สมาธิสัสม สัจจการ. สมาธิสัสม สักกจฺจการ จ โหติ สมาธิสัสม สัจจการ
จ. ตตฺว ภิกฺขเว ยวายั ฉายั ฯเปฯ อุตฺตโม จ ปวโร จาคิ.

สาวัตถิ. จิตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายั. กตฺเม จิตฺตาโร ?
อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายั สมาธิสัสม สัจจการ โหติ น สมาธิสัสม
สับบายการ. อิธ ปนฺ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายั สมาธิสัสม สับบายการ โหติ น
สมาธิสัสม สัจจการ. อิธ ปนฺ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายั เนว สมาธิสัสม สัจจการ
โหติ น สมาธิสัสม สับบายการ. อิธ ปนฺ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายั สมาธิสัสม
สัจจการ จ โหติ สมาธิสัสม สับบายการ จ. ตตฺว ภิกฺขเว ยวายั ฉายั

สมาธิสมาธิ สัจจการ จ สมาธิสมาธิ สัมปายการ จ; อโย อิมสั จตุนัน
 ฉายัน อักโค จ เสฏโจ จ ปาโมกโข จ อุตตโม จ ปวโร จาคิ. เสธยถา
 ภิกขเว ควา ชวี ชรัมทา ทธ ทธมา นวนค นวนคมา สัมบ สัมบมา
 สัมบมณโฑ, ทตฺร อคคัมภชายติ; เอเวเว โธ ภิกขเว ยวาย
 ฉาย สมาธิสมาธิ สัจจการ จ สมาธิสมาธิ สัมปายการ จ; อโย
 อิมสั จตุนัน ฉายัน อักโค จ เสฏโจ จ ปาโมกโข จ อุตตโม จ
 ปวโร จาคิ. อิทมโว ภควา. อคตมทา เต ภิกขู ภควโต ภาสิต
 อภินันทุนติ. (บ่อนฉาส เวชยาकरणาน วิตถาเรคัพพาน).

สมาธิสยัตถิ สมัตถิ.

ตตฺรททาน

“สมาธิ สสมาธิ จิต วิญจัน กิลลิตารम्मเนน จ,
 โคจโร อภินหาโร สกุกจจสัจจการ
 อโถย สัมปายนติ.

ขันธวารวคคสยัตถิ สมัตถิ.

ตตฺร วคคททาน

“นกลบทา อนิจจฉจ ภาวี นคุมทาเกน จ,
 อคตทเพน บ่อนฉาส ปจโมติ ปววจติ.
 อปาโย อรท ชชชชโย เถวี ปุบเบเน บ่อนฉจ,
 มชฉเนบ่อนฉาสโกสโล สัมพทเรเน ปกาสิต.
 อนันค ธัมมกถิกาวชชา กุกกัพ ทิฏฐีบ่อนฉจ,
 ตติโย บ่อนฉาสโก วคคโต นิปาโตติ ปววจจติ.
 ขันธวารทิจจ จ โธกนคติ อูปาเทเน กิเลเสน จ,
 สาริปุคโต จ นาโค จ สุป่อนฉคณธพพกาเยกา,
 พลาโท วจคคคโต จ ฉาเนน ภวติ เตรสาคิ.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

EL
1411
T8
1893
v.17

Tripitaka
[Tipitaka]

